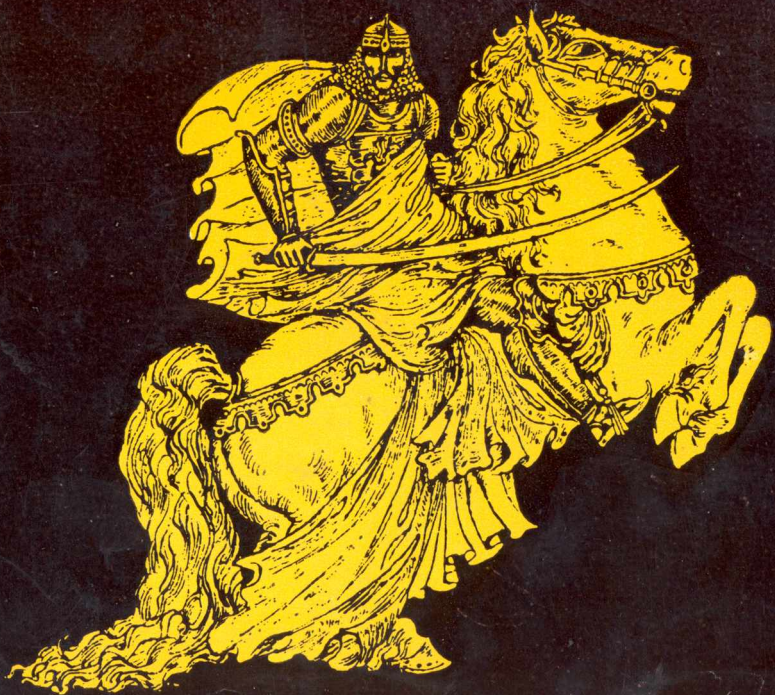

3001367411
800-0100333

библиотека
**СВЕТОВНА
КЛАСИКА**

Шота Руставели

**ВИТЯЗЪТ В ТИГРОВА
КОЖА**

ბიბლიოთეკა
**სვეტორჩა
კლასიკა**

библиотека
СВЕТОВНА
КЛАСИКА

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

АЛЕКСАНДЪР МУРАТОВ
АНГЕЛ ТОДОРОВ
АТАНАС ДАЛЧЕВ
БОГОМИЛ РАЙНОВ
БОЖИДАР БОЖИЛОВ
ВАСИЛ КОЛЕВСКИ
ВЛАДИМИР ФИЛИПОВ
ГЕОРГИ ДИМИТРОВ — ГОШКИН
ДИМИТЪР МЕТОДИЕВ
ДИМИТЪР СТОЕВСКИ
ЕМИЛ ГЕОРГИЕВ
ЕФРЕМ КАРАНФИЛОВ
ЗДРАВКО ПЕТРОВ
ИВАН ЦВЕТКОВ
ЛИЛЯНА СТЕФАНОВА
ЛЮБОМИР ТЕНЕВ
ЛЮДМИЛА СТЕФАНОВА
НИКОЛАЙ АНТОНОВ
НИНО НИКОЛОВ
ПЕТЪР ДИНЕКОВ
СВЕТОЗАР ЗЛАТАРЦОВ
СИМЕОН РУСАКИЕВ
СЛАВЧО ВАСЕВ
СТЕФАН ДИЧЕВ
СТЕФАН СТАНЧЕВ

საქართველოს
ხალხთა რესპუბლიკის
ხალხთა ბიბლიოთეკა

Шота Руставели

ВИТЯЗЪТ В ТИГРОВА КОЖА

НАРОДНА КУЛТУРА

4507. 7122

შოთა რუსთაველი

ვეფხისტყაოსანი

ნაროდნა კულტურა

Шота Руставели

ВИТЯЗЪТ В ТИГРОВА КОЖА

Превел СТОЯН БАКЪРДЖИЕВ

1975

НАРОДНА КУЛТУРА · СОФИЯ

Под редакцията
на
ИВАН БИЦАДЗЕ

ვეფხისტყაოსანი
სახელგამი თბილისი
1957

ბულგარულად თარგმნა
სტოიან ბაკირჯიევმა
რედაქტორი ი. ბიწაძე
გამომცემლობა „ნაროდნა კულტურა“
სოფია
1975

FB4.843
30.

C-1

საქართველოს
პატარა მანქანების
ფაბრიკის
ბიზნისი

ШОТА РУСТАВЕЛИ — ПЕВЕЦ НА РЕНЕСАНСОВИ ИДЕАЛИ

Всестранният подем в живота на Грузия преа XI и XII в. издига на своята могъща вълна забележителния поет-хуманист Шотá Руставели, създател на любовно-героичната рицарска поема «Витязът в тигрова кожа» («Випхисткаосани»), която му отрежда видно място в световната литература.

Многовековното арабско владичество не сломява духа на грузинския народ, не угасява пламъка на творческата му енергия. От X в. той повежда борба за освобождение и обединение. През XI и особено през втората половина на XII в. при царица Тамар това обединение достига своя предел. Създадената централизирана монархия вече простира своята власт над земите от Черно до Каспийско море, от кавказкия хребет до Южен Азербайджан и Карс, обхващайки и негрузински народности.

Влиянието над съседното Аранско княжество и над Трапезундската империя в Западното Причерноморие, както и приятелските отношения с турския султан правят Грузия по това време една от най-силните държави в Близкия Изток. Нейният неограничен монарх, с блестящ двор във вкуса на иранските шахове и византийските василевси, живее с представата за божествен произход на своята власт. Опрян на светската феодална аристокрация, той установява система на патронат и васалитет, Така в Грузия се създава блестящо рицарство със свой кодекс, етикет, съсловни традиции, култ към дамата и пр., което чрез служенето на сюзерена укрепва феодалната монархия.

Политическото сцепление и сила на Грузия расте успоредно с икономическата ѝ мощ. Обширните владения създават простор не само за развитие на градове, вътрешна търговия и занаяти. Особено силен размах добива външната търговия, която страната води както с Багдад, Египет, Александрия, така и с Азия и Индия. В тогавашна Грузия, простряла своите владения на големите пътища

961935921
818-1110333

между Запада (Византия) и Изтока, силно се чувства пулсът на световния пазар. Това помага да се разшири умственият кръгозор, да се обогатят представите за други страни и народи. То подхранва и съзнанието за светски идеали, укрепва вкус към земните блага.

Грузия отрано е позната като страна с древна и висока култура. Но през този «златен век» от своето развитие тя преживява изключителен разцвет във всички сфери на живота. В лицето на своите бележити владетели Давид Стронтел* и царица Тамар Грузия има покровители на науките и изкуствата, окръжени с мислители и поети. И просветни центрове в страната и вън от нея съдействуват за приобщаване към западната образованост — Византия. Към силното арабско влияние от миналото сега се влива нова струя: в Грузия се превеждат знаменитите източни поети Фирдоуси и Гургани.

Особено важно е обаче, че през този период откроява свое лице светската грузинска литература, която познава богатирско-фантастичния разказ, романа, хвалебната песен и поема. Заедно с това неоплатоническата философска мисъл, която има стари традиции в лицето на Петър Ивер (Дионисий Ареопагит), достига нова висота у Иоан Петрици. Тази именно светска струя в грузинската култура бележи своята кулминация у Шота Руставели. С гения на велик художник и мислител, проникнал в дълбините на народния дух, в поемата си «Витязът в тигрова кожа» той създава произведение, което творчески продължава и надраства както грузинската светска традиция тогава, така и традициите на Византийския запад и Арабо-иранския изток.

Малко са сведенията за великия поет. Дори годината на рождението му, 1166, както и времето на написване на поемата му, последните десетилетия на XII и първите десетилетия на XIII в., установяваме приблизително и по косвен път. Признания в пролога към произведението и документални източници ни позволяват само най-общо да съдим за неговата личност. Положително е, че той работи през епохата на царица Тамар. Нещо повече: министър на финансите при нейния двор, той е един от строителите на грузинската държава в епохата на нейното могъщество. Знае се още, че в грузинския манастир на Св. кръст в Йерусалим е изобразен като старец в светско облекло на велможа. А в споменната книга на тази обител, където е означено служебното му звание, е вписан навярно като възстановител на стенната фреска.

Шота Руставели е не само участник в управлението, но и почитател на царица Тамар, писал за нея поетически възхвали, които не са запазени. «Витязът в тигрова кожа» обаче е израз на най-възторженото му преклонение пред нея. В лицето на влюбения до

безпаметство герой Тарнел той в голяма степен изобразява себе си. В пролога към поемата открито е изразено възхищението му пред царцата:

Аз възпявам пак жената, някога от мен възпяна;
не изпитвам срам, защото е за мене чест желана.
Тя е мой живот, тигрица, от която нося рана;
винаги ще я прославям, даже и неназована.

Към тези положителни сведения за поета се прибавят и предположения, основани на догадки и предания. Допуска се, че е роден в областта Месхети (Южна Грузия), като в този културно и политически издигнат край се търси и феодалната крепост Рустави, от която е получил и фамилното си име. Преданието допълня облика на Руставели с още черти — че е учил във Византия, знаел няколко езика, бил изгонен от Грузия, посетил много страни и пр. Народната любов не се е поскъпила да покаже и неговия демократизъм и хуманизъм — макар че произхождал от феодалната аристокрация, той поставял личното достойнство на човека над знатността и т. п.

От поемата на Руставели определено личи, че той е привърженик на идеята за неограничена монархия. Най-високо поставя феодалната аристокрация, но зачита и търговския слой. А към крепостното население се отнася великодушно, хвалейки щедростта на владетелите към него. Противоречив във философските си възгледи, Руставели е чужд на господстващия през средновековието християнски креационизъм. Далеч е и от представата за личен върховен абсолютен, който създава всичко съществуващо. Съгласно неоплатоническата философия на Руставели, в духа на грузинските неоплатоници Петър Ивер и Йоан Петрици, бог е абсолютно добро, което пребивава в света, в природата. Злото съществува, но то няма онтологическа равнозначност с доброто. Неговата власт в живота е илюзорна, кратковременна и преодолима — чрез мъдрост, любов, стонческа твърдост и активност.

•

Проникната от такава идейност, поемата на Руставели «Витязът в тигрова кожа» привлича с богатото си и разнообразно съдържание, вълнува с драматичните си ситуации, пленява с ярките си, съдържателни образи. При това не толкова чрез разкритите в нея социално-политически отношения между неограничени монарси и техните подчинени, проявите на щедрост към преданите, наказания към вероломните, благотворителност към бедните и пр. Не и чрез

картината на дворцовия живот с неговия етикет и церемонията, привичните богати приеми, пиршества, дарявания, ловни забави, състезания и пр. Също така не и чрез колоритно предадения бит и нрави на търговците, ролята им в обществения и държавния живот, техните знания за далечни земи, странствувания и премеждия.

Върху този върно и релефно обрисуван жизнен фон най-силно грабва и приковава вниманието широко разкритият личен мир на човека. Това е страстната увлеченост на героите от възвишена, но земна любов, жаждата им за радости и могъщество в този живот. Извиква възторг и взаимното им съчувствие и дружба, напрегнатата им борба със зли сили, които застават на пътя на човешкото им щастие, и особено победата над тези сили.

Особено силно се налага философската същност на поемата. Всичко в нея е проникнато от земен оптимизъм — за временните страдания в живота, за господството на доброто, за ролята на човека в крайното му тържество. Най-ярко художествено възплъщение тази идея намира у главните герои на поемата — рицарите Тариел, Автандил и Придон. В отстояването на човешките си чувства и достойнство, в преклонението си пред земната любов, в службата си на дамите на сърцето, в дружбата и побратимството си в името на своите чувства те са носители на истински хуманизъм, деен оптимизъм, верска и народностна търпимост. Изградил са човешката си съдба, те се домогват — за себе си и за своите любими — до щастие, земни радости, жизнени блага. Забележително е, че този човешки, жизнеутвърждаващ, героичен патос на поемата е възведен до своеобразна философия на живота: «Дързост, щастие, победа ни предписват небесата!»

Главен сред персонажите в поемата е Тариел — универсален тип на герой, който изстрадва и извоюва човешкото си щастие. Идеал на влюбен до полуда рицар (мижднун), за него, както Омир за Ахил, Руставели моли сила на поетическото слово, за да го изобрази по достойнство. Тариел поразява с красотата си, ослепява като слънце, буди мисли, че светът не познава равен нему. Той живее в неотлъчен спомен за не по-малко красивата Нестан, която му напомня тигрица. Затова носи дреха и шапка от тигрова кожа. Затова убива лъв, който в любовна игра с тигрица се отнася грубо към нея. Но убива и тигрицата, която го издрасква, когато в умилнение иска да я целуне.

На красотата и любовта на Тариел не отстъпват неговата доблест, благородство, героизъм. Той поразява враговете, изпълнява рицарски подвиг, но запазва пленниците невредими. А към вероломния Рамаз проявява великодушие: «Да се гаври с беззащитен, е по-

зорно за храбрец!» Още по-високо се издига, когато Рамаз повторно се бунтува, пак е пленен и изправен пред заслужената смърт. Тариел обаче и сега не знае отмъщението. И великодушното му извиква признанието дори на самия враг: «С меч ни победи по-рано, днес ни победи с любов!» Триумф на Тариеловия героизъм е сломяването на Каджетската крепост, която превзема с атака и пръв освобождава Нестан:

Тариел лиши с гласа си от съзнание вразте:
с меч проби стотици брони, без това да го насити:
виждаха се край вратите хиляди без жал убити. . .
Върху тази страшна крепост се стовариха бедите.

У Тариел говори не само влюбеният, героят, благородният войн, но и човекът, който обича родината си и цени беззаветно другарството. На Нестан заявява твърдо: «Аз не мога да допусна в Индия персийска власт!» Но и когато трябва да помогне на нападнатата родина, той предпочита преди това да изпълни и другарския си дълг към Автандил, комуто говори: «С Тинатин не те ли свържа, няма сам да се ожени!»

Въпреки изключително силната му емоционалност, Тариел действа разумно. Вярно е, че припада и се разболява, когато се влюбва в Нестан. Но истина е също така, че на съвета в двореца взема трезва позиция, позиция на васал, която след това убедително обосновава. Предлага най-реалистичен план за превземането на непристъпната крепост по време на сватбата в арабския двор, с такт и умение ръководи церемониала, държи реч пред царя, в която съчетава «мъдрост с красноречие».

Тариел е изразител на философските разбирания на Руставели. Силните му чувства, големите страдания, безизходността могат да го доведат до отчаяние пред злото: «Над такъв закон старинен мога ли да надделея?» Но под влияние на променилите се обстоятелства приема думите на Автандил: «Злото рухна пред доброто и доброто възсъзнява!» Дори сам се издига до оптимистическата философия: «Огънят ни ще угасне, рай прозира в този ад!»

На този идеален герой обаче не са чужди черти на обикновен човек. С психологията на влюбено дете, той е щастлив дори когато неговата повелителка беснее като тигрица, заплашва го с изгонване от страната: «Можеш да я съзерцавам, в блясъка ѝ потопен.» Способен е да помисли за другаря си, скоро отпразнувал сватбата си, когато подканя: «Напусни, че твоего слънце те очаква търпеливо!» Пред царя на Арабия, който го хвали, проявява искрена скром-

ност в полза на своя побратим: «Имаш Автандил, как можеш да цениш друг някой воин!» Шекспировска проникателност за диалектиката на човешката душа проявява Руставели, когато в най-сериозен момент допуска и шеговита лекота. Като отиват при цар Придон, за да го вземат за големия поход, Тариел предлага да подгонят стадата му, за да видят неговия гняв към мнимите врагове:

Хайде с теб да ги подгоним по обширната морава —
ще го видим да се втурва сам за кървава разправа,
но ще видим после с радост пак да се успокоява. . .

Силните и благородни чувства на идеален рицар у Тариел се свързват с черти на обикновен човек, правейки от него цялостен образ, живо и реално обрисуван характер.

В изображението на Руставели Нестан-Дареджан е достойна за любовта на Тариел. Нейната несравнима красота съжителствува с бушуваща любов, която обаче е овладяна от разума. Най-характерното за нея е, че нито послушанието пред бащата цар, нито порядките в една източна монархия са в състояние да подтиснат волята ѝ. По време на раздялата, при най-трагични обстоятелства, тя пише на Тариел: «Диням ли, скръбта по тебе никога не ще престане!»

У Нестан също е силна любовта към родината. Тя споделя и разбирането на Руставели за света и ролята на човека в него. Цялата прелест на образа обаче се открива колкото в тези и други идеални качества, толкова и в обикновените човешки прояви. При неочакваната вест за смъртта на баща ѝ тя мигновено изгубва царствената си сдържаност и горда осанка, слиза от пиедестала на величието си. И пред цялата войска «изпищя Нестан и рязко скъса булото с ръка». Трогателно и вярно са предадени и по-нататък чувствата ѝ на дъщеря и угризенията към покойника, макар той да е постъпил с нея като тиранни:

«Татко мой, смъртта си диря, бях най-зла към теб от злите!
Бях към теб неблагодарна — с мама как ще ми прости!»

Наред с Тариел и Нестан е едно от големите художествени открития на Руставели. Нравственият героизъм и предаността в любовта, народностното достойнство и жизненият оптимизъм у нея естествено и хармонично се съчетават с преживявания на обикновен човек. Така Руставели създава художествено ярък, многостранен, жизнено убедителен характер.

С такава психологическа проникателност и художествена изваяни и други образи в поемата — разумно-героичният и фанатично предан на рицарската дружба Автандил, спокойната, уверена в любовта си и мъдра Тинатин, идеалният рицар-другар Придон. И те израстват пред погледа на читателя като живи лица, които имат общи черти, без да губят индивидуалната си отличителност. Макар и бегло, но достатъчно определено са обрисувани избухливиият, но добър и щедър цар Ростеван, необузданият и тираничен цар Парсадан, верният васал Шермадин и др.

Въпреки че е привързан към феодалната аристокрация, Руставели е чужд на идеята за съсловна изключителност. Неговият поглед на хуманист буди интереса му и към други обществени среди, прави го способен да потърси и види и у тях човека. Поетът е проникнал твърде вярно в психологията на трогателната и самозаличаваща се в своята вярност робиня Асмаг. Добре е схванал стремежите на практичния, съобразителен търговец Усен, който има съзнание за своята роля и място в живота, но се приспособява към господстващата феодална класа. Навлязъл е в света и вълненията на чуждестранните търговци-кервенджии, неизкусни в битките, но с верен вкус към печалбите, богатствата, външния блясък, разкоша. Голямо завоевание на Руставели в този план е характерът на Фатма, жената на търговеца Усен.

Тя се рисува в нейната умерена красота, говори се за възрастта ѝ, за нейната суета и кокетство. На преден план обаче се изнася нейният хедонизъм:

А Фатма, наглед не лоша, вече бе не твърде млада —
стройна, смугла, пълнолика, вечно жадна за наслада.

Най-важното обаче в характера е, че въпреки патриархалните нрави в семейството и предубежденията на средата Фатма е способна да изяви себе си. Недоволна от безобразния си мъж, тя се обръща към други. Сама пише писмо на Автандил, прави признание, моли за снизхождение. Но нейната любов не побеждава трезвата практичност.

Заедно с това Фатма е културна, умее да води «изтънчени беседи», да пише изискани писма. Способна е да се възхищава искрено от красотата, да се издигне до самопожертвувателност. Не случайно Нестан говори, че ѝ е като майка. И тя изповядва оптимистичната философия на Руставели: «Злото в тоя свят е кратко и доброто побеждава!»

Фатма е показана и в привързаността към децата си, загрижена е за обществената репутация на семейството си, не остава чужда на суетата, че е първа между търговските жени.

Всичките черти на Фатма са свързани в живо единство, ни с твърде реалистично обрисуван, ярък, индивидуален характер.

Поемата «Витязът в тигрова кожа» е забележителна и с художественото си новаторство. В пролога Руставели говори, че големият художник се изявява в крупния епически жанр, където има простор за творчески размах, за подеми и падания, за полети на непресекащо вдъхновение. Поезията за него е път към познание. Но тя не се изчерпва с възпроизвеждане на действителността с проявите на отрицателното в нея. Тя е възвишаване над живота, до което достигат героите в своето развитие. Това характеризира художествения метод на Руставели.

Руставели свързва изкуството с философията, но той не го рационализира. Между истинските достойнства на поезията е чувство. Тя идва от сърцето и отвежда към него: «Който слуша, той ще бъде с копие ранен в сърцето.» В името на такава поезия той изповядва:

Майс горство, сърце и слово са единката ми цел.
Гений мой и разум светъл, нека бъда по-умел!

За това и предмет на поезията е любовта като нещо изначално. Такава любов, която тръгва от живота, но ни издига над него, възвисява ни. Това вече не е любовта в духа на платонизма, нито пък в духа на източния сенсуализъм и хедонизъм. Идеал на Руставели е земната красота, съгрята и осветена от висши възделения:

Любовта е неизменна и до пламналата плът,
който тръгне без да блудства, той върви по верен път.

Така авторът на «Витязът в тигрова кожа» съчетава «земната и небесната Венера».

Поетиката на Руставели издава специфични черти в рисуване на характерите, водене на разказа, изграждане на сюжета. Твърде широко се използва омировският похват да се изобразяват героите чрез впечатлението, което произвеждат върху другите. С красотата си Нестан внася светлина в дома на Усен, прави и стопаните похубави. Макар и по-слабо застъпено, обръща внимание съчетанието у героите на идеално и реално, възвишено и обикновено.

Най-често обаче лица и действия се рисуват от самия автор, който на места прекъсва разказа си с лирически отстъпления, обръща вниманието на читателя към важни моменти, говори за безсилието на изкуството си. Чрез твърде честни, но далеч не шаблонни сравнения със слънце, звезди, луна, ахати, бисери, роза, кедър и

96 09359 000
2019-11-11 10:33

др. Руставели поддържа представата за изключителната красота и представителност на героите. Без да нарушават реалистичността на изображението, голяма роля играят хиперболите. Съзните на Асмаг успяват «куп скали да набраздят». След дългата раздяла робиня и господарка се вкопчват в такава прегръдка, че дори «меч не би разкъсал двете». А цар Придон дарява с такъв брилянт, «че би рисувал и художник, ако нощем той му свети».

Руставели издига на по-висока степен изразителността на грузинския литературен език, сближавайки го с народния. И традиционната грузинска форма шаир — шестнадесетосрични стихове, организирани в катрени с еднозвучни рими — под неговото перо служи на художественото цяло. Катрените с дактилна рима предават най-често описания, а тези с женска — присъствуват при изображение на неочакван ход на действието, драматични преживявания на героите и пр. Важна роля изпълнява последният стих от катрена. Най-често във формата на афоризъм той осмисля и обобщава казаното в предходните стихове.

Сюжетното развитие на поемата е сложно, напрегнато, динамично. В същото време то е концентрирано, подчинено на хуманистичната идейност, стремително развиващо се към нейното утвърждаване. Действието се открива с историята на Автандил и Тинатин. Скоро обаче става ясно, че основните му двигатели са витязът в тигрова кожа Тариел и неговата избраница Нестан. Техните отношения и съдба определят завръзката, кулминацията и разрешението на конфликта.

Царят на Индия Парсадан изправя пред насилствен брак дъщеря си Нестан, а Тариел — пред лишаване от престола. В своите страдания Тариел спечелва съчувствието на Придон и Автандил, тримата се побратимяват и сливат в едно пътищата си към обща цел. Узнали къде е Нестан, те се изправят пред близка радостна перспектива: «Злото рухна пред доброто и доброто възсиява!»

Превземането на зловещата крепост бележи кулминацията на действието: Нестан е освободена и пътят към щастието на всички е открит. Празнуват сватбеното тържество на Автандил и Тинатин, а след това на Тариел и Нестан. Героите временно се разделят, но лъчите на дружбата и напред ще стоплят сърцата на побратимите и съпругите им. Разрешението на конфликта е в съгласие с общото мажорно и оптимистично звучене на цялата поема: «Радостта ценим, когато я постигнем след беда!»

В своята идейност и експресивна система «Витязът в тигрова кожа» се свързва с поетиката както на грузинската химнография, така и на арабската и персийската литература. Отразявайки свое-

образно живота на Грузия през епохата на Тамар, в своята дълбока същност обаче поемата има народни корени, които отвеждат към грузинския фолклор. В нея бие пулсът не само на оптимистичната грузинска приказка, но личи и разказвателният народен маниер. Използувани са и грузински митологически представи като тези за деветовете и каджите. И стиховата структура на поемата е изградена върху грузинския народен стих.

Но особено силно е присъствието във «Витязът в тигрова кожа» на грузинското народно сказание за Амиранц, похитител на огъня, прикован за това на кавказките скали. С тази легенда, легнала в основата на гръцкия мит за Прометей, се свързват не само образите на тримата героини-побратими, представени като три светила в човешки образи. Към нея отвежда и основният момент в композицията — търсенето и освобождаването на отвлечената красавица.

Но възлизащото към народните представи в съдържанието на поемата е подчинено на микрогледа на поета, издигнато е на изключителна художествена висота, носи яркия печат на личен художнически гений, отразяващ нова епоха.

*

«Витязът в тигрова кожа» е между най-значителните произведения в световната литература. Дълбоко национална, поемата на Руставели е скъпо достояние на грузинския народ. Не случайно тя става духовна опора в години на национални бедствия под игото на монголи и други източни народи, което с векове държи страната под сянката на полумесеца. Тя се превръща през епохата на Грузинското възрождане от XVI до XVIII в. в кодекс за национално възпитание и граждански добродетели. Издига се до непререкаем образец на поетическо изкуство за грузинските поети. Заедно с това по светския си дух, хуманистичен патос и естетическа природа «Витязът в тигрова кожа» се откроява и на фона на световната художествена мисъл като ярко произведение на Ренесанса.

Въпреки че живее в средновековна епоха, Шота Руставели е чужд на догматизъм, схоластика, фаанатизъм. Неговите герои не са проникнати от аскетическо отрицание на живота. Те не идеализират изтощеното тяло, бледото изпито лице, пасивността на духа, подчинен на висша сила. Напротив, те страстно жадуват за радостите на живота, за земните блага, чието могъщество диша в този свят. На тях е свойствено елинско преклонение пред красотата на човека и природата, ренесансов възторг пред физическата мощ, жизнената пълнота и енергия. Героите на Руставели са и доблестни рицари, които служат на дамата на сърцето в името на земните права на любовта.

Национална библиотека
"Иван Вазов" София

Не случайно поемата е будила гнева на клерикалите, които жават преписите ѝ, дори изгарят първото ѝ печатно издание от 1712 г.

Геронте на Руставели често говорят за съдба, оплакват се от нейната немилост, благославят я, когато им носи тържество. При все това в изображението на поета хората не са показани като оръдия на стояща извън тях сила. Те са уверени в своята духовна свобода — господари на чувствата, мислите, волята си. Живеят със съзнание за правотата на човешките си стремежи, понасят всички последици от собствената си активност. И друго—те не застават един срещу друг като грузини и арабин или арабин и индус. Напротив, обединени от рицарска дружба, те се отнасят един към друг като човек към човек, израствайки сякаш до идеята за народностна търпимост.

Може да се помисли, че героизмът в името на верността към господаря и дамата на сърцето сродява «Витязът в тигрова кожа» със средновековни героични поеми като например френската «Песен за Роланд», испанската «Песен за моя Сид» и преди всичко немската «Песен за Нибелунгите». И те се появяват приблизително в една и съща историческа епоха. Поемата на Руставели обаче съществено се отделя от тях по естетическата си същност. В нея са изнесени на преден план деятели, а не деяния, живи хора, а не отвлечени епични «начала», активни пълнокръвни личности, а не легендарни подвизи. В нея е героизирано самоотстояването на човека като човек, при което идеализацията му не изключва съчетанието на реалистична вяроност с приповдигнат тон, ярки изобразителни краски, хиперболизации. И композицията се отличава със стройност и логическа отчетливост, издава свойствен на новата културна епоха рационализъм.

Поради всичко това научно оправдано е да успоредим типологически «Витязът в тигрова кожа» с възникналите три века по-късно творби на европейския Ренесанс — като «Влюбеният Орландо» на Боярдо, «Освободеният Йерусалим» на Тасо и «Неистовият Орландо» на Ариосто. Ако обърнем поглед към източния Ренесанс, ще забележим общото между «Витязът в тигрова кожа» и поеми приблизително от същата епоха като «Шах-Наме» на Фирдоуси, «Вис и Рамин» на Гургани, «Лейла и Междиун» на Низами. На фона на тези и подобни творби ще можем достойно да оценим произведението на Руставели и да го определим като ренесансова философска любовно-героична рицарска поема.

Поемата на Руставели се радва на заслужено международно признание. Тя е преведена на езиките на почти всички културни народи в света. У нас през 1955 г. «Витязът в тигрова кожа» привлича вниманието на Николай Лилиев, който в сътрудничество с

7502
~~7507~~

5-04-843
304

65553030303030
30333333333333
17 30333333333333
30333333333333

Национална библиотека
и архив на Република България

Иван Бицадзе прави опит да я преведе. Настоящият превод, дело на Стоян Бакърджиев, не само прави достъпно на българския читател едно произведение на световната класика, но представлява явление и в родната ни култура: чрез този превод забележителната творба на грузинския поетически гений преживява още едно превъплъщение — този път в българско слово. С това се разкрива и нова страница в българо-грузинските културни връзки, които имат плодотворни традиции в миналото.

Проф. ВЕЛЧО ВЕЛЧЕВ

ВИТЯЗЪТ В ТИГРОВА КОЖА

ПРОЛОГ

Този, който сам създаде величавата вселена,
който от небето вдъхна дух във всяка твар родена,
който ни дари земята с красотата ѝ нетленна —
в земните царе сияе силата му въплътена!

Боже, ти един създаде образите на телата!
Защити ме, дай ми сили да погубя сатаната,
да изпитвам до смъртта си обич пламенна и свята!
Облекчи товара грешен, който носим по земята!

Лъв¹ е седнал до Тамара с копие и меч, и щит!
С устни-нар, с коси-ахати, слънчева и с царствен вид,
мога ли да я възхваля, дръзновен и упорит!
Щом я видиш, виждаш пътя към блаженството открит.

Да възхвалим днес Тамара с кървави сълзи в очите!
И преди съм я възпявал, но това не ме насити.
Езеро ми бе мастило, а тръст трепетна — писците².
Който слуша, той ще бъде с копие ранен в гърдите.

Повелиха да напиша сладка песен, но такава,
че изящните ѝ къдри, вежди, мигли да прославя,
устните-рубин, зъбите-маргарит да не забравя.
Знам, че и под чук оловен камъкът се раздробява³.

Майсторство, сърце и слово са едничката ми цел.
Гений мой и разум светъл, нека бъда по-умел!
Нека с двамата герои днес възхвалим Тариел —
всеки между тях чрез клетва в преданост се бе заклел.

Нека Тариел си спомним, нека го оплачем, братя!
Може ли да се намери друг подобен по земята?
Аз, певецът Руставели, бих желал със скръб в душата
да се чуе тази повест, в песни-бисери изпята.

Аз съм Руставели⁴, в мене тази песен не престава,
заради жена, която над войските повелява.
Цяр за мъката на влюбен никой още не познава —
или здраве да ми прати, или гроб в пръстта корава!

Тази повест е персийска⁵, скита от уста в уста,
както бисери красиви скитат от дланта в дланта.
Въплътих я на грузински — да я преценява тя,
сторила от мен безумец с дивната си красота.

Пак очите ми жадуват да я видят ослепени.
Участта ми е да скитам, влюбено сърцето стене.
Кой ще изгори плътта ми и спаси душата в мене?
Бих възхвалил вече в песен тримата мъже блажени.

Нека никой към съдбата никога не възроптава:
селянинът да се труди, воинът да дири слава,
влюбеният нека жадно участта си опознава!
Щом не искаш да те съдят, не съди с душа дребнава!

Стихотворството — една от сферите на мъдростта,
пред божествен дух разкрива висшата си пълнота.
Благороден ум прониква в благородните неща.
Дълга реч изглежда кратка, ако в стих заблика тя.

В тежък път и в скок опасен всеки кон се преценява,
майсторът в игра на топка, ако точно я отпраща,
майсторът на дълги песни, ако мъдро замълчава,
щом стихът му стане тромав, а беседата — мъглява.

Взрете се в поет, чиито стихове са зазвънтели!
Щом речта му стане бедна, стиховете — неумели,
той ще укроти стиха си, след това ще се прицели
и с чогана⁶ си юнашки ще замахне и спечели.

Някой свърже два-три стиха, но съвсем не е поет.
Нека да не се сравнява с майсторите занаятци!
Друг наниже бледи мисли, понатише някой ред
и упорства като муле: « С мен започва нов разцвет! »

Дребни стихове нанизва, ако дребен е поета.
Равнодушно е сърцето към поезия предвзета.
Жалък стих е лък в ръцете на неопитни хлапета —
който се бои от звяра, стреля само по зверчета.

Други стихове са годни за шума по веселбите,
за младежките забави, за насладите, шегите.
Могат да ни поразсеят, щом са ясни и открити,
но голямо дело само ни подсказва за творците.

Мъдрият поет не трябва своя труд да разхити,
на една любима с радост трябва да се посвети.
Той е длъжен да прославя само нейните черти —
нека всеки стих за нея в музика да зазвънти!

Аз възпявам пак жената, някога от мен възпяна⁷;
не изпитвам срам, защото е за мене чест желана.
Тя е мой живот, тигрица, от която нося рана;
винаги ще я прославям, даже и неназована.

Знам любов от висш порядък, пламенна и съвършена,
но е трудно с ясни думи тя да бъде изразена.
Тя е дело на небето, към небето възвисена.
Който дири път към нея, скръб душата му променя.

Знам — разумните не могат никак да я разберат;
празноглавци я описват, докато ни уморят.
Любовта е неизменна и до пламналата плът —
който тръпне, без да блудства, той върви по верен път!

За арабина «Миджнури»⁸ са мъже обезумели.
Луд от скръб е този, който не постига своите цели.
Някой приближава бога, но с криле изнемощели,
друг край мургава кокетка се върти да я спечели.

За един миджнур е нужно като слънцето да свети,
умен, млад, богат да бъде, да е волен сред мъжете,
кротък, щедър, сладкодумен, да надвива враговете. . .
Този, който е различен, той не е миджнур — помнете!

Любовта е нещо дивно, трудно се познава тя;
нещо много по-различно от разврат е любовта.
Тя едно е, той е друго — помежду им пропагта
проумейте и недейте смесва тези две неща!

Постоянен е миджнурът, угнетява го разврата.
Без любимата си страда, най-злочест е на земята;
даже и да е жестока, неин верен роб се смята.
Празната любов с целувки мразя аз от дън душата.

Тя не е любов и нека влюбения да не блазни!
Днес една, а утре друга — искрено това го дразни.
Празната любов развлича само юношите празни.
Верният миджнур се чувства чужд на светските съблазни.

За да бъде влюбен, значи тайно да се е терзал,
в самота да си припомня за любимата с печал,
отдалеч да се измъчва, да гори, да тръпне цял,
да благоговее даже пред гнева ѝ завилнял.

Своя чист копнеж не трябва никому да доверява,
пред света да не въздиша, да не я опозорява!
Нека крие любовта си, с нищо да не се издава,
нека бъде пир скръбта му, нека стъпи и в жарава!

Кой човек освен безумец сочи своята любима?
Нито той печели, нито тя остава невредима.
Ако разгласи за нея, що за слава тя ще има —
и защо да ѝ създава болка трудно изцерима?

Удивлявам се, че някой е измамник в любовта,
че петни жена, която го цени до слепота.
Бива ли да се надсмива, ако му е чужда тя?
Но клеветникът не вижда срам във всяка клевета.

Който плаче по любима, пред света е оправдан;
тачат го, когато скита в самота и изтерзан.
Нека спомена за нея бъде винаги желан!
И е по-добре пред хора да прикрива своя блян!

РАЗКАЗ ЗА РОСТЕВАН, ЦАРЯ НА АРАБИТЕ

Цар царуваше в Арабия, цар от бога, цар достоен — Ростеван, велик и щедър към народа си безброен, с многобройна рат, с витязи, справедлив, щастлив, спокоен; с красноречие белязан, той бе безупречен воин.

Царят нямаше наследник и бе влюбен в дъщеря си; като слънце сред звездите тя блестеше с хубостта си; ум, сърца, души крадеше без примамки и украси — биха я възпели само мъдреците беловласи.

Името ѝ запомнете — Тинатин, това бе тя.
Тя порасна и надмина слънцето по красота.
Царят призова съвета и като добър баща
в кръг везирите си сложи и речта му зазвънтя:

«Нещо в този миг засяга мен и цялата държава.
Нека заедно размислим: всяка роза остарява,
но в прекрасната градина друга роза¹ разцъфтява.
Слънцето за мен залезе, вирам се в нощта лукава.

Че съм вече стар, навярно всички ще се съгласите.
Ако днеска не, то утре бог ще ми склопи очите.
Що за лъч е онзи, който не пронизва тъмнините?
За царица дъщеря ми искам да благословите!»

Те го спряха: «Старостта си оставете настрана!
И повяхващата роза ни изпълва с ведрина.
Тя по цвят и по уханност сред цветята е една.
Затъмняват ли звездите нащърбената луна?»

Национална
библиотека

Розата ви, още свежа, не напомня старостта ви.
Ние ви ценим словата, даже ако са неправи.
Щом сърцето ви желае, нека тъй да ни прослави —
нека седне на престола слънцелика дъщеря ви!

Въпреки че е девойка, тя от бога е царица.
Тя добре ще управлява — знаем я като умница.
По деяния и блясък тя прилича на зорница.
Рожбите на лъв са равни — лъв било, било лъвица.»

Син на амирспасалара² и спасет³ на храбреците,
Автандил бе като слънце и луна във висините. . .
Бе младеж, когато в него Тинатин заби стрелите
на огромните си мигли с вежди като лък извити.

Обич и копнеж към нея във сърцето му горяха.
От жестоката разлъка розите му побледняха.
Пламваше, като я види — раните му го боляха.
Жалко за любов, която ни гнеги като заплаха.

Щом решиха да въздигнат Тинатин в царица властна,
Автандил от радост грейна, огънят му в миг угасна.
Каза: «Щом по-често срещам нейната усмивка ясна,
ще сломя скръбта, с която моята душа израсна!»

Указ Ростеван изпрати рано този ден в зори:
«Тинатин от днес на трона вместо нас се възцари.
Като лъчезарно слънце всички ви да озари!
Чакаме възхвали, нека всеки я боготвори!»

И арабите дойдоха, с тях — дворяни знаменити:
Автандил — с лице на слънце, вожд прославен на войските,
старият Сограт, везирът, пръв във всички царски свити...
Трон бе сложен. Чу се шепот: «Колко ще го оцените?»

После Ростеван поведе Тинатин напред към трона,
с царска дреха я наметна и я увенча с корона,
а като ѝ даде скиптър, като слънце в небосклоната
тя огледа всичко живо, грейнала и благосклонна.

Всички ѝ се поклониха, тъй признаха ѝ властта.
Славословеха я с радост хора от безброй места;
гръмчаха тръби, кимвали, нежна песен прозвънтя.
Тинатин заплака, сведе гарванови мигли тя.

Тя се сметна недостойна да царува над страната
и градината от рози с ручей сълзи бе залята.
Царят промълви: «Детето трябва да смени бащата —
иначе сърцето мое в страшен огън ще се мята!»

И добави: «Спри да плачеш, чуй ме и бъди разбрана!
Отсега като царица ти с венец си увенчана.
Царството до днес бе мое, но от днеска твое стана.
Управлявай мъдро, кротко и от разум обладана!

И над рози, и над бурен праща слънцето лъчи.
Отправи към прост и знатен състрадателни очи!
Прѣдания и бунтаря с царска щедрост привлечи!
И морето се раздава, но това не му личи.

Щедростта краси царете, както кипарисът — рая.
Щедрият спечелва даже лицемера и лентяя.
Не срещу пестене умно, срещу глупаво роптая.
Губиш, щом пестиш, дадеш ли, ще спечелиш най-накрая.»

С тия бащини съвети Тинатин се съгласи;
тя проникна в мъдростта им и това я изкуси.
Весел пир устрои царят — шум двореца огласи.
В опит да ѝ подражава слънцето се разкраси.

Тя към своя възпитател се възви и прошептя:
«Тук ми донеси хазната — запечатана е тя.
Дай като на царско чедо в нея скритите неща!»
И несметните богатства тя раздаде с лекота.

Пръсна тя хазната щедро на един, на втори, трети. . .
И напълниха си знатни и незнатни домовете.
Тя продума: «Изпълнявам бащините си съвети —
никой нищо да не скрива, всичко честно поделете!

А съкровищата мои са нечувано богати. . .
Амилахорът⁴ веднага всичките коне да прати!
Щедра бе, раздаде всичко: злато, бисери, дукати.
И войниците ѝ алчни грабежа като пирати.

Грабежа те, както турци грабят след победна бран.
Враните коне арабски станаха трофей желан.
Тя по щедрост бе подобна на небесен ураган —
всеки гост чрез щедростта ѝ бе щастливо поласкан.

Първи ден премина: пиха и гуляха в надпревара.
Множество прочути войни беше обкръжило царя;
те видяха ненадейно как помръква господаря.
«Но защо е тъжен?» — всеки тихо почна да повтаря.

Автандил в пира бе първи между всичките дворяни,
пъргав като лъв и тигър в дрехите си златоткани.
Старият Сограт, везирът, се опита да подхване
разговор: «Защо е бледен? Как можа това да стане?»

Автандил отвърна: «Царят в мрачни мисли е вгълбен,
но от никого в пира ни той не беше наскърбен.»
После продължи: «Защо е някак странно отчужден?
Я с шега да го подхванем, що за скръб през този ден!»

Вдигна се Сограт и, строен, Автандил пред големците —
те напълниха по чаша и смирени, и открити,
коленичиха пред царя с искри весели в очите
и Сограт го заговори с думи явно шеговити:

«Ти, царю, си нещо тъжен, нещо сякаш те терзае.
Многоценните богатства вече свършиха — така е!
Дъщеря ти ни показва, че съвсем не ги желае.
Май не беше за царица — и това за теб беда е!»

Царят го изслуша, после с присмех се загледа в тях.
Смаян бе от този укор и от липсата на страх.
«Думите ти — той отвърна — аз съвсем не проумях.
Да твърдиш, че съм скъперник, е голям и тежък грях!»

Не, везирю, не такива мисли са ме връхлетели.
Стар съм, младите години са отдавна отлетели,
а пък никого не виждам — никои в нашите предели
няма като мен да може храбро в битки да печели.

Нежна дъщеря отгледах и това ме натъжава.
Бог със син не ме почете — участта ми бе такава;
син — и с мен в игра на топка или в лък да се сравнява. . .
Автандил донейде има като мен десница здрава.»

Гордият витяз изслуша с почит царските слова;
беше украсен с усмивка, беше попривел глава,
с бляскавите свои зъби озари безброй нивя.
Царят го попита кротко: «Смешно ли ти е това?»

После продължи: «Виниш ме, но не знам в какво, кажи ми!»
А витязът: «Закълни се първо в царското си име,
думите ми да не сметнеш за обиди нетърпими,
да не ме намериш дързък — наказания спести ми!»

В Тинатин, която беше като слънцето красива,
царят се закле: «Не бой се, говори с душа правдива!»
Автандил тогава каза: «Мисля, че така не бива!
Ти се хвалиш прекалено, скромност по ще ти отива.

Аз съм прах от теб, но аз съм по-изкусен — вижда бог!
Нека прецени войската двама ни в един облог!
Кой ще се сравнява с мене? — твоят глас бе възвисок.
Нека лъкът и стрелите в спора бъдат съдник строг!»

Царят каза: «Не треперя от съперници прикрити.
Както искаш, тъй да бъде, думите си запомни ти!
За свидетели ще вземем най-добрите от бойците.
Кой от нас е по-достоеен, нека да решат стрелите!»

Автандил изслуша мълком царя с къдри побелели.
Весело се смяха, както никога не са се смели.
Сключиха облог пред всички: «Този, който не спечели,
три дни гологлав ще ходи, три дни и три нощи цели!»

Царят каза на ловците: «Всичко вредом обходите
и към нас от лесовете подгонете зверовете!»
Звънка заповед отекна: «Бързо тук се съберете!»
Свърши този пир, на който бяхме радостно приети.

ЦАР РОСТЕВАН И АВАНДИЛ НА ЛОВ

Като лилия изправен, Авандил пристигна рано,
с дрехи от разискрен пурпур и с лице в лъчи обляно.
Бе прекрасен меченосец, с наметало златоткано —
с белия си кон пристигна, който скачаше припряно.

За лова, възседнал коня, царят бе добре стъкмен.
Още призори народът на полето бе стълпен.
Тичаха бойците в този празничен и шумен ден,
стреляха животни, както бе облогът обявен.

«С нас вървете! — каза царят на дванайсет от слугите. —
Лъковете ни носете и подавайте стрелите!
Бройте изстрелите, бройте и животните убити!»
Зверовете към полята бягаха откъм горите.

Втурна се огромно стадо от едната им страна:
бик, елен, коза, онагър, бързоскачаща сърна.
Целеха се в тях ловците — що за мощ и вещина!
И ръка, и лък обтегнат. . . и стрелата извъня.

От праха изпод конете слънцето потъна в мрак.
Стреляха и кръв течеше по трева и буренак.
Щом се свършеха стрелите, нови даваха им пак.
И животните, ранени, падаха сред своя бяг.

Яздеха в галоп ловците и преследваха стадата;
те убиваха така, че разгневиха небесата.
Запламтя пръстта, защото бе с потоци кръв залята.
«Райски кипарис!» — шептеше тъй за Авандил тълпата.

Те преминаха полето и река пред тях потече;
скалният ѝ бряг отсреща на гонитбата попречи.
Зверовете се укрива в онзи тъмен лес далече.
Двамата, уж бодри още, бяха уморени вече.

И един на друг с усмивка казваха: «Спечелих аз!»
Дружелюбно се държаха, спираха се час по час.
После робите¹ дойдоха. Царят каза с ласкав глас:
«Не ласкателства, очаквам само правдата от вас!»

Робите се осмелиха: «Трябва да се примирите!
В този лов едва ли с него можете да се сравните.
Няма как да ви помогнем засега, царю честити!
Преброихме куп елени от стрелите му убити.

Сто по двайсет преброихме мъртвите сърни, елени.
Цели двайсет от витяза в повече са повалени.
Колкото стрели изпрати, бяха точно устрелени,
а от вашите, за жалост, много бяха похабени.»

Тази вест сега за царя беше щастие голямо.
Той обичаше витяза, радваше го храбростта му,
влюбен в него, както славей в розата е влюбен само.
Радваше се той усмихнат и се стапяше скръбта му.

Седнаха под дървесата край прохладната лъка.
Като класове изникна скоро царската войска.
Храбрите дванайсет роби с тях вървяха все така —
гледаха леса огромен и пенливата река.

АРАБСКИЯТ ЦАР СРЕЩА ВИТЯЗА В ТИГРОВА КОЖА

В миг съгледаха да плаче чужденец отсам реката.
Той бе като лъв, държеше черния си кон с юздата,
а юздата и седлото бяха с бисер и позлата.
Розата под скреж от сълзи с мъртва бледност бе облята.

Той бе в кожата на тигър — в някаква полузабрава;
неговата странна шапка бе със същата направа.
Бич като ръка човешка хванал бе в десница здрава. . .
«Що за призрак!» — любопитно се запитаха тогава.

Роб отиде при витяза, който, смазан от печал,
плачеше полуприведен с поглед тъмен потъмнял.
Миглите като по улей дъжд струяха от кристал.
Робът спря, но онзи сякаш че не беше го видял.

Робът бе съвсем изплашен, нищичко почти не каза,
удивен го гледа дълго и прошепна без омраза:
«Господарят заповяда. . .» — После приближи витяза,
който плачеше и нищо в този миг не забеляза.

Нищичко не чу витязът, с поглед втренчен във вълните,
той остана равнодушен към шума и към войските;
в жар сърцето му гореше, чуваха се вопли скрити,
като че от бент течаха с кръв размесени сълзите.

Неговият ум летеше в други някакви места.
Царската повеля робът втори път му подчерта.
Все тъй глух, не чу витязът втори път заповедта.
И като букет от рози не разтвори той уста.

Тъй като мълчеше, робът пак към царя се отправи.
«Аз разбрах, че безразлична е за него личността ви.
Ослепи ме като слънце, гърлото ми скръб задави;
не поиска да ме чуе, затова ме той забави.»

Царят се учуди много, в погледа му гняв засвети;
към дванайсетте си роби се обърна той: «Вървете!
Препуснете на конете и с оръжие в ръцете,
онзи, който там е седнал, бързо тук ми доведете!»

Робите дойдоха шумно до планинската река.
И витязът се опомни, и изтри очи с ръка,
поогледа се неволно и видя далеч войска,
после промълви: «Горко ми!» И остана все така.

После пак ръка прокара, бързо си изтри сълзите,
бързо меч си пристегна, поразкърши си плещите,
яхна коня — надалече от въпроси упорити! —
и в обратната посока се понесе край скалите.

Войните ръце простряха, тъкмо да го хванат вече —
стана тъй, че и врагът им би пожалил отдалече.
Той един във друг ги блъсна и на гибел ги обрече,
с бича си по тях замахна, през гърдите ги разсече.

Царят, разгневен, изпрати след витяза друг отряд;
войните го приближиха, той не гледаше назад.
Този, който го настигне, прашаше на оня свят,
хора мятеше към хора — царят побесня от яд.

Автандил и царят мигом скочиха върху конете.
Величав и горд, витязът враговете си усети;
с кон подобен на Мерани², като слънце той засвети
и видя начело царя да се носи с меч в ръцете.

Той пришпори бързо коня, щом го приближи войската,
и пред погледа им смаян се изгуби бързешката.
Сякаш се изгуби в пропаст или литна в небесата —
търсиха го, не откриха даже белег по земята.

Търсиха, ала по чудо не намериха следи.
Дев³ ли беше или призрак, та така ги заблуди.
Плачеха над мъртъвците със разсечени гърди.
«Стига! Край на веселбата!» — царят твърдо нареди.

«И на бога съм дотегнал! — каза той озадачен. —
Затова превърна в мъка радостта ми този ден.
Той ме нарани навеки — няма вече цяр за мен.
Все пак, както искаш, боже! Остани благословен!»

Царят замълча и свъсен коня си назад подкара;
влезе след това в двореца — тежка бе скръбта на царя.
Разотидоха си всички — лов такъв не се повтаря.
Някой възропта, но други оправдаха господаря.

Той в покоите си влезе, придружен от Автандил,
който бе му верен, който като син му беше мил;
той от всичките си близки беше се отдалечил.
Млъкнаха кимвали, арфи и дворецът бе унил.

Тинатин дойде веднага, за да разбере скръбта му;
виждаше се, че съперник слънцето ѝ беше само.
Тя ковчежника попита: «Спи ли той, кажи ми прямо!»
Онзи каза: «Струва ми се, злото става по-голямо!»

Автандил седи при него, с думи го успокоява.
Някакъв витяз е срещнал, затова се изтезава.» —
«Аз сега ще си отида! — каза Тинатин тогава. —
Щом е с Автандил, не виждам там сега какво ще правя!»

Скоро Ростеван попита: «Тинатин — къде е тя?
Живата вода, която е утеха в старостта?»
Верният ковчежник каза: «Тя веднага долетя,
но веднага си отиде — да не ви смути в скръбта.»

Царят повели: «Кажи ѝ, че без нея аз не мога!
Питай я: «Защо се върна и не влезе днес в чертога?»
Тук ела, разсей скръбта ми, излекувай ме, за бога!
Ще узнаеш от какво е тази мъка и тревога.»

Тинатин дойде веднага, щом я призова баща ѝ
в пълнолуние луната тъй започва да сияе.
Той до себе си я сложи и с целувка прошептя ѝ:
«Трябваше ли да те викат, щом баща ти се терзае?»

Тя отвърна: «Който знае, че си много мрачен ти,
той не би посмял да влезе — как ще се одързости?
Слънцето дори престава пред скръбта ти да блести.
По-добре хвани се с нещо и така се защити!»

Той я спря: «Каквато мъка в този миг да ме напада,
с теб да бъда, да те гледам, би било за мен наслада;
ти разсейваш тази мъка, сграбчила ме без пощада.
Ще простиш, като узнаеш от какво баща ти страда.

С някакъв витяз незнаен аз се срещнах край реката —
цялата вселена даже с блясъка му бе залята.
Не разбрах каква тревога той укрива в дън душата;
не дойде при мен, разсърден, аз го проследих с войската.

Виждайки ме, яхна коня и сълзите си изтри.
Заповядах да го хванат, но това го разяри.
По човешки не постъпи, като дявол той се скри.
Бе насън или наяве — и това не знам дори!

И до този миг се чудя що за дявол бе витяза.
Той изпопроби бойците с дива някаква омраза.
Призрак ли е той, та никой пътя му не забеляза?
Бог от мен се е отвърнал, затова ме и наказа.

Дарът божи бе ми сладък, но сега ми нагорчава;
веселите дни предишни аз предавам на забрава;
всичко вече ми дотегна, нищичко не ми остава.
Колкото и да живея, мъката ще ме смущава.»

Тинатин му отговори: «Слушай как стоят нещата. . .
О, царю, защо роптаеш срещу бога и съдбата?
Него ли кориш, чиято доброта ни е позната?
Зло ще сътвори ли този, който сътвори благата?»

Ще те посъветвам! Ти си цар над всичките царе.
Царството ти е огромно, знаеш сам това добре.
Разпрати за него хора през земя и през море!
Смъртен ли е той, не е ли, скоро ще се разбере.»

И на четири посоки се понесоха гонците.
Повелиха им: «Вървете, не избягвайте бедите!
Ако срещнете витязя, много скръб ще ми спестите.
Пращайте писма, когато някой кът не посетите!»

И кръстосаха гонците за година тоя свят.
Питаха, когото срещнат — и познат, и непознат.
Никой не разказа нищо за витязя чудноват.
И измъчени от пътя, те се върнаха назад.

«Вред обходихме земята! — те доложиха. — Простете,
не намерихме витязя, всички сме от скръб обзети.
Питахме, когото срещнем, жив човек не се досети.
Няма как да ви помогнем, друго средство изберете!»

Ростеван тогава каза. «Дъщеря ми беше права.
Аз разбирам, че това е мерзост някаква лукава.
Щом във вид на враг я праща, дяволът ме подиграва.
Стига вече с тази мъка, тя на цар не подобава!»

И веднага заповяда всички да се веселят;
повели и акробати, и певци да съберат;
призова в двореца всички — щедър беше този път.
Рожбите на бога с него могат ли да се сравнят!

ТИНАТИН ИЗПРАЩА АВТАНДИЛ ДА ДИРИ ВИТЯЗА В ТИГРОВА КОЖА

Автандил бе в своята спалня, снел бе леката порфира; сам бе и се веселеше — имаше пред него лира. Негър роб дойде след малко. . . «Най-красива във всемира, лунноликата ме прати — каза той — да ви подиря.»

Автандил изслуша с трепет тъй желаната покана. Той облече ярка дреха, най-изкусно изтъкана. Насаме с оная роза — сладка нега го обхвана. Хубаво е да си близо до девойката желана!

Тръгна, без да се смущава, величав във гордостта. Плакал бе за нея често със сълзите на скръбта. Тя бе тъжна и красива като мълния в нощта и със своя нежен блясък затъмни луната тя.

Той видя, че станът гъвкав с хермелин сега покрит е; драгоценно покривало ѝ прикриваше плещите. Дългите ѝ мигли бяха във сърцето му забити, върху бялата ѝ шия, черни, падаха косите.

Под наметката от пурпур тя бе свъсена и бледна; кимна му с глава да седне без усмивка заповедна. Робът му предложи столче. . . И когато скромно седна, той щастливо се загледа в хубостта ѝ ненагледна.

И продума тя: «Боя се и за всичко съм мълчала, ала от това, което ми тежи, треперя цяла. Знаеш ли защо поисках да те видя в тая зала? С разум замъглен защо съм и защо съм помрачняла?»

Национална библиотека
и архив на България

Той отвърна: «Не разбирам от какво си тъжна ти!
Знам, пред слънцето престава и луната да блести.
Усъмних се в мен самия и обезумях почти.
Как да бъдеш изцерена и какво те угнети?»

Тя изискано отвърна с думи ясно подредени:
«Знам, че ти до днес бе тъжен и отдалечен от мене.
Чудиш се, че ти разкривам чувствата си съкровени.
Чуй защо сърцето мое толкова жестоко стене!

Помниш ли — когато с царя дивеч стреляхте в полята,
ти видя витяз незнаен да ридае край реката!
Мисълта за него здраво в моя ум се запечата.
Моля ти се, намери го, претърси докрай земята!

Въпреки че не намеквах за това до този ден,
аз долавях отдалече твоята любов към мен.
Ти си бивал блед и често си се скривал просълзен,
пленик си на любовта си, твоето сърце е в плен.

Запомни — по две причини моят сан те задължава!
Първо си васал, не може никой с теб да се сравнява.
Второ си миджнур, от тебе аз изисквам и съм права.
Тръгвай, намери витяза, ще те чакам дотогава!

Запомни, че ще укрепне твоята любов, любими,
ако срещнеш и погубиш този дявол в мое име!
Теменуги от надежди ти в сърцето посади ми!
Лъв и слънце, с теб ще бъдем всички пролети и зими!

Три години ти разпитвай за витяза непознат!
Щом го срещнеш, победи го и поемай път назад!
А не го ли срещнеш, значи, той не е от тоя свят.
Тук ще те очаква твоят неповехнал розов цвят.

Аз ти се кълна, че ако изменя на верността ти,
даже слънцето да слезе в плът пред моите палати,
нека бог ми вземе рая, нека в ада ме запрати,
нека с остър нож в сърцето ме пониже любовта ти!»

Той я спря: «О, слънце е мигли от ахат, какво да сторя?
Да повярвам в нещо друго? И какво да отговоря?
Чаках смърт, живот получих и съм жив сред живи хора.
Като верен роб отивам да ти служа, без да споря.»

И добави: «Като слънце бог сред нас те сътвори.
Със звездите си небето цяло се пред теб смири.
Добротата ти към мене прекалена е дори.
Розата ми ще ухае, щедро ти я озари.»

После се заклеха, както току-що се бяха клели;
в разговор успокоиха чувствата си накипели;
свърши се скръбта, която бяха досега търпели.
С блясък блед блестяха зъби като мълнията бели.

И стократно по-щастливи се занизаха словата,
и преля кристал в рубина, и изгря ахат в ахата.¹
Той ѝ каза: «Само с поглед ти раняваш зле сърцата;
моето сега е в огън, който стъкна ти самата.»

И макар че му тежеше, тръгна си витязът млад.
Час по час замаян поглед той обръщаше назад,
над сияещите рози ръсеше кристален град —
на сърце сърце отдаде, верен на обета свят.

И си каза: «Слънце мое, ти на мъки ме обрече.
Аз — кристал, рубин — помръкнах, кехлибар съм станал вече.
Как ще мога да прекарам много дни от теб далече?
Но за теб на смърт готов съм — няма кой да ми попречи.»

После в ложето си легна, плака, без да се смущава.
Трепетликата при вятър също не остава права.
Дремне ли, в съня си вижда Тинатин да се явява —
трепне, викне и скръбта си двайсет пъти умножава.

Пред раздялата си с нея Автандил се огорчи.
Розата под бисер-сълзи яркостта си в миг смекчи.
Щом разсъмна, се облече, радващ чуждите очи;
яхна коня, към двореца тръгна цял облян в лъчи.

Национална библиотека
и архив на Република България

Първо своя царедворец прати, както е уместно:
«О, царю, долагам само нещо просто и известно!
Цялата земя е твоя, с меч си я спечелил честно;
дапомним, че сме силни, мисля, би било чудесно.

Границите ще обходя само с вярната си стража.
С вест за новата царица враговете ще накажа,
с мирните ще бъда кротък, а немирните ще смажа.
Дарове ще пращам често. . . Бих желал това да кажа!»

И съвет подобен царят с благодарност оцени:
«Лъве мой, не ти прилича да се плашиш от войни!
Твоят слово с честността ти би могло да се сравни.
Тръгвай! Но какво да правя, ако бродиш много дни?»

Спря с поклон витязът, както подобава на васала:
«Чудно е с какво заслужих преголямата похвала?
Щом се върна, бог ще пръсне зрак в душата помрачняла,
ако радостно ме срещнеш след гнетящата раздяла!»

Царят като свидна рожба го целуна по лицето;
питомец и възпитател — нямат равни под небето.
В тоя тежък ден на сбогом Автандил пое и ето —
мъдр, кротък, господарят зариде със скръб в сърцето.

Величав и смел, витязът стигна родния си кът;
той видя до двайсет пъти да прелива в нощ денят.
Тинатин, едничка радост в неговия дълъг път,
продължаваше да пали огън в болната му гръд.

Щом пристигна, бурна радост в хиляди очи засвети;
бе посрещнат от велможи с щедри дарове в ръцете.
Слънцеликият бе бързал и понеже ги почете,
всичките му посрещачи бяха от възторг обзети.

Силен бе градът — да плаши враговете му прикрити;
като зид неръкотворен в кръг се вдигаха скалите.
Три дни там стоя витязът, ходеше на лов с ловците,
с Шермадин се той съветва, верният другар в бедите,

«Шермадин — витязът каза, — срам пред тебе ме обхваща!
Мой доверник във всичко, все тъй верен ми остана,
но укрив от теб, че плача от любов неприласкана.
Тази, по която страдах, излекува мойта рана.

В плен на Тинатин изгарях — нарцисите² ми струяха
и повехналите рози с влага пареща заляха.
Ти не проумя каква е тази скръб и обич плаха.
Ненадейните ѝ думи рој надежди в мен посяха.

Тя ми каза: «Тръгвай бързо, за витяза разузнай!
Дойдеш ли, ще бъда твоя — само отговор ми дай!
Никой друг не искам, даже кипарис в самия рай!»
Тя с балсам дари сърцето, изтезало се докрай.

Първо, съм васал и трябва да почитам господаря;
от васалите се иска преданост до смърт към царя.
Второ — днес заради нея огънят не ме изгаря.
Пред беди не позволявай на страха да заговаря!

Най сме близки с теб сред всички сюзерени и васали.
Чуй словата ми, които тук щастливо са звучали.
Поверявам ти войските — те не биха възроптали.
Знам добре, че верността ти е достойна за похвали.

Ти ръководи бойците и придворните от днес!
Разузнавай кой в двореца е щастлив или злочест!
Вместо мен пиши им, пращай дарове със щедър жест!
Нека никой не узнае, че съм се укрив без вест!

В лов и битки ми приличай, скитай с моите дружини!
Тайната ми не разбулвай и ме чакай три години!
Моят кипарис, си мисля, може би не ще погине;
иначе плачи, въздишай, докато скръбта ти мине!

Тази тъжна вест на царя съобщи със думи прями!
Като луд бъди, когато му разказваш за смъртта ми!
Обясни му, че съдбата няма как да се измами!
Дай на бедните среброто, златото ми и медта ми!

По-добър и по-усърден оттогава ти стани!
Никога не ме забравяй, до смъртта си ме помни!
Оплачи ме и моли се за духа ми много дни,
грижете ми припомни си, с кротост цял се изпълни!»

Шермадин остана смаян, поразен, и от очите
като бисери пламтящи му потекоха сълзите.
После промълви: «Без тебе твоят роб от скръб разбит е,
но разбрах — не ще отстъпиш, няма да те спрат молбите.

А защо така желаяш твой заместник тук да стана?
Мога ли да ти приличам при една такава смяна?
Мисълта, че сам се скиташ, ми нанася смъртна рана.
Нека тръгнем тайно с тебе — ще ти служа, ще те браня.»

Но витязът го прекъсна: «Истината чуй от мен!
Верният миджнур е длъжен да върви уединен.
Хубавият бисер трябва с труд да бъде похитен.
Нека с копие лъжеца бъде точно поразен!

Мога ли на друг да кажа колко страдам аз и как?
А властта кому да връча? На кого — на тебе пак!
Границите ми укрепвай, дръж далече всеки враг!
Може би ще се завърна, бог ще се покаже благ!

И един, и сто бедата може да не пощади.
Самотата е безсилна, щом над мен небето бди.
Ако три лета не дойда, в траур дълги дни ходи!
Указ ще ти дам, чрез него властвуй като преди!»

ПИСМОТО НА АВТАНДИЛ ДО НЕГОВИТЕ ПОДАНИЦИ

«Възпитатели любими и възпитаници мои,
хора с проверена съвест и изпитани герои,
аз ви виждам като сенки на желанията свои.
Слушайте какво ви писах в дворцовите си покои!

Автандил говори, който е прахът ви от краката,
който сам написа всичко, след това го подпечата:
малко време ще поскитам, изоставям пиршествата
и на своя лък възлагам всички грижи за хранага.

Своя роден край напускам, дълг ме за това зове;
като странник сам ще скитам може би година-две.
Моля ви, докато бродя из поля и лесове,
царството ни опазете от коварни врагове!

Шермадин оставям, нека управлява вместо мене!
Докато съм жив, не искам да настъпват тук промени!
Нека стопля като слънце всички рози заскрежени,
а виновните да бъдат като восък разтопени!

Като син го аз отгледах и от брат по-мил ми стана.
Вместо мен, ценете него, без дори да ви подканя!
Гръмнат ли тръби, след него се вдигнете на отбрана!
Докато съм жив, скръбта ви е съвсем неоправдана.»

И подбрал така словата, че изкусно да звънтят,
той препаса златен пояс и се нагласи за път.
И извика: «Към полето!» Чу се войни да летят.
И без бавене напусна своя дом с туптяща гръд.

«С мен помощници не искам!» — Автандил продума само,
и слугите си изпрати — грабна го самотността му.
Свърна коня и препусна из това поле голямо —
Тинатин бе като жива в спомена и в мисълта му.

И бойците го видяха как полето прекосява,
без да го възпрат по пътя през отсрещната морава.
Днес единствена надежда бе десницата му здрава,
само бремето от мъка щеше да го придружава.

После почнаха да дирят слънцеликия спаспет;
никъде не го откриха, всеки воин стана блед.
Тяхната предишна радост се смени с душевен гнет.
Полетяха, закрещяха бързи конници навред.

«Храбър лъве, бог с кого ли би могъл да ви замести?»
Те летяха, те зовяха: «Господарю, где сте, где сте?»
Но, уви, не го откриха, върнаха се с лоши вести
и с поток пламтящи сълзи дълго плачеха злочести.

Шермадин събра тогава знатните и първенците
и им даде онзи указ с думи ясни и открити;
те, когато чуха всичко, бяха от печал убити,
удряха се по главите, с плач си скубеха косите.

После казаха: «Без него нашият живот е стон.
Но кому освен на тебе доверил би своя трон?
Думата на господаря е за всички ни закон,
затова ще го заместваш!» И му сториха поклон.

АВТАНДИЛ ТРЪГВА ДА ДИРИ ВИТЯЗА В ТИГРОВА КОЖА

Дивнос¹ Мъдрия и Езроз² казват мисъл бележита:
«Жалко е за всяка роза, ако е със скреж покрит!»
Жалко е за този, който като скършена ракита
тръгва бледен и далече от родината си скита.

Автандил в галоп препусна през полета опустели;
от Арабия се спусна в чужди речии предели.
Спомените част от него сякаш бяха му отнели;
промълви: «Да бях при нея, сълзите ми биха спрели.»

С нежен скреж и със снежинки тази роза се покри;
пожела да се пониже, грабна ножа си дори:
«Само със стократни мъки тоя свят ме надари —
нямам лютня, нямам лира, чужд съм вече на игри!»

Розата без своето слънце вехнеше все по-нещастна,
но сърцето си крепеше, затова и не угасна:
Чужд бе в чуждите предели и целта му бе неясна;
питаше, когото срещне — истината не проблясна.

Сълзите му към морето се оттичаха, земята
отсега му стана ложе, а възглавница — ръката.
«Моего сърце е нейно! — той си каза. — Ще го пратя
и на смърт заради нея, ако повели съдбата.»

Цялата земя обходи, вред проникна Автандил;
нямаше места, които да не беше посетил.
Никой жив човек витяза никъде не бе открил;
срокът вече в три безкрайни месеца се бе стопил.

После месец скита в местност чужда и неприветлива
рожда на Адам³ не срещна върху кон с развяна грива.
Вис¹, Рамин⁵ не бяха жертва на такава мъка жива;
Тигатин бе в паметта му ден и нош все тъй красива.

Случи се на връх планински седна той и отпочина;
седем дни оттам нататък се простираше долина.
В ниското река течеше, той без мост през нея мина —
а лесът по двата бряга падаше като лавина.

Той се вгледа отвисоко, но пресметнал ден по ден
двата месеца до края, се почувства угнетен.
«Съкровеното не стигнах, страшен страх държи ме в плен.
Кой в добро превръща злото? Кой е втори път роден?»

Спря се той и се замисли с поглед втречен в далнините:
«Времето си губих само, с коня сме от път пребити.
Слънцето ми как ще чуе, че съм си прахосал дните?
Даже слух не чух за него и не му открих следите.»

Ако продължа да скитам с вятъра във надпревара,
Шермадин ще се отчае и като изгуби вяра,
той ще се облее в сълзи и скръбта ще го накара
да отиде и разкрие тази тъжна вест на царя.

И тогава, както молих, ще опише мойта смърт.
Всички там ще се разплачат, всички ще се натъжат.
После как ще се завърна пак при тях от дълъг път?»
И в ума му тежки мисли продължиха да кръжат.

«Боже мой, защо ми липсва твоята десница свята?
За какво напразно скитам по лицето на земята?
Ти ли грабна радостта ми и вгнезди у мен тъгата?
Чак до гроб ще лея сълзи, чак до гроб така ще патя.»

Той си каза: «Трябва твърдост!» Почна да се убеждава:
«За да бъда жив, не трябва да ме мъчи скръб такава.
Бог над всичко бди, напразно гърлото ми плач задавя.
Провидението дебне и каквото иска — става!»

И помисли: «По-добра е пред такъв живот смъртта,
Тинатин ще ме посрещне, слънчева по красота.
Ще попита за витяза, но какво ще чуе тя? . . .»
С тоя спомен той отмина гъсталаци и блата.

«Аз обходих под небето не една пътека скрита.
Жив човек не го е виждал сам на коня си да скита.
Виждам — прав е онзи, който каджи⁶ и злодей го счита,
затова напразно плача със душа от скръб убитал!»

Той премина през гората и реката сладкогласна,
но под тропота на коня мъката му не угасна;
Автандил напразно пръсна тази своя сила страстна
и кристалният му образ със ахатов мъх обрасна.

Той реши назад да тръгне и въздъхна побледнял;
през долината пред него пътят бе се проснал цял;
месец минал бе, откакто жив човек не бе видял —
с диви зверове се срещна, но за лов не би се спрял.

Подивял бе от въздишки и от болката позната.
Като рожба на Адама той помисли за храната.
И по-дълга от ръката на Рустам⁷ му бе стрелата —
дивеч той уби и стъкна огън близо до гората.

Пусна коня си на паша, докато пече месото.
В миг видя — вървят шестима конника откъм платото
и си каза: «Те приличат на разбойници, защото
тук човек от плът не идва, идват рожбите на злото.»

С лък и със стрели срещу им той излезе с горд вървеж.
Двама конника брадати носеха безбрад младеж;
бе в несвяст, главата — в кърви, целият му вид — зловещ.
Те ридаеха, духът му бе угаснал като свещ.

Той извика: «Братя, взех ви за злотворци нежелани.»
Те се спряха: «Ако можеш, помогни за тия рани!
Ако не, поне съчувствай, слей скръбта си със скръбта ни!
Оплачи това, което носим горко изтерзани!»

Автандил дойде до тия страници опечалени,
рѝзказа им чу, додето лееха сълзи солени:
«Ние тук сме трима братя, виждаш ни сега сломени;
могън град в Хатай⁸ владеем — той е хубав, укрепен е.

Тук се въдел рядък дивеч и това ни съблазни;
дотърчахме с три дружини — тази местност ни плени.
Спуснахме се към реката, престояхме трийсет дни,
стреляхме по зверовете из поля и планини.

Случи се така, че бяхме най-добри между стрелците,
затова и спор избухна вече между нас самите:
«Аз съм най-добър!», «Не, аз съм!», «Престанете да крещите!»
Истината не открихме, бяхме гневни и сърдити.

Днес отпратихме бойците с много кожи на елени
и решихме — за да бъдем тримата задоволени,
всеки сам да бие дивеч, та да спре това крещене,
щом убитите животни бъдат точно преброени.

Тримата оръженосци са ни предани до смърт;
казахме им да останат, другите — да си вървят.
С лов ни мамеше полето, мамеше ни и лесът,
и над нас не позволихме птиците да прелетят.

В миг един витяз изникна, мрачни бяха му чертите;
с черен кон като Мерани слязъл бе през планините;
станът и главата бяха с кожа тигрова покрити —
неговата дивна хубост ослепяваше очите.

Виждахме го нетърпими мълнии с очи да мята;
той за нас бе земно слънце, да не кажем — в небесата.
Мисълта ни да го хванем смела бе, но глуповата.
Ето — затова ридаем, роним сълзи по земята.

Аз поисках да оставим непознатия витяз;
средният ми брат загледа врания му кон в захлас;
младият поиска битка — съгласих се с него аз. . .
Яздеше витязът мирен и величествен пред нас.

Чист кристал с рубин примесен по страните му горяха
сладките копнежи наши пред гнева му се развяха;
дума даже не продума, не погледна със заплаха,
но като го спряхме рязко, вдигна бич и го размаха.

Младият ми брат се втурна, тъкмо бе го хвалал вече;
«Стой!» — се осмели да каже, пътя му дори препречи.
Не извади меч витязът, но видяхме отдалече
как в главата с бич го плесна и поток от кръв потече.

И с един замах на бича той главата му разби,
тъй че тялото на брат ни мъртъв труп наподоби.
Тази мъдрост на младежа го ядоса може би;
горд и строг се скри витязът, никого не нагрубн.

Той си тръгна, без да чуе ни плача ни, нито стона.
Виж — като луна и слънце как изчезва в небосклона!
И на Автандил през сълзи те посочиха зад склона
как сияещото слънце надалеч се мярка с коня.

Автандил усети радост — като сняг върху страните
сълзите му не валяха, той не си прахоса дните.
Щом желаното постигна, щом сега така честит е,
трябваше ли да си спомня миналото и бедите.

Автандил им каза: «Братя, три години скитам аз;
изоставих дом — да диря непознатия витяз.
Онова, което дирех, чак сега открих чрез вас.
Нека бог да ви обсипе с милости от тоя час!

Както аз сега достигнах тази цел като награда,
нека господ-бог помогне брат ви вече да не страда!»
И заслона си посочи, каза, без да заповяда:
«Отидете там и с брат ви отдъхнете на прохлада!»

Автандил пришпори коня по пътеки безопасни;
сякаш бе сокол отвързан, литнал в небесата ясни,
сякаш месец блед, подгонил слънцето, което гасне —
свършиха се тия мъки, непрестанни и ужасни.

Национална библиотека
и архив на Република България

Яздейки, потъна в мисли, не можа да ги възпре:
«Бесният по-бесен става, ако нещо подозре.
В трудни работи мъдрецът ще проникне най-добре;
суетата на ума си всеки трябва да презре!»

Тъй като и безразсъден, и безумен той остава,
тъй като ни нечий поглед, ни беседа разрешава,
шом го спра, ще се избием в глупава саморазправа. . .»
И започна отдалече зорко да го наблюдава.

Каза си: «Не бе напразна тази моя скръб горчива!
Той гнездо навярно има, там от хора се укрива;
по петите му ще ходя, ще следя къде отива,
докато намеря начин за развръзка сполучлива.»

Два дни и две нощи цели се проточи тоя път;
без да хапнат, те вървяха, в нощ завършваше денят.
Двамата за миг по пътя не помислиха да спрат
и полетата успяха с бисери да оросят.

Трети ден и трета вечер. . . В миг се мярна пред очите
в ниското река шумяща, горе — пещера в скалите.
Бреговете на реката бяха с бурени покрити,
а дърветата — високи, с върхове в небето впити.

И витязът през реката тръгна срещу пещерата.
Автандил завърза коня за едно дърво в гората
и се качи на дървото да следи, прикрит в листата,
накъде върви витязът в тази местност непозната.

В кожа тигрова витязът прекоси леса смълчан;
срещна го девойка в черно, с образ цял в сълзи облян,
от които би набъбнал и самият океан.
Слезе той и я прегърна, и погали нежно с длан.

Каза той: «Аснат, сестрице, мостът се срути в морето;
много дни през девет царства аз я дирих чак в десето. . .»
И през плач с юмрук заудря своите гърди и ето —
те забърсаха взаимно сълзите си по лицето.

От разкъсаните къдри тоя лес по-тъмен стана.
Тя през сълзи го прегърна, той в прегръдка я обхвана;
ехото поде плача им през широката поляна.
Авгандил бе просто смаян от постъпката им странна.

Дъх девойката пое си, с болката се примири;
сне такъмите на коня, в пещерата тя ги скри;
сне доспехите му после — онзи ѝ благодари;
вътре влязоха и никой не излезе до зори.

Храбрият спасетъ бе смаян: «Всичко как да я разузная?»
Съмна се и тя излезе, дрехата ѝ бе все тая;
с шала си почисти коня, оседла го най-накрая
и доспехите донесе — и денят с лъчи огря я.

Правило бе за витяза денем тука да го няма;
тя заплака и в скръбта ѝ не прозираше измама;
пак целувки, пак прегръдки, пак се разделиха двама.
Скръбна бе Аснат, скръбта ѝ стана още по-голяма.

Авгандил видя, че той е без брада, с мустаци, млад;
каза си: «Не е ли слънце, озарило тоя свят?»
И витязът като мирти го облъхна с аромат;
да се справи с лъв бе просто, както лъв — с козел рогат.

И витязът пак се спусна по пътеката позната,
и по пътя към полето мина с коня през реката.
Авгандил, укрит, учуден, бързо почна да пресмята:
«Бог навярно ми е пратил тази своя милост свята!

Този начин да помогне ми изглежда най-добрия.
Чрез девойката ще мога тайната му да разкрия.
Нека правдата за мене разбере от мен самия!
Аз не бих желал с витяза в смъртна схватка да се бия.»

РАЗКАЗ ЗА РАЗГОВОРА НА АВТАНДИЛ И АСМАТ ПРЕД ПЕЩЕРАТА

Щом се спусна от дървото, Автандил пред коня спря, яхна го и не след дълго стигна тази пещера. И навън се втурна в сълзи пак девойката добра — тя го сметна за витяз с образ чист като зора.

Като го видя, се стресна — други бяха му чертите. Тя побягна, той я хвана, вик процепи висините; тъй и яребици пискат, в примките изкусно скрити. Тоя писък като ехо бе подхванат от скалите.

Тя не му се даде, в него тя не впи очи втрещени; яребица под орела също като нея стене. Тя за Тариел пищеше — смаян от това пищене, Автандил ѝ се замоли, като падна на колѐне.

Той прошепна: «Успокой се! Аз съм рожба на Адам. Сам видях оная роза бледна да върви насам. Кой е кипариса строен — обясни ми, за да знам! Не пици така, не бой се, аз съм честен с теб и прям!»

Тя през сълзи го замоли, сякаш че го увещава: «Ако си безумен, трябва да се вразумиш тогава! Уж молбата ти е лека, ала с труд се изпълнява. Не моли да ти разказвам — аз съм малко вироглава.»

И добави: «Как тъй искаш невъзможното да сторя? Всеки разказ е безсилен — казвам и ще го повтора. «Разкажи!» — ще кажеш. «Няма!» — сто пъти ще отговоря. «Мъката за мен е скъпа, радостта — за всички хора.»

Той я спря: «Не, ти не знаеш как съм скитал много дни,
как съм питал и разпитвал да науча новини;
но намерих теб, молбата като и да те рани,
няма да отстъпя. . . Чуя я, след това я изпълни!»

«Ти какъв си? Кой си, що си? — проговори тя отново. —
Щом изчезна мойто слънце, ти си каза в миг: «Готово!»
Всяка дълга реч е скучна — ще отвърна с кратко слово:
ще мълча за всичко, даже да постъпиш с мен сурово!»

На колène той отново я помоли, но защо ли!
Той не я сломи, накрая му дотегна да я моли;
погледът му бе кръвясал, шията ѝ тсй разголи,
хвана черните ѝ къдри, вдигна нож да я заколи.

И отсече: «Как постъпваш с мен сега като с хлапак?
Трябва ли заради тебе да вървя немил-недраг?
По-добре е да ми кажеш, инак в този пущинак,
както свърша с тебе, нека бог да свърши с моя враг!»

Тя отвърна: «В този начин твърде много глупост има!
Ако ти не ме убиеш и остана невредима,
нужно ли е да разказвам — ще упорствувам за трима!
А беседата ти с мъртва е напълно немислима.»

Тя се спря: «Защо ме мъчиш? Мислиш ли, че ти приляга?
Няма да разкажа нищо на един такъв смелчага!
По-добре убий ме — всичко за това предразполага!
Като непотребен свитък разпокъсай ме веднага!

Мисълта, че ще загина, за момент не ме гнети!
Изворът на тия сълзи ще престане да шурти.
Тоя свят за мен е слама и не го ценя почти. . .
Как да вярвам, щом не зная кой си и какъв си ти?»

Автандил си каза тихо: «Няма как да я заставя!
Нещо друго ще измисля, стига да ме разтакава!»
Той я пусна, после седна на зелената морава
и проплака: «Разгневих те и не знам какво да правя!»

Тя пред него седна, мрачна, докато се окопоти;
той не каза нищо друго, виждаше се, че убит е;
в розите му се завири езерото на сълзите. . .
След това и тя заплака, нещо трепна ѝ в гърдите.

И се съжали над него, и пророни сълзи тя,
но седеше като чужда, все тъй склучила уста.
Автандил усети бързо, че гневът ѝ отлетя;
стана той и коленичи, и през сълзи прошептя:

«За сестра не те спечелих и това ме огорчава.
Оскърбих те, чужд ти станах, в своя гняв към мен си права.
Но те моля, облегни се на десницата ми здрава!
Казано е: на злосторник седем пъти се прощава!»

Вижда се — за лошо минах през отсрещната клисура,
но те моля, разбери ме, съжали се над миджнура!
Няма кой да ми помогне, ако ме застигне буря.
За сърце душа отдавам — или още да притура?»

Щом девойката усети, че до смърт е влюбен той,
нейните стократни сълзи плиснаха като порой;
щом безумните ѝ вопли се превърнаха във вой,
бог успокои сърцето на злочестия герой.

Каза си: «При тия сълзи тя съвсем смени цвета си;
помни някого, за него сълзи по земята ръси.»
«Сестро — продължи, — миджнурът буди жал и у врага си!
Знаеш, че смъртта си среща горд и без да се навъси.

Аз съм влюбен и безумен и животът ме наказва.
Моята луна ме прати по следите на витяза.
Там, където стигнах, облак взорът ми не забеляза;
срещнах вас, видях ви верни и лишени от омраза.

Скрих в сърцето си лика му, който мигом ме плени,
и заради него скитам по земята много дни.
Или в плен вземи ме, или свободата ми върни!
Или ми дари живота, или с нож го прекъсни!»

Тя му заговори с думи по-сърдечни и открити:
«Ето че слова намери по-добри от ругатните!
В мен преди пося враждебност, след това ме окопихи
и сега сестра ще имаш, най-добра между сестрите.

Ти чрез любовта улучи средство да ти проговоря,
затова от днес нататък ще намериш в мен опора.
Предано ще ти услужа, искрено ще ти повтора —
ще умра за тебе, друго аз не бих могла да сторя!

Ако ти от днес ме слушаш, всичко ще се уреди;
би открил мъжа, когото дириш сред безброй беда.
А не слушаш ли, от него ти не би открил следи —
даже и да дириш, всичко ще те обезнадежди!»

Той отвърна: «Има басня — мъдростта ѝ е голяма!
В тъмна нощ веднъж вървели по една пътека двама;
в миг единият попаднал в някаква дълбока яма,
вторият през плач се вайкал искрено и без измама.

И му казал: «Чакай долу, въпреки че има влага!
Тръгвам за въже, ще дойда и ще те спася веднага!»
Онзи, който паднал долу, се засмял с усмивка блага:
«Как човек да не почака! Може ли оттук да бяга?»

Твоите ръце, сестрице, примката за мен държат;
куп молби без теб до нищо няма да ме доведат.
Ти си чист балсам, чрез който се спасих и този път ---
здравата глава в превръзка само лудите държат!»

И девойката отвърна: «Казаното ми се нрави.
Ти си честен и достоен, нека всеки те възслави!
Ти безброй беда изпита, мина множество държави.
Ако ме послушаш, всичко отсега ще се оправи.

Аз не бива да разказвам — някой като теб самия
нека разбере от него тежката му орисия!
Чакал си, почакай още — в пещерата ще те скрия.
Розата си не оставяй да замръзне, опази я!

Питаш ме за имената — чуй ги още в тоя час!
Тариел — така наричат безразсъдния витяз,
а Асмаат наричат мене — в огън се измъчвам аз,
десет хиляди въздишки съм издала с хрипков глас.

Ти не можеш да узнаеш нищо повече от мене.
Строен, затъмняващ всичко, скита той в гори зелени
и ми носи от месото на сърни и на елени,
но помни — не се завръща в часове определени!

Моля те да го почакаш, никъде недей отива!
Ще смегча с молби за милост неговата съпротива.
А обикне ли те, нека почне сам да се разкрива,
нека твоята любима бъде след това щастлива!»

Той се съгласи с готовност, тоя прост съвет разбра.
В миг се чу вода да плиска зад онази канара.
Ето — конник от реката чист като луна изгря.
Автандил с Асмаат се скриха в глъхнещата пещера.

Тя му каза: «Бог навреме мъдро ти се издължава!
Но стани невидим, скрий се, аз добре му зная нрава.
Няма същество, което да не му се покорява:
тъй ще сторя, че да срещне с радост твоята поява.»

И го дръпна по-навътре, без дори да го подканя.
Онзи там от коня скочи все тъй с меча и колчана;
те със сълзи пак вгорчиха плисналата морска пяна.
Автандил, за да го вижда, зад прозорчето застана.

Този техен плач кристала в кехлибар преобрази;
двамата ридаха дълго, мъквата ги съюзи:
меча взе му тя и с коня тръгна, без да възрази.
Всеки с мигли-нож преряза рукналите си сълзи.

Автандил като затворник бе с очи в героя впити.
Мълком тигровата кожа тя простря досам скалите;
Тариел на нея седна и в ахата на дъгите
кървави и едри сълзи вплете, смазан от бедите.

Национална библиотека
и архив на Република България

А Аснат откърши клонки, после огън слаб наклада,
тя приготви за вечеря къс месо и му го даде.
Той го хапна, за да върне силите си още млади,
но безсилен бе да дъвче — той го хвърли и не яде.

И полегна да подреме, дремна, но едва-едва;
ненадейно трепна, скочи, като бесен изрева. . .
После той с юмрук заудря гневно своята глава.
И Аснат разкъса с нокти своя образ след това.

Тя попита: «Как се случи, че се върна в пещерата?»
Той отвърна: «Срещнах царя на една страна богата;
претоварена вървеше по петите му войската,
а ловци край нея бяха обкръжили равнината.

Пламнах в огън, като гледах тази шумна бъркотия.
Не поисках да ги срещна, жал ми бе за мен самия;
свърнах бледен и се спуснах към леса да се укрия,
казах си: «Ще тръгна утре, след като се махнат тия!»

Тя проля поток от сълзи, вече много по-голям;
промълви: «Със зверовете скиташ из горите сам,
а беседа с други хора би била за теб балсам.
Как за Нея ще опазиш своя жизнен дух и плам?

Ти обходи вред земята, но намери ли награда?
Нямаш ли другар, с когото да не те гнети досада,
който да те съпровожда? Ти премного вече страда. . .
Ако ти и тя умрете, ще изпиташ ли наслада?»

Тариел продума: «Сестро, ти си предобра към мене!
Няма в тоя свят лекарство за гърдите ми ранени.
И до този миг не вярвам, че такъв човек роден е.
Запомни — щастлив ще бъда с дух и плът разединени!

Други под звезда такава няма как да се родят;
дирех разговор и близост винаги по своя път.
Има ли мъже — да могат тази скръб да споделят?
Сестро, само ти си, нямам близък по душа и плът!»

Тя се осмели да каже: «Страх ме е, избухваш лесно!
Аз съм твой везир от бога, трябва да ти служа честно.
Казвам ти това, което ми е станало известно.
Всяко прекалено нещо мисля, че не е уместно.»

«Обясни ми, не разбирам! — Тариел тогава рече. —
Има ли човек, с когото да се скитаме далече?
Колкото да дирех радост, бог отгоре ми попречи.
Аз съм подивял навярно и на звяр приличам вече.»

Тя прошепна: «Ах, чрезмерно те измъчваше Асмаг!
Ако има друг, с когото да кръстосваш тоя свят,
който да те придружава и да бъде твой събрат,
клетва дай да не избухваш в своя гняв неосъзнат!»

А витязът отговори: «Щом такъв приятел има,
покажи го и кълна се — в чест на своята любима
няма да му сторя лошо, няма скръб да го обзима
и към него любовта ми ще пребъде несравнима!»

СРЕЩАТА НА ТАРИЕЛ И АВТАНДИЛ

В миг девойката подскочи, спусна се към пещерата.
«Той съвсем не е разсърден!» — тя извика тичешката.
И когато се показа пришълецът цял в позлата,
той на Тариел се стори като слънце в небесата.

Като две слънца огромни или като две луни
те с лъчите си обляха планини и равнини;
с тях тополата по стройност няма как да се сравни,
даже седемте планети блясъкът им затъмни.

И целунаха се, сякаш втори път са се видели.
Зъбите зад двете рози заблестяха дивно бели.
Те заплакаха горчиво, мъжките си шии сплели,
като кехлибар неволно бяха страшно побледнели.

Тариел прихвана госта, седнаха край храсталака;
и обзет от скръб и болка, всеки още дълго плака;
но Асма с прекрасни думи се намеси, без да чака:
«Вашите слънца пазете от коварството на мрака!»

Заскрежена, не повехна розата на Тариел;
той помоли госта: «Нека чуя тайната ти цел!
Кой си ти и откъде си, и защо си тук дошел?
Мене ме смъртта забрави, бях навярно неумел.»

Автандил му отговори с реч изящна и красива:
«Лъве мой, подобна среща добротата ти разкрива!
Имам аз дворци, пристигам от Арабия щастлива;
пламенна любов ме мъчи, страшен огън ме убива.

В царствената ни княгиня аз се влюбих до забрава
целият народ отскоро за царица я признава.
С мен отдавна ти се срещна — бях на лов, бе глъч и врява.
Спомняш ли си как погуби много воини тогава?

А чрез роби те покани господарят беловлас;
после той ти се разсърди, погнахме те в своя бяс.
Викнахме те, ти побягна, пратихме бойци завчас;
с кръв обagri като с пурпур цялото поле пред нас.

Ти не с меча си, отреза техните глави с камшика,
после се укри безследно сред треви и сред звъника.
Ти изчезна като каджи, страх ни бе оплел езика,
но ни разгневи по-силно, странен шемет предизвика.

Царят се намръщи — знаеш, своеволни са царете;
прати указ да те дирят — литнаха гонци с конете;
но не бе те виждал никой, ни деца, ни старци клетки,
нито тази, пред която слънцето по-слабо свети.

Тя ми каза: «Ако нещо чуеш за витяза ти,
ще направя да се сбъднат бързо твоите мечти!»
Моето сърце без нея три години да тупти!
Що за чудо — да издържам без любимите черти!

Никого не срещнах, който да е чул за тебе даже;
най-накрая срещнах трима с тримата им верни стражи;
с бич си плеснал брат ми, който искал в битка да те
смаже. . .

И един от тия братя с пръст можа да те покаже.»

Тариел си спомни смътно за тогавашната свада:
«Да, отдавна бе, но помня как това ме изненада.
С царя ти на лов бе тръгнал — бяхте с няколко отряда;
в плач по своята любима аз изпитвах там наслада.

Но защо ви бях без нищо общо между вас и мен?
Вие скитахте щастливи, аз се лутах просълзен;
вие пратихте слугите, за да бъда хванат в плен,
аз реших да съберете трупове през този ден.

Пообърнах се и гледам царят да се приближава;
тъй като е цар, не вдигнах в онзи миг ръка корава.
Без да промълвя, препуснах към отсрещната дъбрава;
моят кон невидим стана — с него кой ще се сравнява!

Стига само да поискам, от добрия и от злия,
докато окото мигне, бих могъл да се укрия!
Завчера аз бих избягнал среща с хора като тия,
но защо им бе потребно с мен да влизат в разправия?

Ти дойде като приятел, с лик открит и духом чист.
Ти си слънцелик и храбър, строен като кипарис;
бе ти трудно, дълго страда, пътят ти бе каменист,
но за всички бог се грижи в синята небесна вис!

Автандил отвърна: «Кой е по-достоеен за хвалбите?
Ти едничък заслужаваш да те хвалят мъдреците.
Ти си слънцето единно, чийто лик над нас разкрит е;
теб съвсем не те променят бисерите от очите.

Днес заради теб забравих Тинатин и любовта ѝ;
ще ти служа вярно, както твоето сърце желае.
Най-красив емайл не може пред брилянта да сияе.
Ще остана с теб, додето с гроб смъртта ме обуздае!»

Тариел отвърна: «Чувствам твоята пламтяща жар.
Чудя се защо си длъжен да си верен мой другар!
Но миджнур миджнура жали според обичая стар.
За раздялата ти с нея има ли достоен дар?!

Ти се спусна да ме дириш според волята ѝ строга,
но успя да ме намериш според волята на бога.
Ще опитам да разкажа, но не знам дали ще мога!
Знам — започна ли, ще стана пепел от изгарящ огън.»

«Огънят — Асмаат продума — и от сълзи не погива!
Да те карам да говориш, без да искаш сам, не бива!
Ето ти приятел, който и на смърт за теб отива;
своите сърдечни рани му разкрий без съпротива!

Той отправяше към мене своя умоляващ глас.
Нека бог да ти помогне — как ще те замести аз!
Твоят разказ ще докара радост може би за вас —
провидението иска само нужното от нас!»

Тариел се позамисли, силен огън го обхвана
и ѝ каза: «Ти ме следваш, без дори да те подканя.
А няма до днес не знаеш, че кърви все тази рана?
Ето че и той ме мъчи и не мога да се брая.

Може ли да има радост, ако бог не я създава!
Моето сърце се мята също като на жарава.
Пътят ми е пак прекъснат, пак съм хванат в примка здрава;
вместо пир и вместо празник само слама ми остава.

Бог, със слънцето единен, осветява всеки кът;
двойна благодат и милост той ми дава този път!
Първо: той и тя чрез мене пак ще се съединят,
второ: огънят от бога с разказа ми готви смърт.»

И към Автандил погледна: «Ако двама станат братя,
длъжни са да бъдат твърди пред смъртта и пред тъгата.
Ако бог един погуби, друг спасява за отплата!
Приседни до мен и слушай ручейте на словата!»

После на Асмат продума: «Бърже за вода иди!
Щом съзнание загубя, пръскай моите гърди!
Но ако ме видиш мъртъв, тъжно ме изпроводи,
в гроб сложи ме като в люлка и плачи като преди!»

И поразкопча се малко, поразголи си гърдите;
той бе като слънце скрито в облаците и мъглите;
бе безсилен да разтвори устните си още свити,
после дъх пое, извика — влага му покри страните.

Той проплака: «О, любима, как ли ще се съберем!
Разум мой, живот, надежда и сърце, и щит, и шлем!
Знам ли кой те е отсякъл, прелестно дърво в Едем!
Как, сърце, в стократен огън ти не изгоря съвсем?»

ТАРИЕЛ РАЗКАЗВА НА АВТАНДИЛ ПОВЕСТТА НА СВОЯ ЖИВОТ

«Нека в моя тъжен разказ нищо да не отегчава!
За събития такива много трудно се разправя.
Тази, заради която тежка мъка ме задавя,
няма да ми прати вече ни утеха, ни забрава.

Седемте царства индийски двамата си припомнете!
Парсадан бил повелител на петима от царете;
той бил щедър, горд, в двореца всички бивали приети;
лъв по стан, по образ слънце, бил изкусен в боевете.

Седми бил баща ми, който всеки враг обръщал в бяг.
Саридан се той зовеше, беше храбър, но и благ.
Той изпълваше с тревога и открит, и таен враг;
и съвсем не бе нещастен, бе ловец и веселяк.

С време станал тъжен, страшно му тежала самотата.
Той си казал: «Бих врага си, укрепих добре страната.
Аз съм и щастлив, и силен, имам и хазна богата;
нека Парсадан призная, вест веднага ще му пратя!»

И към Парсадан веднага пратеник един заминал:
«О, царю, бъди навеки цар на цялата родина!
Силата на любовта ми нямат даже и малцина. . .
Споменът за мен ще грее от година на година!»

Парсадан, щом чул, отвърнал, цял от щастие огрян:
«Аз, владетел на страната, цар от бога увенчан,
съм щастлив, че ме признаваш господар на Индустан.
Чакам те, баща бъди ми, брат бъди ми, Саридан!»

Саридан получил царство и заместил амирбара,¹ после втори пост получил — и на амирспасалара.
И баща ми с радост почнал пак по старому да кара —
имал всичко, само нямал власт като властта на царя.

Царят го признал за равен, почнал брат да го нарича;
казвал: «Бас държа, че няма друг така да ме обича!»
Бил ловец баща ми, смазвал своя враг ту с меч, ту с бича.
Аз не му приличам, както друг на мене не прилича.

А царицата и царят водели горчив живот —
нямали деца, тъгувал с тях и целият народ.
Аз проклех деня, когато се родих под тоя свод . . .
Царят рекъл: «Ще го смятам син от своя царски род!»

И започнах да живея като царски син в палата;
готвеха ме те за бъдещ предводител на войската.
Мъдrecи ми разясниха как се властва над страната;
лъв по стан, по образ слънце — хубост имах всепризната.

Спри ме, ако нещо спорно в тоя разказ се преплита!
Петгодишен, аз напомнях роза току-що разкрита;
можех да убия лесно тигър, който ме връхлита.
У бездетния владетел будех обич и възхита.

Само ти, Аснат, следеше как след време побледнях.
Слънцето пред мен бе бледо, както здрач пред изгрев плах.
«Райски крин!» — за мен твърдеше и богат, и сиромаш.
Днес съм сянката на онзи горд храбрец, какъвто бях.

Аз навърших пет години и царицата зачена.»
И прибави той: «Роди се щерка боговдъхновена. . .»
И Аснат с вода го пръсна, щом витязът пак простена.
Той прошепна: «Тя бе слънце, даже току-що родена!»

В Индия писмо политна след писмо до всеки кът;
множество гонци поеха за това да известят.
Слънцето изгря с луната — радостен бе и градът;
гости на пира можаха дълго да се веселят.

Днешната ми реч не може да ѝ въздаде похвали.
Парсадан се веселеше на пира из всички зали.
С дарове царе дойдоха, дотърчаха и васали:
а бойците, надарени, бяха просто засияли.

После пиршеството свърши. . . И растяхме с нея двама.
Тя и слънцето надмина с красотата си голяма.
Знаех — разлика за царя между мен и нея няма.
Чуй ѝ името, което ме изгаря като пламък!»

Но преди да го издума, побледняха му страните.
Автандил заплака, трогнат и предчувстващ бедите.
Щом Асмаг с вода го плисна, Тариел се окопоти
и прошепна: «Този ден е най-нешастният от дните!

Назовавах я всички просто Нестан-Дареджан.
В седмата година беше кротка, умна, с гъвкав стан;
бе луна, но пак надмина слънцето по чар и свян.
Как ще издържи без нея и сърце, кален брилян!

Аз израснах като воин, тя узря като девица.
Царят, щом разбра, че вече е готова за царица,
ме предаде на баща ми — аз със своята десница
поразявах като котки лъв било, било лъвица.

И дворец ѝ вдигна царят, и се виждаше, че цял е
не от камъни направен — от рубини и кристали.
И басейн направи в двора, розов и с води заспали;
а в двореца — тя, която тъжен огън в мен запали.

От кадилници дворецът с дъх на мирти оживя.
В кулата си тя стоеше, край басейна след това.
Леля ѝ Давар, която в град Каджети² овдовя,
трябваше да пълни с мъдрост прелестната ѝ глава.

Обкръжена от завеси, с прежда златна в тях втъкана,
тя бе с образ бял и розов, но далеч от нас държана;
тя с Асмаг и две девици нарди³ хвърляше засмяна;
като габаонска⁴ палма гъвкава и стройна стана!

Национална библиотека
и архив на Република България

На петнайсет бях — за царя син бях аз, а не роднина;
денонощно бях в двореца, спях на ложе от коприна.
С мощ на лъв, с лице на слънце, цвете в райската градина;
ловък бях в стрелба, успявах всички лесно да надмина.

Точни бяха ми стрелите, бях за най-добър признат;
върнал се, играех тонка на широкия площад;
после, влизайки в двореца, пир пирувах след обяд. . .
Днес брилянтният ѝ образ ме разлъчи с тоя свят!

След това умря баща ми — бог му бе прекъснал дните.
В царския дворец се свърши с песните и веселбите.
Победените народи пак засъскаха сърдити.
Бяхме всичките злочести, враговете ни — честити.

В траур, за година време, аз живях в странична стая;
денонощно се измъчвах, загубата ме отчая.
Господарят чрез придворни ми припомни най-накрая:
«Тариел, послушай, сине, твоят траур дълго трая!

Огорчени сме и ние, равен бе ни той по сан!»
Сто съкровищници царят ми предаде като дан,
връчи ми властта, с която бе баща ми увенчан:
«Амирбар от днес ще бъдеш, ще ни пазиш в мир и в бран!»

Пламнал бях и нямах сили тази мъка да запрата,
но придворните ме взеха от властта на тъмнината.
Венценосните съпрузи устройха пир в палата
и ме срещнаха с целувки по челото и косата.

Седнал бях до двата трона като син благопристоен;
пак за бащината длъжност царят каза с глас спокоен.
Първо възразих, но после като подчинен и воин
с лек поклон приех да бъде техен амирбар достоен.

Но сега не помня всичко — много време отлетя.
Въпреки че ми е трудно, ти ще чуеш повестта.
Знам, че тоя свят лъжовен сее зло и суета
и изсечените искри ще ме парят до смъртта.»

РАЗКАЗ ЗА ЛЮБОВТА НА ТАРИЕЛ

След като поплака малко, той започна без подкана:
«Идвахме от лов и царят ме докосна за колчана:
«Нека видим дъщеря ми!» И ръката ми прихвана.
Боже, как съм жив, зачоплил тази своя стара рана!

И видях градина с много кътчета уединени.
Птици пееха в листата по-гальовно от сиреши.
Розова вода струеше от фонтаните край мене.
Всички двери бяха скрити зад завеси кадифени.

И фазан поиска царят да предам на дъщеря му.
И предадох го, и пламнах в чувство някакво голямо.
И до днес заплащам скъпо за сърцето и скръбта му;
в каменно сърце се внизва копие елмазно само.

Царят криеше от всички слънцеликата царкиня.
Аз се спрях, а той изчезна зад завеса от коприна.
Без да виждам, аз ги чувах и сърцето ми изстина;
долових: «Аснат, дойдохме с лов във вашата градина!»

Тя завесата откряна и за миг видях блажен
тази, от чиито мигли звъннаха стрели към мен.
Дадох на Аснат фазана и стоях зашеметен.
Ах, горко ми — оттогава съм от жар изпепелен!

Тя угасна по-прекрасна от самото слънце горе. . .»
И в несвят при тоя спомен Тариел очи затвори.
И Аснат заплака с него, ехото ѝ отговори:
«Няма ги ръцете силни, слаб е вече да се бори!»

След това с вода го пръсна и витязът пак съвзе се.
Дълго той мълча, скръбта му го погълна и отнесе.
Той въздишаше, потокът от сълзи с пръстта се смеси:
«О, горко ми! Да те помня, без да знам сега къде си!

Този тленен свят за вещи само се безпокон;
радва ни светът, но може нещо зло да ни скрои.
Който има ум и разум, той му противостои.
Слушай ме, докато може моят дух да устси!

Като мъртъв бях, когато дадох на Асмаат фазана,
В безсъзнание се проснах и не съумях да стана.
Но свестих се аз след малко и можах едно да схвана —
като край отплуващ кораб бе тълпа край мен събрана.

Аз лежах на златно ложе в зала пишна и богата.
И царицата, и царят си разкъсаха лицата
и проляха много сълзи — в тази болка чудновата
царските мукри¹ съзряха пръстите на сатаната.

Щом помръднах клепки, царят падна върху мен завчас.
«Чедо — каза, — ако дишаш, нека чуя твоя глас!»
Бях обезумял от мъка, дума не продумах аз,
кръв нахлу в сърцето мое, бях убит от скръб витяз.

Всички дворцови мулими² и мукри край мен кръжаха
и свещената си книга все четяха и четяха;
взеха ме за бесен — знам ли глупости какви брътвяха;
бях без дъх и в огън три дни виснеше над мен заплаха.

Лекарите ми от всички бяха най-озадачени:
«Здрав е той и цар не трябва, май че от тъга ранен е!»
Аз се мятах и бълнувах, а царицата за мене
би напълнила морето със сълзите си солени.

Полужив, едва след три дни болестта ме пошадя;
като се свестих, си спомних кой така ме нареди;
казах си: «Нима ще дишам също като и преди?!
Трябва да търпя, ох, трябва. . . Боже, милостив бъди!»

И прибавих: «Чуй ме, боже, и ми изпълни молбата!
Дай ми сили да се вдигна, да си стъпя на краката,
да се добера до в къщи, стига съм стоял в палата!»
И ми укрепих сърцето бог с десницата си свята.

Попривдигнах се, към царя литнаха гонци стремглави.
И царицата дотича, без по пътя да се бави.
Гологлав, дойде и царят, неразбрал какво да прави;
той с ръце възслави бога, другите мълчаха прави.

Гостите ме обкръжиха, пийнах нещо вместо цар.
«Здрав съм, господарю! — казах. — Бих желал по навик
стар
пак реката и полето да съзра за миг макар. . .»
Яхнах коня, с мен потегли моят светъл господар.

Двама минахме полето, прекосихме и реката;
тръгнахме назад и царят пожела да го изпратя.
После у дома се струпа пак тъга върху тъгата.
«Смърт — шептах, — ела, не чакам нищо вече от съдбата!»

И страните ми от сълзи с блед шафран се позлатиха.
Десет хиляди кинжала в моето сърце се впиха.
Стражник викна във слугата — стаята ми пак бе тиха.
Казах си: «Укривам тайна, но дали не я разкриха?»

Роб дойде: «Асмаат ме прати!» Рекох: «Влез и се не бой!»
И едно писмо любовно бърже ми предаде той.
Бях учуден, най-неволно друг ранил съм, боже мой!
За Асмаат не бях помислял — кой да ми го каже, кой?»

Бях се смаял: «Да се влюби, след това да го признава!»
Ако отговор не пратя, аз бих бил с душа дребнава,
Без надежди тя ще почне остро да ме укорява. . .»
И едно писмо любезно се опитах да съставя.

Ден след ден по-силен пламък ми изгаряше сърцето;
не поглеждах към бойците, към игрите им в полето,
Много лекари посрещах денем у дома, където
своя светски дълг уреждах искрено и непредвзето.

Но не ми помогна никой, в мен запъпли сивкав мрак;
Не разбираха, че пламък ме обгръща пак и пак,
кръв решиха да ми пуснат, царят мълком даде знак;
съгласих се, за да скрия кой ме поболя и как.

Пуснаха ми кръв и после легнах в чистото си ложе;
в този миг слугата влезе и смирено ми доложи:
«От Асмаат гонец пристигна!» Мен това ме разтревожи,
духом я осъдих: «С нея нищо не ме свързва, боже!»

И писмото ѝ получих, и прочетох го до края;
тя ме молеше за среща там, където пожелае.
Писах ѝ: «Дошло е време! Ти се удивляваш, зная!
Би сгрешила, ако мислиш, че сега се колебая.»

«Тези копия — си казах, — няма ли да ме ранят?
Амирбарът принуждава всички да се подчинят,
но заподозрат ли нещо, сигурно ме чака съд
и отгук ще ме изгонят — няма да ми го простят!»

Царят пратеник изпрати — питаше за мойто здраве
и за кръвопускането. . . Няма ло да ме забрави.
«Господарю — писах, — скоро твоят син ще се поправи
и ще дойде пак в двореца жив и здрав да се представи!»

После царят ме посрещна: «Стига си лежал в постели!»
Качи ме на кон, поехме през поля зазеленели;
пусна бързите соколи след фазани запищели;
заповяда на стрелците всеки точно да се цели.

Щом се върнахме, се вдигна шумен пир заради мен
и певци, и музиканти ни държаха в своя плен.
Царят пръсна куп брилянти — всеки ахна изумен.
Не остана никой, който да не бъде награден.

Мъчеше ме страшна мъка и не можех да я скрия;
спомените ме горяха като огнена стихия.
С равни ми отидох в къщи времето си да убия —
и за да забравя всичко, продължих среднощ да пия.

В миг ковчежникът дотича: «Вън една кола е спряла.
Някаква жена ви чака, среща с вас била желала.
Образът ѝ под воала е достоен за похвала. . .»
«В стаята ми отведи я — прошептах, — не в тази зала!»

Станах аз и всички гости станаха да си вървят;
казах им: «Гуляйте още, малко ще ме задържат!»
На слугата заповядах: «Нека вътре да стоят!»
И поукрепих духа си да не сторя грях отвъд.

Влязох, тя дойде срещу ми и с поклон пред мен застана:
«Мир над този, за когото няма в този дом забрана!»
Удивих се аз, че може на миджнур да се покланя;
нямаше любовен опит — грешката е оправдана.

Аз приседнах на дивана, тя — на края на килима.
Мисълта до мен да седне ѝ се стори непростима.
«Сядаш тъй далеч, а искаш да ми станеш уж любима?» —
казах кротко, но настъпи тишина необяснима.

Чак след малко тя продума: «Днес от срам изгарям цяла!
От любов към теб навярно мислиш, че съм дотърчала.
Но това, че ти се сдържаш, ме накара да не жаля.
Божията милост, виждам, винаги над мен е бдяла!»

После стана и прибави: «Плахостта ме връхлетя.
Господарката ме прати да ви диря през нощта;
с тъй голяма дързост може да постъпва само тя;
а това писмо говори вместо моите уста.»

ПЪРВОТО ПИСМО НА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН ДО ЛЮБИМИЯ

Слънчевият лъч, от който онзи огън ме обхвана,
пишеше в писмото: «Лъве, скрий кървящата си рана!
Твоя съм, живеј, но мразя тая скръб неоправдана.
Вместо мен Асмат изслушай, тя е умна и разбрана!

Гледай ти любов — да мислиш за смъртта като глупците!?
По-добре пред мен и влюбен, и герой се покажи ти!
Днес Хатај не ни изплаща данъците след войните;
длъжни ли сме да нехаем и да им търпим лъжите?

Знай — съпруга да ти стана аз отдавна пожелах.
Нямах случай да ти кажа, пък ме бе и малко страх.
Изад балдахина, скрита, неотдавна те видях
и това безумство твое мигновено проумях.

Аз те моля да се вслушаш в тия мои думи прави!
Дай простор на доблестта си в бой с хатајците лукави!
Трябва ли поток от сълзи раните ти да удави?
Не изгрях ли като слънце в твоите утрини мъгляви?»

И Асмат, без смут и смело, бързо ме обнадежди.
А за мен какво да кажа — радостта ме подлуди;
затуптя сега сърцето с трепет в моите гърди —
с лик — кристал, страни — рубини, станах пак като преди.

ПИСМОТО НА ТАРИЕЛ ДО ЛЮБИМАТА

Съзерцавайки писмото, писах ѝ така тогава:
«О, луна, самото слънце пред лика ти побледнява!
Да те пази бог да видиш недостойна в мен проява!
Сякаш бях заспал, не вярвах, че животът продължава. . .»

Задължих Аснат: «Предай ѝ колко искрено говоря:
«Светозарно мое слънце, ти изгря за мен в простора;
мъртъв бях, чрез теб възкръснах, свърши се за мен
затвора.
Колкото и да е трудно, ще ти служа, без да споря!»

А Аснат ме спря: «Ще трябва да внимавате добре!
Нека вашите беседи никой не заподозре!
Ако уж за мен дохождаш, няма кой да те възпре.
Моля те, пази честта ѝ, инак може да умре!»

Нейната молба ме трогна, покори ме мъдростта ѝ —
слънцето пред нея даже се стеснява да сияе.
Чрез Аснат за пръв път чувах колко топла е речта ѝ;
пред лика ѝ светлината денем сякаш тъмнина е.

Дадох на Аснат брилянти в чаша от ковано злато;
тя отказа: «Не, не трябва, мен ми плащат пребогато!»
Пръстен с тежестта на драхма взе девойката, която
после каза: «Като спомен аз ще го почитам свято!»

От сърцето ми измъкна копията тежки тя
и изчезна — рухна мракът и угасна в мен жарта.
И при гостите се върнах, и стоях до сутринта,
и ги надарих богато — шумна песен проехтя.

ПИСМОТО НА ТАРИЕЛ ДО ХАТАЙЦИТЕ

И в Хатай гонец изпратих, бърз, със заповед такава:
«Цар от бога е владетел на индийската държава!
Този, който е послушен, нему с обич се въздава.
Този, който е бунтовник, срещу себе си въстава.

Брате наш по трон, не бива с нищо да ни огорчите!
Чакаме ви с ваша свита от велможи именити!
Инак там ще дойдем ние, ако тук не се явите,
и тогава чрез кръвта си всички ще се причастите!»

Щом гонца си изпратих, се почувствах окрилен;
веселях се, онзи огън бе до искра потушен.
Този тленен свят бе щедър, вече бях възнаграден,
но сега отне ума ми — би скучал и звярът с мен.

Готвех се, преди да скитам — разумът спаси ме само.
В много пиршества докосвах с рамото си братско рамо,
но обзет от силни страсти и страдание голямо,
аз тъгувах и проклинах тоя свят и краткостта му.

НЕСТАНДАРЕДЖАН ПОВИКВА ТАРИЕЛ ПРИ СЕБЕ СИ

Но веднъж, след дворецов прием, влязох в празната си стая
и безсънен продължавах все за нея да мечтая.
С нейното писмо в ръцете тънех в някаква замая.
Стражник във повика роба — аз започнах да гадая.

Вест до мен Аснат изпрати. . . И такава бе вестта:
«Тази, чийто нож те мъчи, иска среща през нощта!»
Радостта ми пръсна мрака, скъса примката ми тя.
Взех слуга, на път се спуснах, яздох мълком през
степта.

Влязох в пустата градина и застанах до портала;
срещу мен Аснат изскочи, радостна и засяла:
«Шипа ти докрай изтръгнах — виждаш, че не ти се хваля.
Розата те чака вече, трепетна и разцъфтяла!»

И завесата отмести, много тежка и старинна;
И с рубини бадахшански¹ бе извезан балдахина.
Като слънце с нежен блясък, обкръжено от коприна,
тя с очи като мастило ме загледа и застина.

Аз стоях и само гледах, не разкрехна тя уста;
гледаше ме като близък, ласкаво и с топлота;
на Аснат продума нещо и Аснат ми прошептя:
«Тръгвай, тя мълчи безсилна!» И възпламна в мен жарта.

А Аснат ме изпроводи мълком от оная зала.
Мислех си: «Съдба, наскоро ти балсам ми беше дала,
бе ми вдъхнала надежда — днес ми я отнемаш цяла!»
И по-силно аз почувствах тази горестна раздяла.

Вдъхна ми Асмат утеха във сред дивната градина;
«Не тъжи, че тази среща не съвсем добре премина!»
Радвай се, за горестта ти няма никаква причина.
Страшно се смути пред тебе гордата до днес царкиня!»

Казах ѝ: «Балсам, сестрице, за сърцето ми прати!
Клетва те заклевам — с вести мъките ми прекрати!
Твоите писма ще бъдат цял за моите мечти;
щом узнаеш нещо важно, бързо ми го съобщи!»

Яхнах коня си и тръгнах, сълзите ми все струяха;
влязох у дома, не мигнах, болка ми присви стомаха.
В миг кристалът и рубинът безнадеждно посиняха;
радостен се чувствах в мрака, тъжен — пред зората плаха.

ОТГОВОРЪТ НА ХАТАЙСКИЯ ХАН И ПИСМОТО НА ТАРИЕЛ

Нашият отряд с гонците се завърна невредим,
но езикът на писмото бе по дързост несравним:
«Крепостите пазим твърдо и от вас не се боим!
Кой е вашият владетел? Дан на него ли дължим?»

»Аз, Рамаз — бе писал ханът, — искам Тариел да знае!
Онова, което писа, може всекиго да смае.
Как носмя да ме повикаш, царството ми тук безкрай е.
Престани да пишеш, спазвай всички наши обичаи!»

На заместника си казах тук да събере войските.
Армията от индуси бе безчет като звездите,
отдалече и отблизо се притекоха бойците —
планини, поля, долини бяха от бойци покрити.

Те дойдоха незабавно и пригответни за бой.
Устроих парад, на който мина не един герой.
Аз възхвалих доблестта им, техния чудесен строй,
хорезмийското оръжие¹ и конете им безброй.

Царски стяг, червено-черен, пожелах да се развява;
заявих, че почвам поход, че не мога да се бавя,
но съсипан и нещастен се почувствах в тази врява:
«Ако слънцето не видя, как на път ще се отправя?»

Стигнах у дома и тежест ми измъчваше гърдите,
и като от вир струяха сълзите ми неприкрити.
«Скръбна моя участ — казах, — мрачни ще ми бъдат
дните!
Ах, защо е тази роза, щом не ми е пред очите?»

СРЕЩАТА НА ТАРИЕЛ С НЕСТАН-ДАРЕДЖАН

Но слуга дойде отново, аз бях просто удивен;
пак Асмат с писмо зарадва страдащия в горък плен.
Пишеше ми: «Твойто слънце те очаква този ден,
затова недей да плачеш и да бъдеш угнетен!»

Както трябваше да стане, се зарадвах вдън душата.
Бе по здрач, когато стигнах до градината позната.
И сега Асмат стоеше да ме чака пред вратата.
«Лъве — каза ми с усмивка, — там очаква те луната!»

Влязохме в двореца, който толкова тераси има.
И се появи луната, и видях я по килима
да върви в зелена дреха; тя бе все така любима,
величава и достойна, по лице — неповторима.

Край килима се изправих и угасна в мен жарта;
мракът се развя, израсна в стълб от блясък радостта.
Като слънчев лъч лежеше на възглавката си тя,
в погледа ѝ се прокрадна ласкавост и топлота.

«Дай възглавката!» — видях я към Асмат да се извива.
И приседнах срещу нея — като слънцето красива.
А в сърцето, още тъжно, почна радост да прелива.
Чудя се при тоя спомен как душата ми е жива!

Каза ми: «Това, че млъкнах, твърде много огорчи те!
Тъй постъпих, че повехна като полски цвят в браздите
и през бентове от нарцис те измъчиха сълзите,
но бих искала да гледам всекиго с очи открити.

Зная, че жените трябва пред мъжете да мълчат,
но им по тежи да скриват мъките си всеки път.
Въпреки че се усмихвам, тайни болки ме гнетят,
затова така поисках бърже да те доведат.

Знам, че ни един от двама между нас не лицемери.
Запомни — сърцето мое цяло от любов трепери.
Нека бог, ако те лъжа, само скръб да ми отмери,
нека никога не стигна деветте небесни сфери!

Твоят път от днес те води към хатайската държава
и дай боже да се върнеш цял покрит с военна слава!
Но кажи, като заминеш, тук без теб какво ще правя?
Нека си сменим сърцата и тръгни едва тогава!»

Казах ѝ: «За теб умрял бих и навярно ми личи.
Ти не ме уби, спаси ме от смъртта, кажи-речи.
Ти за мен ще бъдеш слънце, лъч — за моите очи;
лъвската ми доблест всички в битката ще насърчи.

Никой жив не е даряван, както ти си ме дарила.
Бог ми прати ненадейно чудодейната си сила.
Тъмнината на сърцето ти с лъчи си озарила —
твоят образ до смъртта ми винаги ще ме окриля!»

И над клетвената книга се заклехме с нея двама.
Тя ми потвърди по-силно своята любов голяма:
«В моето сърце, любими, освен тебе никой няма —
нека бог да ме накаже, ако в нещо те измамя!»

Там останах малко време, можех даже да се смея;
сладки плодове ядяхме, весело говорех с нея.
После станах и си тръгнах с плач през глухата алея.
Блясъкът ѝ ще сияе в мене, докато живея!

Без кристала, без рубина и емайла бях сломен,
но за мен настъпи радост и светът бе обновен.
Слънцето за мен блестеше, блясъкът му бе за мен.
Днес сърцето ми е камък — от това съм удивен!

ПОХОДЪТ НА ТАРИЕЛ В ХАТАЙ И ГОЛЯМАТА БИТКА

Сутринта възседнах коня, викнах: «Да тръбят тръбите!»
Аз не мога да опиша как се движеха бойците;
като лъв в Хатай се спуснах с воините упорити
по неминати пътеки и по пътища прикрити.

Границата бях отминал, яздех в местност непозната.
С пратеник Рамаз ме срещна, както брат посреща брата.
Той ми каза с реч лукава, при това витиевата:
«Вашите козли ще стреснат вълците ни днес с рогата!»

И съкровище ми даде пратеникът на Рамаз:
«Молим ви да прекратите този поход срещу нас!
С вашия хомот на шия клетва се кълнем пред вас —
ще дадем деца, богатства, само спрете своя бяс!»

Каем се сега и молим грешките ни да простите!
Ако бог ви вдъхне милост, не дохождайте с войските!
С малък брой бойци, когато прекосите планините,
всички крепости спокойно и без бой ще подчините!»

Седнах на съвет тогава със везирите си верни.
«Млад си — казаха, — а ние опитни, нелицемерни.
Патихме от тях, не вярвай в тия техни думи скверни!
Твоят враг ще те погуби и това ще ни зачерни.

Поеми с отряд смелчаци, другите ще те следят!
Пращай ни гонци, които всичко да ни известят!
Ако се покажат честни, нека да се закълнат!
Но ако не се покажат, накажи ги с тежка смърт!»

Като чух това, което казват моите велможи,
писах на Рамаз: «Приемам всичко, както го предложи!
По-добре е жив да бъдеш — никой да ни спре не може.
С неголям отряд ще дойда в твоите и ръцете божи.»

И след себе си поведох само триста от бойците;
с тях поех напред по пътя и се разделих с войските.
Казах: «Докъдето стигна, чак дотам да ме следите
и ако поискам помощ, бързайте да ме спасите!»

Друг гонец след три дни срещнах, пратен от самия хан;
хан Рамаз ми бе изпратил скъпи дрехи вместо дан;
бе ми писал: «Аз те чакам като гост могъщ, желан.
Още дарове ще имаш според своя царски сан!»

Още нещо бе поръчал: «Вярвай в думата ми свята!
Аз жадувам да те видя, сам препускам през полята.»
«Другите бойци — му писах — аз реших назад да пратя.
Щом се срещнем с теб, ще бъдем аз синът, а ти бащата!»

Спряхме край гора, която пред отряда се изпречи;
пак при мен гонци дойдоха, кланяйки се отдалече;
водеха коне прекрасни и един гонец ми рече:
«Хан Рамаз се приближава, бърза да ви види вече!»

Той поръча да ви кажем: «Срещу тебе полетях.
Утре заран ще се видим и забравим моя грях!»
Аз приех гонците, вдигнах шатри от кече за тях;
бях любезен аз и всички легнаха без капка страх.

В тоя свят доброто дело без следа не отминава.
И един между гонците тайно спря пред мен тогава:
«Много ви дължа и искам днес добро да ви направя!
Страшна гибел ви заплашва, нужно е да ви избавя!»

Бях дете, но още помня, че баща ти ме възпита.
Зная козните им, трябва да се готвиш за защита!
Розата ти как да видя мъртва и в пръстта зарита?
Запомни добре, че ханът в гъсти мрежи те оплита!

Ти не вярвай в тия хора, знай, че ще ти изменят!
Тук — стохилядна дружина, трийсетхилядна — стотини
Дебнат те и се опитват в примка да те въвлекат
и ако не вземеш мерки, бързо ще те победят!

Ханът идва с малко хора, но добре да го следите!
Всички те ще ви ласкаят, докато се доверите.
Щом сигнал от дим се вдигне, ще ви обкръжат войските,
а с един боец хиляда може ли да победите?»

Аз благодарих и дълго разговаряхме приятно:
«Ако не загина в боя, ще те наградя стократно!
Но за да не подозират, ти се завърни обратно!
Ако те забравя, нека свърша в ада безвъзвратно!»

Никому не казах нищо и безгрижен бях наглед;
както трябва, тъй ще стане — нямах нужда от съвет.
Викнах чрез гонец войските да се втурнат в боен ред:
«Бързайте през планините и полетата напред!»

Сутринта можах на хана вест приятна да изпратя:
«Хан Рамаз, към теб се движа като верен брат към брата!»
Чак до пладне аз напредвах, без да мисля за бедата.
Где ще бягам? Щом поискаш, ще ми прати смърт съдбата.

След това от хълм съгледах прах и пепел да се вдига.
«Хан Рамаз е сложил примки — мислех — и при мен
пристига.

С меч и с копие ще вбия клин във тяхната верига!»
И събрах край мен бойците в някакви си два-три мига.

«Братя — казах, — тия хора мислят да ни изменят!
С по-корави пръсти трябва да ги стиснем тоя път!
Падналите в бой за царя в рая ще се възнесат.
Да се втурнем, ненапразно меч ръцете ни държат!»

Сложих бойните доспехи, викнах гръмко, ягнах коня.
Всеки воин се облече в здрава ризница и броня.
Казах накъде ще тръгнат и ги построих в колона —
с меч успях хатайци много да погубя и прогоня.

Щом дойдохме, те видяха, че сме целите в стомана
и от нов гонец разбрахме новите слова на хана:
«Виждате, че скрита мисъл в този миг към вас не храня,
но това, че сте в доспехи, в мен разврежда стара рана.»

Чрез гонца отговорих: «Знам какво ми готвиш ти,
но ти казвам, че ще сринат бързо твоите мечти.
Според обичая дивен в бой срещу ми полети
и понеже грабнах меча, ти с живота се прости!»

Щом гонецът си отиде, не дойде при нас отново.
И сигнал от дим се вдигна в знак, че всичко е готово.
И войските из засада, построени образцово,
тръгнаха, но бог тогава не постъпи с мен сурово.

Здраво копието стиснах, спуснах своето забрало,
литнах в боя към безброя, за да ги сломя всецяло;
свит на коня, яздех в броня, с плътно прилепено тяло,
но кохортите стояха твърди както отначало.

Приближихме ги. . . «Безумец!» — чух към мене да
крещят.
Втурнах се натам, където гъсто вкупчен бе врагът;
счупих копието в конник, причиних му бърза смърт. . .
Меч! Хвала на този, който те направи здрав и твърд!

Тъй над яребици ястреб се понася от простора!
Удрях ги взаимно, вдигнах хълм от трупове на хора;
всеки враг, когото хванех, не намираше опора.
С двата най-добри отряда съумях да се преборя.

После те ни обкръжиха — страшна битка бе онази.
Смазвах где когото сваря, кръв заплиска на талази;
яздеха като чували умъртвените витязи.
Гдето да се мернех, всеки бързаше да се запази.

Часовоят им от хълма, щом се мръкна, закрещя:
«Бягайте, не се бавете! Бог ни иска гибелта.
Гъста прах натам се вдига, ужас предвещава тя.
Как, нима с войските вражи идва срещу нас смъртта?»

Бяха моите отряди от гонеча призовани.
Бързала войската нощем, за да стигне и ме брани;
прекосила тя долини, върхове, гори, поляни —
и се сляха гласовете на тръби и барабани.

Щом разбраха, враговете се разбягаха по склона.
Бързо прекосих полето и се втурнах да ги гоня.
После меч с Рамаз кръстосах и го повалих от коня —
цялата войска пленихме, падна царството и трона.

Бягащият враг за кратко бе напълно обкръжен;
смъквахме го от конете, хващяхме го здраво в плен.
В тази нощ без сън врагът ни бе добре възнаграден;
даже всеки здрав хатаец стенеше като ранен.

Искахме да поотдъхнем сред полето на борбата;
бях получил лека рана — бях ранен от меч в ръката.
За да ме съзре отблизо, се стълпи край мен войската —
в погледа на всеки воин ням възторг се отпечата.

Много почести получих, предостатъчни за мене;
някой с благослов ме срещна, друг с целувки вдъхновени.
Възпитателите мои надойдоха просълзени,
щом видяха как врагът ни, повален от мене, стене.

И разпратих аз отряди да събират тежка дан.
И се върнаха с богатства, и дойде мирът желан.
И Хатай, така коварен, бе отново обуздан.
И врати разтвори мигом всеки град след тази бран.

И пред хан Рамаз отсякох: «Виждам твоята проява!
Сам си изкупи вината — чак тогава ще забравя!
Крепостите не укрепвай, дай ми ги без шум и врява!
Инак може ли през пръсти да се гледа и прощава?»

Той отвърна: «Ще опитам да си заплатя вината!
Нека дойде мой велможа, разреши ми да го пратя
и чрез него да поискам да се подчини войската,
за да може да владееш над народа и страната!»

Национална библиотека
и архив на Република България

И с велможата му хора пратих да го придружат,
Крепостите си успеха всички да ми предадат.
Стана тъй, че за войната съжалиха този път;
взех съкровища — с какво ли можеха да се сравнят!

После цял Хатай обходих и видях страна богата.
Всеки вожд на град ми даде ключовете на хазната;
кротко ги успокоявах: «Отпуснете си сърцата!
Аз съм слънце, но не искам пламъци над вас да пратя!»

И богатствата огледах от началото до края.
Ако почна да описвам, вярвам, ще ти доскучая.
Но съгледах плат, какъвто няма сигурно и в рая;
ти навярно би го гледал в странна някаква замая.

Що за тъкан беше тази, как ли беше изтъкана!
Бе като небесно чудо за тълпата насъбрана;
ни напречни, ни надлъжни нишки не можах да хвана —
бяха като изковани, сплавени като в стомана.

Тази, чийто лъч ме грее, ще го носи като дар.
Друг един красив подарък бе за моя господар.
С мулета, с безброй камили вдигнах скъпия товар
и с добрата вест го пратих на преславния ни цар.

ПИСМОТО НА ТАРИЕЛ ДО ЦАРЯ НА ИНДУСИТЕ И ЗАВРЪЩАНЕТО МУ В РОДИНАТА

Писах му: «Царю, да бъде твоята съдба щастлива!
Ханът ми устрои клопка — участта му бе горчива.
Закъснях да пратя вести, но не се сърди, не бива!
Идвам с хана, който вече не оказва съпротива.»

После трябваше страната да се умиротворява.
И поех с безброй богатства от хатайската държава.
Недостигнаха камили — впрегнах бикове тогава.
Всичко бях постигнал вече, увенчах се с чест и слава.

Тръгнах и поведох хана, който бе от мен пленен.
Господарят ме посрещна, беше въодушевен
и обсипа ме с похвали, от които бях смутен,
и ръката ми превърза моят цар и сюзерен.

Господарят бе разгънал пъстри шатри из полето;
искаше да ми говори, да ме гледа все в лицето;
пищен пир устрои, както след победа е прието —
той стоеше с мен и ласкав, и щастлив до дън сърцето.

Цяла нощ се веселихме на широката поляна;
тръгнахме към столицата, в утринни лъчи огряна.
Царят повели: «Да бъде цялата войска събрана!
Пленниците доведете, доведете ми и хана!»

И отведох като пленник хана в царския дворец.
Царят го погледна топло, сякаш гледа младенец,
сякаш бе добър служител този грешник и лъжец.
Да се гаври с беззащитен, е позорно за храбрец!

Царят бе любезен с хана, почна да го угощава и беседва дълго с него, тъкмо както подобава. После призори ме викна и посрещна с реч такава: «Не намираш ли, че трябва на врага да се прощава?»

Казах му: «Така прощава бог на всички грешни хора. Хан Рамаз се би напразно, нека види в теб опора!» Царят заговори хана: «Няма аз да те затворя, но не искам да те виждам пак на стълба на позора!»

Сто стоици драхми царят взе от него като дан; взе и куп атлаз, коприна, плат, изкусно изтъкан. Ханът бе пленен с велможи — дадохме им по кафтан, след това им позволихме да напуснат Индустан.

Кротост пролича в поклона, даже в думите на хана: «Стори бог така, че жалия за коварната измяна, но убий ме незабавно, ако втори път въстана!» И с велможите си тръгна, придружаван от охрана.

И дойде човек от царя рано в моята градина; царят пишеше: «В раздяла вече трети месец мина, а без теб не съм убивал дивеч в никоя долина. . . Чакам те при мен да дойдеш — вярвам, че си отпочина!»

И поех, видях гепарди до самия външен ров; и ловджийските соколи чакаха за този лов. Слънцеликият владетел вече бе съвсем готов; щом пристигнах, се зарадва и се взря към мен с любов.

Много тихо той прошепна на царицата в палата: «Тариел изпълва всички с бурна радост след войната! Колкото и да са мрачни, озарява той сърцата. Умолявам те, царице — ти ми изпълни молбата!»

Знаеш ти, че дъщеря ни ми замести синовете, че царица тя ще стане, ще царува над царете. В столицата нека всички видят райското ни цвете, затова излезте с нея и ни посрещнете двете!»

Лов ловувахме в полето и сред глух планински кърхъртки бягаха, соколи пуснахме да излетят.
Скоро тръгнахме обратно, минахме недълъг път —
даже и игрите с топка царят повели да спрат.

А по улици, площади виждах как тълпа налита;
бях за всички победител в дреха, с бисери обшита.
Аз напомнях бледна роза, в сълзи цялата измита.
Вярно е — обезумяла бе тълпата от възхита.

Наметалото, което в дар съдбата бе ми дала,
според всички посрещачи бе достойно за възхвала.
Царят скочи и след него влязох в дворцовата зала.
Аз изтръпнах, щом я срещнах като слънце засияла.

Бе в оранжеви одежди и с коси от чист ахат.
Прелестните ѝ връстнички се придвижваха отзад.
Блясъкът ѝ бе изпълнил целия обширен град.
Розата с корал и перли ме омая с аромат.

Бях с превръзка на ръката, но цъфтях от мощ и здраве.
И царицата се вдигна, и към мене се отправи;
като майка ме целуна, нежен белег ми остави,
каза: «Няма да въстанат враговете ни лукави!»

Сложиха ме редом с царя, трябваше да се владее;
бях срещу самото слънце, по което луд лудея. . .
Тя ме гледаше безмълвно, гледах крадешком към нея.
Щом очите си откъсних, нямах сили да живея!

Пир се вдигна, както трябва според царския им сан.
Друг такъв не беше виждан, даже след победна бран.
Всеки гост в ръка държеше обкован с рубин стакан;
не посмя да си отиде, даже който бе пиан.

Там седях и радостта ми в див и ням възторг прерасна.
Под лъчистия ѝ поглед онзи огън в мен угасна.
Аз странях от всички хора, криех любовта си страдна.
А любимата да гледаш — тази радост е прекрасна!

Царят с жест възпря певците, те си сведоха главите.
«Сине — той ми каза ясно, — ти душите ни насити!
Тук блаженстваме, защото враговете ни са бити,
затова, като те гледат, всички са така честити!

Ние ти дължим одежди, тъй като ни възхити;
дръж наметката, пази я върху своите плещи!
Сто съкровищници мои, слънцелик, ще имаш ти —
сам си ший, каквото искаш, нищо да не те смути!»

После сто огромни ключа те ми дадох в отплата;
аз се поклоних и кротко им благослових съдбата.
И целунаха ме нежно, две слънца между слънцата.
Мога ли да ти опиша даровете за войската!

И отново царят седна, и певците продължиха.
И изкуството си тънко с нежни лютни проявиха.
Но царицата си тръгна, щом припадна вечер тиха —
а на този пир до късно всички ядоха и пиха.

Всеки пи, докато може, и към къщи се запъти.
В стаята си после влязох. . . Моят разум се помъти.
Някакъв безумен огън ме обхвана при видът ѝ;
бях щастлив да си я спомням, както правех много пъти.

ПИСМОТО НА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН ДО НЕЙНИЯ ЛЮБИМ

Робът влезе и доложи: «Току-що дойде у нас някаква девойка с було — иска да се види с вас!» Сетих се коя е, скочих, като луд се втурнах аз. И Аснат пред мен застана в късния вечерен час.

Толкова щастлив се чувствах и не позволих тогава нито да ми се покланя, нито да остане права. Сложих я до мен да седне: «Все така ли се смущава тази, с чийто стан не може кипарис да се сравнява?

Не за друго, а за нея само ти ми разкажи!» И Аснат ми отговори: «Няма нужда от лъжи! Този пир, прекаран с нея, с нова сила ви сближи. Ето — тя писмо ти праща, за да те окуражи!»

Бе писмо от тази, чийто образ грее над страната. Тя ми пишеше: «Разбирам храбростта ти всепризната. С кон в атака ти се спусна като ангел на войната. Нищо лошо не съзирам в сълзите ти аз самата!

Бог ме е дарил със слово, за да тача тази слава, но сърцето ми без тебе в тежка скръб се изтезава. Слънцето ахат и рози за лъва си съхранява — клетва дава то да пази любовта ти от забрава!

Мисля си, че ненапразно твоите сълзи текат. Захвърли от днес скръбта си, дишай с по-свободна гръд! Някой — теб, друг мен почита — в спорове се горещат! Дай ми плаща си за спомен в знак, че мой ще си до смърт!

От молбата си не мога в този миг да се засрамя. Радостта ти, щом го нося, ще пребъде по-голяма. Своя скъп браслет ти давам и ти казвам, без да мамя — нека вечер като тази в твоя жизнен път да няма!»

ПЛАЧЪТ НА ТАРИЕЛ И НЕГОВИЯТ ПРИПАДЪК

Тариел заплака горко и с хилядократна сила
като звяр: «Виж тук браслета, с който бе се украсила!»
Неговата стойност как ли точно би се изчислила!
И целуна го, и падна, мъката го бе сразила.

Бе по-мъртъв от мъртвеца пред гробовната врата.
Белег от юмрук гърдта му имаше на две места.
Своя лик Аснат издраска и кръвта ѝ зашуртя,
но след миг стакана вдигна и витяза пръсна тя.

Автандил видя, че той е бездиханен сред тревата.
И Аснат с горчиви сълзи мигом продълба скалата,
с влага угаси жарта му — и спаси го тя, добрата. . .
И прошепна той: «С кръвта ми ще се храни пак съдбата!»

Бледен, Тариел се вдигна и безумно се загледа;
и като шафран бе жълта неговата роза бледа.
Дълго той стоя замислен, без да почне с тях беседа.
И смъртта — това го смаза — не постигна пак победа.

Каза той: «Макар съсипан в тази своя мъка днешна,
все ще мога да довърша повестта си безутешна.
Радвам се, че аз я срещнах, радвам се, че тя ме срещна!
Удивен съм, че живея още на земята грешна!

Драго бе ми да се видя с моята сестра Аснат.
В миг с писмото и браслета се почувствах пак богат.
И надянах аз браслета, а с възторг неосъзнат
тя прие онази тъкан, невидяна в тоя свят.

ПИСМОТО НА ТАРИЕЛ ДО ЛЮБИМАТА

И писмо ѝ писах: «Слънце, твоят блясък се разлива
и прониквайки в сърцето, мъжеството ми убива.
Аз, злощастният безумец, виждам колко си красива!
Ще заслужи ли по-късно добротата ти свенлива?»

Ти помогна на духа ми по-преди да се съвземе.
Този днешен час сравнявам с онова далечно време.
Твоя скъп браслет не може никой враг да ми отнеме.
Радостен съм аз безкрайно — свърши тежкото ми бreme!

Аз и без това си мислех този плащ да ти предам;
тъкан точно като тази още никъде не знам.
От безпаметство спаси ме, дай ми и сега балсам!
Друга като теб по хубост няма по света голям!»

След това Асмаг си тръгна и заспах едва тогава.
Но след миг видях в съня си как Нестан пред мен застава.
Сепнах се — изчезна. . . Всичко почна да ми дотежава.
И насън не чух гласа ѝ — буден бях, бе нощ лилава,

СЪВЕТ ЗА ИЗБОРА НА ЖЕНИХ ЗА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН

И повикан бях в двореца, и видях, че вече ден е.
Тръгвайки, запитах как са господарите блажени;
бяха с тримата везири най-известни и почтени.
Като амирбар в съвета те повикаха и мене.

Царят каза: «Бог ни взема силите и свежестта.
Идва вече старостта ни, младостта ни отлетя.
Бог наместо син ни даде щерка с дивна красота;
ние не тъжим за нищо, като син за нас е тя.

Но не знаем где да дирим днес съпруг за дъщеря ни,
за да му предложи трона и одежди златоткани,
за да бди над нашто царство и народа ни да брани,
ако ни грози заплаха, ако враг ни се закани?»

«Син ви липсва — отговорих, — огън ви гори в гърдите!
Дъщеря ви въплъщава вашите надежди скрити.
Всеки цар ще се зарадва, ако с него се сродите;
аз какво ще ви съветвам — и без мене ще решите!»

А сърцето ми кървеше, мъчеше ме то до смърт.
И си казах аз: «С какво ли ще попреча да решат?!»
«Шахът на Хорезм е силен! — каза царят с глас по-
твърд. —
Бих желал за зет сина му и дано ни го дадат!»

И се виждаше, че всичко бяха предрешили вече;
съгласувани отрано бяха всички техни речи.
Нямах сили, пък и нищо нямаше да им попречи;
само станах прах и пепел, кръв в сърцето ми се стече.

Национална библиотека
и архив на Република България

А царицата продума: «Шахът има власт голяма!
Искаме за зет сина му, по-добър от него няма!»
Как да бъде непокорен срещу волята на двамата!
Съгласих се аз, нещастник, и се опетних с измама.

Пратиха човек при шаха и молбата бе една:
«Без наследник на престола днес е нашата страна.
Бог ни даде само щерка с хубост, нямаща цена.
Дайте ни за зет сина си — трон ще има и жена!»

И човекът се завърна с дрехи майсторски тъкани.
Шахът, както се оказа, се зарадвал: «Радостта ни
е голяма, бог ни дава в дар неща, от нас мечтани.
Тя е толкова красива — как ще я докоснем с длани!»

Пак изпратиха гонците, за да доведат жениха.
«Доведете го по-скоро!» — строго те им повелиха.
Уморен в игра на топка, влязох в спалнята си тиха;
ударите на сърцето в мен тревожно зачестиха.

СЪВЕЩАНИЕТО НА ТАРИЕЛ И НЕСТАН-ДАРЕДЖАН И ТЯХНОТО РЕШЕНИЕ

С нож едва не се пронизах от безмерната тъга,
но Асмаг с писмо ми прати своя доверен слуга;
пишеше: «Ти, който имаш като кипарис снага,
слушай нейната повеля и ѝ се яви сега!»

Яхнах коня и пристигнах. И тъгата ми премина.
И до кулата отидох през безмълвната градина.
И видях Асмаг да чака, и сърцето ми изстина.
Тя бе плакала. . . Не питах, знаех точната причина.

Бях подтиснат от вида ѝ и от нейното държане,
но като преди с усмивка и шеги не ме покани;
пак заплака, не поиска с мен беседа да подхване,
само нарани ме още, не разведри моите рани.

Мислите ми тя отнесе, без да промълви дори;
в кулата ме вмъкна тихо и завесата разкри.
Влязох и видях луната, и скръбта ми се смири --
но предишният ѝ блясък радостно не заискри.

С тоя блясък не тъй ярък бе завесата огряна.
Тя бе с моята наметка, лъскава и златоткана;
в същата зелена дреха пак лежеше на дивана
с лик от мънии раздиран, в сълзи бисерни обляна.

Тя напомняше тигрица разярена сред скалите;
несравними бяха с нея ни луната, ни звездите.
Бях пронизан с меч в сърцето — дръпнаха ме към вратите.
Тя се вдигна, смръщи вежди и изля слова сърдити:

Национална библиотека
и архив на Република България

«Удивена съм, че идваш, без да те измъчва срам!
Ти си вероломен, подъл, клетвата престъпи сам!
Бог да въздаде, каквото аз не мога да въздам!»
Казах: «Как да отговоря, щом въпроса ти не знам!?

Щом не схващам твоя укор, мога ли да отговоря?
Но с какво пред теб съм грешен и какво успях да сторя?»
Тя ме спря: «Защо говориш, най-лъжлив сред всички хора?
Как по женски се излъгах? Аз съм жертва на позора!

Шахът на Хорезм сина си за съпруг ще ми изпрати.
Ти се съгласи в съвета — вярата ми в теб разклати.
Ти пред мен престъпи подло всичките си клетви святи.
Нека бог да ми помогне да разкъсам хитростта ти!

Спомняш ли си как полето ти заля с безброй сълзи?
Как те лекарят лекува и с лекарства те спаси?
Чак сега разбирам вече, че си бил лъжец и си!
Ти от мене се отрече, затова не ме търси!

Който отсега нататък Индия да управлява,
аз единствена ще имам власт над цялата държава.
Затова оттук върви си и недей ме заблуждава!
Както си лукав, така и мисълта ти е лукава!

Докато съм жива, няма да те пусна аз в страната!
Знай, че иначе плътта ти ще се раздели с душата!
Няма да откриеш друга като мен и в небесата!»
Тариел простена горко: «Боже мой, каква отплата!»

Продължи: «При тия думи все пак бях обнадяден!
Можех да я съзерцавам, в блясъка ѝ потопен.
Днес я няма — аз живея. . . Ти не си ли удивен?
Свят лъжлив, защо кръвта ми смучеш чак до тоя ден?»

И видях разкрит корана. И гнетеше ме тревога.
Взех го аз и я възславих, след като възславих бога.
След това прибавих: «Слънце, ти към мен си твърде строга.
Чуй ме, всичко ще ти кажа — струва ми се, че ще мога!

Ако лъжа, ако хитро с истината се размина,
нека грохне с гръм небето и под него да загина!
Честно съдиш ли, ще видиш — твойт гняв е без причина!»
«Говори, каквото знаеш!» — кимна гордата царкиня.

«Ако клетвата престъпя, ако съм пред теб нечист,
с мълния да ме пониже бог от синята си вис!
Друг ли лик за слънце смятам, друг ли стан за кипарис?
Иначе след миг убий ме с поглед като с меч лъчист!

Бях поканен на съвета и можах да забележа —
предрешено бе да бъдеш свързана чрез брак с младежа.
Да се противя — те щяха да ме сметнат за невежа.
И се съгласих за кратко, и подтиснах в мен копнежа.

Но да споря ли, когато царят сам не проумява,
че в страната ни живее мъж достсен за прослава?
Аз съм този, който има правото да наследява.
Който и да бъде гостът, той напразно се вестява!

Мислех си: «Постъпвай умно, иначе ще победи!»
Казвах си: «Недей избързва, всичко точно обсъди!»
Бягаше ми се, сърцето звяр бе в моите гърди.
На кого да те оставя? Бог на мен те отреди!

За сърцето си заложих като на пазар душата...»
И замръзналата роза бе от топъл дъжд облята.
Пак видях реда от перли и усмивката позната.
И продума тя: «Разбирам, че не е у теб вината!

И сега не мога вече да те обвиня в измяна,
да твърдя, че си ме лъгал пред небето и корана.
Помоли се на баща ми аз съпруга да ти стана!
Нека ни отстъпи трона — ние да му бъдем смяна!»

Разгневена и сърдита, тя сега се укроти;
слънцето или луната сякаш в миг ме оссети.
Седнах аз до нея, гледах пламналите ѝ черти;
после тя с гальовни думи огъня ми прекрати:

«Умният човек не бърза, никога не изпреваря,
гледа тоя свят спокойно и подбира всичко с мяра.
Щом не пуснеш тук жениха, ще разсърдиш господаря;
и тежко му на народа, ако царят с теб се скара!»

Пуснеш ли го тук, баща ми сигурно ще ни ожени;
багреница не, а траур с теб ще носим разделени;
ще се радват те, ще бъдат мъжете ни умножени.
Не, персийци аз не искам ни в страната, ни над мене!»

Аз отвърнах: «Не дай боже той да стане твой съпруг!
В Индия когато влязат, ще ги срещна с твърд юмрук!
Силата си ще покажа, като няма начин друг,
и горчиво ще се каят, че дошли са гости тук!»

Тя ме спря: «Жената трябва иначе да разсъждава!
Как ще причиня такава кървава саморазправа!
Покоси жениха само — другите недей сразява!
Сухото дърво разцъфва, гдето правда се раздава!»

Лъве, мой герою, който всички храбреци надмина,
крадешком убий жениха, нападни го без дружина!
Другите като животни не убивай без причина!
Как човек на съвестта си ще поеме кръв невинна?»

После обясни на царя, настоявай с дързък глас:
«Аз не мога да допусна в Индия персийска власт!
Драхма даже не отстъпвам — аз съм тук наследник, аз!
Или твоя град в пустиня ще превърна в своя бяс!»

Но недей за любовта си нищичко му споменава!
И тогава дързостта ти ще изглежда много права!
Царят, свел глава, ще почне дълго да те умолява,
но ще ме даде на тебе — с мен и цялата държава.»

Нейният съвет бе мъдър, мисълта ѝ бе разбрана.
С меч в ръка срещу врага си пратих не една закана.
Аз се вдигнах, за да тръгна, тя помоли да остана;
исках, но с ръка през кръста, не посмях да я прихвана.

Позабавих се, но тръгнах. . . Лудостта ме връхлетя
и Асмаг ме изпроводи чак до пътната врата.
Мъката ми бе стократна, еднократна — радостта;
бавех се, не чувствах бодрост при раздяла с любовта.

ПРИСТИГАНЕТО НА ХОРЕЗМИЙСКИЯ ПРЕСТОЛОНА- СЛЕДНИК И УБИЙСТВОТО МУ, ИЗВЪРШЕНО ОТ ТАРИЕЛ

«Идва той!» — гонец извика, яхнал кон с развяна грива.
Но не знаеше женихът бог какво от него скрива.
Царят бе щастлив, не каза нито дума неучтива —
кимна ми да седна, седнах, пък и иначе не бива.

«Този ден е ден на радост! — викна царят на царете. —
Вдигам сватба, на която пийте и се веселете!
Нека всичкото си злато ми изпратят градовете!
Глупост е да си скъперник — всички гости с дар дарете!»

И богатствата на царя повелих да донесат.
Хорезмиецът пристигна, бе изминал дълъг път.
Смесиха се наши с гости — искаха да се сблизат;
смесиха се и войските, и не ги побра градът.

Царят повели: «Вдигнете много шатри в равнината!
Нека моят гост отседне и откъхне там с войската!
Нека други го посрещнат — теб не искам да изпратя;
там ще има доста хора — ще го срещнеш с нас в палата!»

Шатри от атлаз, червени, пламнаха под небосклона;
беше като на Великден — гостът скочи сам от коня.
Втурна се тълпа придворни, радостна и благосклонна.
И излезе вън войската, и се построи в колона.

Своя дълг изпълнил гече, се оттеглих след това,
уморен, поех към къщи да отпусна в сън глава.
Пак Асма т писмо ми прати, в смут прочетох го едва.
Тази, чийто стан напомня кипарис, ме призова!

Стигнах пак онази кула, но видях Асмат да плаче.
«Може би тога — попитах — нещо много лошо значи?»
Тя отвърна: «Аз ви свързах, защитавах те така че
би могъл да си доволен — ти търпимото прекрачи!»

Свъсена. Нестан легеше на възглавка от коприна;
и такава тя бе слънце над разцифрала долина.
Каза тя. «Защо се гавиш? Времето за схватка мина!
Или пак си вероломен и лъжец като мнозина?»

Тъжен бях, не казах нищо, във обратно излетях.
«Ти ще видиш, че съм влюбен! — най-неволно изкрещях. —
Как жена ще ме подтиква — или ме измъчва страх?»
И реших да свърша бързо със сина на оня шах.

Вдигнах сто бойци и казах: «За борба се пригответе!»
През града, заспал безшумно, се промъкнахме с конете.
Влязох в шатъра — той спеше и дори не ме усети.
Без кръвта му да пролея, аз го сграбчих за нозете.

И като замахнах силно, в стълба му разбих главата.
И през вхса се измъкнах след злоксбната разплата.
И пазачите край вхса закрещяха в суетнята.
С броня бях и яхнал коня, се изгубих в тъмнината.

И тревога обявиха — спусна се след мен отряд.
Тъкмо да ме стигнат вече, пратих ги на оня свят.
Имах град, превърнат в крепост, непристъпен и зъбчат.
И благополучно влязох недскснат в мся град.

Чрез един гонец повиках всички верни от бойците:
«Воини, очаквам помощ — нужно е да се явите!»
Нови преследвачи вече ме следяха по петите,
но съвсем не им се щеше да си жертвуват главите.

Подраних и се облякох — ден започна да зазаря.
Трима царедворци вести ми донесоха от царя:
«Вижда бог, че те възпитах като син с любов и вяра,
но защо такава мъка вместо радост ми докара?»

Национална библиотека
и архив на Република България

Ти изцапа с кръв дома ми — или той ти е немил?
Щом си искал дъщеря ми, да ме бе предупредил!
Твоят престарял наставник днес е мрачен и унил
и навярно до смъртта си с тебе се е разделил!»

Казах му: «Царю, по твърдост надминавам и медта ти!
Иначе срамът навярно в пъкъла ще ме запрати!
Царят съди по закона, а законите са святи.
Аз ти се кълна — не искам да получа дъщеря ти!

В Индия са съградени точно седем тронни зали.
Аз съм техния наследник — знам, че всичко в моя дял е!
Ти владееш над земите на шестимата васали.
Аз на твоя трон по право съм наследникът — разбра ли?

Знай, че твоята постъпка е съвсем несправедлива.
Бог със син не ви зарадва, само с дъщеря красива.
Да ни бъде цар персиец! Що за път ми се открива?
Докато съм с меч, не пускам в Индия царе такива!

Щом желаеш, омъжи я — аз не искам и да знам!
Ала Индия е моя — никому не ще я дам!
Този, който ми попречи, го очаква гроб и срам!
Помагачи не желая — мога да се справя сам!»

ТАРИЕЛ УЗНАВА
ЗА ИЗЧЕЗВАНЕТО
НА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН

Щом велможите поеха, аз започнах да лудея;
страшен огън ме гореше — липсваше ми вест за нея.
Сам на кулата се качих, гледах, без да се владеея —
вест получих, след която ми е чудно, че живея.

Зърнах двама и потеглих да ги срещна в равнината;
бе жена и роб до нея — с трепет различих жената:
бе Аснат, окървавена, разпокъсала косата —
ала тя не ме погледна пак с усмивката позната.

Виждайки я, се обърках, всичко ме озадачи;
изкрещях: «Какво се случи? Говори, не ме мъчи!»
Тя едва-едва прошепна с едри сълзи на очи:
«Бог заради нас в гнева си небосвода помрачи!»

Приближих и я попитах: «Тази твоя скръб каква е?»
Тя отново пламна в огън и започна да ридае;
дълго дума не продума — преголяма бе скръбта ѝ;
все така червени капки капеха върху гръдта ѝ.

После каза: «Нищо няма да спестя или прибавя!
С милости Аснат засипвай, само ако заслужава!
Но бъди добър, убий я — тя сега те умолява!
Тоя свят е краткотраен — аз жадувам за забрава!»

След убийството се пръсна ужасяваща мълва.
Царят поразен подскочи, като бесен заснова.
Повели да те повикат с гръмки, хапещи слова;
прати хора да те дирят, но напразно бе това.

И доложиха му сетне: «Тариел, царю, далеч е!»
Той продума: «Зная, зная, всичко проумявам вече!
Той е влюбен в дъщеря ми, затова и кръв потече;
виждайки я, той на нея, тя на него се обрече.

Но в главата си кълна се, че сестра си ще убия!
Не от дяволските мрежи, тя от пътя прав отби я.
Или са ѝ дали подкуп — бих желал да го разкрия?
Ако я оставя жива, бог да свърши с мен самия!»

Рядко се кълне в главата нашият пресветъл цар.
Клетвата не е престъпвал досега веднъж макар.
Някой чул за тази клетва и за навика му стар
и предупредил за всичко чародейката Давар.

Та безбожникът я стреснал, значи, със слова такива:
«Брат ти се закле в главата да не те остави жива!»
Тя възкликнала: «За Бога, аз не съм за нищо крива!
Знам чии са тия козни, сметката им е лъжлива!»

А Нестан бе потопена в спомена за любовта ти;
бе с наметката, която като дар ѝ ти изпрати.
И Давар руга я с думи срамни, мръсни, непознати:
«Блуднице, защо ме смаза? Но ще свърши радостта ти!

Ти насъска амирбара — инак той не е жесток.
Аз ли трябва да заплащам с кръв за този твой порок?
Моят брат ще ме погуби — ти от мен ли взе урок?
С Тариел да се не срещнеш! Нека те накаже бог!»

И я сграбчи, повали я, изпокъса ѝ косите,
бй я, синини ѝ стори — и гнева си не насити.
Господарката ми само стенеше от синините —
аз от страх не я предвардих от побоя и бедите.

И дойдоха двама роби, те с лица на каджи бяха;
и видът им бе ужасен, просто всяха в мен уплаха.
Те с един сандък дойдоха и без почит се държаха;
скриха слънцето в сандъка и съвсем за малко спряха.

Тя поръча: «Да се хвърли в бездната необозрима,
гдето ни вода от ледник, ни вода от извор има!»
«Хип, хип!» — тия промучаха с радост невъобразима.
Гледах, не умрях, но чувствах смъртна скръб да ме обзима.

Тази двойка със сандъка до морето се добра.
«Кой сега не ще замери с камък царската сестра?
Аз сама ще се понижа. . .» — изкрещя Давар и спря,
нож извади, с нож замагна, в кръв се свлече и умря.

«Как така не се учудваш, че ме виждаш жива, здрава?
С мен стори, каквото трябва, щом ти нося вест такава!
Отърви ме от живота, тъй като ме отвращава!»
И Аснат зарони сълзи по зелената морава.

Казах: «Сестро, опомни се! Ти за мене си невинна.
Друг е моят дълг — да диря слънцеликата царкиня!
Ще обърна планините, през морето ще премина. . .»
Тъй отвърнах, но сърцето в мен като скала истина.

И обезумях от мъка, треска зла ме връхлетя.
На сърцето си прошепнах: «Опази се от смъртта!
Действуй, тръгни да скиташ, потърси къде е тя!
Който дойде с мен, ще броди през деня и през нощта!

После се съвзех, облякох и поведох кон до коня.
сто и шестдесет юнака — всеки с меч и щит, и броня.
И през крепостните порти мина конната колсна —
стигнахме морето, гледах как вълна вълна подгоня.

И на кораб аз се качих, и се втурнах през морето.
И оглеждах всеки кораб, и се молах на небето.
И надявах се, и дирех с неспокойствие в сърцето —
сякаш бог бе изоставил вече чедото си клето.

И една година мина като двадесет почти.
И насън човек не срещнах нещо да ми извести.
Всеки, който ме последва, със живота си плати.
Аз се молах: «Нека, боже, бъде, както искаш ти!»

Плуването ми дотегна и поех към бреговете;
подивя сърцето мое и не слушаше съвети.
С хора тръгнах, но за жалост пръснаха ги ветровете.
Все пак господ-бог над скитник бди и като слънце свети!

Бях останал с двама роби, с тях бе жива и Аснат;
те дарявах с утеха своя горко страдащ брат.
Вести и за драхма даже не открих по тоя свят;
и плачът за мен бе радост, леех сълзи като град.

СРЕЩАТА НА ТАРИЕЛ С НУРАДИН-ПРИДОН

Но веднъж препусках нощем — край брега видях градина;
зърнах пещери по склона, град в разцъфнала долина.
Хората ми бяха чужди, мъката ми не премина;
и видях гора наблизо, и поспрях да си почина.

Докато заспивах, бедно хапваха край мен слугите.
После се събудих тъжен, сякаш с камък на гърдите.
Ни добри, ни лоши вести — как жадувах за едните!
И проливах бистри сълзи, и течаха по лехите.

Но внезапно вик ме сепна и видях витяз далеч;
с кон летеше край морето, бе ранен в свирепа сеч;
цял бе в кърви и държеше някакво парче от меч.
Той заплашваше врага си, чувах гръмката му реч.

Той на черен кон летеше — даде ми го вместо моя.
И видях го като вихър, гневен, разярен след боя.
И един слуга изпратих да възпре с въпрос героя:
«Кой те е обидил дръзко? Кой ти е смутил покоя?»

Той не му отвърнал нищо. Яхнах коня си тогава —
полетях за по напряко през отсрещната морава.
«Стой! — извиках. — Обясни ми кой сега те застрашава?»
Като ме видя, се сепна. И видях, че му се нравя.

Той се втрени в мен и каза: «Строен кипарис си ти!
Чуй и разбери гнева ми, който в мен сега пламти!
Моят враг, козле довчера, лъвски се одързости
и преди да сложа броня, ето как ме нагости!»

Аз отвърнах: «Успокой се, нека спрем под дървесата!
Ударът от меч не плаши храбрия витяз в борбата.»
В разговор поехме ние дружно като двама братя.
Удиви ме тази хубост, тази стройност на снагата.

Моят роб бе рядък лекар и с мехлемче го намаза;
връхчетата на стрелите той измъкна от витяза.
После го попитах: «Кой си? Кой към теб таи омраза?»
И тогава той започна и за всичко ми разказа.

Първо той попита: «Кой си? Гост ли си и откога?
И защо е преломена стройната преди снага?
И защо е пожълтяла розата ти от тъга?
И защо така свещта ти бог е угасил сега?»

Град Мулгазанзар¹ е близо, оня нисък склон го скрива.
Аз съм цар Придон, от бога е властта ми справедлива.
Ти си гост на мойто царство, моя тук е всяка нива.
А страната ми е малка, но невиджано красива.

Между чичо и баща ми дядо раздели земята,
а на мене в дял се падна онзи остров в далнината.
Да, но чичо го владее. . . Братовчедите в отплата
мислели да ми го грабнат. . . Щях добре да си изпатя.

Аз ловувах със соколи край самия морски бряг;
малко бяха ми слугите, при това им дадох знак
да останат и да чакат, докато се върна пак.
Тръгнах с пет соколничари — где да знам, че дебне враг.

Затова до моя остров малка лодка ме отведе.
Нямаше какво да споря с тия мои братовчеди;
виждах, че са многобройни, знаех, че са черногледни,
но търчах, ловувах, виках — и видях ги смъртнобледи.

Пренебрегнах ги, те бяха бледи и от гняв обзети!
И отрязаха внезапно пътя ми към бреговете;
не отмина много време, с ярост яхнаха конете
и нападнаха слугите с остри мечове в ръцете.

Чух ги да крещят, съгледах мечовете да блестят,
лодката успях да взема. . . Вик нададох с пълна гръб,
Те завиха като буря пътя ми да пресекат,
но напразно — не успяха да ме спрат и потопят.

Многочислени и гневни ме настигаха бойците;
те отвед ме връхлетяха — бяха зли и упорити;
починаха да се прицелват в моя гръб, а не в гърдите.
Грабнах меч, но той се счупи, бях привършил и стрелите.

Обкръжиха ме и с коня скочих в тъмната вода —
смаяни следяха тази неочаквана езда.
Те убиха всички с мене и по водната бразда
ме подгониха — отбих ги и страхът ги облада.

Ако е угодно богу, ще ги стигне моят съд!
Силен съм, ще ги накарам за кръвта ми да платят.
Техният живот ще бъде много по-жесток от смърт.
Гарваните ще пируват пир над грешната им плът!»

Мене ме шлени витязът — казах, без да лицемеря:
«Неразумно е да бързаш, ти си воин не от вчера!
Като дойда с теб, за всичко с точна мярка ще отмеря
и пред нас ще затрепери всяка вражеска потеря!

Знаеш ли какво съдбата съумя да ми отнеме?
Аз ще ти разкажа всичко, стига да остане време!»
Той ме спря: «Такава гъдсост кой човек не ще приеме?
И до гроб дълга към тебе няма да ми стиде време!»

В столицата му дойдохме — тя бе малка, но красива.
И войска, покрита с пепел, го посрещна мълчалива.
И видях да късат дрехи, и видях скръбта им жива.
И съгледах всеки воин устни в меча му да впива.

И на всички аз се сторих стрсен и красив, и млад.
И крещяха: «Стънце, носиш ясни дни на тоя свят!»
И видях, когато влязох, пребогат, чудесен град.
И видях, че всички бяха в скъпи дрехи от брокат.

ТАРИЕЛ ПОМАГА НА ПРИДОН ДА ПОБЕДИ ВРАГА

Скоро цар Придон укрепна, можеше да язди вече;
стегна бойните си лодки и в доспехи се облече.
Помощ божия бе нужна да го гледаш отдалече. . .
Чуй сега да ти разкажа колко врагове посече!

Като спуснаха забрала, аз разбрах какво крояха;
струва ми се, осем лодки бяха срещу мен заплаха,
но безстрашно ги нападнах — те усилено гребяха;
с крак една от тях обърнах — враговете заридяха.

Приближих до друга лодка — за носа я хванах аз
и я потопих в морето, и не свърши моят бяс.
Враговете се укриха в пристани далеч от нас.
А бойците удивени ме възславиха на глас.

И на сушата дойдохме — тази суша беше гола.
И с коне врагът се втурна, и се бихме по неволя.
Цар Придон ми се понрави в боя срещу произвола —
слънцелик и лъв по сила, и със стан като топола.

Двамата си братовчеди смъкна с меча от конете;
и осакати ги царят — той отсече им ръцете.
После върза в здрава примка врагсете си прсклети —
те ридяха, а ние бяхме от възторг обзети.

И подгонихме бойците чак до бойния им стан.
Втурнахме се към града им — скоро той бе завладян.
С камъни ги изпребихме — бяхме като ураган.
И назад с безброй богатства тръгна не един керван.

Цар Придон огледа всичко и с печат го запечатя,
с братовчедите си тръгна, с вража кръв заля полята.
И тогава чух за мене гръмко да крещи войската:
«Този кипарис ни прати бог с десницата си свята!»

И в града дойдохме, всички бяха от възторг пияни.
Акробати веселяха възрастни и малчугани.
Славеха и мен, и царя хора на тълпи събрани:
«Вражи кърви още капят от юнашките ви длани!»

В него цар видяха, в мене — цар над всичките царе;
всеки като роб за мене бе съгласен да умре.
Но без дивната си рсза можех ли да съм добре?
Тази тъжна повест никой нямаше да разбере!

РАЗКАЗЪТ НА ПРИДОН ЗА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН

С цар Придон веднъж ловувах, минахме с коне полето;
до една скала дойдохме, наклонена над морето.
Царят каза: «Чуй за нещо много странно, пред което
и до този миг потръпва прасено в мей сърцето!»

И започна да разказва тая случка чудновата:
«С този кон веднъж ловувах, пак добрах се до скалата.
Той е патица в морето, а летящ сокол в полята.
Тук стоях и гледах ястреб да се вие в небесата.

Гледах после и морето как спокойно бе наглед;
различих далече в него малък някакъв предмет;
бе ми чудно как тъй леко той се движеше напред,
но не различих какъв е — с рой догадки бях зает.

Мислех си какво е — звяр ли или птица непозната?
То бе лодка — зад завеса бе един сандък с позлата.
Караха я двама негри, а в сандъка бе луната.
Бих пожертвувал за нея седмсто от небесата!

После черни като сажди слязоха ония стражи.
Взрях се в гъстите ѝ къдри — тя успя да ги покаже.
За искрящите ѝ мълнии може ли да се разкаже!
Всичко тя огря, пред нея слънцето помръкна даже.

Бурна радост ме обхвана, цял изтръпнах от копнеж.
Аз се влюбих в тази рсза недокосната от скреж!
И реших: «Придон, спусни се, ти си смел ездач и вещ —
няма жив, когото с коня да не стигнеш и не спреш!»

Спуснах се, но зашумяха храстите под мен по склона,
аз бях бързо изпреварен, както да пришпорвах коня.
Тя бе като слънчев залез — не успях да я догоня.
Скри се тя, аз пламнах в огън, пуст бе вече небосклона.»

Също пламнах, като слушах туй, ксето той ми рече.
И се свлякох, без да мога своя стон да сдържам вече.
Цял потънах в кръв, която от страните ми потече:
«Друг тополата е виждал, тя сега от мен далеч е!»

От това, което сторих, царят се озадачи;
почна да ме утешава, моят плач го огорчи.
Като син опита с думи мъката ми да смекчи.
И видях как снежни перли ронят царските очи.

После промълви: «Горко ми! Той заради мен ридает.»
Възразих: «Недей тъгувай! Непотребна тук скръбта е!
Лумна огън в мен, защото тя луната ми била е.
Слушай ме, такъв приятел всичко трябва да узнае!»

И за своя дълъг разказ трябваше да се потрудея.
Той продума: «Срам изпитвам, че съм жертва на заблуда!
Гост висок при мен пристигнал по не знам каква принуда.
Трябва ти дворец, пред който всички да стоят в почуда!»

И добави: «Бог поиска — кипарис се ти роди.
Досега не те щадеше — отсега ще те щади.
Както мълнии изпраща, с милост ще те награди.
Знам, че ще превърне в радост мъката ти от преди!»

Плачешком поехме с него и като седяхме двама,
казах: «Друг приятел нямам, може би изобщо няма!
Бог те е създал единствен в тази тъмна земна яма.
И откакто те познавам, свърших със скръбта голяма!»

Пред съдбата ще ти бъда верен, както сам умея!
Помогни ми с ум и разум, дай ми някаква идея!
Що да сторя, за да има щастие за мен и нея?
Ако не направя нищо, миг не искам да живея!»

Той отвърна: «Бог те прати и не съм ли с теб богат?
Ти ми сочиш милостта си като гост на моя град.
Бих ли аз могъл да искам вече друга благодат?
Като роб стоя пред тебе, най-покорен в тоя свят!»

Морски път оттук минава, идват гости в надпревара;
слухове отвред донасят — лесно с тях се разговаря.
Тук ще чуеш вест за тази, чийто пламък те изгаря.
Може бог да ти покаже милостта си в пълна мяра!

Ще изпратя морски вълци по далечни океани
да разпитат за луната, причинила тия рани.
Потърпи, не позволявай болката да те обхване!
Няма мъка, над която да не блесне радостта ни!»

И Придон извика хора, и така им нареди:
«С кораби тръгнете бързо по безкрайните води!
Утешете този влюбен, нека се обнадежди!
Бийте се, ако е нужно, срещу хиляди беди!»

И на път като ги прати, той така им заповяда:
«Бих желал с мълга за нея някой да ви изненада!»
Моето сърце тогава бе престанало да страда;
срам изпитвам, че без нея аз прекарах дни в наслада!

В блясналата тронна зала трон за мен Придон постави.
«Мислите ми — той ми каза — бяха досега неправи.
Ти си цар велик, едва ли този трон ще те прослави.
Всеки като роб би искал винаги да ти се нрави!»

Но накъсо — не успяха вести да ми донесат.
Всички кораби дойдоха след напразен дълъг път
и скръбта ми не можаха в онзи миг да потушат —
непресъхващите сълзи продължиха да текат.

Тъй му казах: «Колко тежък, колко страшен този ден е!
Вижда бог — ако продумам, всичко в мене ще простене.
Ден и нощ без теб еднакво са и мрачни, и студени!
Скръб сърцето ми сковава, твоят брат съвсем сломен е!»

Национална библиотека
на България

Щом съдбата не поиска вест за нея да ми прати,
позволи ми да напусна гостлюбните палати!»
Щом ме чу, полята бяха със сълзите му заляти.
Каза ми: «От днес се свърши с радостта ми, скъпи брате!»

Въпреки че пожелаха, не можах да ме спрат;
и съзрях да коленичат воини и да мълчат.
С плач, с целувки и прегръдки искаха да потвърдят:
«Всички ние ще ти бъдем роби предани до смърт!»

Взрях се в тях: «И аз тъгувам, че ни предстои раздяла!
Но за мене всяка радост безвъзвратно е умряла.
Вие жалите за нея, също както аз я жая —
никой да не ми попречи, тук молба не би ме спряла!»

Цар Придон дойде при мене, с врания си кон дари ме:
«Ето дар за теб достоен и за царското ти име!
Знам, че друго не желаеш. . . Приеми го и прости ми —
и помни, че той по сила и по ловкост несравним е!»

Двама плакахме, когато ме изпрати цар Придон;
разцелувахме се с него, разделихме се със стон.
Цялата войска заплака. . . Яхнах коня вихрогон —
син с баща се тъй разделят според божия закон.

Пак се спуснах да я диря и в скиталчество проклето,
без да спра за миг, кръстосах и земята, и морето.
Не научих вест за нея и ме виждаш тук, където
като звяр съм аз, отчаян и с безумие в сърцето.

И помислих: «Няма смисъл тъй да ми минават дните.
Може би ще дишам леко с тия зверове в горите!»
После казах с малко думи на Асмаат и на слугите:
«Знам, че ви измъчих много. . . Може би сте ми сърдити!»

Тръгвайте, поне спасете своите добри души!
Нека сам-самичък плача, ако бог така реши!»
Всеки между тях побърза с думи да ме утеши:
«Тия думи да не чуват вече нашите уши!»

Теб признаваме едничък, само ти си ни патрона!
Нека все така ни водят прашните следи на коня —
да те гледаме прекрасен, дивен в бойната ти броня. . .»
Да! Съдбата към човека често е неблагоприятна.

Аз се вслушах в тия думи — те останаха при мене
и поехме дом да дирим по места отдалечени.
По-добре живял бих, мисля, сред кози и сред елени —
и кръстосвах по долове и по планини зелени.

Девите изсекли бяха ето тази пещера —
всеки дев, говоря честно, от ръката ми умря;
робите ми бяха мъртви, с изпочупени ребра.
Тоя свят ме хвърли в бездна и докрай ме подигра.

Закресяха всички девы, проглушиха небесата.
И размятах боздугана, и тресеше се земята;
слънцето потъна в пепел, люшнаха се дървесата;
втурнаха се сто насреща, но кръвта им бе пролята.

Ето — тук съм, скъпи братко, тук умирам оттогава;
често скитам, често плача, често съм в полузабрава.
И Аснат, робиня нейна, все така ме придружава.
И освен смъртта не виждам изход друг да ми остава!

Образът ѝ на тигрица влива в мене благодат,
затова в такава дреха сам кръстосвам тоя свят;
с вайкания и въздишки шие дрехата Аснат;
слаб съм да погубя с меча себе си и този ад.

Даже мъдречи не могат да ѝ отдадат възхвала!
Аз търпя и си я спомням, и за загубата жаля.
Твоят брат със зверовете оттогава обикаля —
моли бога за смъртта си след жестоката раздяля.»

Тариел протегна пръсти, розите си с тях посече;
кехлибар рубинът стана, счупи се кристалът вече.
Автандил заплака също и Аснат не му попречи.
Тя успокои витяза с тихи думи, с благи речи.

Тариел, успокой се, промълви на Автандил:
«Себе си не съм, но тебе вече съм задоволил!
Доверих ти, че животът ми е грозен и немил.
А сега — към твоят слънце! Инак би го съкрушил!»

Автандил го спря: «Без тебе как ще мога да живея!
Ако бъдем разделени, мисля, че ще полудея!
Ти не се сърди, когато чуеш истината. . . Ей я —
чрез смъртта си ще зарадваш само себе си — не нея!

Колкото да е изкусен, даже лекар заболява,
затова друг някой лекар той веднага призовава,
да му обясни каква е палящата го жарава.
Знай — страничен наблюдател по-добър съвет ни дава!

Аз като мъдрец говоря истини, а не лъжи.
Трябва ли, мери сто пъти, след това веднъж режи!
Виждам този пламък в тебе — той ще те унищожи.
Аз поемам днес към тази, чийто огън ме държи.

Ще се върна пак да види, че съм роб на любовта ѝ.
Друго там не ме задържа — само всичко да узнае.
Проумей и се надявай, нека скръб не те терзае!
Клетва дай, че тази дружба над живота и смъртта е!

Ако обещаеш твърдо да ме чакаш в пещерата,
няма да те изоставя — аз ти давам клетва свята!
Пак ще дойда да те видя, с теб ще бродим като братя
и накрая ще намерим това слънце на слънцата!»

«Чужд ти бях — витязът каза, — а защо ми стана брат?
Трудно се разделяш с мене, както славей с розов цвят.
Ще те помня и ще чакам да се върнеш пак назад
и дай боже да те видя кипарис красив и млад!

Ако пак съзря лика ти, ако пак се срещнем двама,
като плах елен сърцето няма да побегне, няма!
Бог да ме накаже строго, ако в нещо те измамя!
Близостта ти ще развее моята печал голяма.»

Национална библиотека
и архив на Република България

И във вярност се заклеха като братя и другари.
Виждаше се, че рубинът вече бледен кехлибар е.
Огънят на обичта им продължаваше да пари,
но в приятелска беседа ранната зора ги свари.

Автандил бе плакал също и така се облекчи;
на раздяла го целуна — идваше денят с лъчи.
Тариел, съвсем объркан, искрено се огорчи.
Автандил, потеглил вече, бе с разплакани очи.

Само бедната робиня го изпрати през гората
и на колене му спомни клетвата пред небесата.
Вехнеше тя, както вехне теменуга неполята. . .
«Сестро — каза той, — ще нося спомена за вас в душата!»

Много скоро ще се върна, в къщи няма да се бавя.
Но пази го да не скита, да не се отдалечава!
След два месеца ще мина пак през същата дъбрава,
иначе знай, че ме задържа бедствие или разправа!»

РАЗКАЗ ЗА ВРЪЩАНЕТО НА АВТАНДИЛ В АРАБИЯ

Автандил, когато тръгна, се почувствува убит, окървави си лицето — имаше ужасен вид. Всеки звяр, кръвта му близал, се усети бързо сит. Той скъси с езда стремглава пътя си през дол и рид.

Стигна там, където бяха воините му събрани; и познаха го, и гръмна вик над ширните поляни. И при Шермадин дойдоха няколко от тях засмяни: «Тук е този, без когото бе горчива радостта ни!»

Той дойде и го прегърна, поклони се, след което радостно го разцелува, с бисери обля полето: «Теб самия или призрак ми е пратило небето? Ти ли жив и здрав се връщаш и изпълваш ми сърцето?»

И се поклони витязът, и целуна го смутен; и му каза: «Слава богу, жив си също като мен!» И посрещнаха велможи своя вожд и сюзерен; всеки, знатен и незнатен, бе щастлив през този ден.

Те дойдоха там, където замъкът се възвисява. А градът, за да го види, се тълпеше с шум и врява. Той бе бодър, горд и весел. . . И започна пир тогава. Нямам сили да опиша с думи веселба такава!

Всичко видено и чуто той на Шермадин разказа — колко и къде е скитал, как открил накрай витяза: Замижа да не заплаче и горчиво отбеляза: «Хижа и дворец без него ме изпълват цял с омраза!»

Шермадин пък му предаде тукашните новини:
«А че уж си тук, в двореца, никого не усъмни!»
Но след този пир спасетът не дочака два-три дни,
яхна коня и замина още щом се раздени.

Той за пир не спря по пътя, затова не отпочина.
Шермадин го бе преварил да подготви властелина.
Десетдневен път за три дни Автандил на кон измина,
радостен, че пак ще види слънцеликата богиня.

Той чрез Шермадин бе казал: «Мой царю, покрит със слава,
с почит, скромност и боязън твоят син ти се представя!
Не познавах аз витязя, чудех се какво да правя,
но сега ще чуеш вести още с моята поява.»

И на Ростеван, владетел горд, щастлив и беловлас,
Шермадин предаде всичко с равен, уж спокоен глас:
«Автандил откри витязя и ще се яви пред вас!»
Царят каза: «Бог ми прати милостта си в тоя час!»

А на Тинатин доложи, покорен от хубостта ѝ:
«Автандил с приятни вести идва да ви запознае!»
И от слънцето по-ярко тя започна да сияе,
и го награди богато — царски обичай това е.

После всички към спасета се понесоха с конете.
Автандил бе горд, че царят с тази милост го почете.
Радостен един, друг верен сред шума и виковете —
и като пияни всички бяха от възторг обзети.

Автандил дойде при царя, ниско му се поклони —
Ростеван щастлив целуна пламналите му страни.
После влязоха в двореца, цял окъпан в светлини,
и една всеобща радост всичко живо подчини.

Той бе лъв на лъвовете, тя бе слънце на слънцата.
Розата го блисна с блясък от кристала и ахата.
Нейното лице надмина с блясъка си небесата —
те би трябвало да бъдат техен дом, а не палата.

И се вдигна пир с трапези — не едно бе питието,
Царят гледаше спасета, както горд баща — детето.
Дивни бяха, както зима с пухкав сняг, с роса — цветчето.
Надариха всички гости с перли, както е прието.

Най-накрай пирът завърши и дворецът опустя.
Царят задържа спасета чак до късно през нощта.
Царят питаше, а онзи му разказа с лекота
за незнайния скиталец и за хиляди неща.

«Ще въздишам, щом разказвам — да не ви това смущава!
С образа му може само слънцето да се сравнява.
Който го съзре, за всичко vidено преди забравя,
но горко ѝ — в тръни вехне тази роза величава!»

Щом съдбата ни въздава мъки пряко всички сили,
блед шафран кристалът става, а тръстиките — бодили.
Автандил, когото бяха бистри сълзи оросили,
всичко му разкри подробно с думи бавни и унили.

«Пещера на злите деви му е дом на тоя свят.
Той е с вярната робиня на царкинята — Асмаг.
Носи кожата на тигър, мрази дрехи от брокат;
от света се е оттеглил и в гърдите му е ад!»

Щом завърши поведстта си за героя и скръбта му,
на когото е съперник грейналото слънце само,
там възхвалиха го всички много искрено и прямо —
казваха, че няма друга доблест като доблестта му.

Тинатин изслуша всичко и зарадва се, защото
той бе там, не бе му скучно, весел бе на пиршеството.
После чрез слуга го викна — той прочете ѝ писмото. . .
Пред огромната му радост немощно мълчи перото!

Автандил псе доволен, милосърден, укротен;
лъв — сред лъвовете скитал, с бледен образ и блажен;
той — украса на земята, светозарен и левент,
за сърце сменил сърцето, взел сърцето нейно в плен.

Слънцето на трон седеше — през ума му мисъл мина
«Тя е кипарис поливан щедро в райската градина!»
Къдри от ахат красяха и кристала, и рубина —
не аз, биха я възпели мъдреците от Атина!

Тя пред себе си го сложи все така добра и млада;
както редно бе и двама се изпълваха с наслада.
Плавна, звучна бе речта ѝ като ручей чист в ливада:
«Значи, ти намери този, за когото дълго страда?»

Той отвърна: «Милостива бе съдбата! Ща не ща,
с миналото и тъгата по-добре да се простя.
Кипарис открих, поливан от водите на света;
като роза е ликът му, но повехна му цвета.

Кипарис с лице на роза, но безсилен от скръбта е.
«Моят чист кристал — ми каза — е престанал да сияе!»
Също като мен и него палещ огън го терзае. . .»
И спасетът пак разказа онова, което знае.

Той повтори как бил скитал, как се справял с изпитните,
как сам бог му бил помагал жаждата си да насити:
«Като звяр приема всички, мрази тоя свят с лъжите,
като звяр безумен броди и ридеа из горите.

Да описвам хубостта му — за това не съм призван!
Който го съзре, се чувства във вериги окован.
Погледът сълзи, щом бъде от лъчите му огрян —
тази роза се превърна в теменуга и шафран!»

Той подробно ѝ разказа, тъй че тя да не скучае:
«Негов дом е пещерата, като тигър сам блуждае.
Бедната Асма е с него и утехата му тя е. . .
Ех, съдбата принуждава всекиго да заридеа!»

Щом царицата постигна тази своя цел желана,
тя с луноподобен образ още по-сияйна стана.
И продума: «Бих желала в неговия дух промяна,
но отгде да знам лекарство за кървящата му рана?»

Той я спря: «На самохвалко кой ще се предовери,
Чух да казва, че за мене е готов да изгори.
Обещах му да се върна, клетва се заклевх дори
в слънцето, което вместо слънцето ме озари.

Всяка жертва за приятел най-добре ни подобава.
Любовта е път, сърцето на сърце се уповава.
Знам — миджнур миджнура тачи и скръбта му проумява;
а за мен без него няма ни утеха, ни забрала!»

«Сбъднаха се — тя отвърна — мислите ми съкровени.
Първо — ти откри героя и се върна пак при мене;
второ — любовта ти цъфна с нежно някакво цъфтене.
Значи, ето го балсама за сърцата наранени!

Като времето съдбата в неизвестност ни държи;
ту сияе ясно слънце, ту небето с гръм ръмжи.
Радостта смени отново всички мъки и лъжи.
Щом светът е пълен с радост, бива ли да се тъжи?

Ти си искрен и не могат да те обвинят в измама.
Покажи се твърд и честен в своята любов голяма!
Цяр да дирим, да надникнем в тайната на тази драма!
Но какво да правя, мрачна, ако тебе пак те няма?»

Той я спря: «Към седемте ми осма мъка ти прибави.
Знай, че от леда не може с дъх вода да се направи!
Знай — не се целува с устни слънце в утрини мъгляви!
С теб съм тъжен, но стократно мъката без теб ме дави.

Тежко ми е да се скитам из пустини и скали
и сърцето ми да бъде пак мишена за стрели.
Само трета от живота днес ме от смъртта дели —
мина времето да крия, че безкрайно ме боли!

Чух добре какво ми каза и какво ми заповяда.
С шипове е всяка роза, може и да се пострада.
Слънце ми бъди по пътя, остани си все тъй млада!
Знак ми дай — да се надявам, да ме пази в бой и свата!»

Национална библиотека
и архив на Република България

Сладко шепнещ на грузински, ласкав и благопристоен,
като примерен наставник се държеше този воин.
В отговор браслет от перли тя му даде в дар достоен.
Нека с божа помощ бъде пътя му напред спокоен!

Хубаво е, щом ахатът до красив рубин сияе;
хубаво е, щом топола строен кипарис омае;
хубаво е да усещаш колко сладка любовта е,
но жестоката разлъка всички влюбени терзае.

Те потръпваха от радост и се гледаха в очите.
Автандил пое потресен и се удряше в гърдите.
Той проля море от сълзи, кървави и упорити:
«Жалко е, че на кръвта ми той свят не се насити!»

И отдалечи се тъжен, и бедата си разбра.
Любовта цъфти в душата и я прави по-добра.
Слънцето се скри зад облак, мрачна сянка се простря;
той бе като здрач без нея, не — изгряваща зора.

Смесиха се кръв и сълзи — каза той с отпаднал глас:
«Ох, за Тинатин не стига да загина в тоя час!
Ох, защо е впила мигли в моето сърце-елмаз?
Щастие далеч от нея нямам и не искам аз!»

По-преди аз бях отгледан като кипарис сред рая,
но със своя меч съдбата ме прониза най-накрая.
В мрежи огнени сърцето се уплете и отчая...
Светските неща са празни — и безсмислени са, зная!»

После продължи да плаче, тръпнещ и разколебан.
От въздишките се скърши неговият строен стан.
След внезапната разлъка се почувства изигран.
Ах, уви, за нас съдбата готви траурен саван!

После в къщи той ту плака, ту възпламваше в копнеж;
докато си я припомня, се топеше като свещ.
Той повехна като цвете, над което пада скреж —
розата без слънце също губи своя образ свеж.

«Прокълнато е сърцето, с алчността си то живее,
то понася всяка горест, но за щастие копнее;
в слепотата си не вижда слънчевия зрак къде е;
ни смъртта, ни друг властител може да го завладее!»

Автандил при тия думи, пълни с упреци ужасни,
взе браслета, който с перли бе успял да го прехласне
и чрез тях си спомни колко зъбите ѝ са прекрасни;
зацелува ги през сълзи с хиляди целувки страстни.

Призори гонец пристигна, викаше го Ростеван;
цяла нощ не спал, но бодър, Автандил пое засмян;
бе дошла тълпа за него и се блъскаше без свян.
Царят бе за лов приготвен, чу се рог и барабан.

Древни тържества! Безсилно е перото на поета.
Страшен шум обгърна всичко. . . С лов тълпата бе заета.
Скриха слънцето соколи, тичаха припряно псета.
Кръв на зверове течеше из просторните полета.

И поеха от полето към двореца кон до коня.
Там ги срещнаха велможи и бойци с желязна броня.
Всичко бе като за празник. . . Царят седна сам на трона,
вслушан в звуците на арфи, без ни дума да отроня.

После почнаха с витязя разговор и този път.
Виждаха се зад рубини светли перли да блестят.
Те седяха сред придворни, а тълпата — по-отвъд.
Продължиха за героя да приказват, без да спрат.

Автандил си тръгна после, без да спира да ридае;
пред очите му отново се понесе любовта ѝ.
Ту се сепва, ту задрямва. . . Докога това ще трае?
Кой е този, който може да търпи и да нехае?

Каза си: «Какво да сторя, та скръбта ми да потъне?
О, дърво в Едем, без тебе мъката ще ме огъне!
С теб животът е градина, а без теб — пустиня с тръни.
Щом не си пред мен наяве, с мен бъди поне насъне!»

Тъй си шепнешѐ витязът прѐз пото̀ка на сълзитѐ,
промълви: «Сърце, търпим ли, равни сме на мъдрецитѐ!
Ако не търпим, едва ли ще се справим с изпитнитѐ.
Който се смири пред бога, само той до гроб честит е!»

После каза на сърцето: «Знам, че те влече смъртта.
По-добре е да живееш, докато живее тя.
Крий от всички онзи огън, който в тебе запламтя —
не показвай, че те мъчи пламъкът на любовта!»

МОЛБАТА НА АВТАНДИЛ КЪМ РОСТЕВАН ОТНОВО ДА ГО ПУСНЕ И РАЗГОВОРЪТ НА ВЕЗИРА И ЦАРЯ

Призори витязът скочи, метна своята порфира;
мислеше: «Дано укривя, че копнежът ме раздира!»
После каза на сърцето: «Остави ме днес на мира!»
И като луна на коня той политна към везира.

Старият везир го срещна: «Слънцето изгря над мене!
Предвещаха ми, че идваш белези определени!»
Съвършеният бе срещнат с тия думи съвършени:
«Дойдат ли желани гости, домакинът сам блажен е!»

И помогна той да слезе на прочутия витяз.
«Постелете тук килими!» — рече с чист и ясен глас.
Автандил огря дома му като слънце в тоя час.
Чу се шепот: «С дъх на рози лек зефир повя над нас!»

Седна той и всички бяха от вълнение обзети,
някакво безумство сякаш им обхвана умовете;
стенеха хилядократно и жените, и мъжете.
Време бе да си отидат и везирът ги подсети.

Щом се скриха те, спасетът го подхвана с реч такава:
«Зная, че за теб в двореца нищо скрито не остава.
Там те слушат, мисълта ти е обикновено права.
Чуй скръбта ми, изцери я, ако се на цяр поддава!»

Огън ме изгаря, в който и витязът там гори.
Дългата разлъка с него просто ще ме умори.
И душата си за мене той би жертвал — разбери,
че приятели без корист са приятели добри.

Тази жажда да го видя — мрежа за сърцето тя е,
докато седя при тебе, мисълта ми в онзи край е.
Бог го е създал щастливо като слънце да сияе.
И Асмат ми стана скъпа — повече и от сестра е.

В клетвата ми, като тръгвах, верността ми той прочете:
«Ще се върна, ще зарадвам с поглед даже враговете.
Слънцето ти ще открия, нужно е за теб да свети. . .»
Наближи деня да тръгна, мъки мъчат ме проклети.

Истината ще ти кажа: аз изгарям в страшен плам.
Той ме чака, а не мога да се понеса натам.
Как, като съм сам безумен, друг безумец да предам?
Който е клетвопрестъпник, заслужава вечен срам!

Отиди, предай на царя, че не бих желал да споря!
Клетва те кълна, везирю, щастие, глава на двора!
Ако съм свободен, тръгвам, ако не — ще спя в затвора!
Моля ти се, помогни ми, отърви ме от позора!

Тъй предай му: «Няма честен, който да не те възхвали!
Нека бог да ти разкрие как сърцето ми го жали!
Мъката ми по витязя с мощен огън ме подпали.
Той ме завладя веднага — всички тук са го разбрали.

Аз не мога да живея без прекрасния витяз;
моето сърце е с него всеки ден и всеки час.
Ако му помогна с нещо, бих възвеличил и вас,
ако не — поне дълга си честно ще изпълня аз!

Щом замина пак, не бива с нищо да се огорчите!
Случва се това, което иска бог от висините!
Да ви награди с победи, да ви видя пак очите!
И без мен владейте, нека всеки враг да победите!»

Слънцеликият добави: «Пак накратко ще повтора;
доложи, преди да идат да му кажат чужди хора!
Помоли го да ме пусне и бъди ми там опора!
И сто хиляди ще имаш в злато — честно ти говоря!»

Но везирът се усмихна: «Дръж си своите пари!
Мен ми стига, че напълно откровено се разкри.
Ще предам това, което ти сега ми довери,
и съм сигурен, че царят щедро ще ме надари!»

Да, ще ме погубят, знам го, стъпка няма да направя.
Златото си ти ще имаш, аз ще имам смърт без слава.
Всичко в тоя свят по стойност пред живота издребнява.
Не, не мога да застана зад една молба такава!

Няма път отвъд живота и не искам да загина!
Царят ще ми каже грубо: «Тази мисъл как ти мина?
Как така си неразумен и безумен без причина?»
По-добре е да живея, вместо да умра мърцива!

Но да кажем, господарят бъде кротък този път —
как ще заблудим войските, как от теб ще се лишат?
Щом изчезнеш, враговете скоро ще се охрабрят.
И врабци като орлите се опитват да летят.»

Автандил през сълзи каза: «Значи, гибелта остава?
Ти за любовта, везирю, нямаш никаква представа!
Или клетвата за дружба е за теб шега дребнава?
Или бих могъл без него нещо с радост да направя?»

Слънцето залезе вече и не знам какво да сторя.
Нека двама му помогнем да изгрее пак в простора!
Знам какво ми е изгодно, няма за това да споря.
Най-дълбоко ни досажда разговор с досадни хора.

Царят ли ще има полза или царската войска,
ако аз стоя и сълзи роня тук като река?
Нарушава ли се клетва с махването на ръка?
Има ли като витяза да е страдал друг така?

За сърцето ми, везирю, тази реч е твърде строга.
И медта ще стане восък, ако чувства тъй, за бога!
И Геон¹ от мен да рукне, как ще му платя? Не мога!
Помогни, ще ти помогна в твоя някоя тревога!

А не ме ли пусне, тайно ще замине за чужбина.
За витяза съм съгласен незабавно да загина!
Царят би бил лош за друго, не по същата причина.
Обещай да се пожертваш днес за мен като малцина!»

Старият везир отвърна: «Твоят огън ме плени.
Тоя свят за мен помръкна, ти със сълзи ме рани.
Думите помагат често, често вършат съсипни.
Слънцето и след смъртта ми с радост да те осени!»

Казвайки това, везирът се отправи към палата.
Царят бе с лице на слънце, в дреха пъстра и богата.
Своите уста везирът от уплаха запечата;
той застана, без да вдигне погледа си, впит в земята.

Царят, щом видя, че мрачен и безмълвен е везира,
промълви: «Какво ти стана, тайна скръб ли те раздира?»
Онзи каза: «Господарю, мисля си и нямам мира.
Щом ме чуеш, ако искаш, своя гняв недей възспира!»

Грижете ми не надхвърлят с нищо моята печал;
и макар че съм посланик, страх жесток ме е сковал.
Автандил те изоставя, тъй като е клетва дал —
и за нищо без витяза в тоя свят не му е жал!»

Всичко той разкри на царя, който само се навъси,
и добави: «Вече знаеш — думите ми бяха къси!
Автандил безумно страда и безбройни сълзи ръси.
Прав ще бъдеш, ако пратиш срещу мен сега гнева си!»

Царят, щом го чу, избухна, без да може да изтрае;
стана блед, видът му — страшен, шеше всички да отчае;
изкрещя: «Твърдиш, глупако, но дали това така е?
Само лош човек избързва нещо лшо да узнае!»

Бързаш да ми кажеш, сякаш е приятна тази вест.
Този, който смърт ми носи, той така постъпва днес!
Как езика си не глътна? Що за смел и глупав жест?
С този ум везир да бъдеш, май е преголяма чест?

96 19359 220
843 220 1910933

Как така не бе въздържан и такова зло ми стори?
 Може ли с глупашки думи и така да се дърдори?
 Глух да бях, не бих те слушал — страшна рана ми
 отвори,
 но защо да те убивам — всичко вижда бог отгоре!

Поръчение на други тук да беше те довело,
 би се разделил с главата — подчертавам го дебело!
 Махай се! Я виж безумец, виж глупак, прикрит умело!
 Виж ти вярност, виж ти думи, виж ти колко срамно
 дело!

Царят бързо грабна стола и в стената го разби;
 здрав като елмаз бе столът и по-здрав бе може би.
 «Как посмя това да кажеш и защо ме озлоби?»
 Зарида везирът горко, царят зле го наскърби.

Бедният везир бе в трепет, дума не посмя да каже —
 изпълзя като лисица, сякаш за да се подмаже.
 Горд дойде, а тръгна мрачен, свит край дворцовите
 стражи.
 Както си вредим самички, враг не ни наврежда даже!

Той си каза: «Бог съзира колко са ни греховете.
 Грешен съм, с помътен разум, в мрака светлинка не
 свети.

Който промълви на царя думи дръзки и предвзети,
 колкото щастлив да бъде, чакат го безброй несрети!»

Тръгна си везирът мрачен и посрамен, и унил;
 върна се и свъсил вежди, обясни на Автандил:
 «Ако знаех как, за всичко щедро бих се издължил!
 Честен бях до днес, но вече цял с позор съм се покрил!»

И през сълзи той напомни, че награда му се пада.
 Чудя му се на шегата, като виждам колко страда!
 «А сега ми дай с готовност обещаната награда!
 Подкупът, подхвърлен умно, върши работа и в ада.

Хокан бях, порой от думи сякаш бурно ме повлече;
 злобен, смахнат и безумен, и невежа ме нарече.
 Аз не съм човек, изгубих своя ум и разум вече.
 Бог търпение му даде, затова не ме посече.

Национална библиотека
и архив на Република България

Знам сега какво направих — царят бе напълно прав!
Умножих скръбта си само — предполагах този гняв.
Пред съдбата се огъва и човек корав по нрав,
но приех за теб смъртта си — ти да бъдеш жив и здрав!»

Автандил му отговори: «Време е да се заmine!
Славейт, когато иска розата да не загине,
дири и роса събира от околните градини. . .
Докато не я намери, той не спира да почине!

Виждаш, че не спя, не сядам и се лутам слепешката.
Предпочитам да се скитам с него като звяр в гората.
Според царя как ще бъда вожд на всички свои братя?
По-добре без мене, вместо с недоволник във войската!

Колкото и да се сърди, отиди му повтори!
Може би ще проумее как сърцето ми гори.
А не разреши ли, тайно ще поема с кон в зори.
Ако там загина, никой в нищо да не ме кори!»

След беседата везирът подходящ обяд му даде;
редки гостби му поднесе — гостът пи и се наяде.
Надари богато всички — както стари, тъй и млади.
Разделиха се, когато здрачът тихо се прокраде.

Сто торбички по хиляда слънцеликият изпрати,
триста топа чиста свила и невиджани брокати,
шестдесет рубина, редки и по блясък непознати —
и зарадва той везира с тия дарове богати.

И поръча да му кажат: «Плащам евтино за вчера —
за услугата, за този пир проточен до вечеря!
Щом се върна, ще ти служа, като роб ще ти треперя,
ще въздам за обич с обич и с добро ще ти отмеря!»

Как на тази добродетел да отдам сега хвала!
Храбър бе и се достоен той за своите дела.
Нека дружбата пришива на плещите ни крила!
Помощ от другар в беда е винаги добре дошла.

РАЗГОВОРЪТ НА АВТАНДИЛ И ШЕРМАДИН

Автандил, разливащ блясък, среща Шермадин тогава:
«Ден на моята надежда — този ден ме утешава!
В този ден ще ми помогнеш, както ти и подобава!»
За читателя е нужно да чете и ги прославя!

И добави: «Господарят не изслуша моите речи!
Той не знае колко страдам, чрез кого живея вече.
Без витяза тук се мъча, мъча се и надалече. . .
На чия несправедливост бог не може да попречи!

Твърдо съм решил и тръгвам — клетва аз съм се закле!
Който лъже, е измамник и лъжата му е цел!
Плаче ми сърцето, стене, охка то без Тариел;
сам е той и не посреща никого с добре дошел.

Тройна връзка свързва здраво в дружбата им всички хора.
Първа: дирят близостта си, страдат разделени. . . Втора:
подаряват, без да чувстват ни досада, ни умора. . .
Трета: в трудно време всеки вижда в другия опора.

Но да спра, да не убивам с празни думи часовете!
Тайно тръгна ли, ще свършат ядовите ми проклети.
Ти се вслушай в мен, когото с вярност и любов почете —
умолявам те да следваш твърдо моите съвети!

Нека царят вижда в тебе верен и добър слуга!
Покажи се безупречен, никога недей руга!
Моя дом пази, предвождай в битки моята войска!
Умножавай верността си, както правиш досега!

Бди над края роден, нека силата ти не отпада!
Награди добрите, смазвай подлещите без пощада!
Щом се върна, ще получиш от ръката ми награда —
при услуга господарят плаща срещу сто хиляда.»

Шермадин го чу и сълзи му изпълниха очите:
«В самота не се страхувам от скръбта и от бедите.
Но при здрач в сърцето кой ли може да го окопоти?
Нека тръгна с теб, ще бъда най-добрият от слугите!

Бива ли човек да броди винаги уединен?
И така ли за васала мисли всеки сюзерен?
Тук без теб какво ще правя, непотребен и сломен?»
Автандил бе твърд: «Не мога, няма да те взема с мен!

Мога ли да не повярвам в чувства толкова големи?
Все пак няма да те взема — враг ми е самото време!
Кой би пазил тук дома ми, би поел такова бreme?
Твоят господар не иска и не може да те вземе!

Верният миджнур е длъжен да кръстосва сам земята!
Трябва ли, когато плаче, да избягва самотата?
Съдено е сам да скита по повеля на съдбата.
Тоя свят такъв е, вярвай в истината всепризната!

Спомняй си за мен, цени ме, както ме цениш сега!
Мен не ме е страх, ще бъда сам на себе си слуга.
Храбрият е пълен с доблест и не го гнети тъга.
Мразя онзи, който смята, че позорът е шега!

Тоя свят за мен е също като краставица гнила.
Мисълта, че за приятел ще загина, ме окриля.
Слънцето си аз помолих — тя ме пусна все тъй мила.
Щом и нея изоставям, кой ще ме държи насила?

Завещание до царя днес по тебе ще предам;
нека бди над теб, когото аз съм възпитавал сам.
Щом умра, живеј почтено, чужд на дявола и прям!
Поплачи за мен смирено и недей изпитва срам!»

ЗАВЕЩАНИЕТО НА АВТАНДИЛ ДО РОСТЕВАН

Автандил в писмо до царя вложи своята тревога:
«Тръгвам тайно към витязя, иначе, царю, не мога!
Трябва да намеря онзи, който ме обхвана с огън.
Моля те, благослови ме в тоя дълъг път, за бога!

Знам, че ще простиш накрая бягството ми от палата.
Мъдрият не изоставя своя скъп другар в бедата.
Платон спомням ти, чиято мъдрост е добре позната:
«Всякоя лъжа уврежда тялото преди душата!»

Тя е извор на бедите и от нея смрад дъхти.
Как да изоставя този, който ми е брат почти?
Претворим ли я в живота, мъдростта ще заблести
и така в по-висши сфери ще се влеем аз и ти.

От апостолите още знаем любовта каква е;
постигни със ум и разум онова, което тя е!
«Любовта ни възвисява!» — химнът им така вещае.
Ако ти това не знаеш, кой тогава ще го знае?

Този, който ме създаде и дари с десница здрава,
този, който с мощ незрима всички твари съживява,
този, който с власт безсмъртна край на всичко крайно
дава,
сто в едно, едното после в сто веднага претворява!

Става тук това, в което воля божия личи.
Теменугата повяхва много бързо без лъчи.
Красотата поразява с чудо нашите очи.
Как без Тариел животът може да не ми горчи?

Колкото и да си гневен, умолявам те, прости ми!
Чужд съм вече на повели, даже и от твое име.
Тръгна ли, ще стихнат в мене пламъците нетърпими.
Сам ли ги избирам, всички пътища са ми любими.

И чрез сълзи ти едва ли ще надмогнеш днес тъгата.
Отреденото ми свише аз не мога да отпратя.
Истинският мъж понася мъките и самотата.
Ни една душа не може да избяга от съдбата.

Господ-бог каквото иска, нека то се случи с мен!
Ако жив се върна, няма да мълча изпепелен.
Нека пак богат и весел да те видя някой ден!
Аз пък, ако му помогна, ще се чувствам най-блажен.

Ако някой ме осъди, нека бъде зле наказан!
Мойто бягство ли те кара да изпитваш неприязън?
Аз не мога да го мамя, да ме подозре в боязън.
Щом на онзи свят го срещна, аз от срам ще бъде смазан.

Не вреди, ако приятел никога не се забравя.
Ненавиждам лицемера, злобен и с душа лукава!
Слънцеликия не мога чрез лъжа да изоставя.
Що за мъж е онзи, който с помощта си закъснява!

Мъж ли е човекът, който се бои да влезе в бой,
който пред смъртта се гърчи, тръпне, няма миг покой?!
По-добър ли е от баба, ако е страхливец той?
Вместо плячка предпочитам славно име на герой!

Знай — смъртта отвред ни дебне, никога не си почива;
изравнява слаб и силен, смазва всяка съпротива.
Старци и деца еднакво в себе си земята скрива.
Пред един живот позорен славна смърт е по-красива!

Осмелявам се да кажа с думи ясни и открити:
чакат я ежеминутно храбрите и мъдреците.
Тя, която свързва всички, дебне в нощите и дните.
Падна ли, ще те очаквам в онзи свят, царю честити!

Ако скоро ме погуби всепогубващият свят,
 няма да оплачат скитник, верен на дълга си свят,
 Няма близки да ме носят със саван към оня свят.
 Пожалеј ме, нека бъде спомена за мене свят!

Моите съкровищници и богатства са огрчмни.
 Дай от тях на всички бедни, всички кротки, всички скромни!
 Свобода на всички роби, дом на хиляди бездомни!
 Нека всеки благославя и с добро да ме запомни!

Щом не вземеш нещо, с него ти вдигни постройки нови!
 С малка част вдигни приюти, с друга част построй мостове!
 И това, че ги раздаваш, нека да не те отрови!
 Угасил би ти едничък пламналите в мен огньовете.

Вести повече от мене няма да получиш ти.
 Честно ти се доверявам, честно всичко прочети!
 Над делата сатанински моят дух ще прелети.
 Помоли се за мъртвеца и сърдечно му прости!

И за Шермадин те моля — служеше ми честно, прямо.
 През последната година твърде много бе скръбта му.
 Покажи към него милост, както аз за верността му.
 С кървави сълзи пред тебе нека да не плаче само!

Завещанието свърших, писано от мен самия.
 Възпитателю, поемам — лудостта си аз не крия.
 Ти недей оплаква в траур черната ми орисия!
 Пребъди щастлив, връхлитай над врага като стихия!

И на Шермадин предаде той писмото най-накрай;
 каза му: «Иди при царя и писмото му предай!
 Като теб не ми е служил никой, затова сполай!»
 После с кръв заплака този кипарис в самия рай.

МОЛИТВАТА НА АВТАНДИЛ

«О, всевишни, господарю на небето и земята,
който ту блага, ту мъки прашаш тук с десница свята,
непознат, непознаваем, имащ право над правата,
цар на страстите, дари ме с власт над всяка страст в
душата!»

Боже, боже, аз те моля — властвуваш над всичко ти!
Ти и любовта създаде с началата ѝ свети.
Тоя свят за мен затули слънцето да не блести.
Не изтръгвай любовта ми, нека вечно в мен цъфти!

Господи, ти в мен живееш, аз съм жив и здрав чрез теб!
Помогни ми пак по пътя, проснал се през глуха степ,
срещу злия дух на мрака, срещу всеки враг свиреп!
После ще ти служа, стига да не падна в бой нелеп!»

След молитвата спасетът столицата прекоси.
Шермадин след него плака, скуба своите коси;
удряйки се по гърдите, с кръв скалите ороси. . .
Кой васал без сюзерена от скръбта ще се спаси?!

ЦАР РОСТЕВАН УЗНАВА ЗА ТАЙНОТО ОТПЪТУВАНЕ НА АВАНДИЛ

Днес ще почна друга повест, повест още непозната.
Царят не посрещна гости, гняв му стягаше душата.
Съмна се, той стана мрачен, сякаш с пламъци в устата,
и изпрати за везира, който блед дойде в палата.

Щом везирът влезе с почит, Ростеван го забеляза
и продума: «Аз не помня онова, което каза!
Ти ме разгневи дълбоко и възпламнах от омраза,
затова от ругатните не можах да се опазя.

Повтори това, което толкова ме разяри!
Знайно е — сърдити хора никога не са добри.
Втори път бъди по-умен, всичко точно отмери!
Искам пак да те изслушам — думите си повтори!»

Старецът повтори всичко — имаше уплашен вид.
Ростеван чрез него прати отговора си сърдит:
«Ако ти не си безумен, вече съм юдей-левит!¹
Не желая да те виждам, ако бъдеш упорит!»

Тръгна старецът да дири слънцеликия спаспет —
роби му откриха всичко. . . Той си каза смъртноблед:
«Знам — при втора среща с царя аз ще бъда зле приет —
който е храбрец, да иде и да му даде съвет!»

Много скоро след везира царят прати нов слуга;
той от страх не се завърна — тоя страх не бе шега.
Царят най-накрай се сети и обхвана го тъга:
«Този, който сто надвива, сам остави ме сега!»

Национална библиотека
и архив на Република България

Сведе лик и се замисли, и се обезнадежди;
после повели на роба: «Тръгвай и го доведи!
Я да видя аз лъжецът пак ли ще ме заблуди!»
И везирът влезе мълком смъртноблед като преди.

Той бе мрачен и прегърбен. . . Ростеван за миг простена:
«Слънцето като луната сякаш своя лик променя!»
И му довери везирът истината несъмнена:
«Слънцето за нас залезе, в мрак е цялата вселена!»

Царят, като чу, заплака, зариде със страшен вой:
«Няма ли да срещна вече твоя поглед, синко мой?»
Скубеше брада и къдри, смая близките си той:
«Где изчезна, стълб от блясък, кой те е примамил, кой?»

Сам не скита този, който е с глава върху плещите.
Но защо в дома ми, синко, се заселиха бедите?
Аз осиротях без тебе, ти ми радваше очите. . .
Докато не се завърнеш, мъки ще ме мъчат скрити!

Да не те съзирам вече как от лов се връщаш с хора,
как играеш сръчно с топка, строен, хубав, без умора,
да не чувам как гласа ти радостно ечи в простора. . .
А без теб с двореца, синко, с трона си какво ще сторя?

Знам — където и да скиташ, няма да умреш от глад;
имаш лък, стрели, ще бъдеш с тях достатъчно богат.
Може би над теб ще падне божията благодат,
но над мене кой ще плаче, ако ти загинеш млад?»

Тази скръбна вест се пръсна. Много бяха надошлите.
Дотърчаха царедворци и си скубеха брадите;
после почнаха с юмруци да се бият по главите:
«Скри се слънцето ни вече, всички сме от скръб разбити!»

И видяха те, че царят също тъй от скръб обзет е.
Той простена: «Вижте всички, слънцето ни днес не
свети!
Огорчихме ли го с нещо? То защо се скри, кажете!
Кой войските като него ще предвожда в боевете?»

После се успокоиха. Царят каза: «Аз не знам — обяснете как е тръгнал, с някого или пък сам?»
 Шермадин дойде, обхванат цял от страх и смут голям,
 и писмото той предаде на събралите се там.

И добави: «Господарю, писано е от спасета!
 Роби плачеха край него — мъдри старци и хлапета.
 От дома е тръгнал гайно сам и без да го усетя. . .
 О, царю, върши веднага с моята съдба проклета!»

Царят взря очи в писмото — всеки бе ранен до смърт.
 Повели: «Без пъстри дрехи всички воини да бдят!
 В своите молигви нека бедните го споменат!
 Може би ще бди над него бог в опасния му път!»

ОТ ПЪТУВАНЕТО НА АВТАНДИЛ И ПОВТОРНАТА МУ СРЕЩА С ТАРИЕЛ

Ако слънцето далеч е, сребърна блести луната.
Ако слънцето е близо, тя умира в небесата.
Розата без слънце вехне и си губи аромата.
Влюбеният без любима става жертва на тъгата.

Почвам разказ за витяза, път поел през планините.
Виждаше се колко мрачен, колко тъжен и убит е.
Но за Тинатин му спомни слънцето във висините;
полудяваше, когато то се скрие от очите.

А когато бе безсилен дума да продума той,
като Тигър¹ пак течаха сълзите му в див порой;
гледаше назад към къщи, нямаше за миг покой,
без да знае где го води коня му през студ и зной.

И прошепна той: «Любима, мога ли да те забравя?
Моят ум е с теб, сърцето все към теб се устремява.
Моят поглед дири жадно царствената ти поява.
Лошо прави онзи влюбен, който се не подчинява!

А до новата ни среща щастието ми къде е?
Ако себе си убия, няма да ти се живее.
При вестта, че съм загинал, ужас ще те овладее.
Ручея от бистри сълзи ще прегазя — по-добре е!»

И проплака: «Някой в мене десет копия забива!
Тя като с отряд индуски с черни мигли ме убива.
С два ахата ме погубва и е все така красива;
къдри, вежди, устни, зъби — рана в мен разтварят жива!»

Той добави: «Слънце, ти си слънчев лик на тъмнината,
бог единосъщ, единен, нямащ край във времената,
бог, чиято властна сила подчинява светилата,
помогни ми да я видя и скръбта си да отпратя!

Ти, в което мъдреците виждаха лика на бога,
помогни ми да не страдам, окован и в изнемога!
За кристал-рубин потеглих — без ахат-емайл не мога. . .
Страдах аз преди без нея и сега съм пак в тревога!»

Той ридаше, гореше, стапяше се като свещ;
страх го бе, че закъснява и страхът му бе зловец;
виждаше звезди да грейват и загледан в тях с копнеж,
сякаш с дивната царица почна разговор горещ.

Той прошепна на луната: «Чуй миджнура, виж скръбта му!
Клетва те кълна, защото ти изпращаш любовта му!
Ти една държиш балсама на търпението няма.
Да създа лик а й, който грее като твоя само!»

Денем тъжен бе за залез, ношем весел със звездите;
слизаше, когато чуе да шуми река с ракити.
Струи кръв течаха в нея от потока на сълзите.
После пак на кон по пътя през полята и горите.

Строен кипарис, самотен, мина дълга теснина;
там коза уби и хапна, тъй като поизгладня.
Той като Марих² бе войнствен, но отново спомена:
«Розата си изоставих, пълен съм с горчивина!»

Нямам сили да опиша ни плача му, ни словата.
Върху дивния му образ колко скръб се отпечата!
Розите разкъса с нокти, гонеше сълза сълзата;
но щастлив бе той, когато с коня спря пред пещерата.

Щом Асмаг съгледа госта, срещу него се затече;
нищо не разбра от радост — той в прегръдки я привлече,
след това я заговори и погали с благи речи.
Радва срещата, когато чакаш гости отдалече.

Автандил се спря: «Къде е Тариел и как е той?»
Нейните внезапни сълзи плиснаха като прибор.
Каза тя: «Щом ти замина, той не знаеше покой.
И до днес сама не зная где се скита, боже мой!»

Сепна се спасетът, сякаш меч в сърцето си усети.
«Сестро — каза той, — не бива да постъпват тъй мъжете!
Клетвата си как престъпи и защо не ме почете?
Който нарушава клетва, той завинаги проклет е!»

Тоя свят за мен без него мислиш ли, че твърде скъп е?
Биваше ли тъй скръбта ми мигновено да напълни?
Как се осмели, как дръзна клетвата си да престъпи?
Аз ли трябва да се чудя, че така ранен от скръб е?»

А Аснат му отговори: «Ти си прав, но запомни —
ще ти обясня правдиво, затова не ме вини!
Нужно е сърце — да може клетвата си да цени!
Той е без сърце и чака край на земните си дни.»

Ум, съзнание и чувство — тях ги свързва връзка здрава.
Гибелта на всяко чувство двете други умъртвява.
Който е лишен от него, скръбен се уединява.
Ти не си видял, не знаеш, че в гърдата му е жарава.

Прав си ти в това, че страдаш и не знаеш той къде е.
Мога ли да ти опиша как душата му линее?
Уморява се езикът и сърцето болно крее.
Тъй, злочеста аз, си мисля, като виждам как живее.

Разказ за такава мъка кой е чувал досега?
Би разбила даже камък тази негова тъга.
Тигър при такива сълзи би изскочил от брега.
Прав си: мъдър в чужди битки е дори един слуга!

Но попитах го, когато той замина пламнал в огън:
«Ако Автандил се върне, как да му спестя тревога?»
Той отвърна: «Да ме дири тук наблизо — аз не мога
да престъпя тази клетва, дадена от мен пред бога!»

Да престъпя тази клетва аз не искам и не смея!
Обещах и ще го чакам, колкото сълзи да лея.
Ако бъда мъртъв, нека ме положи в гроб без Нея!
Ако бъда жив, тогава ще се чудя, че живея!»

Оттогава зад балкани слънцето за мен се скри;
оттогава роня сълзи по поля и по гори;
оттогава все въздишам от зори, та до зори.
Мен навярно ме забрави и смъртта, и бог дори!

Камък знам с вдълбани думи — камъкът в Китай е чак:
«Щом приятели не дириш, сам на себе си си враг!»
Той бе по-красив от роза, но като шафран е пак.
Умно постъпи, търси го — ти добре разбираш как!»

Той отвърна: «Ти си права, моят гняв е без причина.
Сам миджнур, така не мога край миджнура да отмина.
Като бърз елен към извор полетях в предутрин синя;
спомням си го и го диря от долина на долина.

Тази, чийто ален бисер се прикрива от кристал,
изоставих, за да следвам пътя, който бях избрал.
Пред подобния на бога се показах лош васал;
в отговор на милостта му аз го потопих в печал.

Моят възпитател, който всичко с въздъх съживява,
както сняг небето сипе, милости ми той раздава.
Знам, че моята постъпка бе жестока и неправа.
Съгреших! Добро от бога не очаквам оттогава.

Заради такъв приятел аз обидих господаря.
Денонощно яздех, бързах, исках тук да го заваря.
И какво — заминал този, чийто огън ме изгаря;
с тъжен лик сега ридая и съм с покрусена вяра.

Сестро, стига вече думи! Няма време този път!
Миналите дни не могат с думи да се възкресят.
Или ще го срещна, или ще намеря честна смърт.
Няма да похуля бога и съдбата, че грешат!»

Млъкна Автандил и бързо полетя през теснината;
прекоси леса, потока и навлезе в равнината.
Тази роза с цвят рубинен се смрази под леден вятър.
«Ох, защо ми пращаш мъки?» — той възкликна към
съдбата.

Промълви: «Пред тебе, боже, аз в какво съм съгрешил?
И защо от всички близки вече си ме отделил?
Сам съм, а тъжа за двама, моят дял е дял немил.
Нека заплатя с кръвта си, щом така си ти решил!

Тариел с букет от рози ме рани и луд лудея;
клетвата ни аз изпълних, той остана глух към нея.
При една раздяла с него аз не мога да живея,
а във всеки друг неволно виждам нещо от злодея!»

После каза: «Уж е умен, а е смазан от тъга!
Що за полза, ако рони сълзите като река!
Може ли без ум да видиш верен път току-така?
Сам, с тръстиков стан, къде ли той кръстосва луд сега?»

Той се впусна да го дири — беше си превил плещите;
деноношно го зовеше — мислеше, наблизо скрит е.
Трети ден — оврази мина, мина храстите, горите;
но не го откри и тръгна, свъсил вежди упорити.

Прошептя: «Сгреших ли, боже, та така си разгневен?
Може би за тази участ аз съм бил определен?
Съднико, изслушай този, който моли уморен —
съкрати ми дните, боже, милостив бъди към мен!»

АВТАНДИЛ НАМИРА ОБЕЗУМЕЛИЯ ТАРИЕЛ

Бледен яздеше спасетът и след малко забеляза —
цяла в светлини и сенки в миг долина се показва;
там без поводи, сред храсти, беше конят на витяза.
«Тариел е тук безспорно!» — тихо Автандил си каза.

И в сърцето му прозвънна сякаш радостна камбана;
радостта му не стократна, а хилядократна стана.
И кристалът бе по-светъл, розата му — по-засмяна.
Като вихър той се спусна към зелената поляна.

Но се спря обзет от ужас пред картината отпред.
Тариел лежеше възник и полумъртвец наглед,
с врат — разкъсан, с бузи — в рани, изтерзан и смъртно-
блед,
и безчувствен, сякаш вече във от тоя свят проклет.

Вляво мечът му бе в кърви, лъв лежеше сред тревите;
вдясно — тигър. . . Двата звяра бяха в лют двубой убити.
Бликаха като от извор сълзите му от очите,
а сърцето му гореше върху пламъци в гърдите.

Бе в несвяст и бе безсилен да повдигне клепки вече;
до смъртта си той бе близо, а от мъките — далече.
Автандил се спря, поиска да го стресне с тихи речи —
Тариел не чу словата, с дъх дори не го пресече.

И лицето на витяза Автандил с ръкав изтри;
седна, викна го по име и с любов го укори:
«Не позна ли този, който в скитане се умори?»
Тариел с изстинал поглед думичка не чу дори.

Истина бе, в моя разказ няма никаква измама.
Автандил свести витяза. Радостта им бе голяма
и възторжено, по братски, те прегърнаха се двама. . .
Вижда бог, мъже такива по земята вече няма!

Тариел продума: «Братко, клетвата за мен е свята!
Удържах я аз, ти виждаш, че не се простих с душата.
Остави ме сам да стена, ако трябва, сам да патя. . .
В гроб сложи ме, да не бъда пир за зверове в гората!»

«Но защо така постъпваш? — отговори Автандил. —
От такъв коварен огън кой миджнур се е спасил?
Като теб сред всички смъртни кой се е обезсърчил?
Бива ли да се принасяш в жертва на Сатанаил?»

Мъдрият добре разбира мъдростта на мъдреците:
— Храбрите по-малко плачат, те са страшно упорити!
Те като стена от камък се възправят пред бедите.
Собственият ум ни тласка в блатото на изпитните.

И понеже сам си мъдър, мъдростта те задължава. . .
Сам сред зверове да стенеш — то ли те успокоява?
В тоя свят живее тази, чийто образ те ранява.
Нужни ли са ти превръзки, щом главата ти е здрава?

Кой от нас не се е влюбвал? В огън кой не е горял?
Кой ума си не е губил? Кой не е познал печал?
Бива ли така с душата да се разделиш без жал?
Роза никъде без тръни никога не съм видял.

Розата един попитал: «Ти си толкова красива,
но защо си недостъпна, цяла в тръни и бодлива?»
Рекла тя: «Цени се нещо, ако трудно се добива!
Евтината хубост струва колкото сушена слива!»

Щом безчувствената роза може тъй да отговори,
най-щастлив не е ли този, който мъката пребори?
Делото на сатаната път проправя ли нагоре?
С този тленен свят така ли трябва умен мъж да спори?

Чуй това, ксето казвам: бърже своя кон яхни!
 Горд тръгни срещу съдбата, срещу всички изпитни!
 Нежеланото последвай, страстите си прогони!
 Тъй е по-добре, повярвай, и в лъжа не ме вини!»

Тариел отвърна: «Слаб съм да си мръдна аз езика!
 За безумец като мене тази реч е многолика.
 Мислиш, че скръбта не ми е никак лика и прилика,
 но настъпва радостта ми — чувам, че смъртта ме вика.

Боже господи, прости ми лудостта и греховете!
 Тъй като съдбата долу в страшни примки ни заплете,
 нека ние с нея горе пак си подадем ръцете!
 Мили мои, гроб ми дайте и на гроба пръст хвърлете!

Без любимата животът е безсмислен и проклет.
 Тя ще тръгне срещу мене, аз ще полетя напред;
 ще се срещнем, ще заплачем, ще се свърши този гнет.
 Чуй съвет от друг, но вземай от сърцето си съвет!

Ето, аз ще ти посоча истината днес в очите.
 Гибелта над мен витае. . . Твоят брат като убит е.
 Мъртъв, аз не съм ти нужен, жив — кръстосвам луд горите,
 цял на части се разпадам, влизам в сонма на душите.

Думите ти не разбирам и до думи ли сега е?!
 Даден е за миг животът, гибелта над мен витае;
 той е толкова безсмислен, че съвсем да ни отчае.
 Там ще спя, където влажна от сълзите ми пръстта е.

Мъдрост ли! Какво е мъдрост? За безумец ли е тя?
 Само с ясен ум бих слушал думите ти с лекота.
 Розата без ясно слънце рони своите листа.
 Остави ме, нямам сили, аз съм пленник на скръбта!»

Автандил и тъй, и инак продължи да му говори:
 «Безполезна е смъртта ти. . . А какво е тя? Позор е!
 Враг на себе си не ставай — храбрият докрай се бори!»
 Но не можеше спазпетът нищо в този миг да стори.

Национална библиотека
и архив на Република България

После промълви: «Понеже са ти чужди моите речи,
няма да ти доскучавам, никой няма да ти пречи.
Като си решил, умирай, розата повяхва вече.
Но едно те моля само! . . .» Ручей сълзи пак потече:

«Тази, над чиито рози падат сенки от ахат,
изоставих и се спуснах да подиря своя брат.
Царят даже не ме върна с укор бащински назад,
но и ти не ме приемаш и в гърдите ми е ад.

Не, не ме гони обратно, ако още ти се свидя?
Мъко моя, аз бих искал пак на коня да те видя,
за да се стопи у мене всяка болка и обида,
пък прави, каквото искаш — след това ще си отида!

Яхвай коня!» — и подсили осем пъти той молбата.
Знаеше, че ще разсее мъката му при ездата,
станът му ще се превие, ще притвори два ахата. . .
Тариел накрай отстъпи и се вдигна от земята.

И продума: «Дай ми коня, стига вече ме кори!»
Автандил го качи, после, без да го преумори,
го застави да препуска към отсрещните гори.
Явно бе, че при ездата Тариел се ободри.

Автандил с приятни думи продължи да му говори;
своите уста от пурпур той за Тариел разтвори;
с думите си даже старец би могъл по-млад да стори.
Тариел се поразсея — и вървяха все нагоре.

Лекар на скръбта, спасетът го видя да се оправя
и розоподобен грейна над зелената морава.
Лекар за разумни, който неразумни укорява,
на прекрасния безумец почна мъдро да внушава.

И при разговора с него Автандил бе откровен:
«За едно ще те помоля — нищичко не крий от мен!
В дар браслет ти даде тази, от която си ранен —
толкова ли го обичаш, та си още в негов плен?».

«Той е несравним за мене! — каза Тариел. — Какво ли е животът ми без него — той е радост и неволи! По-красив е от водата и от стройните тополи. Спомените са горчиви, щом човек за тях не моли!»

«Този отговор очаквах! — бликна радост у спасета. — Чуй сега какво ще кажа, за какво ще те подсетя! По-добре е да опазиш днес Аснат, а не браслета! Тъй че твоята постъпка бе от мене зле приета.

Носиш ти браслет от злато, плод на майсторска игра, но е мъртъв и безчувствен — как до днес не го разбра? А Аснат? Нима забрави колко бе към теб добра? Първо: тя с Нестан била е, второ: стана ти сестра!

А нима не те последва, без за нищо да проклина?
А нима не ти устройва срещи с младата княгиня?
С нея расна тя, по нея мъката ѝ не изстина.
А не я ли изоставяш? Я го гледай — юначина!»

Тариел призна: «Така е, тази твоя реч е права!
Виждам, че Аснат я помни и възхвали заслужава.
Ти пристигна и угасна пламналата в мен жарава.
Да вървим, макар че още треската не ме оставя!»

И спасета той последва като верен ученик.
Нямам думи да опиша хубостта им в този миг!
Зъби — бисер, устни — рози, всеки със сияещ лик!
Даже змии се увличат от красноречив език.

«Днес душа, сърце и разум жертвувам за любовта ни!
Но и ти недей разврежда още живите си рани!
Щом не го следим, не може знанието да ни брани.
Винаги е безполезно закопаното имане!»

Няма смисъл за човека вечно в мъки да се мята.
Никой смъртен не умира, ако не реши съдбата!
Розата без слънце три дни си разпръсква аромата.
Дързост, щастие, победа ни предписват небесата!»

16 03 57 020
519-11101336

Тариел го спря: «Бих жертвал всичко за такъв съвет!
Думите на мъдреците падат като струи мед.
Да, но как да превъзмогна тоя свой душевен гнет?
Сам миджнур, виниш миджнура, който е от скръб обзет!

Восъкът изгаря в огън — тях не ги дели вражда.
Огънят, напротив, гасне, щом попадне във вода.
Двама души си съчувстват, ако са в една беда.
Че сърцето ми тъгува, ти нима не разгада?»

ТАРИЕЛ РАЗКАЗВА КАК Е УБИЛ ЛЪВА И ТИГРИЦАТА

«Най-подробно ще опиша тази случка чудновата — след това ти с бистър разум прецени добре нещата! Чаках те, но ми тежеше да те чакам в пещерата и ми хрумна да поскитам, да обходя с кон полята.

През онези хрусталаци този хребет ме привлече. Мигом двойка, лъв с тигрица, пътя ми напред препречи; бяха влюбени, щастлив бях да ги гледам отдалече. Но се случи нещо страшно и дъха ми то пресече.

Аз от хребета ги гледах — тази двойка бе прекрасна. И видях, че са миджури — огънят у мен угасна. Те се вчепкаха внезапно и лъвът така я тласна, че тигрицата побягна — тази гледка бе ужасна!

Отначало бяха нежни, после чак възникна свада; почнаха със тежки лапи да се удрят без пощада; и тигрицата отстъпи, сякаш бе девойка млада, а лъвът, все още гневен, продължи да я напада.

Почнах да го порицавам: «Ти наистина си луд! А това, че я обиждаш, е един позор нечут!» Срещу него с меч се хвърлих — боят бе жесток и лют. И престана да му бъде земният живот приют.

Хвърлих меча си и скочих, улових я с тежка длан; пожелах да я целуна в знак на почит към Нестан. Но тигрицата ръмжеше, бях безжалостно раздран и не изтърпях, убих я в своя гняв необуздан.

9419359430
3033001101933

Както да я укротявах, бе докрай неукротима.
И в земята я ударих — просто бях сърдит за трима.
Спомних си оная свада с прелестната си любима. . .
И се чудиш, че умирам от тъга непоносима!

Ето, братко, вече знаеш днес какво ме сполетя.
Смърт жадувам — тази жажда ти наричаш грехота.
Отчуждих се от живота, но съм чужд и на смъртта. . .»
Тариел се спря, потокът на сълзите зашуртя.

Автандил се вгледа скръбно в сълзите му безутешни.
После каза: «Не умирай, тия помисли са грешни!
Бог съзира от небето всички твои мъки днешни.
Ако готвеше разлъка, той не щеше да ви срещне!

Мъката следи миджнура и живота му отравя.
Този, който я понеса, той накрай спечелва слава.
Любовта е нещо тежко, към смъртта ни приближава,
прави умните безумни, а глупците поучава!»

ПРИСТИГАНЕТО НА ТАРИЕЛ И АВТАНДИЛ В ПЕЩЕРАТА И СРЕЩАТА ИМ С АСМАТ

После те към пещерата се отправиха на път;
и Асмаат към тях се втурна с радостно туптяща гръд.
Нейните сълзи успяха куп скали да набраздят —
те побързаха плача ѝ със целувки да възпрат.

После тя прошепна: «Боже, недостъпен за словата,
ти си пълнота на всичко, в нас си вложил светлината.
Могат ли да те възхвалят с разума си съществата?
Слава тебе, че дочаках живи двамата си братя!»

Тариел ѝ каза: «Сестро, пак солени сълзи лея!
Тоя свят мъсти, защото сме били блажени с нея.
Над такъв закон старинен мога ли да надделея?
Жал ми е за теб — в смъртта си аз за щастие копнея!

Ако жадният е умен, бистрата вода пести.
А защо потокът сълзи от очите ми шурти,
щом като при тая суша ще повехнем аз и ти?
Розата, уви, погубих, моят бисер не блести!»

И пред Автандил изплува слънчевата му любима:
«В този миг за мен без тебе радост може ли да има?
Тежък е без теб животът, мъка вече ме обзима.
Как ще разбереш, че страдам в скръб и жар неугасима?»

Мога ли да не повехна, щом изчезнаха лъчите?
Как ще цъфнем, щом залезе слънцето зад планините?
Укрепни, сърце! По твърдост и скалите надмини ти!
За да можеш да я видиш, тупкай все така в гърдите!»

Дъх поеха, замълчаха, после тяхната сестра
ги последва в пещерата, безутешна и добра.
Бързо тигровата кожа на земята тя простря;
разговорът им потече, докато изгря зора.

Пекоха месо, ядяха, то бе пиршество голямо,
въпреки че хляб и чаши не достигаха им само.
«Яж!» — но Тариел отказа, нямаше я радостта му;
къс изяде като драхма, с който го гости сестра му.

Мило е да ни разкриват чувствата си съкровени,
но да слушаме сърдечно, никак да не сме надменни!
Колкото и да е тъжен, тъжният ще спре да стене.
Всички мъки се разсейват, ако бъдат споделени!

Тези лъвове седяха, докато се зазори,
и героят на героя мъката си довери;
а когато грейна слънце над скали и над гори,
раншните си чувства с клетва всеки втори път разкри.

Тариел продума: «Стига! Знам, че казваш думи прави!
Бог ще ти плати доброто, след като го ти направи!
Клетва ти се клех, каквато трезвият едничък прави.
Нека помним всеки близък, който се на път отпрати!

Не разпалвай моя огън, всичко обмисли грижливо!
Огънят, от който страдам, не е огън от огниво.
По вселенските закони ще гориш непредпазливо.
Напусни ме, твойто слънце те очаква търпеливо!

Трудно би ме излекувал в този миг и господ-бог.
Чуйте — затова се скитам сам из тоя свят широк!
Някога живях разумно, чужд на всякакъв порок;
днес е ред на лудостта ми — моят дял е дял жесток!»

Автандил отвърна: «Моят отговор ме затруднява.
Ти така говориш, както на мъдреца подобава.
Бог нима балсам не праща на една душа болнава?
Той посява всяко семе, тласък за живот му дава!

А защо му е на бога да ви създаде такива,
та като сте разделени, всеки сълзи да пролива?
Мъките са за миджнура — размисли, така не бива!
Погуби самия мене, ако я не срещнеш жива!

Мъж е само този, който през беди върви напред!
Той пред тях не се прекланя, никога не тръпне блед.
Не, не бой се, бог е щедър, въпреки света проклет.
Чуй съвет — не се поддава само муле на съвет!

Вслушай се в човека, който в този миг те поучава!
Обясних на мойто слънце, че към теб ще се отправя:
«Той сърцето ми превърна в прах и няма да си права,
ако искаш да ми пречиш — друго няма да добавя!»

Тя ми каза: «Ти си храбър и добър, благодаря ти!
И на мен услуга правиш, затова ценя дълга ти!»
Аз обсъдих всичко с нея, моят ум не се помъти.
«Страхопъзльо!» — ще ми каже, щом си тръгна от дома ти.

Вместо да говорим, чуй ме — ти си още здрав и млад!
За да победиш, ще трябва да си умен и сърцат!
Розата без слънце няма да разпръсква аромат.
Ако в себе си не вярваш, вярвай в мене — твоя брат!

Отиди, където искаш, в скромни дрехи без украси!
Ако трябва — с ум и разум, ако не пък — с лудостта си!
Все така красив и строен, и достоен в доблестта си!
Нека да не ни погубва този пламък, който в нас е!

Аз за повече не моля — точно след една година
ще се върна с верни вести, ако само не загина.
Тук ще спра, когато цъфне в рози близката долина —
нека те те сепнат, както кучешкият лай мнозина!

Ако жив не се завърна някой бъдещ майски ден,
знай, че вече от врага си сигурно съм умъртвен;
ти ще имаш верен повод да те виждат насълзен.
Радвай се, ако желаеш, ако не — плачи за мен!

Тази моя откровеност да не те опечалява!
Конят ли ще ме изхвърли, с лодка ли ще се удавя?
Не, не съм добитък, който чрез инстинкти се оправя.
Знам ли аз какво ми готви моята съдба лукава?»

Тариел така отвърна: «Няма повече да споря!
Ти не искаш да ме чуеш, колкото да ти говоря.
Щом не искам, съгласи се — нужно ли е да повторя!
Всичко скрито става явно и го виждат всички хора.

Скоро ти ще проумееш тежестта на моя дял,
все едно дали съм скитал, или дълго съм стоял.
Волята ти ще изпълня, даже и обезумял!
Но ако те няма дълго, аз не знам как бих търпял!»

Разговорът им привърши, всичко най-накрай решиха.
Яхнаха коне, два звяра из полето те убиха;
върнаха се и скръбта им стана някак си по-тиха,
но пред близката раздяла скоро те я удвоиха.

Нека всеки мой читател с мен поплаче в стиховете!
Две сърца ще се разделят — лесно ли, сами съдете!
При раздялата с приятел мъки мъчат ни проклетии!
Който днес това не знае, мъдро му го обяснете!

Призори върху конете се сбогуваха с Аснат.
Всеки просълзен стоеше в утринния дъхав хлад.
Бузите им сякаш бяха знамена със ален цвят.
С мъките си двата лъва оглушиха тоя свят.

После двамата поеха през гора раззеленена.
«Чий език ще ви оплаче? — подир тях Аснат простена. —
Вас, звезди, самото слънце ви разтапя и променя!
В този груб живот за мене само скръб е отредена!»

Цял ден двамата витязи язدهа натам, където
много скоро гостолюбно ги очакваше морето.
Цяла нощ седяха будни, впили поглед в ширинето,
но пред дългата разлъка свиваше им се сърцето.

0419359210
312321101933

«Изворът от мои сълзи секна! — каза Автандил.
С цар Придон защо тогава бърже си се разделил?
Там след време вест за нея ти навярно би открил.
Покажи къде е пътя към такъв побратим мил!»

Колкото му бе възможно, без да си пести словата,
Тариел описа пътя към земята непозната:
«Дръж се близо до морето, все към изток, към зората!
Обясни му всичко, нека си припомни за събрата!»

Те една коза убиха, пекоха я на жарава;
всеки хапна, после пийна, колкото скръбта му дава;
цяла нощ стояха будни под шумящата дъбрава.
Този тленен свят ту с много, ту пък с малко ни дарява!

Скочиха в зори, защото пред раздяла бяха вече.
Всеки би се развълнувал от сърдечните им речи!
Бистрият поток от сълзи в близкото поле потече;
на прегръдката им дълга никой с нищо не попречи.

После те се разделиха край самия морски бряг.
В две посоки те поеха през скали и буренак;
докато им бе възможно, гледаха се пак и пак.
Щом така ги види мрачни, слънцето ще падне в мрак.

ОТПЪТУВАНЕТО НА АВАНДИЛ КЪМ ЦАР ПРИДОН

Свят, в какво е същността ти и защо ни тя върти?
Който като мен ти вярва, страшна мъка го гнети.
Откъде човека вземаш, накъде го водиш ти?
Но за всяка скръб от тебе бог с добро ще заплати.

Стонът на спасета стигна чак небесните простори.
«Пак поток от кръв проливам! — той през сълзи
заговори. —
Срещнах я и я изгубих — мъката ми се повтори.
Хората не са еднакви, всеки сякаш сам в затвор е.»

Много кърви той изплака и насити зверовете;
мъчеше го силен пламък и му подкоси нозете.
Тинатин бе в паметта му — той безкрайна скръб усети.
Чист кристал с коралов корен иззад розите засвети.

Розата повехна скоро, кипарисът се преви;
блед лазур рубинът стана, сякаш се обезкръви.
Но запази бодростта си, твърд бе той и промълви:
«Слънцето си аз оставих, мракът плътно ме обви!»

После той извика: «Слънце, ти си Тинатин за мене!
Виждам планини, долини как от вас са осветени.
Аз безумен ти се радвам, гледам те с очи пленени,
но защо сърцето мое ти остави в студ да стене?»

Ако слънцето се скрие, зиме дните ни тежат.
Аз пък две слънца напуснах — могат ли да ми простят?
Здрав е камъкът и болки никога не го гнетят.
Не лекува, а ранява ножът тленната ни плът.»

Автандил извика с горест слънцето сред свода сини
«Слънце, моля те, ти имаш власт над всеки властелин!
Ти бедняците въздигаш, всеки ти е като син.
В нощ деня ми не превръщай! Нека видя Тинатин!

Скръб със скръб, Зуал¹, събирай и сълзите със сълзите!
Загърни сърцето в черно, запрати го в тъмнините!
И като товар на муле с мъки ме натовари ти,
но кажи ѝ: «Опази го, той от плач по теб убит е!»

О, Мушар²! Божествен съдник, дияра справедливостта ти!
Две сърца, които спорят, властната съдба ти прати.
Грях е, ако ти принудиш праведен човек да пати.
Ти ме нарани, повторно ме рани суровостта ти!

О, Марих! Забий в гърдта ми копието си без жал!
Див поток от кръв червена нека ме обагри цял!
Разкажи ѝ, че от мъка съм съвсем обезумял!
Знаеш — свърши радостта ми, уморен съм от печал.

О, Аспироз³! Помощ моля, мой жесток мъчител тя е!
В устните ѝ от корали наниз бисери сияе.
На красавицата даваш чар такъв, че да ни смае,
а отхвърляш мене, който прост слуга на любовта е.

Отарид⁴, и аз се скитам като теб неприласкан.
Слънцето не ме отпуска, в огнен кръг съм завъртян.
Сядай, опиши изкусно колко съм онеправдан —
сълзите ми са мастило, а перо е моят стан.

О, Луна! С добро срещни ме! Вехна, както вехнеш ти.
Ту отслабвам, ту пълнея — слънцето ме изтощи.
Разкажи ѝ колко страдам, лекичко я подсети
да обича този, който е превил от скръб плещи!»

Всички светила разкриват мислите ми съкровени.
Отарид, Мушар, Аспироз, Слънцето са натъжени,
но с Марих, Зуал, Луната потвърждават, че у мене
е избухнал силен огън, че духът ми наранен е!»

Той прошепна на сърцето: «Сълзи днес недей пролива,
Вижда се, самият дявол в теб такива мъки влива,
С къдри като гарван черни знам добге, че е красива.
Лесно се понася радост, трудно — мъката горчица!

Ако оживея, значи, ме очаква радост, значи,
пак ще я съзра и няма пак сърцето ми да плаче!»
Автандил все тъй през сълзи с нежен глас запя, така че
славеят пред него беше гарван, който грозно грачи.

Втурнаха се да го чуят даже диви зверове.
Речни камъни дойдоха до самите брегове;
чудеха се, като слушат в песента си как зове,
как посипва светли перли по треви и цветове.

ПРИСТИГАНЕТО НА АВТАНДИЛ У ЦАР НУРАДИН-ПРИДОН

Много дни спаспетът броди — бе седемдесети ден;
той видя да спира кораб. . . Автандил бе затруднен
и моряците попита: «Кой е цар и суверен
на това красиво царство — искрени бъдете с мен!»

«Чужденецо! — те се спряха, без да питат откъде е. —
Виждаш ни се добродушен, твоят образ ярко грее.
Турците дотук владеят, цар Придон оттук владее.
О, дано пред теб умът ни от възторг не онемее!

Знай, че Нурадин-Придон е цар на цялата страна!
Той е доблестен и щедър, с кон прочут по бързина.
Битките си с враговете той спечели до една.
Той е като онзи, който ни дарява светлина!»

Автандил отвърна: «Братя, заслужавате похвала!
Дълго дирех път към него, ала за това не жая.
Много ли ще яздя още, или пътят ми преваля?»
Те, посочвайки му пътя, се простиха на раздяла:

«Столицата е нататък — казва се Мулгазанзар!
В нея с лък и меч двуостър е могъщият ни цар.
Ти за десет дни ще стигнеш с лик-рубин и стан-чинар!
Но кажи, защо запали в нашите гърди пожар?»

«Как така ви очаровах! — се учуди Автандил. —
С тези бледни зимни рози как така съм ви пленил!
Ако бяхте ги видели как разцъфват през април,
как приятелските срещи много често съм красил!»

Те поеха, той препусна край водата разлюляна;
 като кипарис бе строен, със сърце като стомана.
 Той в галоп препусна плавно — някак весело му стана.
 Дъжд от нарцисите с влага нежния кристал обхвана.

Той доставяше с вида си щастие на чужденците;
 трупаха се да го гледат — той бе радост за очите.
 Бе им тежко да го пуснат пак на път, но те самите
 му довеждаха водачи — с тях да мине планините.

И Мулгазанзар достигна след неколкодневен път.
 И видя отряд от войни край полето да кръжат.
 И видя ги как ловуват, как стрелите им свистят.
 И видя как зверовете като класове косят.

Някакъв човек случайно срещна той и го попита:
 «Що за странен шум е този, който тук отвред долита?»
 «Цар Придон — отвърна онзи — е на лъв с огромна свита
 и е обградил полето. . . Слушай как кънтят копита!»

Той препусна към войската, безупречен по държане.
 В стихове такава хубост няма как да се обхване!
 С него слънце те огрее, а без него студ настане;
 стана му тръстиков всички гледаха като пияни.

Ненадейно над войската се понесе горд орел.
 Автандил пришпори коня и като го взе за цел,
 прати той стрела, уби го, скочи и със жест умел
 в миг крилете му отрязва и се спусна горд и смел.

И видели го, стрелците лъковете си свалиха.
 И кръгът им се разпадна, смаяни го приближиха.
 Те се вкупчиха в редица, и почтителна, и тиха,
 без да го попитат кой е, думица не промълвиха.

Царят бе далеч, на хълма, който бе сред равнината,
 с тридесет бойци, достойни да го следват с лък в ръката.
 В пръстена от храбри войни Автандил пое нататък;
 царят бе учуден много и ядосан на войската.

Той един слуга повика и така му заяви:
«Я иди и виж, дали са слепи или без глави?»
Пратеникът, щом съгледа Автандил, се удиви
и облецил се пред него, думица не промълви.

Автандил разбра, че онзи е дошъл да го разпита
и го спря: «Предай на царя и на цялата му свита,
че съм само скитник, който дълги дни самичък скита,
и че Тариел ме праща — той го помни и почита!»

Робът се завърна бързо и така зарадва царя:
«Аз видях самото слънце, огънят му ме изгаря.
То и мъдреците даже до безумство ще докара.
Тариел при вас го праща в знак на дружбата ви стара!»

Чу го царят и гневът му в тоя миг се изпари.
Той пророни бистри сълзи и с ръка не ги изтри.
От ресниците му вихър розата със скреж пскри.
И се срещнаха с възхвали тия воини дсбри.

Спусна се Придон от хълма, към спаспета се затече:
«Ако не самото слънце, кой си ти, кажи, човече!»
Красотата на спаспета бе над всички хорски речи.
Ручей от искрящи перли по страните им потече.

И прегърнаха се с радост непознат витяз с витяз;
някаква взаимна обич ги доведе до захлас.
Кой пред тях ще тачи вече слънчевия диск над нас!
Няма на пазар да срещнем като тях ни ти, ни аз!

Има ли храбрец да може с цар Придон да се сравни!
По достоинства спаспетът него даже затъмни.
Слънцето гаси звездите в сините далечини —
в нощите свещта сияе, не сияе в ярки дни.

После всички към двореца се понесоха с конете.
Свърши се ловът и спряха да убиват зверовете.
Всички гледаха спаспета от вълнение обзети:
«Как така с такава хубост сам творецът ни почетел!»

Автандил внезапно каза: «Нямаш никаква представа кой, какъв и откъде съм — всичко днес ще ти разправя; как съм се сближил с витяза, който ме за брат признава, въпреки че съм негоден като роб за тази слава.

Ростеван е цар арабски. Царят ме е назначил предводител на войските — мен ме казват Автандил. Царят като син ме има, в славен род съм се родил; недостъпен и почитан, всеки враг съм победил.

С Ростеван веднъж поехме на коне за лов в гората. Там се срещнахме с витяза — в сълзи бе пръстта облята. Призовахме го, напразно — що за случка чудновата! Гняв обзе ни, без да знаем що за жар таи в душата.

Царят прати да го хванат неколцина от бойците. Непознатият ги смаза и видяхме, че сърдит е; на едни ръцете счупи, други бяха изпребити. Можеш ли да спреш луната в пътя ѝ през висините?

Царят бе обзет от ярост — тя не знаеше предел; яхна коня си и тръгна срещу него горд и смел. Щом разбра, че той е царят, меч не вдигна Тариел, поводител поотпусна — скри се, както бе дошел.

Дирихме го, но напразно, взехме го за син на злото. Царят бе от скръб обхванат, сложи край на пиршеството. Аз не можех да не тръгна по следите му, защото лумна огън в мен — и тръгнах с кон и меч върху бедрото.

Скитах дълги три години, дирех го без съм да зная, но чрез някакви хатайци¹ го намерих най-накрая. Бе възжълт, посърнал, бледен този розов цвят от рая; като син и брат ме срещна — с хубостта си той ме смая!

Той се бил със злите деви в бой и кървав, и сърцат, и им грабнал пещерата — там живее днес с Аснат. Мъчи го предишен огън, рони сълзи като град. В знак на скръб по тях ни трябва облекло от черен плат.

А Аснат е в пещерата, плаче от тъга горчива.
Като лъв за свое лъвче лов за нея той убива
и на нея го донася, после пак в леса отива.
И единствено при нея най-добре си отпочива.

Бе ми непознат, но в мене любопитство предизвика;
довери ми любовта си към царкиня слънцелика.
Пред безбройните му сълзи немощен мълчи езика.
Без любимата е смазан от страстта, която блика!

Той като луната броди, без поне за миг да спре;
яхнал коня, дар от тебе, той се чувства най-добре.
Като звяр страни и иска никои да не го съзре.
Мен и скръбната царкиня само бог ще разбере!

Този огън на витяза в мен пламти и ме изгаря.
Страшна жалост ме потресе и до ярост ме докара.
По море и суша дияря цяр за неговата вяра.
Щом се върнах, предизвиках разпра даже с господаря.

Пак поисках да ме пусне — той веднага ми отказа!
От войските си побягнах — жив човек не забеляза.
Крадешком поех и смогнах сълзите си да прегазя.
Скитам аз и дияря билка за сърцето на витязя.

И за братството му с тебе също бях осведомен.
И намерих те най-после несравним и несравнен!
Где е слънцето, което грее в неговия ден?
Който го съзре, се радва, който не — мълчи сломен!»

Царят мълком го изслуша, пламък пламна му в гърдите.
И еднаква скръб обхвана воините именити.
Стенеха сърцата техни, вировете на очите
ръсеха с кипящи капки розите полуразкрити.

И като видя скръбта им, заридя войската цяла;
някои раздраха бузи, други — бойни наметала.
А на цар Придон тежеше седемлетната раздяла:
«О, нетраен свят, лъжата здраво те е овладяла!»

Той възкликна: «За възхвала нямам ни език, ни глас!
Земно слънце, ти низвергваш даже слънцето над нас!
Ти живот и радост даваш, всички те следят в захлас.
Твоят блясък затъмнява и звездите в този час!

Чужд ми е животът вече, а душата ми — ранена.
Знам — до мен съвсем не ти е, но без теб аз горко стена!
Ти без мен не си нещастен, мен тъгата ме променя.
Чужд ми е животът вече, празна — цялата вселена!»

После цар Придон и гостът бавно се успокоиха.
Те поеха и скръбта им стана някакси по-тиха.
Взрени в хубостта на госта, всички се разхубавиха.
Езерата на очите в мигли от ахат се скриха.

В столицата ги посрещна дивно украсен чертог.
Там велможите седяха според обичая строг.
Там слуги стояха чинно срещу този гост висок,
който все така у всички предизвикваше възторг.

Нямаше свободно място, много бяха се събрали.
Сто велможи там седяха зад препълнени бокали.
Цар Придон до госта седна — има ли за тях похвали!
Грейнаха ахати, рози и рубини, и кристали.

Господарската трапеза бе обилна и богата.
Царят на гости спаспета, както сват гощава свата.
Все по-нови, все по-вкусни им се струваха блюдата,
но погледнеха ли госта, жар им пареше сърцата.

Цял ден ядоха и пиха, всеки бе се понапил.
Щом изгря зора, облече ярка дреха Автандил.
Десет хиляди по десет драхми бих я оценил,
но пред редкия му пояс много бих се затруднил.

И у цар Придон спаспетът пет-шест дни се весели;
с него той на лов отиде през пустини и скали;
много зверове и близо, и далече повали,
и засрами той стрелците с точно метнати стрели.

«Слушай ме! — така на царя най-подир спасетът рече.
Смъртно ми тежи, че виждам близката раздяла вече.
Силен огън ме изгаря — нека да не ми се пречи!
Страх ме е, че закъснявам, път ме чака надалече.

Прав съм да тъжа, когато с теб се разделим в зори,
но не мога да не тръгна — в мене огън друг гори.
Тия мисли — да остана, брате мой, са недобри!
Отведи ме там, където слънцето те озари!»

Цар Придон отвърна: «Няма да оспорвам твоя жребий!
Друго копие отдавна зле се е забило в тебе.
Нека бог да ти помогне и врага ти да изтреби!
Ала аз какво да правя, щом скръбта ме цял обсеби?»

Ти не бива сам да скиташ — друго няма да добавя!
Група войни с кон и муле искам да те придружава,
винаги да ти помагат в тоя път, покрит със слава.
Знам — без тях ще ти е трудно и плачът ще те задавя!»

На четирма верни войни той спазпета повери;
с ризници, набедреници и доспехи го дари;
с шестдесет таланта злато пътя му осигури,
даде му и кон с такъми, непресметнати в пари.

И на крепконого муле натовари му товара.
Автандил на път потегли. . . Той бе придружен от царя,
който в този миг усети жива жар да го изгаря:
«Слънце, зимата без тебе студ и мраз ще ми докара!»

При вестта се натъжиха и мъжете, и жените.
Стекоха се много хора и търговци по стъгдите.
Бяха като гръм във въздух жалбите им жаловити:
«Слънцето залезе, нека предадем на плач очите!»

Те дойдоха там, където край шумящото море
слязло слънцето и царят в миг успял да го съзре.
Езеро от бистри сълзи кръв записка, без да спре.
Царят пак разказа всичко, гостът го разбра добре.

«Бяха двама негри с лодка, в нея — слънцето изгряло!
То бе с устни от рубини и под черно покривало.
Литнах с меч да му помогна, но развя платнище бяло
като птица тази лодка и не би я нищо спряло.»

Пак прегърнаха се двама, пак обхвана ги скръбта.
Пак целувки, пак в гърдта им бурен пламък запламтя;
като братя се протиха. . . Спря Придон, присви уста —
тръгна гостът, смаял всички с дивната си красота.

АВТАНДИЛ ТРЪГВА ДА ДИРИ НЕСТАН-ДАРЕДЖАН И СРЕЩА КЕРВАНА

И като луна витязът прекоси гори, поляни.
Тинатин струеше радост в мислите му изтерзани.
Той прошепна: «Свят коварен, ти разкъсваш любовта ни!
Тинатин, ти само имаш чист балсам за моите рани!

А защо под троен пламък в мен душата страда клета?
А защо у мен сърцето се строши на три парчета?
Не, единствен меч не прави тройна рана на спасета!
Ти ми причиняваш само тази мъка и несрета!»

С роби стигна той морето, двама бяха те по двама.
Неговият брат бе болен, той бе тръгнал за балсама.
Той проля поток от сълзи, мъката му бе голяма.
Тоя свят не бе за него повече от гнила слама.

Много пътници разпита нейде да не са открили
онова залязло слънце. . . Сто дни бяха преваляли.
Той веднъж на хълм възлезе и видя керван камили —
керванджиите се спряха на брега с последни сили.

Многочислен бе керванът — от високата скала
той видя, че са смутени и с навъсени чела.
Автандил им прати поздрав, те го срещнаха с хвала.
Той попита: «Откъде сте? . . .» Дъжд от думи завая.

Старецът Усам бе мъдър и предвождаше кервана,
и привета на спасета срещна с почит подчертана.
«Слънце, ти изгря за радост! — с него разговор подхвана.
Слез от коня, ще узнаеш с нас какво наскоро стана!»

И започна да разказва: «Ст Багдат сме всички ние. Всички сме мохамедани, вино ни един не пие. Скоро царят на морето с изненада ще открие, че му носим скъпи стоки, а не разни дреболии.

Тук човек в несвяст видяхме — бе с измъчени черти, той едва език размърда, след като се поведи. И попитахме го ние: «Кой си, откъде си ти?» — «Гибел дебне ви в морето! — той успя да прошепти. —

Бях с керван и от Египет под охрана той замина. С кораба си взехме сърма, кадифе, брокат, коприна. Но ни срещнаха пирати, в кораба ни дупка зина. . . . Как попаднах тук, не зная, целият керван погина.»

Лъв и слънце, ти разбираш в този миг защо сме спрели. Да се върнем, значи никой нищичко да не спечели. Тръгнем ли, ще ни погубят, ние в бой не сме умели. Накъде сега? Не знаем! В чудо тук сме се видели.»

«Този, който се отчайва, заслужава вечен срам! Отреденото ни свише ни очаква тук и там. Вземам вашата защита, в кръв ще се обагря сам. Този, който ви нападне, с меч на гибел ще предам!»

И изпълниха се с радост всички тия керванджии: «Той съвсем не е страхливец, само в нас страхът се крие. Той на себе си разчита, нека сме спокойни ние!» И поеха с кораб смело срещу всякакви стихии.

Ясно време. Лек бе пътят по водата разлюляна. Автандил бе смел и весел предводител на кервана. Но тълпа пирати с кораб срещу пътя им застана, с вдигнат флаг, с греда страховтна, чийто връх бе от]
стомана.

И пиратите дойдоха с гръм и трясъци пред тях. Броят им бе многочислен и у всички вдъхна страх. Автандил извика гръмко: «Смелост! Аз ви обещах — ще умра или ще смажа всичките с един замах!

Могат ли да ме погубят, ако не реши съдбата?
Ако тя реши, кръвта ми ще остане тук пролята,
крепости не ще ме скрият, ни приятели, ни братя!
Знаеш ли това, си храбър, духом твърд си пред бедата!

В битките не сте изкусни и безмерно се боите,
точно затова се скрийте и пазете от стрелите!
Като лъв ще ги нападна. . . Всички ще се убедите —
техни кърви ще обагрят кораба им и вълните!»

С ловкостта на тигър сложи бойната си броня той.
На носа на своя кораб слънцеликият герой
с боздуган в ръка застана срещу вражеския вой. . .
Близките косеше с поглед, с меч — врага си в кървав бой!

А тълпата от пирати виеше като пияна.
И насочи тя гредата със зъбеца от стомана.
Автандил стоеше храбър, страх сега не го обхвана —
като лъв срещу гредата той се втурна с боздугана.

С него той надве я счупи, корабът му не пострада.
И тълпата от пирати се разбяга в изненада.
Твърде късно бе, витязът продължи да я напада —
не остана жив, когото той да не запрати в ада.

Като върху козе стадо Автандил се втурна тук;
някой в кораба бе стъпкан, в бездната бе пратен друг;
вдигна мигом осем души, смаза девет с твърд юмрук —
живият се скри под мъртви, без да издаде ни звук.

Както той поиска, стана и победата докара.
Молеха го: «Пощади ни в името на твоята вяра!»
Автандил прости на тези, другите в тъмница вкара.
«От страха се ражда обич!» — тъй апостолът повтаря.

Хора, силата ми нека да не ви опиянява!
Всяка сила е безсилна, ако бог не ви я дава!
С малка искра ще подпалиш и голямата дъбрава.
Ще надвиеш с меч и с пръчка, ако бог те защитава!

Автандил намери злато, скъпоценности, пари.
Сцепи здраво кораб с кораб, ред във всичко вдвори.
Старият Усам от радост цял сега се озари.
първо го възхвали щедро, после му благодари.

Хор от хиляди езици нужен бе да го възхвали.
Красотата му след боя бе над всякакви възхвали.
Керванджиите крещяха: «Боже, всички нас пожали!
Мракът се превърна в блясък, слънцето с лъчи ни гали!»

Те целуваха дланта му и нозете, и лицето;
хвалеха го те безмерно, както е у тях прието.
Той дори мъдрец би смаял. . . Чу се възглас над морето:
«Ти ни отърва, спаси ни от такова зло проклето!»

Той ги спря: «Снаси ви този, който всичко е създал!
Той с небесната си сила всичко е предназначтал!
В тайни работи и в явни той ни се разкрива цял.
Вярвайте, в това мъдреца вижда своя жизнен дял!

Да благодарим на бога, че поседа ни изпрати!
Боже, сам какво бих сторил? . . . Аз съм прах от
вечността ти!
Както обещах, постъпих, смазах страшните пирати
и спечелих кораб, пълен със съкровища богати.»

Хубаво е, щом спечели в битка някой храбър воин,
щом бойците му го срещнат и го сметнат най-достоеен,
щом безбройните възхвали срещне горд и с вид спокоен,
ако пък е с малка рана, неговият чар е двосен.

Те огледаха веднага що за кораб взеха в плен.
От безбройните богатства всеки бе зашеметен.
Почнаха да ги пренасят — тъй завърши този ден.
После вражеският кораб бе разбит и потопен.

И Усам възпря героя със слова необичайни:
«Като восъка без тебе сме и меки, и нетрайни!
Даваме ти всичко наше — нямаме от тебе тайни.
Всички заедно решихме: сам каквото искаш, дай ни!»

Автандил отвърна: «Братя, чухте и преди от мене!
Бог единствен забеляза как стояхте насълзени.
Той спаси ви! Аз какво съм? Скитник, който тихо стене.
Имам коня си, не мисля за предмети скъпоценни.

За съкровища не мисля — те у мене са безчет:
скъпи тъкани, килими, злато, бисери и мед.
С вашите какво да правя? Аз съм спътника ви блед.
Друга работа ме чака — тя ме тласка все напред.

От огромните богатства, взети в бой от мен самия,
кой каквото ще, да взема — няма с тях да се сдобия!
Само за едно ви моля: между вас да се укривя —
да изглежда тъй, че сякаш скитам с вас по търговия!

Но ви моля: че съм воин, никому не говорете!
Като ваш водач по пътя временно ме приемете!
С вас в одежди на търговец ще кръстосвам градовете.
В името на вечно братство тайната ми съхранете!»

И това зарадва много всички хора на кервана.
Поклониха му се: «Ти си ни надежда и охрана!
Вместо да те молим ние, ти с молба пред нас застана.
Слънце наше, ще ти служим с ум и с гордост оправдана!»

Те поеха по-нататък по далечния си път.
Случи се чудесно време и не искаха да спрат.
И дариха те витяз с куп от перли в златен съд,
който зъбите му само можеха да затъмнят.

РАЗКАЗ ЗА ПРИСТИГАНЕТО НА АВТАНДИЛ В ГУЛАНШАРО¹

Автандил, красив и строен, прекоси водите сини.
Най-накрая град съгледа, плътно обкръжен с градини;
там цветя с различни багри канеха да си почине.
Как бих смогнал да опиша мамещите го картини!

Не след дълго той привърза своя кораб с три въжета
и в одежди на търговец седна под едни дървета;
там хамали по за драхма надойдоха при спасета
и привидно с търговия мисълта му бе заета.

Скоро градинар дотича с гостя да се запознае
и възторжено съгледа образа му да сияе.
Автандил реши тогава с думи да го приласкае:
«Разкажи чии сте хора, вашата страна чия е?»

После продължи учтиво: «Идвам от далечен път.
Обясни ми на пазара тъканите как вървят?»
Онзи каза: «Като слънце твоите черти блестят,
точно затова ще бъда много искрен тоя път!

За година би обходил планините и полята.
Столицата Гуланшаро е навсякъде позната.
Много дивни вещи носят корабите през морята.
Тук е цар Мелик-Сурхави и страната е богата.

Тук и старците са млади, радостен народ снова.
Пир след пир градът устройва, бликат песни, смехове,
винаги цъфтят цветята, всичко за любов зове;
който дойде, ни завижда, даже всички врагове.

Тук търговците печелят, без да са съвсем умели.
Те купуват и продават. . . Който спре при нас, печели.
Тук безброй блага се стичат от незнайни нам предели.
Даже бедните за месец гледаш ги забогатели!

Служа при Усен, най-старши на търговците в страната.
Важно е да ви опиша тук какви са правилата.
Този бряг с цветя е негов — нужно е, така се смята,
стоките ви пръв да види, да разпита за цената.

А пристигнат ли търговци, трябва с дар да го дарят.
Първо тук отсядат, с него почват да се пазарят;
най-доброто е за царя, както си му е редът;
после могат да търгуват, както и където щат.

Негов дълг е да посреща хора като вас почтени.
Той поканва за почивка гостите си уморени.
Днес го няма, нямат смисъл тия разговори с мене;
иначе лично бих ви срещнал — той е кротък, откровен е.

Но Фатма-хатун² е в къщи, тя е негова съпруга,
весела, гостоприемна — като нея няма друга.
Кажа ли, ще те покани — а след моята услуга,
скоро ще те викне някой между нейната прислуга.»

Автандил отвърна: «Тръгвай! Както каза, тъй стори!»
Градинарят се забърза, пот гърдите му покри.
Той ѝ съобщи: «Пристигам с вест по-скъпа от пари.
Срещнах тук търговец, който слънцелик ме озари!

Той е мъдър и предвожда някакъв керван безброен;
като седемдневен месец, като кипарис е строен;
в пурпур и в кафтан облечен, той се движи като воин.
Поразпита за цените — дадох отговор обстоен!»

И Фатма-хатун, щастлива, десет от слугите прати.
Подреди керван-сарая за товарите богати.
Той дойде — кристал с рубини, влезе той — емайл с ахати,
с длан на лъв, с нозе на тигър. . . И видяха колко млад е!

Шумна, пръсна се мълвата и народът се събра,
за да види този, който бе красив като зора.
Някой го загледа смаян, друг обезумял се спря,
всяка измежду жените своя собствен мъж презря.

СРЕЩАТА НА АВТАНДИЛ С ФАТМА

Срещна го Фатма пред входа, весела и приветлива;
виждаше се по лицето радостта ѝ да прелива.
Влезе той, при нея седна, горд и без да се засмива.
Както вече отбелязах, тя се чувстваше щастлива.

А Фатма, наглед не лоша, вече бе не твърде млада —
стройна, смугла, пълнолика, вечно жадна за наслада.
Знайно бе — гуляят с вино, с песни, с танци ѝ допада.
Ако спреше да се конти, щеше сигурно да страда.

Щедро нагости тя госта, щедро той я надари.
Възгласи отвред се чуха: «Даровете са добри!»
Скъп бе този пир, дай боже в другото да ѝ спори!
Хапнал, пийнал, гостът после тръгна да се отмори.

Рано сутринта разтвори пред Фатма-хатун товара.
Най-доброто оцениха, за да го дадат на царя.
Той търговците повика: «Другото да се откара!»
Но за мен — ни гък! Правете, както щете на пазара!»

Автандил бе все търговец в проста дреха и чалма.
Ту бе гост на госпожата, ту я канеше дома.
Тя изтънчени беседи с него водеше сама;
както Вис в Рамин се влюбил, в него влюби се Фатма.

ФАТМА СЕ ВЛЮБВА В АВТАНДИЛ

Щом си крехък, към жената чувствата си ти задръж!
Начинът ѝ да примамва си е все един и същ:
първо те омайва, после ти изменя изведнъж. . .
На жена не доверява тайните си никой мъж!

У Фатма страстта вли нокти, но с какво да я засити!
Любовта пламтеше в нея, пламък пламна ѝ в гърдите.
Искаше, но как, да скрие мъките си страховити?
Стенеше: «Какво да правя?» . . . И съзяха ѝ очите.

«Да му кажи, ще го смае собственото ми държане!
Да мълча, ще издържа ли? Огънят ще ме обхване.
Мъртва, жива — ще му кажа, пък каквото щѐ да стане!
Как ще ни лекува лекар, щом не знае болестта ни!»

ЛЮБОВНОТО ПИСМО НА ФАТМА ДО АВТАНДИЛ

Писа тя писмо, което трябваше да му дадат.
Тя му обясни, че страда, че е влюбена до смърт.
От това писмо сърцата ще се трогнат щат не щат.
Щом писмата са такива, трябва да се съхранят!

«Слънце, тебе те създаде бог с десницата си свята!
Щом залезеш, радостта ни се разсейва пред тъгата.
Щом изгрееш, твоят пламък върху нас езици мята.
Взрени в тебе, се гордеят, радват ти се светилата!

Който те съзре, се влюбва и по тебе все копнее.
Ти си роза и се чудя твоят славей днес къде е!
Ти погубваш всяко цвете, виж — и моето линее.
Аз ще стана прах и пепел, ако лъч не ме огрее!

Вижда бог, че тия думи предизвикват в мене страх!
Но с какво да си помогна? Твърде много изтърпях.
Впиваш черни мигли в мене — мене ме боли от тях.
Ако можеш, помогни ми — аз почти обезумях!

Докато не отговориш и докато не узная
искаш ли да ме убиеш, ще те чакам в тази стая,
ще понасям аз живота, въпреки че ме отчая. . .
Смърт или живот — решавай! Истината искам! Дай я!»

И това писмо след малко по един слуга замина.
Той го чете, сякаш беше от сестра или рсднина,
и възкликна: «Тя не знае за какво съм по чужбина.
А пред Тинатин изглежда жалка като просякиня!

Национална библиотека
в София

Виж ти връзка — врана с роза! Много май ѝ се дошля
Не за всяка роза пее влюбен славей през нощта.
Кратки са и са безплодни недостойните неща.
Що за глупост! Що за думи! И какво си мисли тя?»

Точно с тия свои думи той неволно укори я:
«Откъде да чакам помощ, ако не от мен самия?!
Но онази, за която скитам уж по търговия,
ми налага предпазливост, докато не я открпия!

А Фатма-хатун живее в този град навред прочут.
Тя приема много гости и им дава тук приют.
Ще стоя, ще ми разказва — мен ме мъчи огън лист.
Ако в нещо ми помогне, ще се отплатя без труд!

Щом една жена се влюби, тя се влюбва до забрава!
Тя дори не се страхува, че това я опетнява;
всичко скрито ни разкрива, всички тайни ни издава.
Нека да не се отказвам от една любов такава!

Под звездата си нещастна не очаквай резултат!
Нужните неща ми липсват, а с ненужни съм богат.
Всичко в тоя свят е здрачно, като здрач е тоя свят.
От кърчага се излива туй, с което е налят.»

Национална библиотека
и архив на Република България

ПИСМОТО НА АВТАНДИЛ ДО ФАТМА И СРЕЩАТА МУ С ЧАЧНАГИРА¹

Той ѝ писа: «Аз прочетох с радост твоята възхвала.
Тази твоя страст внезапна също ме е облядала.
Аз ценя тсва, ксето тайно ти си възжелала.
Тази среща ни е нужна — двамата не щем раздяла!»

Аз не мога да разкажа колко бе Фатма щастлива!
Писа му: «Далеч от тебе стига скръб да ме убива!
Вечерта ще те очаквам, пламенна и търпелива.
Стъмни ли се, идвай бърже, докато градът заспива!»

Автандил бе тъкмо тръгнал с кон по пътя свечерен,
някакъв слуга го срещна и предупреди смутен:
«Стой у вас, не съм готова, тази нощ бъди без мен!»
«Туй пък на какво прилича!» — той помисли разгневен.

Но псе напред, макар че вече нямаше покана.
Тя разстрсена седеше, той пред нея прав застана.
Тя бе странно неспокойна, някак си разколебана —
искаше ѝ се да скрие ненадейната промяна.

След целувките потече разговор и тази вечер.
В миг един изящен момък на вратата се изпречи,
а зад него бе слугата с меч и щит, и по-далече. . .
Като ги видя, се сепна: «Пътят май скалист е вече!»

Щом Фатма го забеляза, цялата се сви от страх.
Както те лежах, онзи взря учуден поглед в тях
и ѝ каза: «Не желая да се гърчиш в трепет плах!
Но кълна ти се, че утре ще платиш за този грях!»

Блуднице, ти ме посрами, в кал ме хвърли и избяга!
 Но ще те накажа утре, както ти се и полага!
 Ти децата си ще хапеш и ще храчиш кръв на прага.
 А ако това не стане, плюй в брадата ми веднага!»

Той брада отърси, тръгна и затръшна с длан вратите.
 Бузите си тя разкъса и заскуба си косите,
 и изля порой от сълзи: «Хора, за да ме спасите,
 камъни по мен хвърлете! Моят грях сега разкрит е!

Аз наказах и мъжа си, и децата си със смърт!
 Моите прекрасни перли ще престанат да блестят.
 Възпитатели и рожби, знам, че ще ни разделят.
 Ох, посрамах се и свърши с моя тих домашен кът!»

Автандил огледа смаян тази мъка неприкрита.
 «Но какво така ти стана? — той неволно я попита. —
 Кой е той? Защо заплашва? На какво пред теб разчита?
 И защо е тук? . . . Спокойно! Моят меч ти е защита.»

Тя през сълзи каза: «Лъве, аз разсъдъка си губя!
 Нищичко недей ме пита, иначе ще бъда груба!
 Своите деца погубих, затова къдрици скубя.
 Слаба бях и в теб се влюбих. . . Можех ли да се не влюбя!»

Знам — това се случва само с някой словоблудник стар!
 Който дрънка тайни, той е жалка и презряна твар!
 Нека всички да поплачат по Фатма за миг макар!
 Който смуче сам кръвта си, за беса му няма цар!

Не мисли за нищо друго — направи едно от двете!
 Отиди и погуби го, ала без да те усети!
 Тъй ще отървеш дома ми, а и мен от страховете
 и ще разбереш защо са тия мон сълзи клеги!

Ако не, качи веднага на магарета товара!
 Напусни града ни, утре тук не бива да ви сваря!
 Моят грях ще те принуди сам да страдаш пряко мяра.
 Своите деца ще хапя, ако аз не изпреваря!»

Авгандил, великодушен, величав, разкърши стан.
Както бе красив и храбър, грабна своя боздуган;
каза си: «Ако не тръгна, ще се чувствавам презрян!»
Нямаше сред всички живи равен нему в мир и бран!

И продума: «Дай ми някой, който да ме придружава!
Късно е, къде е пътя, нямам никаква представа!
В оня аз не виждам воин, който да ме застрашава.
Успокой се и ме чакай, няма дълго да се бавя!»

Даде му слуга и после тя го назова по име:
«Авгандил, у мен притихват пламъците нетърпими!
След като го проснеш мъртъв, завърни се и прости ми!
Но преди му дадох пръстен — него, моля те, върни ми!»

АВТАНДИЛ УБИВА ЧАЧНАГИРА

Автандил, красив и строен, прекоси града без кон и след малко дом съгледа на един крайморски склон; в ниското — дворци разкошни и балкон върху балкон, сякаш стигаха далече до самия небосклон.

Тук слугата го доведе и прошепна на витяза:
«Там е онзи, към когото ти изгаряш от омраза!
Виждаш ли балкона горе?» — И слугата с пръст показва: —
«Там е той, ако го няма, слез по-долу по перваза!»

Автандил съзря пред вхса двама стражници да бдят. Той безшумно се прокрадна и преди да изкрещят, стисна им гърлата здраво, докато се задушат, блъсна им главите, скъса връзката на дух и плът.

Момъкът лежеше гневен, владен в спомена всецяло. С кървави ръце спасетът в миг изправи мощно тяло. Онзи не успя да гъкне, тъй се смая отначало — бе убит с кама на пода и загърнат с покривало.

Автандил бе за добрите ясно слънце, зъл към злите! Пръст с пръстена отсече, своя гняв така засити. После този труп в морето през балкона запокити и мъртвецът сам намери гроб и пристан сред вълните.

После за тсва убийство никсй ниц о не узна. Пак бе роза, пак се спусна в пълпещата тъмнина. Сам се чуда как постъпи Автандил — но ето на! Пътят му бе знаен вече и го мина с леснина.

Скоро този лъв и слънце се яви пред госпожата: 9419359220
«Той е мъртъв, няма вече да се радва на зората!» 912231101939
За да ти докажа точно справедливата разплата,
его пръста с твоя пръстен, още в кръв ми е камата!

Обясни, защо бе гневна, разридана и нещастна?
И защо изпита ужас? Работата е неясна.»
Тя до него коленичи: «Твоят образ ме прехласна,
но за теб не съм достойна — онзи огън в мен угасна!

Днес отново се родихме — аз, децата ми, Усен.
Лъве мой, каква възхвала би те сторила блажен?
Днес превърна ти врага ми в кървав труп заради мен.
Пригответи се да изслушаш разказа ми тоя ден!»

ФАТМА ЗАПОЧВА РАЗКАЗА ЗА НЕСТАНДАРЕДЖАН

«Празникът Навроз¹ се среща по една привичка стара.
Никой никъде не ходи, не търгува на пазара.
Всички се обличат пишно и се трупат в надпревара
на разкошен пир в двореца, устроен от господаря.

С дар прочутите търговци влизат в дворцовите зали;
вземат дар, така че никой за дара си да не жали.
Десет дни се чуват песни, звънкат лютни и кимвали;
хора яздат, мятат топка, чукат до среднощ бокали.

Пръв търговец е мъжът ми, него всеки го пени.
Аз съм нещо като старша на търговските жени.
Бедни и богати носят дарове през тия дни
и си тръгват, чак когато ясен ден нощта смени.

Бе настъпил този празник. Господарката прие ни.
Първо я дарихме ние, после бяхме с дар дарени.
Този весел пир в двореца всяка наша скръб засени;
после тръгнахме към къщи, шумни и развеселени.

Вечер бе и за разходка влязох в нашата градина.
Гостенките с мен вървяха. Вечерта бе звездно синя.
Песни пееха певците, времето ни в песни мина;
пях, младех се и сменях дрехите си от коприна.

Там една изящна сграда можеше да се съзре,
построена сред скалите над пенливото море.
Веселата си дружина аз помолих там да спје;
пак гощавка и пак песни, пак се чувствахме добре.

Аз бях весела, любезна, с гостенките бях заета.
В миг се натъжих, престана някак си да ми се шета;
те си тръгнаха след всички ястия и питиета.
Сипеше в сърцето сажди мъка някаква проклета.

И прозореца разтворих, бях с очи в морето впити;
мъчех се да се разсея, дирех мисли шеговити.
В миг съгледах нещо малко да се мята сред вълните.
Звяр ли някой или птица ми се мярна пред очите?

После различих: бе лодка неголяма и без флаг,
а гребците в нея бяха черни като черен мрак.
С тях бе тази, за която с мъка си припомням пак.
Поразена бях, когато слязоха на моя бряг.

После малката си лодка те завързаха и спряха;
поогледаха да няма тайна някаква заплаха,
но не ги изплаши нищо, сянка даже не видяха.
Само аз стоях и тихо дебнех иззад ниска стряха.

И един сандък тогава те от лодката си снеха,
и оттам една девойка с дивен стан в ръце поеха.
В черен тюл ѝ бе главата, тя сама — в зелена дреха.
Слънцето да бе ѝ равно, би изпитало утеха.

Щом обърна лик към мене, грейна близката скала.
От земята до небето нежен блясък се разля.
Замижах като пред слънце, тъй че чак ме заболя.
Скрих се аз, за да не видят колко близо бях дошла.

Бързо след това повиках четирима от слугите:
«Погледнете що за чудо ни изпращат далнините!
Хайде, тръгвайте! Спокойно, докато се спазарите!
Колкото за нея искат, толкова да им платите!

Инак да не се отстъпва! Погубете враговете!
Доведете ми луната — както трябва, постъпете!»
И слугите ми ги спряха, дълго бяха в спор заети;
в погледа на тях сражи възмущение засвети.

Щом видях това, извиках: «Накажете ги със смърт!»
И слугите ми успяха в миг да ги обезглавят.
Те ги хвърлиха в морето — смогнаха да я спасят.
Аз се втурнах да ги срещна по обратния им път.

Мога ли да ти опиша хубостта и нежността ѝ!
Слънцето не беше слънце, щом видях как тя сияе.
Кой би издържал лъчите? Кой описал би каква е?
Бих умряла в този огън, ако само пожелае!»

И Фатма разкъса с нокти образа си и косите.
Автандил заплака също със въздишки жаловити.
Двамата обезумяха, от безкрайна скръб убити.
Свежият им сняг изчезна под потока на сълзите.

След това спасетът каза: «Продължавай, не плачи!»
И Фатма започна: «Всичко ѝ разкрих, кажи-речи!
Доскучавах ѝ с целувки, молах я да не мълчи;
свикнах с нея и я гледах с вечно влюбени очи.

Молех я: «Кажи ми, слънце, името на твоето племе!
Откъде си, господарко на съзвездията неми?»
Но мълчеше тя и виждах, че когато поглед сHEME,
многоструен извор блика от очите ѝ големи.

Но когато ѝ дотегна да бърборя, да я жая,
тя започна да ридае, в сълзи потоци се цяла.
Нарцисите по ахатов улей мокреха кристала.
Аз я гледах и изгарях, и от мъка бях замряла.

Тя прошепна: «Ти си също като майка ми прекрасна!
Но животът ми прилича на измислица неясна.
Аз съм скитница, съдбата по коварен път ме тласна. . .
Спри, да не похулиш бога чрез молбата си опасна!»

Мислех си: «Не искам нощем слънцето да заискри —
иначе твоят ум и разум днес не струват пет пари!
Нужно е да мине време, докато се зазори.
Спри, с това печално слънце повече не говори!»

ФАТМА СПАСЯВА
НЕСТАН-ДАРЕДЖАН И РАЗКАЗВА
ЗА НЕЯ НА УСЕН

Приютих я, всичко в нея бе достойно за възхвала!
Аз едва успях да скрия хубостта ѝ засияла.
Златоткан брокат ѝ дадох, всичко, всичко бих ѝ дала.
Розата бе в скреж, избухна в миглите ѝ снежна хала.

Слъншеликата бе стройна, гъвкава като топола.
Подредих ѝ кът да крие в него своята неволя;
пазех дълго тази жертва на скръбта и произвола;
дадох ѝ прислужник-негър и престанах да я моля.

Мога ли да ти опиша как се е държала тя!
Ронеше безспирни сълзи през деня и през нощта.
Аз ѝ шепнех: «Успокой се!» Стихваше за миг скръбта.
Ах, горко ми, как без нея дишам в тази пустота!

Виждах я пред вир от сълзи все тъй нежна, все тъй плаха;
копията от ахати край мастилни бездни¹ бдяха;
от мастилните ѝ чаши бистри ручей струяха;
перлите като близнаци зад коралите блестяха.

Като гледах колко плаче, как все повече бледнее,
не посмявах да попитам как се казва, откъде е,
как една топола може ручей от кръв да лее,
кой, ако не е от камък, може да го преживее?

Тя ни ложе, ни покривка в къщи не употреби;
с наметало и в одежди по-добре бе може би.
Тя с глава върху ръката лягаше да си поспи.
Принуждавах я да хапне само с хиляди молби.

Национална библиотека
в София

Трябва чудната ѝ дреха и наметка да възхваля!
Виждала съм редки вещи, скъпа тъкан, покривала,
но такава чудна тъкан никога не бях видяла —
въпреки че уж бе мека, бе по-твърда от метала!

Гостенката аз укривах в най-страничните покои.
На мъжа си не разказах, знаех го какъв и кой е.
Кажа ли му, ще раздрънка, преголям бърбинец той е.
Мислех си така и прави бяха тези мисли мои!

Но си рекох: «И да крия, помощ няма да ѝ дам!
Кой и как ще ѝ помогне, нещо иска ли — не знам!
Ако моят мъж узнае, бой ще ям, и то голям.
Този блясък като слънце как ще скривам дълго там?»

Как да крия този пламък, който страшен ме терзае?
Ще опиша на мъжа си красотата и скръбта ѝ.
Ще го закълна и мисля, че когато обещае,
тайната не ще се чуе даже в нашите сарани!»

И отидох, приласках го, както зная аз самата;
доверих му откровено: «Крия тайна чудновата!
Обещай, че ще я пазиш, клетва дай пред небесата!»
Той ми даде клетва: «Нека си стръсша в скала главата! . . .»

Никой няма да узнае нищо до смъртта ми чак —
нито старец, нито момък, нито близък, нито враг!»
После му разказах всичко, той се жалостив и благ;
казах: «Хайде с мен, ще видиш слънцето зад моя праг!»

Стана той и ме последва, стигнахме онази стая.
Пред това изгряло слънце моят стар Усен се смая
и възкликна: «Що за чудо! Обясни ми, за да зная!
Ако то е нещо земно, нека ме лишат от рая!»

Промълвих: «Не знам дали е дъщеря на битието!
Знам това, което знаеш — че пристигна от морето.
Нека ни разкаже всичко искрено и непредвзето
и ще бъдем благодарни двама с теб от дън сърцето!»

Промълвихме предпазливо: «Слънце, имай малко съжаление
Мъката по теб е пламък, при това неоправдан.
Кой ще върне на луната образа с лъчи огрян?
Твоят чист рубин е станал бледожълт като шафран?»

Чу ли тя, не бе ли чула думите ни и молбите?!
Розата не се разтвори, перлите ѝ бяха скрити.
Вдигна лик и като змии си разбърка тя косите.
Черни дракони укриха слънцето ми в тъмнините.

С думите си не можахме да я трогнем — тя отказа.
И гнева ѝ на тигрица моят мъж не забеляза.
Пак заплака тя, а исках от това да я опазя.
«Оставете ме, не зная!» — каза ни почти с омраза.

Общият поток от сълзи ненадейно зашуртя.
Съжалявахме за всички казани от нас неща.
Утеших я, настоявах да не плаче през нощта;
малко плодове ѝ дадох — ни един не хапна тя.

Моят мъж Усен прсщепна: «Ст тъгите тя спаси ме!
Слънцето най заслужава устните ѝ несравними!
Хората далеч от нея са стократно уязвими.
С рожбите ми бог да свърши, ако са ми по-любими!»

После тръгнахме; мъжът ми, често придружен от мен,
с нея бе щастлив и весел, а без нея угнетен.
Щом останехме свободни, там отиваше Усен.
Тя сърцата ни държеше непрестанно в своя плен.

У С Е Н И З Д А В А Н Е С Т А Н - Д А Р Е Д Ж А Н Н А Ц А Р Я Н А М О Р Е Т О

Не след дълго време, гледам, моят мъж ме заговаря:
«Вече доста дни, откакто аз не съм се виждал с царя.
Позволиш ли, с дар ще тръгна и дано щастлив го сваря!»
Аз отвърнах: «Твоя воля, в къщи ти си господаря!»

И постави тъй в кугия перли рэзъви на цвят.
Аз го спрях с молба: «В дзореца пият още от обяд.
Тайната пази от всички — не бъди пред тях устат!»
Той повтори: «Ще я пазя и пред меч над моя врат!»

Моят мъж пристигнал, сварил на пира самия цар.
Той е приближен на царя и му е приятел стар.
Царят го приел радушно, взел прекрасния му дар.
Виж, че щом Усен си пийне, е дърдорко и клюкар!

Дотогава многократно царят пресушил стакана;
пил и моят мъж със всички, без да чака за подкана;
клетвата забравил, сторил грях пред Мека и корана.
Не стоят рога на муле, както розата на врана!

Царят казал на мъжа ми, който бил замаян вече:
«Чудя се къде намираш тия камъни, човече!
Тия перли и рубини кой ти носи отдалече?
И десета част не мога да ти върна тази вечер!»

«О, велики господарю! — с лек поклон Усен го спрял. —
Каю слънце всичко живо ти с лъчите си огрял.
На кого е мойто злато, моят бисер и кристал?
Нероден съм бил, когато ти, царю, си ми ги дал!

Тази твоя благодарност днес съвсем не ми се пада.
Друго имам: годеница — за сина ви мил награда.
Слънчевата нейна хубост всички тук ще изненада,
сигурен съм, че ще бъде за очите ви наслада!»

Клетвата Усен престъпил — бил излишно откровен
и твърдял, че като слънце тя нощта превръща в ден.
Господарят се зарадвал, бил съвсем развеселен
и поискал сам да види колко искрен е Усен.

У дома седях спокойно — не въздишах час по час.
Старшият се спря пред къщи, сепна ме с любезен глас;
той дойде по обичая с шестдесет слуги у нас.
«Работата май е важна!» — смаяна си казах аз.

«Богоравният ни казва, че при тебе се укрива
чудна някаква девойка — като две слънца красива.
Ще я отведем в двореца! Да седи при теб, не бива!»
Мигом върху мен небето рухна сякаш с ярост дива.

«Ъже мої, каква девойка?» — го попитах удивена.
«Тази, чийто лик изпълва с блясък цялата вселена!»
Можех ли да сторя нещо — бях съвсем зашеметена.
Затреперах и не можех ни да стана, ни да седна.

И изтичах да я видя — тя бе с образ побледнял:
«Черната съдба направи черен земния ми дял.
С гняв над мен небето рухна, някой май ни е предал.
Царят прати да те вземат и ме потопи в печал!»

Тя ме спря: «Не се учудвай, аз на всичко съм готова!
Винаги към мен съдбата е била докрай сурова.
Сгранно е доброто, злото е на всичко тук основа!
Всяка скръб за мен е стара, няма скръб за мене нова!»

Бистри сълзи като перли ѝ намокриха очите;
скочи тя като тигрица и след миг се окопоти,
за да срещне равнодушно радостите и тъгите.
И поиска шал да скрие образа си и плещите.

При съкровището влязох — изборът бе пребогат.
Колкото можах да взема, взех и тръгнах пак назад;
би могло със всеки камък да се купи някой град.
Аз ѝ дадох златен пояс, инкрустиран със смарагд.

«Може би ще ти дотрябват!» — смогнах да ѝ проговоря.
Чак тогава я предадох на дошлите царски хора.
Царят я посрещна, екна от камбанен шум простора.
Свела поглед и безмълвна, тя застана срещу двора.

И тълпата с шум и тропот през вратите се понесе.
Стражите не я възпряха и тълпата с тях се смеси.
Над красивата топола царят леко се надвеси
и попита смаян: «Слънце, как попадна тук, отгде си?»

Като слънце тя принуди всичките да замижат.
Царят каза: «Гледах много, но видях за първи път!
Само бог, не могат хора да си я въобразят!
Нейният миджнур ще скита луд и изтерзан до смърт!»

Той до себе си я сложи и попита: «Довери ми,
от какъв си род, чия си и какво е твоят име?»
Тя ни дума не продума, сведе мигли несравними —
с ясен дух и с тъжен поглед, втречен в скъпите килими.

Тя бе сякаш равнодушна към въпросите умели.
Нейното сърце летеше в чужди нечии предели.
Розата си тя притвори, скри и перлите си бели.
Смаян от такава хубост, някой ще я разбере ли?

Царят рече: «Странно нещо! Как да се успокоим?
Днес по две причини само можем да я извиним:
или люби тя и мисли все за тоя свой любим
и мечтите ѝ по него не желае да смутим;

или има дух възвишен и премного мъдра тя е,
и не иска ни тъгата, нито радостта да знае. . .
Като приказка ги чува и далеч оттук витае
и високо нейде пърха като гълъб мисълта ѝ.

Бог дано даде сина ми да се върне тук с победа!
Ще му връча тази роза, та и той да я погледа.
Може би сама ще почне с него някаква беседа,
затова луната нека слънцето дочака бледа!»

Ще ти кажа, че синът му бе добър и храбър в бран,
несравним по нрав и външност, с гъвкав и прекрасен стан.
Той тогава бе на поход, там бе дълго задържан
и от дар такъв навярно би останал поласкан.

И донесоха ѝ дреха и прекрасни покривала —
тази дреха от брилянти бе разкошно заблестяла —
и корона, но която от един брилянт бе цяла. . .
И тогава тая роза нежно украси кристала.

«Спалнята ѝ — каза царят — тичайте да украсите!»
И блестящ престол от злато там поставиха слугите.
И тогава на престола господарят на дворците
сложи грейналото слънце — то бе радост за очите!

Девет воини-евнуси той подбра да пазят входа;
и рода си не посрами — ечна шумен пир под свода;
щедро надари мъжа ми — той бе щедър по природа. . .
А тръби и барабани смаяха съвсем народа.

И богатата трапеза продължила до зори.
Слънцеликата си рекла: «Ти, съдба, ме умори!
От далечен край ме грабна, на кого ме подари?
Не бъди към мен жестока! Спри със своите игри!

Хубостта ми като роза няма да повехне, няма!
Бог дано да ми помогне днес врага си да измамя!
Ако се самоубия, сигурно ще се посрамя!
Трябва разум, щом попаднем в някаква беда голяма!»

И на стражите си рекла: «Чуйте, где ви е умът?
Лъжат се, които мислят пленница да ме държат.
Аз не ставам за невеста — с царя всички тук грешат
и напразно барабани и тръби гърмят отвъд.

За царица аз не ставам — път пред мене се открива,
Нека ме спаси от княза бог с десница милостива!
Никой да не ме съветва — друга грижа ме убива.
Нямам сили да царувам в тая столица красива!

Аз ще се самоубия, щом ми падне нож в ръцете!
Царят зле ще ви накаже — ей така ще си измрете!
Имам пояс със смарагди — най-добре ги поделете!
Позволете да избягам — никой няма да усети!»

Снела своя пояс, който аз ѝ дадох по-преди;
и короната си снела и с очи като звезди
ги погледнала тогава: «Който ме освободи,
той от мен ще ги получи! . . . Бог над всички нека бди!»

Стражите се взрели алчно в туй съкровище богато;
не помислили да тачат царската повеля свято.
Те решили да я пуснат — нещо твърде глуповато.
Лист от сатанинско цвете ми напомня всяко злато!

Алчният за много злато с щастие се прощава,
скърца зъби до смъртта си, в плен на тая страст гнусова,
мисли, че е вечно беден, че съдбата е злонрава —
то ни пречи да политнем, към света ни приковава!

Стражите се съгласили, както пожелала тя.
Някой бърже ѝ подхвърлил дрехата си и в нощта
те отворили пред нея скрита в ъгъла врата. . .
И от дракона спасена, пак луната заблестя.

Стражите излезли с нея и си плюли на петите.
После тя у нас почука, викна ме откъм вратите.
Втурнах се, познах я, спрях се, устни бяха в устни впити.
Тя не влезе, да не влязат с нея в къщи и бедите:

«С твоя помощ аз съм вече вън от царските палати.
Нека бог да се покаже предобър за милостта ти!
Дај ми кон, не може вече да ме крѣ лѣбовта ти!
Царят още днес след мене преследвачи ще изпрати!»

Към конюшната изтичах, най-добрия кон избрах;
оседтах го — тя го яхна весело и със замах.
Бе самото ясно слънце, яхнало Лъва без страх.
Жътвата си не пожънах, житото напразно сях!

Вечер. Пръсна се мълвата. В миг зачаткаха копита.
Къщата ни обкръжиха. Някой строго ме попита,
но веднага отговорих: «Ако бъде тук открита,
нека яростта на царя чрез кръвта си да заситя!»

Търсиха я, но напразно, и се върнаха смутени.
Оттогава страда царят с всичките си приближени
и придворните тъгуват в траурните си премени:
«Скри се слънцето и вече ден на траур този ден е!»

После ще ти доразкажа за прекрасната луна. . .
Но за чачнагира първо — ти за него спомена.
Той бе пръчът, аз — козата и живяхме във воня.
Страх — това мъжа посрамва, задник — старата жена!

Моят мъж бе стар и мършав, струваше ми се грозник.
Чачнагирът бе придворен, румен бе и милолик;
влюбих се, макар и траур да не нося в този миг. . .
Ох, да пийнех само чаша от кръвта му на мръсник!

Тази пovesт най-глупашки доверих на чачнагира —
как със слънцето се срещнах, как изчезна, как го диря.
Оттогава той ме плаши с господаря и везира. . .
Той умря и съм свободна, и страхът не ме раздира!

Шом се скараме, изпитвах страх, че ще ме издаде.
Уж бе някъде заминал, и сама не знам къде.
Страх ме хвана — той се върнал, пратеник при мен дойде,
затова слуга изпратих да те спре и отведе.

Ти дoйде и бях отново от лъчите ти огряна.
Слава богу, че двубоят в къщи между вас не стана!
Аз не виждах просто изход и тревога ме обхвана.
Той жадуваше да види цялата ми кръв проляна.

Ако той не бе погубен, всичко щеше да разкрие,
в своя яд на господаря би разказал ужаси.
Царят би разбил дома ни, за да се съсипем ние,
рожбите ми би погубил — след това ще ме убие!

Бог, защото аз не мога, да ти върне за това!
От очите на змията ти със меч ме отърва.
Знам добре, че пред съдбата ще сведа от днес глава.
Повече не се страхувам. . . Ето че ми провървя!»

«В книгите — спасетът каза — обясняват мъдреците:
«Враг под маска на приятел е най-злият враг сред злите!»
Умният човек не вярва нито дума на лъжците.
Повече не се страхувай! Той е мъртъв под вълните.»

По-нататък продължавай! След като е тук дошла,
где е тази, чийто поглед е над всякаква хвала?»
Пак Фатма заплака шумно, много сълзи пак проля:
«Скри се слънцето, което освети безброй поля!»

РАЗКАЗЪТ НА ФАТМА ЗА ПЛЕНЯВАНЕТО НА НЕСТАН- ДАРЕДЖАН ОТ КАДЖИТЕ

Ох, лъжовен свят, във всичко ти напомняш сатаната!
Никой жив човек не знае где е скрита в теб лъжата.
Где е онзи образ, който Тариел за мъртъв смята?
Свят, от днес съзирам в тебе вкоренена суетата!

И Фатма продума тихо: «Слънцето за мен се скри
и в живота ми без него мъката се възцари.
Силен огън оттогава непрестанно в мен гори.
Знай, че моите очи са влажни още от зори!

И деца, и дом намразих, станах злобна и дребнава;
нощем я сънувам, денем в спомените ми изгрява.
Моят мъж клетвопрестъпник оттогава си остава —
той се скри, поганецът му, тъй като ми знае нрава!

Но веднъж, преди да слезе слънцето зад планините,
спрях пред нашите сарай и надникнах през вратите.
Мислите ми пак към нея се стремяха упорити.
Ах, бъди проклета, клетво, на мъжете пред жените!

Там се спря незнаен странник, с него други трима спряха.
Той бе в по-красиви дрехи, другите в по-прости бяха.
Купили храна за драхма, те на маса до тезгяха
хапваха си, пийваха си — с приказки се веселяха.

Чух, че първият им каза: «Всички тук се веселим!
Седнали сме непознати — ще се пръснем като дим!
И понеже сме такива, нека днес се съгласим
всеки да разкаже нещо, вместо само да шумим!»

Национална библиотека
и архив на Република България

Всеки почна да разказва и като ги слушах там,
чух, че първият им рече: «Братя, вече точно знам,
че срещу просото ваше дивни перли ще ви дам. . .
Слушайте сега и всеки нека преценява сам!

Аз съм роб и слушам само господаря на Каджети.
Тъй се случи, че почина — и смъртта му се усети
от злочестите вдовици и от просящите клетни.
И сестра му оттогава възпитава синовете.

Дулардухт се тя нарича — твърда е като скала.
Царската войска по-силна никога не е била.
Грижете ѝ към децата са достойни за хвала.
Тя в Каджети управлява здраво царските дела.

Скоро чухме, че сестра ѝ зад морето е умряла
и везирите дойдоха в стихналата тронна зала.
«Как да кажем, че луната в този миг е потъмняла?» —
вождът ни Рошак попита — залата се заземяла.

«Плач не ми се слуша даже ако трябва да загина!
Ще разбойнича, ще грабя в чужда някоя долина,
ще надмина по богатство след грабежите мнозина,
с Дулардухт отвъд морето после лесно ще замина.

Аз поемам, с мен вървете!» — заповяда ни Рошак
и подбра стотина души — всеки бе голям юнак.
Нощем бяхме бодрн, денем дебняхме да срещнем враг
и натрупахме богатства, и назад поехме пак.

В тъмна нощ ведчъж вървахме през безмълвна равнина;
ненадейно там избухна много ярка светлина.
«Слънцето ли слезе ниско?» — някой тихо спомена.
Всеки почна да гадае — пръснахме се настрана.

«Слънцето е!» — «Не, луната!» — всеки пламенно заспори.
Бляскавият призрак падна от небесните простори.
Обкръжихме тоя блясък и кръгът ни се затвори.
Глас дочухме огкъм него — блясъкът ни заговори.

Национална библиотека
и архив на Република България

«Конници, кои сте вие? — глас до всички долетя,
Пращат ме от Гуланшаро към Каджети през нощта!»
Чухме го и приближихме, и кръгът се очерта.
Слънцелик бе този конник и пред всички заблестя.

В неговия грейнал образ впихме поглед онемели.
Той бе слънце, чийто пламък в ниските поля се стеле;
замълча, разбра, че с думи нищо няма да спечели.
Плисна в мигли от ахати блясъкът на перли бели.

Заговорихме отново с реч вежлива и разбрана.
Този конник бе излъгал и лъжата му се хвана;
бе една жена, до нея вождът ни встрани застана
и по негова повеля бе насила задържана.

И попитахме я: «Слънце, как внезапно запламтя?
Откъде си ти, която нощем будиш утринта?»
Рухна бент от бистри сълзи, нищо не продума тя.
Пълната луна е жалка в драконовите уста.

Нищо явно, нищо тайно не поиска да разкрие,
ни коя е, ни чия е — нищо не разбрахме ние.
Онова, което каза, беше само дреболии.
Омагьосваше, когато поглед на аспида впие!

Сам Рошак ни каза: «Братя, не разпитвайте коя е!
Май че трудно се предава с ясни думи участта ѝ.
Дулардухт печели всичко, стига да го пожелае;
бог разкошен дар ѝ праща, с който всекиго ще смае.

С този дар, от бога пратен, трябва тя да се дари,
за да ѝ доставим радост, за да ни благодари.
Тя е горда — скрием ли го, страшно ще се разяри.
Провиним ли се към нея, в миг ще ни опозори!»

И се съгласихме с него да не се протака спора.
Тръгнахме на път, Каджети бе оттатък кръгозора.
Не разпитвахме, защото бе ѝ скучно до умора.
Тя ридаеше, защото бе сама и без опора.

Спрях се пред Рошак: «Пусни ме, нужно ми е да замина!
 Бях наскоро в Гуланшаро, купих топове коприна
 И пристигнах, свърших всичко. . . След като си отпочина,
 трябва да догоня с коня бързо цялата дружина!»

Пътниците чуха с радост всички негови слова.
 Изсуших потока сълзи само като чух това;
 разпознах я аз веднага — вдигнах клюмнала глава,
 сепнах се, успокоих се, па макар едва-едва.

Аз поканих този воин, той дойде при мене горе;
 и помолих: «Бих желала разказа да се повтори!»
 Той седеше срещу мене, аз го слушах да говори
 и се оживих, животът пак пред мене се разтвори.

Имам двама черни роби, чародеи знаменити;
 всеки би могъл да стане в миг невидим за очите;
 пратих ги в Каджети: «Искам през нощта да полетите,
 да прочитате за нея, после да ми съобщите!»

Те се върнаха след три дни: «Всичко свършихме добре!
 Дулардухт на път поема през широкото море.
 Никой в слънцето не може с жаден поглед да се взре;
 с принц Росан ще я венчаят — няма кой да ги възпре!»

«За Росан ще се омъжи! — тъй гласи заповедта ѝ. —
 Но не ми е днес до сватба, мене мъка ме терзае!
 Чак когато се завърна, с нея той ще се венчае. . .»
 Слънцеликата е в замък, там един евнух слуга е.

Дулардухт пътува вече, взела е и чародеи.
 Много е опасен пътят, дебнат всякакви злодеи.
 Храбри войни бдят в Каджети — там спокойствие владее.
 Тя е тръгнала наскоро, сигурно ще закъснее.

Този град е недостъпен досега за никой враг;
 там една скала издига дълъг и корав гръбнак;
 таен вход, прокаран в нея, води до върха ѝ чак.
 Там е тази, чийто пламък разпилява всеки мрак!

Вън пред входа постоянно е поставена охрана — десетхилядна дружина, умно и добре подбрана; трите градски порти имат по три хиляди на смяна. . . »
Тоя свят, сърце, те смаза, за какво съм тук призвана?»

Автандил, като изслуша новестта необичайна,
възликува цял от радост, но запази тази тайна.
Той на ум възхвали бога, добротата му безкрайна:
«Гледай ти какво научих от една жена случайно!»

Рече на Фатма: «Към тебе нежни чувства ме влекат!
Онова, което исках, ти разкри ми тоя път.
Но ми обясни — в Каджети работите как вървят?
Каджите са уж безплътни, как тъй станаха от плът?»

По прекрасната девойка и у мен пламти жарава,
но защо на тях, безплътни, нужна е жена такава?»
Тук Фатма му отговори: «С право всичко те смущава,
но помни — и те са хора, храбри до самозабрава!»

Каджи ги зоват, защото тия хора там в Каджети
са изкусни чародеи и вълшебници проклети.
Те, сами непобедими, побеждават враговете
и за тях е твърде лесно да печелят в боевете!

Те извършват нещо странно: вадят вражите очи,
кораби обръщат, карат бурята да забучи,
ходят лесно по водата и преди да се смрачи,
в тъмна нощ деня превръщат, пръскат сумрака с лъчи.

Точно затова на всички като каджи са известни;
хора са и те изобщо, също като нас телесни!»
Гостът каза: «Ти прогони пламъците мои бесни!
Твоят разказ днес направи радостта ми пак да блесне!»

Автандил възслави бога с бисерна роса в очите:
«Боже мой, благодаря ти, от тъгите ме спаси ти!
Бивш, неизразим, пребъдващ за сърцата и душите,
ти разля внезапна милост върху нас от висините!»

Благодарността към бога той на ум си прошептя.
У Фатма внезапна ревност като че ли запламтя,
Автандил бе днес затворен и въздържан в любовта,
но Фатма обви врата му — как го зацелува тя!

Тази нощ Фатма с витяз в ложето си бе щастлива.
Той ѝ даде много радост, но с неволна съпротива.
Тинатин бе в мисълта му, укорна и мълчалива. . .
Ах, да бе при зверовете, с тях в гората да заспива!

И от тайните му съзри ручей към морето стана,
плаваше ахатов кораб в езеро с мастилна пяна.
«Вижте ме, миджнури, имам роза, пламенно желана!
Аз съм славей, но без нея в този тор съм като врана!»

Ще смекчат дори и камък тия съзри като град —
те сред розите течаха и през бента от ахат.
А Фатма до тия рози беше като славей млад —
враната се мисли славей край разцъфнал розов цвят!

Слънцето в зори се спусна да се къпе в светла зала.
А Фатма му даде дрехи — тя му дъде наметала,
благовония и ризи и му каза засияла:
«Облечи, каквото искаш, с радост всичко бих ти дала!»

«Тайчата си — той помисли — аз ще ѝ разкрия пръв!»
Той бе в дрехи на търговец, а съвсем не бе такъв.
В новите си дрехи стана пак витяз, и то какъв —
умножи се хубостта му, слънце стана този лъв!

И Фатма трапеза сложи да посрецне Автандил;
скоро той дойде нагизден и на вид не бе унил.
Тя се смая, щом съгледа котко се е променил:
«Тъй е по-добре за таз, чийго ум си помрачил!»

И Фатма пред хубостта му по неволя замижа.
В себе си се той усмихна на разкритата лъжа:
«Тя поиска да се сеги кой съм аз, но не можа! . . .»
И полеже бе без изход, като влюбен се държа.

Той похапна и си тръгна, и остави я сама;
пийнал бе, задряма сладко и забрави за Фатма.
След съня си той обсипа с блясък цялата земя
и с писмо Фатма повика: «Аз те чакам у дома!»

Тя дъйде и завъздиша — пък и имаше причина:
«Кипарисе, страшен огън ме гори и ще загина!»
Той до себе си я сложи на възглавка от коприна
и засенчи с мигли-шатър розовата си градина.

«Ех, Фатма, когато чуеш кой ме прати в този град,
змийски зъб ще те ужили и ще живе в тебе ад!
Знам, че досега за тебе бях напълно непознат.
Мене ме убиват мигли и дъръета от ахат.

Ти ме мислиш за търговец и водач на керванджии,
но под този вид спасетът на арабите се крие,
важд на воини, каквито тук не сте видели вие;
като моите богатства трудно някой ще добие.

Смятам те добър приятел, верен в радост и беди.
Царят има дивна шерка — като слънце сред звезди.
Тя единствена разпалва огън в моите гърди. . .
И избягах аз от царя — тя така ми нареди.

Нея диря аз, която в този дом при теб била е.
Прекосих света за тази, чийто слънчев лик сияе.
Нейният миджнур отдавна като бледен лъв блуждае,
силите си е изчерпал — без сърце и без душа е!»

Своята печална повест Автандил така подхвана;
каза за витяза, който скита в тигрова премяна,
и се спря: «Ти само имаш цяр за зиналата рана
на лъва, чийто мигли са като крило на врана!»

Дай, Фатма, да им помогнем — стига вече са ридали!
Ох, дано съзрем слънцата, пак от радост засияли!
Който разбере, навярно за това ще ни възхвали!
Може би ще видим сватба с барабани и кимвали!

Чародея-роб повикай и го изпрати в Каджети —
да ѝ съобщим, защото няма как да се досети!
Пък и тя ще ни помогне с някои добри съвети. . .
И дай боже да узнаеш как ще свършим с враговете!»

А Фатма му отговори: «Истината вече зная!
Чутото сега е равно на безсмъртието в рая!»
Тя повика чародея — той дойде откъм сарая:
«Пригответи се за Каджети — друго нищо не желая!

Чародей ли си, не си ли — много скоро ще открия!
Моля те да се промъкнеш във високата килия
на затвореното слънце — с поздрава ми утеша я!»
Чародеят каза: «Утре с вест при теб ще се отбия!»

ПИСМОТО НА ФАТМА ДО НЕСТАН-ДАРЕДЖАН

И Фатма ѝ писа: «Слънце на огромната вселена,
тук настъпи студ, защото много дни стоиш пленена!
Плавна е речта ти, ти си нежногласа, съвършена!
От кристали и рубини — ти така си сътворена!

Тайната си ти опази от търговската съпруга;
късно тайната научих — като нея няма друга!
Тариел по теб безумства — нека имаш ти заслуга
той да цъфне като роза, ти да цъфнеш — теменуга!

Неговият скъп побратим нека днес да ти представя:
Автандил, военачалник на арабската държава!
Млад е той, но безупречен и покрит с военна слава. . .
О, пророчице премъдра, обясни какво да правя!

Този роб, когото пращам, има цел предназначана!
Дулардухт дали се върна, или пък е задържана?
Колко воини в Каджети са готови за отбрана,
кой командва, колко души влизат в твоята охрана?

Онова, което знаеш, ти на роба обясни!
Чуй — за себе си чрез нещо на витяза припомни,
своята предишна мъка в бурна радост превърни!
Бог дано чрез мен премахне всичките ви изпитни!»

Полети, писмо, ти имаш бързи, гъвкави колèне!
Знам — кристал, ахат и перли ти ще видиш там пленени.
Завист ме мори — ще бъдеш пред очите ѝ блажени!
Жалиш ли за мен, която чака тук и горко стене?»

И това писмо тогава тя на мага повери:
«Слънцеликата го чака, бързай и я ободри!»
Магът, с черен плащ загърнат, докато броиш до три,
над дървета и над къщи се понесе и се скри.

Той като стрела политна. . . Крепостта бе величава
в онзи дивен миг, когато почваше да се здрачава.
И невидим за войските, глух за тяхната гълчава,
спря пред тази, чийто поглед като слънце ни огрява.

В замъка се вмъкна, сякаш през отворена врата —
дългокос и черен негър в черен плащ съгледа тя;
трепна, сякаш предположи някаква беда в нощта —
теменугата бе сняя, розата ѝ пожълтя.

Той се спря: «Защо внезапно ти се обезкуражи?
Знай, че този роб пред тебе на Фатма принадлежи.
Нейното писмо доказва, че не казвам тук лъжи. . .
Слънцето дочакай, розо, не повяхвай, не тъжи!»

Тя учудено разтвори две очи като бадеми;
два ахата заблестяха сред очите ѝ големи.
И когато взе писмото, чуха се въздишки неми;
тя през сълзи го прочете, но успя да се съвземе.

И попита: «Кой ме дири? Нищичко недей укрива!
Кой е проумял, че ходя по земята, че съм жива?»
Чародеят ѝ отвърна: «Истината е горчива —
слънцето без теб помръкна, мрак сърцата ни обвива!»

Все така Фатма се движи с нож във своите гърди;
сълзите, които рони, стигат морските води.
Скоро вест за теб ѝ пратих, за да се обнадежди —
вижда бог, че рони сълзи, по-обилни от преди.

Там един витяз пристигна, който всички ни прехласна.
Тя подробно му описа твоята съдба злощастна.
Той те дирил дълго, ти си неговата цел прекрасна.
И по тоя път към тебе тяхната молба ме тласна!»

Слънцеликата отвърна: «Всичко ти ми разясни!
Но нали Фатма не знае кой ме срещна и плени!
Безсъмнено жив е този, чийто огън ме рани.
Е, добре, ще им опиша смазващите ме злини!»

ПИСМОТО НА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН ДО ФАТМА

И написа: «Ти, която майка ми дори надмина,
виждаш ли какво се случи със злощастната робиня?
След предишните ми скърби нова скръб внезапно зина —
но се утеших, писмото е едничката причина!

Ти ме отърва отдавна от ония двама стражи;
скоро след това попаднах в плен на тайнствените каджи.
Много воини ме пазят, цялото им царство даже. . .
Тия мои мъки никой не може да ми предскаже!

Други новини не зная, пък и липсват ми слова.
Дулардухт с голяма свита е през няколко царства.
Нейната войска — и здраво! — в кулата ме прикова.
Кой отук ще ме измъкне? Невъзможно е това!

Този, който днес ме дири, сили само ще пилее!
Моят пламък го изгаря, той се мъчи и линее.
Който слънцето ми срещне, няма да се вкочанее. . .
Трудно е за мен без него да живея сред злодеи!

Аз преди укривах всичко, тъй като не те засяга;
пък не исках и да мисля — нямах никаква облага.
Днес на Тариел се моля с нищо да не ми помага,
да престане да ме дири — вест му изпрати веднага!

Стига ми, че страдам, нека с нова скръб не ме убива!
Ако той умре, повторно ще престана да съм жива.
Не, спасение не виждам! Ако лъжа, аз съм крива!
Камъни хвърли по мене — ще умра без съпротива!

Трябва знак да му изпратя според твоята молба!
Пращам му парче от тъкан — той достатъчно скърбя.
Тази тъкан, дар от него, е над всякаква хвалба,
въпреки че тя е черна като моята съдба!»

ПИСМОТО НА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН ДО ЛЮБИМИЯ

После тя през плач писмото до любимия състави,
пламъка, избухнал в нея, в бистри сълзи тя удави;
би затрогнала с писмото даже и сърца корави. . .
Изад розите кристалът блесна, без да се забави.

«Мили мой, това писмо е плод на цялата ми сила!
Моят стан за мен перо е, в жлъчка съм го потопила.
В твоето сърце, което с моето съм съюзила,
днес като на лист ти пиша. . . Стой, сърце, в нощта насила!

Гледай тоя свят, любими, виж какви са му делата!
И да грее той, за мене си остава тъмнината.
Мъдреците го презират — всеки за затвор го смята.
О, горко ми, колко тежко е без тебе на земята!

Гледай тоя свят, любими, колко ни раздалечи!
Няма, радостна, да видя радостните ти очи.
Копието ти забито в моето сърце стърчи. . .
Скрит в душата, моят разум с радост те възвеличи!

Че си жив, разбрах случайно точно в този миг блажен!
Жажда за живот и сили не останаха у мен.
Днес разбрах, възславих бога с глас щастлив и примирен.
Прежна скръб и днешна радост изравних от този ден!

Щом узнах, че ти живееш, в мен надеждата засвети —
моето сърце ранено сили в себе си усети.
Все така за мен си спомняй, грабната от враговете!
Семето на любовта си аз отгледах в дивно цвете!

Национална библиотека
и архив на Република България

Как да ти опиша всичко — чувствам думите си леки
И езикът уморен е, и лъжа ще види всеки.
Някога Фатма спаси ме — да я пази бог навеки!
Днес светът беди ми праща по невидими пътеки!

Днес светът за мен натрупва пак беди върху беди. —
Ох, според съдбата малко съм се мъчила преди!
В плен на каджите, които няма кой да победи,
тя ме даде, мой любими, и докрай ме подлуди!

Аз съм във висока кула — погледът не я допира.
Таен вход до мен извежда — горе стража се намира;
чувам ден и нощ да чаткат остър меч или секира. . .
Този, който ги нападне, той под огнен дъжд умира!

Не мисли, че тия каджи в битки се държат страхливо!
Моля те, не ме убивай с още скръб непредпазливо!
Ако ти умреш, ще пламна като прахан от огниво.
С каменно сърце смири се и живеј без мен щастливо!

Ти недей мисли, любими, че на друг жена ще стана,
и че мен, топола стройна, ти ще уличиш в измяна!
Не, без теб не съм съгласна да ме мъчи смъртна рана!
С нож ли или от скалата — ще потърся смърт желана!

Слънце мое, аз ще бъда влюбената в теб луна!
Три слънца да ме обичат, аз ще бъда настрана!
Ако трябва, ще се хвърля в каменната глъбина —
може моят дух да литне на криле от светлина!

Само помоли се богу — нека да не бъда слята
с огъня и със водата, с въздуха и със земята!
Искам аз криле — да литна обновена и богата,
ден и нощ да съзерцавам слънцето и светлината!

Слънцето без теб не може — ти си негова съдба,
ти си негов вечен спътник. . . Стига днес се колеба!
Освети оттам духа ми — той достатъчно скърбя!
След горчив живот смъртта ми нека бъде веселба!

Своята душа ти дадох и нѐ ми тежи смъртта.
В мене скътах любовта си, в мене ще пребъде тя.
Щом раздялата си спомних, раната ми запламтя.
Не плачи за мене вече, забрави за любовта!

В Индия върви веднага в помощ на баща ми, мили!
Обкръжен от враговете, той се бори с малко сили.
Угнетен е той, откакто с него са ни разделили.
Спомняй си за мен, която сълзите са съкрушили!

Стига вече с тия сълзи да оплаквам участва ни!
Истината на сърцето мигом друго ще обхване.
Ще умра за тебе, мили, и над мен ще грачат врани!
Дишам ли, скръбта по тебе никога не ще престане!

Тъй като за мен отново ти възкръсна в тоя час;
къс от твоята наметка също ти изпращам аз;
нека той като надежда пази моя скъп витяз!
Седемте небесни сфери гневно рухнаха над нас!»

Писа тя така до този, на когото беше цяла.
След това Нестан отрязва къс от края на воала
и си поразкри косата, черна, дълга, натежала —
с повеи от криле на врана лъхна ни топола бяла!

След това към Гуланшаро робът бързо се затече
и след два-три мига само двора на Фатма пресече.
Автандил, като съгледа, че се е завърнал вече,
с две ръце възслави бога и щастлив това изрече:

«О, Фатма, каквото исках, ти чудесно уреди!
Твоята голяма грижа как да се възнагради?
Тръгвам аз за онзи, който чака с трепетни гърди,
чака от години вече в бой врага да победи!»

«Лъве мой — Фатма отвърна, — мъчи ме от днес жарава!
Слънцето ми вече гасне и край мене притъмнява.
Тичай — който е безумен, пак безумен си остава!
Ако Дулардухт превари, зле ще бъдете тогава!»

Национална библиотека
и архив на Република България

И витязът се обърна към слугите: «Всичко знаем!
Мъртъв бях, но пак животът бликна в мен неизчерпаем.
Ясно е това, което трябваше да разузнаем.
Ще ви кажа как ще свърша с враговете в крепостта им!

Тръгвайте — ще се зарадва цар Придон от тази вест!
Тръгвам, както ми налагат моят братски дълг и чест!
Царят ще сбере войските. . . Ваше смятайте от днес
златото, което грабнем — давам ви го с царски жест!

Моят дълг към вас ми тегне като примка на врата;
видя ли Придон, пред него аз ще ви обезщета!
С нещо взето от пирати засега ще ви платя,
но че уж съм бил скъперник, не тръбете по света!

Тъй като не съм си в къщи, ви оставам задължен!»
Автандил им даде кораб, и богат, и натъкмен;
после повели: «Тръгнете, докато е още ден,
и на цар Придон предайте ей това писмо от мен!»

ПИСМОТО НА АВТАНДИЛ ДО ПРИДОН

«О, Придон, щастлив и славен, ти си царят на царете!
По сърце на лъв подобен, слънце си, което свети!
Пратен свише, ти проливаш в бой кръвта на враговете!
Твой по-малък брат, изпращам отдалеч към теб привети!

След безброй беди достигнах възжеланата награда.
Аз успях в това, което съвестта ми заповяда.
Слънцеликата царкиня в тежък плен жестоко страда,
но ще съживи отново онзи лъв, запратен в ада!

Слънцето стои в Каджети, там е задържано в плен.
Битка трябва, но на битка аз отдавна съм решен!
Нарцисите с дъжд поръсват тази роза ден след ден,
а градът от много войни винаги е защитен.

Аз се радвам и не капят сълзите ми от очите.
Ти и твоят брат навярно всичко лесно ще решите.
Искате ли, всяка трудност сигурно ще победите,
а пред вас не само хора, стават крехки и скалите!

Извини ме, че не мога гост да бъда на страната!
Нямам време да се спирам, тъй като е в плен луната.
Скоро с Тариел ще дойдем да те навестим в палата.
Още ли да ти говоря? Постъпи по братски с брата!

А слугите ти не мога да възнаградя с възхвали.
Радостен бъди, защото предано са се държали.
Щом човек е бил край тебе, трябва ли да се възхвали?
«Честният създава честни!» — мъдрите са ни вещали.»

Автандил нави писмото и го върза със ширити.
Той, подобният на роза, го предаде на слугите
и поръча да разкажат как си е прекарал дните. . .
Пурпурни врати разкриха засияли маргарити.

Автандил с индуски кораб през морето се отправи;
лунноликото светило не поиска да се бави,
но му бе премного тежко тук Фатма да изостави —
тя с поток от кръв насити зажаднелите дъбрави.

У Фатма, Усам, слугите бликна скръб и ги изтрови:
«Слънце, ти у нас запали неугасващи огънове!
Ах, защо преди да бъдем за раздялата готови,
в нейната тъма злокобна сам ни изкопа гробове!»

ОТПЪТУВАНЕТО НА АВТАНДИЛ ОТ ГУЛАНШАРО И СРЕЩАТА МУ С ТАРИЕЛ

Автандил с попътен кораб бързо прекоси морето,
после в плавен тръс, усмихнат, полетя натам, където
чакаше добрите вести Тариел със скръб в сърцето. . .
Своята съдба спасетът доверил бе на небето.

Лято идваше, растеше с пълна мощ зеленината.
Ето че дома на Рака слънцето обля с позлата.
Рози цъфваха, бе близка срещата му със събрата.
В розите спасетът взря се, вдъхваше им аромата.

Мигом прогърмя небето, пророси небесна влага.
С рози той целуна рози и им зашептя веднага:
«Много нежен и напрегнат, моят поглед ви достига;
вместо с нея с вас беседвам — всичко тук предразполага!

Но си спомни за витяза и горчиво пак заплака;
и видя, че бе опасен този път през пущинака;
прекоси места пустинни, диреше пътека пряка —
много лъвове и тигри той уби из гъсталака.

Той достигна пещерата и си каза: «Ей скалите!
Тук е този, за когото бродех с бисери в очите.
Скоро аз ще му разкрия тайни още неразкрити —
иначе са напразни тия скитания упорити!

Но едва ли тук ме чака слънцеликият герой;
като звяр навярно скита сред опасности безброй.
Ще вървя през гъсталака!» И през горския усой
свърна пак и към полето бързо се понесе той.

Плавно яздеше и песни си подсвиркваше любими;
с глас щастлив и пълен с радост той го викаше по име.
И видя самото слънце пред гори непроходими;
с меч обнажен да сияе в блясъци неукротими.

Мечът му бе в кръв, пред него — мъртъв лъв, прострян в
тревата.

Тариел бе там, където вече свършваше гората:
прав, без коня, смаян литна към спасета лудешката,
без да гледа нито храсти, нито дупки по земята.

Тариел захвърли меча и към брат си полетя;
рат му скочи и се втурна като към звезда в нощта.
Скръстиха се шия с шия, впиха се уста в уста
и гласът на двете рози сладко-сладко зазвънтя.

Тариел заплака с думи, ясни, звучни и открити;
под ахатовите мигли пурпур ронеха очите.
Кипарисът бе поръсен с едри, бели маргарити:
«Аз те виждам и се свърши с мъките ми страховити!»

Тариел бе още в сълзи, Автандил — с усмивка ясна.
Мълния от маргарити през коралите му блясна.
И продума: «Вест щастлива този път към теб ме тласна!
Розата преди увехна, днес разцъфна по-прекрасна!»

Тариел отвърна: «Братко, стига ми, че си дойде!
Утеших се, че се връщаш и не питам откъде.
И сам господ-бог едва ли друг балсам ще ми даде;
онова, което праща, жив човек не го краде!»

Тариел не се досети — Автандил така се смая,
че реши да му разкрие всички новини докрая.
Даде му парчето тъкан на онази роза в рая —
Тариел се вгледа в нея, грабна я и в миг позна я.

После той пое писмото в силната си мъжка длан —
до лика си го притисна и прекърши гъвкав стан;
в миг ахатовата стража падна като в люта бран. . .
Тая скръб ще смаже Каис¹, ще сломи и Саламан²!

Автандил се вгледа стреснат в бездиханното музие, после, за да му помогне, се наведе отначало, без да стъпка онзи огън, който го сломи всецяло — тя го поразил с писмото, с късчето от наметало.

После Автандил заплака и с плача си го пожали; враните³ отметна рязко от блестящите кристали; чук елмазен⁴ той стовари по рубини засияли и потекоха потоци — бих ги аз сравнил с корали.

Той раздра лице, по него мигом рукна кръв парлива: «Цял му се разкрих внезапно, както луд не се разкрива! Тъй ли бърже се загасва със вода жарава жива? При внезапна силна радост крехкото сърце погива!

Аз убих един приятел и не ме ли чака срам?
Ето че съвсем избързах, не обмислих всичко сам!
Щом съм глупав, как ще смогна помощ в труден миг да дам!
Бърза кучка слепи ражда — трябваше това да знам!»

Тариел бе бездиханен при внезапната промяна.
Автандил подири извор по пустинната поляна,
но видя лъва и бърже с неговата кръв проляна
плисна Тариел — лазурът пак като рубина стана.

Лъвска кръв добре лекува лъв ранен от скръб в душата.
Вдигна се отряд индуси, заблестяха езерата.
Тариел напрегна сили да приседнат брат до брата,
но под слънчевия блясък някак синя бе луната.

Зиме розите повяхват, лист по лист от тях летят;
лете слънцето ги пали, те по влагата тъжат.
Славоят оглася с песни техния градински кът,
но при студ и жар еднакво раните им ги болят.

И душата като роза има тежка орисия!
Мъчат я и скръб, и радост — затова добре пази я!
Да я нараниш дълбоко, е нищожна дреболия.
Щом в света повярваш, ти си враг на себе си самия!

Национална библиотека
на Българската академия на науките

Тариел се взря в писмото, след като се окопоти; чете го, макар че лудост му притискаше гърдите. Сълзи скриха светлината, тъмни той видя лъчите. Автандил се вдигна бърже, с думи стрелна го сърдити:

«Тъй ли трябва да постъпва мъж разумен и почтен? Трябва ли сега да плачем? Спри и усмихни се с мен! Нека слънцето подирим — то угасва в горък плен! Да вървим натам, където целият си устремен!

Нека с теб да поразмислим — трябва ни сега съвети! После двамата с конете ще поемем към Қаджети. Мечовете ще ни водят и ще свършим с враговете — те ще паднат в грозна битка като мърша под конете!»

Тариел го заразитва с буден ум и мисъл жива. Блясък черно-бял започна погледът му да разлива. Кръв като рубин под слънце в него почна да прелива. Всемогъщата десница е към всички милостива!

И на Автандил сърдечно Тариел благодари:
«Няма как да те възхвалят и най-мъдрите дори!
Ти като планински извор с влага полски цвят дари —
бент от нарциси отново неговите сълзи скри.

Аз не мога да ти върна дар, какъвто ти се пада.
Нека моя дълг към тебе бог да заплати с награда!»
И възседнаха конете, преизпълнени с наслада;
и Асмаг бе пак щастлива, след като премного страда.

Тя внезапно ги съгледа да вървят към пещерата:
с белия си кон спаспетът и витязът — двама братя.
Тя ги чуваше да пеят като славеи в гората
и се вдигна с лятна дреха, метната на рамената.

Тариел се бе завръщал с плач и смазан от тъга,
и като го чу да пее, тя се удиви сега.
Поразена се надигна и възправи в миг снага,
без да знае от какво са радостни и откога,

И през смях с блестящи зъби те крещяха към Асмаг:
«О, Асмаг, от небесата бог ни праща благодат!
Знаем кой е скрил луната от ограбения свят;
огънят ни ще угасне — рай прозира в този ад!»

Автандил от коня скочи — в дрехата си дългопола
тя се спусна да прегърне стана му като топола;
радостно го тя целуна, плака не по своя воля:
«Разкажи какво си свършил, братко мой, през плач те
моля!»

Той писмото ѝ подаде, думичка не спомена
за злочестата царкиня, за пленената луна.
После каза: «Тя ни пише тук за хорската злина!
Слънцето ще пръсне скоро пълещата тъмнина!»

И Асмаг разбра, че пише слънцеликата царкиня.
Смаяна и като луда трепна младата робиня
и по тялото ѝ сякаш шемет някакъв премина. . .
Прошептя: «Нима е вярно, че е жива и в чужбина?»

Автандил я спря: «Не бой се, истината побеждава!
Радостта изгря, тъгата е потънала в забрава.
Слънцето просветва, мракът почва да се разреждава.
Злото рухва пред доброто и доброто възсиява!»

Цар на Индия, витязът бе към нея мил и благ;
те прегърнати стояха, насълзени бяха пак.
Враната над двете рози пръсна перли като сняг.
Стига да го проуедем, господ-бог не ни е враг!

И благодариха богу. . . Най-доброто той избра!
«Право бе, че мисълта ви бе наистина добра!» —
като вдигна кротко длани, каза Тариел и спря.
Тя им сложи да похапнат като влюбена сестра.

«Слушай ме добре! — продума Тариел на Автандил. —
Чуй това, което още аз не съм ти доверил!
Всеки дев в онази битка сам-самичък съм убил,
ала техните богатства досега не съм разкрил!»

Никога не съм ги виждал, а пък и не пожелах,
тъй като ми бе ненужно. . . Да отидем днес при тях!»
И четйридесет дври те разбиха със замах —
тримата през тях поеха без усилие и страх.

И очите им се спряха на съкровище богато:
от разпръснати брилянти всичко с блясък бе залято;
перли едри като топки бяха нещо непознато. . .
Кой ли би пресметнал точно всички купища от злато!

Тридесет и девет стаи извървяха те докрая,
после тримата се спряха в четирйсетата стая;
там видяхъ куп доспехи и това така ги смая,
че пред саркофага вътре сам витязът не изтрая.

Имаше на него надпис: «Чудни брони тук лежат —
мечове басрийски,⁵ годни и елмаз да разсекат.
Всички каджи, всички деви могат те да разгромят.
Вземеш ли ги ти за друго, ще понижеш царска гръд!»

Те се взряха в саркофага и им светнаха очите
пред доспехите за трима храбреци над храбреците;
шлемове, забрала, брони и три меча страховити
като трупове огромни под капака бяха скрити.

Всеки след това побърза и в доспехи се облече.
Двамата мъже видяха колко хубав всеки меч е!
Мечът като тънка нишка и желязото разсече.
Те не биха се простили с тях до гроб за нищо вече!

Казаха: «Това е признак, че съдбата ни помага!
Бог ни гледа и отново бди над нас с усмивка блага!»
По едни доспехи бойни взеха те от саркофага,
а за цар Придон витязът грабна третите веднага.

С малко злато, с малко перли тръгнаха да си вървят;
пак бе нужно всички стаи зад печати да стоят.
«Отсега — спасетът каза — ще ме вижда с меч врагът!
Тази нощ ще си починем, утре тръгваме на път!»

Тук, художнико, поспри се, обрисуйвай тия братя,
тяхната нечута вярност и любов към светилата,
славата им на герои, храбростта им всепризната,
копията по Каджети, кървавата им разплата!

ПРИСТИГАНЕТО НА ТАРИЕЛ И АВТАНДИЛ ПРИ ЦАР ПРИДОН

Призори с Асмат поеха двамата витязи млади;
зад гърба им тя препуска чак до царските ливади.
Коня си един търговец срещу злато им продаде.
Автандил им бе водачът — пътят бе без изненади.

После те видяха много цар Придонови стада —
заслужаваха да тичат, пуснати на свобода.
Тариел погледна, жажда за шеги го облада:
«Ако си направим смешка, май не би било беда!»

Хайде с теб да ги подгоним по обширната морава —
ще го видим да се втурва сам за кървава разправа,
но ще видим после с радост пак да се успокоява. . .
И надут човек навярно на шеги се забавлява!»

И към царските табуни в миг понесоха се диво.
И запалиха се факли с ярки искри от огниво.
Вик се чу: «Защо дойдохте с делото си нечестиво?
Тук владее този, който с меч надвива всичко живо!»

Двамата витязи бързо с лъкове ги връхлетяха
и нещастните пастири побледняха от уплаха.
«Помощ! Нас ще ни убият!» — те веднага закрещяха
и пред цар Придон след малко с тия страшни вести спряха.

Цар Придон, възседнал коня, полетя вѳоръжен;
и войска заля полето като през отприщен бент.
А слънцата, пред които бяга всеки зимен ден,
бяха още със забрала, с риск да бъдат взети в плен.

Национална библиотека
и архив на Република България

Тариел извика: «Гледай, цар Придон ни приближава!»
Шлема сне и слънце грейна над зелената морава.
Той се спря: «Това, че идвам, може би те огорчава?
Скъп на хляб и сол е царят, затова сега въстава!»

Цар Придон от коня скочи, поклони се до земята.
И целувки размениха тия трима верни братя.
Цар Придон възслави бога със ръце към небесата,
а придворните след него им целунаха челата.

Царят каза: «Дълго чаках, най-подир дойде часът!
Ако искате услуга, всички ще ви я дадат!»
Сякаш две слънца и месец се събраха да блестят.
Те щастливи продължиха късия обратен път.

А дворецът им се стори най-красив под небосклона.
Авандил до царя седна. Тариел прие поклона,
с който царят го покани — в кадифе му беше трона. . .
И поднесоха на царя омагьосаната броня:

«С дар нищожен сме почели славата ти и честта,
но на друго място крием много хубави неща!»
Ниско поклони се царят и пред всички възропта:
«Този дар надхвърля всичко с дивната си красота!»

След това на нощен отдих домакинът ги покани;
предостави им къпалня и одежди златоткани,
всичките една от друга по-красиви и отбрани,
перли в позлатени чаши и сапфири в златни кани.

И се спря: «Не съм скъперник, тримата добре се знаем!
Но ще трябва да ви гоня! Стига вече тук нехаем!
По-добре на път да тръгнем! В онзи град непревземаем,
само ако ги преварим, ще превземем крепостта им!

Много хора са ненужни — да са малко, но достойни!
Като бежанци ще влезем в тази крепост триста войни.
В столицата си Каджети каджите са многобройни,
но тополата ще грабнем — в битка с тях сме равностойни!

Аз веднъж съм бил в Каджети, вие там не сте били.
Тя за враг е недостъпна, бранят я отвред скали.
Ако не проникнем тайно, всичко ще се проважи!
Малко хора ще ни трябват. . И без шум, или-или!»

Думите му бяха мъдри, а съветите му — зрели.
И Асмат сама остана сред коприна и дантели.
Те поеха с триста вѐйни, като тях самите смели.
Този, който се е мъчил, той накрая ще спечели!

Те преминаха морето, без да ги възпрат стихии.
Яздеха по пътя, който ден и нощ пред тях се вие.
Цар Придон ги спря: «Каджети ще достигнем скоро ние!
Да се движим само нощем, никой да не ни открие!»

Всичките се съгласиха с новите добри съвети;
спираха в зори, а нощем се придвижваха с конете.
Не след дълго те съзряха крепостта на град Каджети
с много стражи в тежки брони, всеки с меч и щит в ръцете.

Десетхилядният корпус бе разбит на три отряда.
Ярката луна пламтеше над Каджети като клада.
Лъвовете промълвиха: «Труден избор ни се пада,
но ако постъпим мъдро, сто ще победят хиляда!»

СЪВЕТЪТ НА НУРАДИН-ПРИДОН

Цар Придон продума: «Братя, мисля, ще се съгласите!
Малко сме, за да превземем тия кули страховити.
Колкото и да се хвалим, да се тупаме в гърдите,
и след век дори не можем да преминем през вратите!

Бях хлапе и акробатство учех с няколко хлапета;
най-добре сред всички скачах и се качвах по дървета.
Погледът не ме ловеше, щом побегнех по възжета.
Подражаваха ми всички в юношеската ни чета.

Който между вас е майстор, ласото да метне сам
на една от тия кули, видими едвам-едвам!
Като по поле ще ми на, без със шум да се издам;
иначе трудно ще успее жив човек да влезе там!

Лесно влязъл бих с доспехи, лесно качил бих и щита.
И ще връхлетя внезапно, както ураган връхлита,
ще избия всички стражи и пред портата разкрита
ще се спрете там, където цар Придон врага помита!»

СЪВЕТЪТ НА АВТАНДИЛ

Автандил продума: «Никой нищо няма да ти каже!
Вярваш в лъвските си длани, пред смъртта не трепваш даже,
мислиш, че по този начин ще разбием злите каджи —
но един до друг наблизо се намират всички стражи!»

И доспехите ти бойни те ще чуют как дрънчат,
и възето ще отрежат, и така ще те ранят.
Опитът е безполезен и ненужен този път —
чрез такъв съвет ни сочиш най-несигурния път!

Нека цялата дружина някъде да се потули!
Те не стрелят по търговец от зъбчатите си кули.
Моето коварно дело никой няма да разбули,
ако влезе там с доспехи, натоварени на муле!

Трима влезем ли, едва ли ще приспим бдителността им.
Предрешен като търговец, аз ще съм неузнаваем.
Бронята ще сложа тайно и в града непревземаем,
стига бог да ми помогне, ще пролея в бой кръвта им.

С вътрешните стражи в боя лесно ще се справя сам.
През вратите се втурнете, аз ще ви очаквам там.
Ще строша вратите с трясък и града ще ви предам.
Бих приел по-мъдър начин, само че такъв не знам!»

СЪВЕТЪТ НА ТАРИЕЛ

«Вие сте — витязът каза — храбреци над храбреците!
Чух съветите ви, равни на мощта у вас самите.
Знам, че ви се иска вече мечове да развъртите.
Радвам се, че в трудна битка с вас ще победим крадците!»

Но за мене помислете — нещо трябва да се стори!
Щом дочуе шум, ще хвърли слънцето лъчи отгоре,
а това, че аз ще липсвам, за какво ще ѝ говори?
Стига думи на утеха! Срамно е това! Позор е!

Мисля си, че нещо друго много ще ни улесни!
С групи от по сто човека в ранните дрезгавини
ще се втурнем в крепостта им на коне от три страни;
те ще скочат, ще ги срещнем в три помитащи вълни.

Щом нахлуем, ще попречим да побягнат към вратите.
Ако пръв проникна, вие въвн от крепостта ще бдите.
Който влезе, той кръвта им да разплиска по стените!
Братя, мечове грабнете и след мен ще победите!

Царят каза: «Мисълта му може да се предусети!
Той е с моя кон, а с него би надминал ветровете;
бих го пазил, ако знаех, че ще водим бой в Каджети,
сях дори да се покажа и скъперник, ако щете!»

Цар Придон се пошегува, дружеска му бе шегата;
смяха се, дълбокомъдри, тия трима верни братя;
украсяваше ги сякаш в този миг дори шегата. . .
Сложиха си те доспехи и пристегнаха седлата.

Размениха още думи, но така, без груба цел;
след това се съгласиха да послушат Тариел.
Тръгнаха с по сто боеца — хора храбри без предел;
после яхнаха конете, шлема си бе всеки снел.

ПРЕВЗЕМАНЕТО НА КАДЖЕТИ И ОСВОБОЖДАВАНЕТО НА НЕСТАНДАРЕДЖАН

На самото слънце всеки бе съперник най-достоеен.
Седемте планети бдяха върху тях със блясък троен.
Тариел върху Мерани яздеше напет и строен,
с меч погубваше отряди, с поглед — всеки вражи воин.

Всичко в разказа да бъде с ум и разум възприето!
Рукват ручей планински, щом заплиска с дъжд небето;
те се носят с гръм и трясък, докато през дефилето
се задъхат и отдъхнат на спокойствие в морето.

Автандил с Придон стояха доблестни като преди,
но дори пред тях витязът силата си утвърди.
Слънцето блести по-ярко от планети и звезди.
Слушайте как тази тройка в жарка битка победи!

Всеки се отправи бавно към едната от вратите;
следваха ги триста войни, все герои именити.
Цяла нощ в надеждно място се укриваха бойците
и маскирани поеха, щом разсъмна в планините.

Първо язدهа спокойно като пътници на път;
зад стените не успяха нищо да заподозрат,
не изпитаха тревога, продължиха да шумят. . .
В миг съзряха как дошлите с шлемове към тях летят.

Бягаха в галоп конете, тънки бичове свистяха.
Щом разкъртиха вратите, крепостта се сви в уплаха.
Тримата от три посоки яростно я връхлетяха —
барабанен гръм ехтеше, яростни тръби тръбяха.

Божи гняв безмерен падна над настръхналия град.
Кронос разгневен отхвърли слънчевата благодат;
небосводът сякаш рухна и превърна всичко в ад,
каменният дол след малко с мъртви каджи бе засят.

Тариел лиши с гласа си от съзнание вразите;
с меч проби стотици брони, без това да го насити;
виждаха се край вратите хиляди без жал избити. . .
Върху тази страшна крепост се стовариха бедите.

Автандил с Придон след малко се събраха в крепостта;
те избиха враговете и проляха им кръвта.
Виждайки се, бурна радост в погледа им запламтя.
«Где е Тариел?» — се спряха с тоя бърз въпрос в уста.

Но един от друг за него нищо точно не узнаха.
И се втурнаха нататък, без да трепнат от уплаха.
Купища доспехи бойни с меч разсечени видяха,
десет хиляди злодея бездиханни там лежаха.

Сякаш хванати от болест, с брони яростно разбити,
и разсечени умело от главата до петите. . .
По-нататък на парчета се търкаляха вратите.
«Той е тук!» — по този подвиг го познаха храбреците.

Щом възлязоха, съзряха как разкошната луна,
отървана от змията, пръска дивна светлина;
слънцето, без шлем, с превръзка, с тъмни къдри настрана—
гръд до гръд и шия с шия се преплитаха в една.

И прегръдки, и целувки, и очите им сълзят.
Тъй Зуал с Мушар в небето се събират в своя път.
Розите при слънце почват по-красиви да цъфтят —
двамата, до днес скърбящи, вече няма да скърбят.

И целуваха се двама, и в целувката им свята
неразделни бяха сякаш двете рози на устата.
Автандил с Придон дойдоха като двама верни братя
и пред слънцето неволно всеки сведе си главата.

И посрещна ги с усмивка величавото светило,
и сърдечно ги целуна — беше се успокоило.
С ласкави слова и с почит то благодари им мило;
тяхното ответно слово много нежност бе укрило.

Те приветстваха витяза — кипарис между ели;
поздравиха го с победа, а той тях — с добре дошли.
А че са с доспехи, никой между тях не съжали;
в тази битка бяха тигри, враговете им — козли.

Сто и шестдесет от триста с бой превзеха крепостта.
Бе щастлив Придон, но мъка му разяждаше гърдта.
Не пожалиха врага си — жалка смърт го връхлетя.
И поеха с куп богатства за към родните места.

На три хиляди камили беше плячката богата:
злато, бисери, рубини, все в ковчезета с позлата,
куп шлифовани брилянти, чудеса на чудесата. . .
И със слънцето в носилка те поведоха войската.

Шестдесет бойци в Каджети те оставиха да бдят;
взеха слънцето, което отърваха с бой от смърт.
Тръгнаха към Гуланшаро, удължиха своя път —
трябваше Фатма да видят и дълга си да платят.

ПРИСТИГАНЕТО НА ТАРИЕЛ ПРИ ЦАРЯ НА МОРЕТО

С вест до царя на морето радостта си сподели:
«Тариел съм — този, който в бой врага си повали!
Водя слънцето, което ме прониза със стрели.
Ти като на свое чедо среща с теб ми позволи!

В битка с каджите се втурнах и успях да ги разбия!
Всичко хубаво за мене свързано е с теб самия,
тъй като Фатма бе майка на Нестан и тя спаси я. . .
Но за тебе дар достоен днес не мога да открия!

Посрещни ме, аз пристигам в твоя край благословен!
Царството на злите каджи ти владей от този ден!
Хора изпрати в Каджети, укрепи и дръж го в плен!
И понеже бързам много, ти ела на среща с мен!

А Усен Фатма да пусне — вярна тя ни е била!
Тук Нестан ще я посрещне радостно с «добре дошла»;
нея пожела да види, другото не пожела;
слънцето пред нея гасне, както пред кристал — смола!»

Царят на морето всичко чу и радост го обхвана.
От вълнуващите вести развълнуван той остана
и, щастлив, възхвали бога — свика своята охрана,
яхна коня, без да чака с трепет втори път покана.

Царят на морето тръгна с мисълта за сватбен пир;
натоварен с чудни дари десет дни вървя безспир;
с него и Фатма пътува, за да види най-подир
своето любимо слънце, грейнало надлъж и шир.

Тримата витязи спряха срещу царя на морето;
царят бърже ги целуна с почит, както е прието;
после Тариел възхвали — ореола край лицето
на прекрасната царкиня му плени докрай сърцето!

А Фатма на бавен огън почна да се изтезава —
къдри, образ, шия, длани ѝ целуваше в забрава:
«Боже мой, благодаря ти, че над мен развиделява!
Злото в тоя свят е кратко и доброто надделява!»

Нежно я Нестан прегърна и гласът ѝ беше благ:
«Бог в сърцето ми разпръсна насъбралия се мрак!
Нащърбена бях по-рано, днес сияя с пълен зрак;
слънцето с лъчи ме гали, като роза цъфнах пак!»

Сватба вдигна се, която всички сватби затъмни.
Господарят на морето ги забави седем дни;
с щедри дарове ги смая след безброя изпитни —
стъпваха по мост от злато и това ги затрудни.

С кадифе, атлаз, коприна царят ги дари богато.
И корона той добави в дар на Тариел, която
от един брилянт бе цяла, жълт и блеснал чудновато;
след това и трон прибави, той бе от червено злато.

После даде чудна дреха на царкиня Дареджан,
дреха с пламнали рубини, изкопани в Бадахшан.
Тариел с Нестан блестяха, царят бе от тях огрян.
Всеки, който в тях се вгледа, бе от огън овладян.

Царят награди отделно другите от храбреците:
даде им два врани коня със седлата и юздите,
дрехи с камъни, в които се пречупваха лъчите.
Казаха: «Благодарим ти за това, царю честити!»

Тариел с изящни думи също тъй му отговори:
«Радвам се, царю, че първо, път към теб ми се отвори;
после, че ни с дар дарува, дар, какъвто няма втори!
Да не бяхме се видели, щеше зле да ти се стори!»

Царят на морето каза: «Ти си лъв и господар!
С теб сме радостни, без тебе мъката ни е другар!
За прекрасния ти образ има ли достоен дар?
Щом заминеш, за скръбта си откъде ще взема цяръ?»

Каза на Фатма витязът: «Ти си ми сестра прекрасна!
Моят дълг голям към тебе сякаш в този миг порасна.
Куп съкровища донесох тук след битката ужасна —
те са дар за теб, вземи ги, не бъди от днес нещастна!»

А Фатма от благодарност падна бавно на колène:
«О, царю, при тази среща силен огън лумна в мене!
Щом се разделим отново, всичко в мене ще простене.
Който ви не вижда — страда, който е до вас — блажен е!»

Тариел с Нестан към царя промълвиха с ласкав глас,
с устни като раковини и зъби като елмаз:
«Радостта без вас угасва, млъкват лирите без вас,
но пусни ни да си тръгнем, вече е настанал час!»

Ти бе наш баща, надежда, и до днес не ни забрави!
Молим те сега за кораб — трябва да ни се достави!»
Царят каза: «В гроб ще вляза — вие да сте живи-здрави!
Нека вашата десница път напред да ви проправи!»

И да се приготви кораб царят бързо нареди.
Славният витяз потегли, силен плач го проследи;
биеха се по главите, скубеха коси, бради;
с плач Фатма за миг повдигна даже морските води.

ПРИСТИГАНЕТО НА ТАРИЕЛ В ЦАРСТВОТО НА НУРАДИН-ПРИДОН

И преплуваха морето тия трима верни братя,
и отново потвърдиха с радост клетвата си свята.
Те със смях и шумни песни проглушиха небесата.
Лъч от устните блестеше по кристала на лицата.

Пратеник замина бързо с благи вести към Аснат;
с благи вести известиха цар Придоновия град:
«Слънцето сега изпълва светилата с благодат!
Мъчеше ни страшна зима — всички мъки са назад!»

И със слънцето в носилка дълго край брега вървяха,
весели като хлапаци — свърши грозната заплаха.
Цар Придоновото царство не след дълго те съзряха;
идваха да ги посрещнат, песни радостни звучаха.

И дворянството излезе, и героите почете;
към Нестан Аснат изтича — свърши се със страховете.
Те се вкопчиха в прегръдка, меч не би откъснал двѐте.
И Аснат за верността си искреиа любов усети.

И Нестан я зацелува, и прегърна я през рамо:
«О, горко ми, скъпа моя, мъки причиних ти само!
Бог ни прати милостта си — аз проникнах в щедростта му!
Как сърце се награждава като твоето голямо?»

Но Аснат ѝ отговори: «Розата си пак видях!
Разумът превръща в явно скритото. . . Сега разбрах,
че когато се усмихваш, и от смърт не ме е страх!»
Щом слуга и цар се любят, няма по-щастлив от тях!

Знатните се поклониха и речта им бе такава:
«Божествеността на бога нека всеки тук прославя!
Той помогна да ви видим, за да не горим в жарава!
Само бог нанася рани, само бог ги изцерява!»

Спирайки се пред витяза, му целуваха ръката.
Той ги спря: «За нас умряха твърде много ваши братя!
Те в единното се вляха с радост вечна и богата
и стократно умножиха славата си на земята!

Страдам аз, защото в боя падна не един смелчак!
Но в небето ги очаква дар безсмъртен и всеблаг!
Казвайки това, заплака и размеси дъжд със сняг;
студ от нарцисите лъхна, розата потъна в мрак.

Щом велможите видяха мъката му как расте,
заоплакваха след него сто и четирийсетте. . .
«Ти за мъдрите си слънце! — после промълвиха те. —
Който те съгледа, той е радостен като дете!

Кой от всички по земята е достоен за скръбта ти?
По-добре за теб да паднат нашите мъже сърцати!»
Цар Придон тогава каза на витяза: «Скъпи брате,
отсега стократна радост бог в замяна да ти прати!»

Автандил изказа също мъката си и скръбта.
Всички след това решиха: «Нека срещнем радостта!
Слънцето с лъва се свърза и отново заблестя.
Нека никой не оплаква грабнатото от смъртта!»

В град Мулгазанзар дойдоха — всички бяха там разбрали.
Весели тръбни тръбяха и се носеха възхвали;
сплетоха красиво звуци барабани и кимвали;
изоставиха пазара гражданите засияли.

Втурнаха се към двореца, любопитни, зашумели.
Стражниците в кръг обширен пред двореца бяха спрели;
бяха много неспокойни — идваха семейства цели,
искаха в лице да видят тримата витязи смели.

Ето го пред тях двореца, засиял под небосвода.
Роби с пояси от злато ги посрещнаха край входа.
За такива знатни гости с кадифе заслан бе пода —
те захвърляха жълтици и зарадваха народа.

СВАТБАТА НА ТАРИЕЛ И НЕСТАН-ДАРЕДЖАН В ДВОРЕЦА НА ЦАР ПРИДОН

Царят даде бяло-ален трон на двойката прекрасна;
с камъни червено-жълти този трон пред всички блясна.
Черно-жълт бе за спасета. . . И тълпата многогласна,
като ги видя да сядат, се загледа и прехласна.

А певци запяха песен — и гальовна бе, и тиха.
Даровете от коприна след това се умножиха.
Цар Придон не се посрами пред Нестан и пред жениха,
а при нейната усмивка перлите ѝ се откриха.

Сякаш снесени от гъски, за да смайват умовете,
девет бисера им даде гостололюбният владетел;
и брилянт, напомнящ слънце, им поднесе той в ръцете —
би рисувал и художник, ако нощем той му свети.

После с дивни огърлици любопитство в тях събуди —
от шлифовани брилянти и разкошни изумруди. . .
След това с огромно блюдо смелия спасет учуди:
тежко бе да му го връчи — царят доста се потруди.

Блюдото бе чак догоре с едри перли и ахати.
После цар Придон към всички радостни усмивки прати.
И дворецът бе отрупан с кадифета и брокати.
Тариел благодари му с думи топли и сърцати.

Цар Придон им вдигна сватба и тя трая осем дни;
осем пъти ги дарява — всичко кой ще оцени!
Чуваше се даже нощем хор от арфи да звъни;
младоженците блестяха с равностойни светлини.

Тариел се спря пред царя с ей това сърдечно слово
«Твоето сърце бе вярно и за мен на смърт готово!
Как да ти платя за всяко изпитание сурово —
аз чрез теб балсам намерих и съм жив и здрав отново!»

Автандил за мен, ти знаеш, си рискуваше главата,
затова горя от жажда да помогна на събрата!
Нека пред самия тебе тайната си разпечата!
Помощ той ми даде вчера, днес дължа му аз отплата!

Питай го: «С какво ще плащам днес за твоите беди?
Бог за всичките ти мъки нека те възнагради!
Ако аз не ти помогна, нека той не ме щади,
нека почна да блуждая пак без дом като преди!»

Как, кажи ми, да помогна на душата ти ранена?
Към Арабия да тръгнем — тази мисъл ме осеня.
С думи или с меч, скръбта ти там ще бъде разрешена.
С Тинатин не те ли свържа, няма сам да се ожения!»

Щом спаспетът чу чрез царя тая искрена покана,
той широко се усмихна, после весело подхвана:
«Аз не искам чужда помощ за откритата си рана!
Моята луна сияе, в плен не е била държана!»

Радостно, по божа воля, тя заема своя трон.
Целият народ я тачи, всички ѝ дължат поклон.
Там вълшебници и каджи не изтръгват плач и стон.
Трябва ли ми чужда помощ според теб, царю Придон?»

Помислите на небето са дълбоки и неясни.
Щом поиска бог — ще бъде, огънят ми ще угасне!
Пак над мен ще засияят нейните лъчи прекрасни.
Пламенните ми копнежи дотогава са напразни.

Отиди и обясни му: «Ти си чужд на всяка злоба!
Нужно ли е да изказваш благодарности на роба?
Роб съм ти отдавна, още в майчината си утроба.
Ако славен цар не станеш, нека стана пепел в гроба!»

Национална библиотека
България

Ти си казал: «Аз желая близка среща между тях!»
В тия мисли добротата на сърцето ти познах.
Меч за любовта не трябва и от думи ме е страх.
Чакам милост от небето, за да не изпадна в грях!

Искам само да се свършат скоро твоите несрети!
Нека в Индия те видя да царуваш над царете,
а до теб самото слънце с образ, който ярко свети!
Да останеш без противник след двубоя с враговете!

Стане ли това, което днес от все сърце желая,
с моето прекрасно слънце ще се видим най-накрая. . .
Ще угасне онзи огън, който вече ме отчая. . .
Друго засега не искам, пред ласкателства нехая!»

Тариел изслуша тези Автандилови слова
и реши: «Не съм съгласен! Той не се обоснова!
Както той намери средство и от смърт ме отърва,
аз така до смърт готов съм да му служа за това!

Бърже се върни, предай му следното от мое име:
«С твоя възпитател трябва да се видя — помогни ми!
Мисля, че погубих доста от слугите му любими,
затова ще искам прошка за простъпки непростими!»

Тъй кажи: «Недей да водиш с мене преговори само!
Казах и ще предприема пътешествие голямо!
Ростеван ще ме изслуша, аз ще му говоря прямо;
най-почтително ще моля, ще измоля дъщеря му!»

Нурадин-Придон предаде чутото на Автандил:
«Тариел не би отстъпил, ти не би го убедил!»
У спасета пламна пламък, стана мрачен и унил;
почитта си към царете той бе честно съхранил!

Той отиде при витяза, после падна на колѐне
и с приведен ниско поглед, и с очи, в сълзи облени,
промълви: «От мои грешки царят тежко огорчен е!
Нека вече не прекършвам малкото му вяра в мене!

Твоята ръка ще бъде от господен съд възряна!
Срещу своя възпитател да извърша ли измяна?
Как да вдигна длан на този, който блед за мене стана?
Бива ли слуга към царя меч да вади със закана?

С нея за такова нещо можеш да ме скараш ти.
Разгневи ли се, горко ми, рухvat моите мечти;
безуспешно аз ще диря с поглед нейните черти.
Няма жив да я принуди след това да ми прости!»

Като слънце се усмихна Тариел и заговори,
вдигна го и го принуди да погледне пак нагоре:
«Ти чрез тая своя помощ всички добрини ми стори!
Сам не мога да се радвам, искам ти да бъдеш втори!»

Страх и зоркост между близки ненавиждам страшно
много.
Мразя мрачната надменност, мразя и държане строго!
Верният приятел трябва да се довери! Ей богу —
иначе, мисля, по-добре е да си кажем вече сбогом!

Нейното сърце е твое, ти от нея си огрян.
Аз, понеже съм те виждал, там ще бъда гост желан!
Иска ми се да говоря без увъртане и свян —
трябва да съзра отблизо Тинатин и Ростеван!

Аз желая да му кажа, ако трябва да го моля
брак да сключиш с дъщеря му — да реши по своя воля!
Да умрете ли в разлъка ти и стройната топола?
Украсете се щастливо и взаимно на престола!»

Щом видя такава твърдост в блесналите му очи,
Авандил и не помисли да му противоречи.
Цар Придон отбра дружина до преди да се смрачи
и на сутринта поеха още с първите лъчи.

ПРИСТИГАНЕТО НА ТРИМАТА ВИТЯЗИ В ПЕЩЕРАТА И ОТПЪТУВАНЕТО ИМ ЗА АРАБИЯ

Дивнос мъдрият отдавна казва в божия прослава:
«Бог не сътворява злото, той доброто сътворява!
Той унищожава злото, а доброто възсъздава,
съвършен и безупречен, все по-съвършен той става!»

Към Арабия три лъва като три слънца вървяха.
Спираше се всеки пътник пред Нестан с усмивка плаха.
Сякаш че криле на гарван над кристала ѝ висяха,
много чар и много нежност нейния рубин красяха.

Слънцето върху носилка грееше из тоя път;
много зверове успяха със стрели да повалят.
Те изпълваха неволно с радост всеки земен кът.
Всички бързаха веднага да ги спрат и с дар дарят.

Сякаш днес, когато мъдра мъдрата беседа сменя,
слънцето огря е луните необятната Вселена.
След една просторна местност, пуста и незалесена,
те достигнаха скалата над реката възвисена.

Тариел ги спря сърдечно: «В мен признайте домакина!
Тук ме мъчеше безумство, но то мина и отмина.
Тук Аснат ще сготви дивеч — после цялата дружина
ще гостя и ще дарувам с много злато и коприна!»

Те нахлуха в пещерата, любопитни и смутени,
докато Аснат им сготви от убитите елени.
Днес към миналото всички гледаха развеселени
и благословиха бога за щастливите промени.

И развличайки се, всички минаха през пещерата
към съкровища, които Тариел им разпечата;
цялата съкровищница бе нечувано богата,
но у тях не лумна завист и не им рани сърцата.

Тариел отрупа щедро всички с дарове достойни,
в щедростта си не забрави ни началници, ни войни.
Никой там не бе забравен — даровете бяха двойни,
но съкровищата сякаш си останаха безбройни.

На Придон продума: «Трудно с тебе ще се разплатя!
Знайно е: «С добро се плаща за доброто на света!»
Цялото това богатство, за което не ламтя,
отсега ще бъде твое — нека те обезщетя!»

Ниско поклони се царят с благодарност най-голяма:
«Мислиш ли, че съм безумен и че разум в мене няма?
Своя враг, и дъб да бъде, ти би стъпкал като слама.
Вгледам ли се в теб, щастлив съм, казвам ти го и не мамя!»

Той изпрати за камили, а отрядът си почина;
после всичките богатства прати в своята родина.
За Арабия по-късно тръгна цялата дружина.
Автандил бе щърбав месец — в страх пред слънцето
изстина.

До Арабия най-сетне стигнаха след дълъг път;
виждаха, че край селата яки крепости стърчат,
в сини и зелени дрехи жителите как скърбят —
в плач по Автандил неволно ги събаряше сънят.

И при Ростеван изпрати Тариел нарочни хора:
«Господарю, приеми ме, искам с теб да поговоря!
Цар на Индия, аз идвам като гост на теб и двора.
Връщам ти цвета на роза, недокоснат от позора!»

Разгневи те преди време идването ми в страната.
Ти поиска да ме хванеш — можех зле да си изпатя.
Аз създадох много мъки и на теб, и на войската —
много воини погубих в кървавата си разплата!

9419359330
103301010330

Знай, царю, заради тебе аз от път съм се отбил!
Бих се радвал, ако вече своя гняв си потушил.
Цар Придон ми е свидетел, че не бих те с дар дарил,
че с единствен дар пристигам — този дар е Автандил!»

Щом вестителят пристигна в дворцовата тронна зала,
царят онемя от радост — свърши дългата раздяла.
Тинатин неволно пламна като утрин засияла,
сянката от мигли трепна над рубина и кристала.

Гръмна призив на литаври и се смеси с гласовете.
Воини се суетяха — бяха стройни и напети;
те донесоха седлата и приготвиха конете —
яхнаха ги, храбри духом и стоманени в ръцете.

Ростеван, на кон, начело на войската полетя.
Следваха го много хора от околните места.
Те възхваляха високо божията доброта:
«Злото има край, доброто е без край във вечността!»

Щом съгледа как войската отдалеч към тях завива,
Автандил възпря витязя, каза му слова такива:
«Гледай как от прах и пепел равнината става сива!
Затова ме мъчи огън и сърцето ми се свива!»

Там е моят възпитател, той към нас се приближава.
С вас не идвам, в мен сърцето се пече върху жарава.
Никой като мен не страда от такава лоша слава.
С цар Придон ме защитете — няма там какво да правя!»

Тариел го спря: «Добре е, че почиташ Ростеван!
Остани и ме почакай тук с княгиня Дареджан!
Ще му кажа, че се криеш, че те мъчи страх и свян.
С божа помощ ще получиш слънцето с тополов стан!»

Автандил започна бързо малък шатър да разстила
за Нестан, чиято хубост всички там бе поразила.
От ресниците ѝ лъхна лек ветрец с галювна сила.
Тариел пое нататък без отряд да го закриля.

Цар Придон след него тръгна през просторната моравя.
Ростеван видя витяза гъвкав стан да полюлява,
приблужи, с поклон посрещна този лъв и чак тогава
бащински приветства царя на индуската държава.

Тариел с поклон сърдечен верността си подчерта.
Ростеван с целувка стопли старческата си уста,
въодушевен и смаян, промълви като баща:
«Ти си слънце, щом залезеш, сменя се денят с нощта!»

Пред такава дивна хубост Ростеван съвсем се смая —
здравите ръце, лика му той възхвали най-накрая.
И Придон с поклон приветства царя според обичая,
но не виждайки спасета, царят страшно се отчая.

Ростеван, възхвалил госта, бе смутен и неспокоен.
«Моего сърце е твое! — каза му витязът строен. —
Чудя се, че прекалено ме намираш за достоен!
Имаш Автандил, как можеш да цениш друг някой воин?»

Нека да не те учудва, че не е пристигнал с мен!
Дай, царю, да седнем с тебе там на онзи хълм зелен!
Там ще ти разкажа всичко — като негов сюзерен
ти молбата ми изслушай — аз ще бъда откровен!»

И приседнаха в средата между двата си отряда.
И лицето на витяза бе по-ярко от лампада.
Който в него взреше поглед, сякаш почваше да страда —
неговата реч бе мъдра и се слушаше с наслада:

«Недостоеен съм да кажа моята молба каква е —
но те моля за спасета, който страшно се терзае.
Моли те и тя, която като слънцето сияе,
чийто блясък ме залива и за мен зора в нощта е!

И сега се осмелявам да говоря с искрен глас.
Автандил ме излекува и спаси от моя бяс.
Той забрави, че се мъчи, както се измъчвам аз!
Няма да ти доскучавам с дълъг разказ в тоя час!

Знам добре, че с дъщеря ти те са лика и прилика.
Спомням си го, като плаче, колко жалост предизвика.
Коленича и те моля — нека радостта им блика!
Дай на моя скъп побратим дъщеря си слънцелика!

Друго нито ще прибавя, нито бива според мене! . . .»
Взе той кърпа и врата си върза с пръсти вкочанени.
Тариел преви пред царя като пред баща колène
и които го видяха, бяха страшно поразени.

Щом съзря така витяза, царят много се смути.
Той отстъпи, поклони се ниско, доземи почти,
после промълви: «Разпръсна цялата ми радост ти,
със смирението свое в този миг ме угнети!

Мога ли да не отстъпя, след като ти чух словата?
Аз заради теб готов съм бог знай де да я изпратя!
И от Индия да молиш, пак изпълнил бих молбата!
Тя едва ли би открила равен даже в небесата!

Зет по-хубав от спасета — има ли го и къде е!
Царството си аз предадох, дъщеря ми го владее.
Розата ѝ днес разцъфва, розата ми днес линее.
Аз не искам да ѝ преча — както тя реши, добре е!

И робиня да я вземеш, пак не бих се противил!
Кой, освен един безумец, с нещо би ти възразил?
Как, като го тъй обичам, бих живял без Автандил?
Боже, всяка своя дума бих чрез клетва потвърдил!»

И витязът мигновено, като чу слова такива,
поклони се, без да може радостта си да прикрива.
Поклони му се и царят — приближи с душа щастлива
и взаимна благодарност в тях започна да прелива.

Цар Придон препусна буйно и със своя кон се срасна.
Нека оня се зарадва от такава вест прекрасна!
Полетя — и го доведе. . . Автандил с уста безгласна
бе обзет от смут пред царя, светлината му угасна.

Царят стана прав — спасетът спря като пред свой баща
и прикрил лика си с кърпа, верността си подчерта.
Слънцето се скри зад облак — розата му прецъфтя,
но с какво ще се затули дивната ѝ красота!

Царят пожела с целувка да го срещне пред бойците,
но спасетът коленичи, ниско си разля лъчите.
Царят промълви: «Не бой се, доблестта си ни разкри ти!
Бива ли да се страхуват като тебе храбреците?»

После го целуна нежно: «Бог внезапно те изпрати!
С изворна вода отново този огън в мен заля ти!
Тя е с мигли от жребчета, тя е с вежди от ахати.
Лъве, слънцето ти давам като дар за верността ти!»

Царят го загледа топло и притисна до гърди,
и до себе си го сложи в разговора да седи;
с царството и с дъщеря си той героя награди.
Радостта ценим, когато я постигнем след беда!

Тук спасетът му напомни: «Аз съм много удивен,
че за неговото слънце ти не спомена пред мен!
Поведи го към двореца — нека още този ден
те обгърне с нежен блясък, за да бъдеш в негов плен!

Всички към Нестан тогава се понесоха с конете;
трима храбри Голиати — слънцето пред тях засвети.
Те го грабнаха след битка с враговете си заклети —
искрометен меч бе метнал всеки гордо край нозете!

И побърза царят с поздрав към царкиня Дареджан;
осени го този блясък, от страните ѝ разлян.
От носилката с целувка тя посрещна Ростеван,
който в шемет я възхвали, вдигнал дясната си длан:

«Ти, безоблачна и ясна! Слънце, как да те възславя!
Който има ум, пред тебе той без капка ум остава!
Слънчева и лунна, няма никъде звезда такава!
Може ли човек край тебе розите да съзерцава?»

Всеки смаяно загледа как се стича светлината,
как огромният ѝ блясък къпе щедро равнината,
И в сърцата запламтели див възторг се отпечата!
Гдето да се появеше, там се втурваше тълпата.

И поеха към двореца през просторни равнини.
И със седемте планети всеки слънцето сравни.
Тази нейна хубост никой не можа да обясни.
Скоро стигнаха двореца с яки каменни стени.

Вътре Тинатин видяха — тя бе седнала на трона;
бе в порфирени одежди, бе със скиптър и с корона.
Тя огря лицата с блясък и с усмивка благосклонна.
Тариел поклон ѝ стори — почит за видя в поклона.

И с жена си той застана пред царицата с възхвала.
Тинатин от трона слезе, трепетна и засияла.
С блясъка си те огряха дворцовата тронна зала.
В миг ахатът стана мигли, грейнали лица — кристала!

Тя до себе си на трона ги покани с ласкав глас.
Тариел отвърна: «Имаш ти от бога тази власт!
Тронът ти прилича, както никога до този час!
Слънце на слънцата, водим лъв на лъвовете с нас!»

Хванаха я за ръцете и я върнаха назад;
сложиха я пак на трона, а до нея — своя брат.
Те тогава надсяха в дрехите си от брокат
Вис, Рамин и всичко в този видим и невидим свят.

Тя се удиви, смути се и с очи в баща си впити,
побледня, сърцето нейно буйно затуптя в гърдите.
«Що за свян! — продума царят. — Както казват мъдреците,
силната любов накрая тържествува над бедите!

Бог за хиляди години щастие да ви даде!
Към величие и слава нека да ви поведе!
Останете неизменни като вечното небе!
Нека пръст от ваште длани в гроба да ме погребел!»

И войските си покани Ростеван: «Поклон сторете
и по волята на бога като цар го почетете!
Моят трон от днес е негов — аз повехнах като цвете.
Както служихте на мене, нему отсега служете!»

И глави склониха с почит всички воини събрани:
«Нека бъдем прах за този, който доблестно ни брани,
който верни среща с вяност, а неверни — с боздугани,
който смазва враговете и подсилва храбростта ни!»

Тариел с възхвала каза и царицата разбра:
«Стихна този пламък, който дълги дни във вас горя!
Твоят мъж е брат за мене, ти от днес бъди сестра!
Да накажа с меч врага ви, би било за мен игра!»

СВАТБАТА НА ТИНАТИН И АВАНДИЛ, ВДИГНАТА ОТ ЦАРЯ НА АРАБИТЕ

Авандил бе днес въздигнат във владетел на страната.
Тариел, до него седнал, с хубост смайваше тълпата.
Тинатин с Нестан седяха — две сестри и двама братя.
С четири слънца небето сякаш слезе на земята.

И започнаха да носят ястия разнообразни.
Бяха за пира заклани крави и глигани разни.
Гостите дариха с дари — златни, сребърни, елмазни.
Царските лица блестяха слънчеви на тоя празник.

Звъннаха брилянтни чаши и рубинови стакани —
с дивни цветове, с гравюри много тънко обковани.
Който сватбата възпее, сигурно прочут ще стане!
Ти би казал на сърцето: «Стой при гостите отбрани!»

Надойдоха музиканти и засвириха с кимвали.
Трупаше се куп от злато и рубини засияли,
а от сто места течеше вино в златните бокали. . .
Чак до сутринта кънтяха пълни с гости всички зали.

Всички бяха с дар дарени — бедни и осакатели.
Вред разхвърляни блестяха много перли снежнобели.
Гостите кюлчета злато и атлас си бяха взели.
Тариел на тази сватба беше шафер три дни цели.

Ростеван в зори повика слънцеликия витяз
и така му каза: «Всички гледат към **Нестан** в захлас!
Ти си царят на царете, тя — царица с **дивен** глас!
Нека вашите подковки бъдат обеци за нас!

Днес, царю, не е прилично с нас наравно да седите.
И един престол високо бе поставен от слугите.
Авгандил с жена си седна близо, но под тях самите.
Всички дарове за госта с хълм дори не ще сравните!

После царят като равни ги почерпи с питиета,
без да се възвеличава, все с ръка за тост въззета.
Всеки гост възхвали шумно щедростта му непредвзета.
Цар Придон, на трон привикнал, бе приседнал до спасета.

Ростеван, чиято радост бе го днес преобразила,
с щедър дар дари витяза в невястата му мила. . .
И десета част едва ли точно би се изчислила!
Даде им корони, скиптри, бисери, порфир и свила.

Други дарове им даде, както им изисква сана:
бисери като яйцата на кокошка от Романия¹,
колкото яйца на гълъб, перли с цвят на морска пяна,
хиляди жребци, високи като хълми, за кервана.

На Придон поднесе перли в десет подноси догоре,
десет породисти коня със седла, с юзди и шпори. . .
Тариел, могъщ и мъдър, лек поклон пред царя стори,
пийнал бе, но като трезвен с благодарност отговори.

Трябва ли да продължавам? Нижеха се дни след дни.
Вече месец в пир премина, в песни, в ядене, в черпни.
Ростеван с рубини дивни славния витяз плени —
те заляха като слънце всичко с нежни светлини.

Тариел бе като, роза с пухкав, лек снежец покрита.
Той при Ростеван изпрати Авгандил да го попита:
«Мислиш ли, че тук да бъда, някога ще се наситя?
Но врагът у нас напада — Индия е без защита!

С ум и разум се надвива всяка глупост по земята.
Знам — ще страдаш, ако лошо се стекат за мен нещата!
Ако не замина, злото ще се втурне слепешката!
Бог ще позволи да дойда пак при теб и при събрата!»

«Що за скръб е — каза царят, — на която се поддаде?
Разсъди добре, пази се от възможни изненади!
Настоявам да поеме Автандил след теб с отряди!
Уловете в плен врага си, пригответе му засади!»

Автандил повтори всичко, но витязът го пресече:
«Скрий кристалните огради зад рубините, човече!
Слънце, ти едва с луната се намери тази вечер. . .»
Автандил му се усмихна: «Подиграваш ли се вече?»

Ти би искал да си тръгнеш, да ми се надсмееш само,
да ме обвиниш: «В беда съм — него го държи жена му!»
Как живял бих тук без тебе и без братското ти рамо?
Не! Да предадеш приятел, е предателство голямо!»

Тариел разтвори рози, звънна смях като кристал
«Знай — без тебе по-голяма ще е моята печал!
Щом желаш, тръгвай с мене, аз съвсем не бих те спрял. . .»
Автандил събра войските — дълго бе за тях мечтал.

И безбройна рат тогава своя вожд и цар почете;
и сто пъти по хиляда се събраха там мъжете —
в хорезмийски брони бяха конниците и конете.
Ростеван дълбока мъка при раздялата усети.

За посестримите млади също бе дошла раздяла.
Гръд до гръд и шия с шия, в странна някаква отмала,
клетва да си бъдат верни всяка искрено бе дала.
И тълпата с таен трепет ги загледа онемяла.

Щом зорницата се срещне сутрин с бледата луна,
те като сестри угасват със еднаква светлина.
По повеля на небето не остава ни една.
Двете могат да се видят от върха на планина.

Този, който своя образ и подобие им дава,
ту за кратко ги сближава, ту пък ги раздалечава.
Двете рози се простиха с плач в зелената морава.
Щом човек така ги види, той с живота се прощава!

И Нестан продума: «Беше по-добре да те не срещна!
Нямаше така да страдам и да бъда безутешна.
Но пиши ми, за да зная как си ти — така безгрешна!
Като мен и ти ще страдаш след раздялата ни днешна!»

Тинатин отвърна: «Слънце, ти двореца освети!
Тежката раздяла с тебе винаги ще ме гнети.
Винаги ще моля бога: «Боже, смърт ми изпрати!»
Колкото пролея сълзи, толкоз дни царувай ти!»

И целувката на двете бе печат на любовта им.
Тя, която тук остана, втренчи взор неразгадаем.
Другата се заобръща, цяла в огън осезаем.
И десета част не мога да опиша от скръбта им!

Ростеван бе луд от мъка при раздялата горчива;
стенеше хилядократно, без дори да се прикрива;
като от котли кипящи сълзи почна да пролива.
Тариел бе с образ, който губи свежестта си жива.

Царят пламенно целуна натъжения витяз:
«Някаква стократна болка ме измъчва в тоя час!
Идването ви бе чудо, от което бях в захлас!
Вчера ти живот ни даде, днес подготвяш смърт за нас!»

Тариел възседна коня, улови с ръка юздите.
Рукнаха искрящи сълзи от очите на бойците:
«Като знаме надсияваш слънцето и нас самите!»
«След раздялата ще бъда — каза той — като скалите!»

И отново те поеха с бойна свита и с товари:
Автандил, Придон, витязът — слънцето на път ги свари.
А стохиядна войската цялото поле прошари —
те препускаха пред нея като братя и другари.

Път тримесечен. . . О, нека бог даде мъже такива!
Никой не посмя по пътя да оказва съпротива.
Нощем бяха на трапеза шумна и гостолюбива.
Виждаше се само вино в чашите им да прелива.

ТАРИЕЛ УЗНАВА ЗА СМЪРТТА НА ИНДУСКИЯ ЦАР

Те на хребета видяха някакъв голям керван;
всеки керванджия беше с мулето си в чер саван;
носеше перчем, перчемът бе навит, а не развян. . .
Царят каза: «Тук да дойдат, ще останем тук на стан!»

И с водача си дойдоха всички тия керванджии.
Тариел ги спря: «Кои сте и защо сте в черно вие!»
Те отвърнаха: «Старинен обичай в това се крие!
Жители сме на Египет — в Индия били сме ние.»

И у тримата витязи бурна радост запламтя,
но привидно равнодушни те посрещнаха вестта.
Тариел ги заговори, но индуска бе речта —
продължиха на арабски и разбрана стана тя.

Той продума: «Я да чуем там какви са новините!»
И ги чу: «Гневът на бога в бедствия ги запокити.
Там проливат дъжд от сълзи и мъжете, и жените —
като лудите изгубват своя ум и мъдреците!»

И водачът на кервана устните си разпечата:
«Парсадан, щастлив и храбър, бе владетел на страната!
Щерка му била прекрасна като слънце на слънцата:
зъби-перли, стан-топола, гарван тъмночер — косата!»

Тя се влюбила безумно в амирбара с гъвкав стан;
той убил жениха. . . Царят пламнал в гняв необуздан.
Лея ѝ над нея бдяла — след това по неин план
с гръм над Индия преминал смъртоносен ураган.

Тя била от град Каджети и магьосница била,
и сиящото слънце тя обгърнала с мъгла;
най-накрая заплатила зле за злите си дела,
но цветца посадила в чужди нечии поля.

И лъвът поел да дири слънцето си по земята;
и изчезнал. . . И се скрило слънцето ведно с луната.
Дирили ги, но напразно. . . Много кръв била пролята.
Царят казал: «С бавен огън бог измъчва ми душата!»

Диренето бе безплодно — царят нищо не спечели.
В Индия царува горест, там кимвалите са спрели.
Царят бе съвсем доскоро болен в своите постели,
а сега и той е мъртъв, стъпките му са замрели.»

И търговецът завърши. . . А пред цялата войска
изпищя Нестан и рязко скъса булото с ръка.
Тариел изстена също, скритото разкри така.
Дъжд от нарцисите рукна, втурна се като река.

Да умра, ако пред нея слънцето не падне в мрак!
Леко лъхна с дъх на роза образът ѝ като мак.
Виж — в кристални раковини перли бели като сняг!
Да ѝ въздаде похвала за мъдрец е трудно чак!

Тя заплака за баща си с плач на славеи в нощ смълчана.
Тя косите си разкъса, в сълзи цялата обляна.
Розата внезапно клюмна, мъх рубина ѝ обхвана.
Слънцето се скри зад облак и светът по-тъмен стана.

Своя образ изподраска, изпокъса си косите.
С кръв размесени течаха сълзите ѝ от очите:
«Татко мой, смъртта си диря, бях най-зла към теб от злите!
Бях към теб неблагодарна — с мама как ще ми простите!

Светлина на моя поглед, жив защо не ме дочака?
Кой ще ти разкаже, татко, как сърцето ми заплака?
Слънце, пак ли ще сияеш над мъдреца и глупака?
Планина, защо се вдигаш? Свят, защо не рухнеш в мрака?»

9419359211

1116 001119333

«Възпитателю, къде си? — горко Тариел простена.
Чудя се, че не потъва в мрак огромната вселена!
Слънце, ти за нас угасна, сумрак пътя ни засеня —
бога помоли да бъде моята вина простена!»

После Тариел поиска: «Още нещо разкажете!»
«В Индия — един отвърна — не затихват боевете.
Втурнали са се хатайци над града на градовете,
някой си Рамаз ги води — много зъл е той, проклет е!»

Бди царицата, по-мъртва даже и от мъртъвците.
Но индусите се бият, безнадеждни, упорити.
Всички кули са превзети, разрушени са стените.
О, слънца, не е ли време този мрак да осветите?

Всички там, а с тях и ние, носят черно облекло.
Че сме гости от Египет, бе за нас добре дошло.
Хан Рамаз и не помисли за било и не било
с царя ни да влиза в разпри — и не ни направи зло.»

Тариел реши и тръгна, само като чу това;
за един ден той с войската път триденевен извървя.
Знамето се вдигна дръзко и свободно се развя —
вижте Голиат да вдига в пламък пламенно глава!

ПРИСТИГАНЕТО НА ТАРИЕЛ В ИНДИЯ И ПЛЕНЯВАНЕТО НА ХАТАЙЦИТЕ

Границата на страната бе едно планинско бѣло.
Враже множество бе долу цялото поле покрило.
Викна Тариел: «Юнаци, вижте онова гѣмжило!
Ако бог даде, не би ги нищо в тоя миг спасило!

Те са виждали по-рано моят меч да ги избива.
Броните им аз разсичах, смазвах всяка съпротива!»
Автандил го спря: «Не трябва тилни думи за такива!
Те ще станат прах и пепел в тази битка справедлива!»

И готови днес за всичко, те се гледаха без страх.
Всеки воин яхна коня, меч изтегли със замах;
яздеха едни, а други с радост гледаха към тях.
И войската се понесе, вдигна стълбове от прах.

И връз предните колони с вой войската връхлетя;
и ги разгромиха, както Тариел ѝ обеща;
свличаха ги от конете, връзваха ги с лекота. . .
Тариел бе строг: «Чии сте, кой ви тласна към смъртта?»

Те признаха: «Господарю, нас ни лѣгаха, простете!
Хан Рамаз на пост ни сложи да следим за враговете!»
Тариел им заповяда: «Тръгвайте, глупци проклети,
и на хан Рамаз веднага най-подробно разкажете:

«Тариел се е завърнал горд, могъщ, покрит със слава.
Той царува над царете и на всички страх внушава.
Той ни сочи като пример тази кървава разправа.
И страхът от смърт навярно много често не спасява!

Как щѐ можѐм храбрѐците да възпрѐш с безумна рѐч?
Как помисли да се втурнеш в Индия от тъй далеч?
Аз дойдох, за да подложa твоята войска на сеч,
за да притѣпя в плѣтта ти своя твърд и остър меч!

Пригответи се, аз не искам ей така да се прокрадна!
Строй войските си за битка — тя ще бѣде безпощадна!
Словоблюдецо, ти плещеш за победа кръвожадна!
Шлема ти ще смачкам, както някога като нападна!»

Всички стражи в надпревара се понесоха завчас;
не помислиха да скриват нищичко от хан Рамаз:
«Царят на страната идва с много воини към нас,
а един от тях ще смаже двама души в своя бяс!»

Гневното индуско знаме заплющя под гневен вятър;
вдигна се арабско знаме — вееха се в планината.
И държеше всеки воин копието си в ръката.
И Придон бе там, където кръв се виждаше пролята.

Повървяха и видяха конници с петстотин коня.
И арабите решиха да се построят в колона.
Тариел ги спря: «Постойте!». . . И ги задържа на склона.
С конниците си пристигна хан Рамаз без щит и броня.

И пред коня на витяза той започна да пълзи:
«В името на бога моля, повече не ме мрази!
Нека ме откарат мъртъв, моля ти се през сълзи!
Моето сърце бе подло и съдбата го срази!

Десет май години вече вас ви нямаше в страната!
Птиците без цар са жалки, а орелът — без крилата!
И въпроси твърде спорни аз повдигнах слепешката.
Сам живота си погубих, сам си проиграх играта!

Аз те моля, нека бѣда аз единствен обвиняем!
С мен са петстотин везири — всички грехове си знаем.
Отсечи им с меч главите и без жал пролей кръвта им!
Другите не са виновни, пожали ги, милост дай им!»

И заклеха се пред бога ниско, д̀оземи поч̀ти:
«В името на бога молим да не ни убиваш ти!»
Ханът също коленичи — Тариел не се смути.
Бог на каещ се прощава — как човек да не прости!

Който стори грях, е дл̀жен на плача си да разчита!
Всеки ниневиец¹ носел с прах главата си покрита,
който пред гнева на бога да му служи за защита. . .
И светът така разплита_онова, което сплита!

Аз съм чел и препрочитал мъдреците неведн̀ж
и разбрах с какво е храбър истинският храбър мъж!
«Победиш ли в бой врага си, спри се, своя гняв задр̀ж,
за да си напълно храбър, за да бъдеш всемог̀щ!»

Кротко мъдър, като бога, Тариел така заключи:
«Който се смири, не бива да загине като куче!
Ако е засукал нещо, трябва пак да го разсуче!
Грешката си днес поправих — нека тя и вас поучи!»

Те с поклон благодариха, че не са до крак избити.
И благословиха бога с вик, процепил висините.
Тариел постъпи мъдро и не им отне главите —
но гладуващ за плътта им, мечът му не се насити!

А Мушар изгря високо, за да му съзре лицето.
Огнят на яростта си той бе потушил. . . И ето —
хански воини дойдоха да го видят в дефилето.
И над Индия се спусна ярък блясък от небето!

После бърз гонец препусна в дефилето с тоя зов:
«Той помилва всичко живо!» . . . Екна шумен благослов.
Радваха се те, защото Тариел не бе суров:
«С меч ни победи по-рано, днес ни победи с любов!»

И с поклон тълпа индуси пред витязите застана:
знамето си щом съгледа, тя замря разколебана.
Никой, никой не повярва, всички шепнеха: «Измяна!»
Тариел за тях бе мъртъв — и тревога ги обхвана.

Национална библиотека
и архив на Република България
3025000101033

«Ето ме, пред вас е царят! — Тариел им заговори,
С мен е тази, чийто блясък даже с мълниите спори!
Бог ни прати милостта си от небесните простори.
Идвайте, без вас скръбта ми сигурно ще се повтори!»

Чак тогава те разбраха, че врази не са нахлули.
Заблестяха с ярък блясък укрепления и кули.
Шумен възклик се понесе: «Небесата са ни чули!
Вчера бог бе безпощаден, днес скръбта ни сам потули!»

И пред гостите вратите се отключиха веднага.
Срещнаха ги хора в траур, радостно, с усмивка блага.
Тариел с Нестан се спряха — в розите им бликна влага.
Вижете как крило на гарван към кристала се протяга!

Както трябваше, витязът луд от скръб по царя стана.
Плачеше с пламтящи сълзи над разтворената рана,
биеше се по главата пред тълпата насъбрана
и ахатовите храсти чистеше с кристална брана.

А като съгледа в траур как придворните стоят,
пронизително извика Тариел за втори път.
Ред по редом кръв и сълзи продължиха да текат.
И прегръщаха го всички като братя, гърд до гърд.

И дошлите изразиха колко им тежи скръбта.
Слаба бе Нестан да плаче за добрия си баша;
клюмна тази крехка роза — как ще се повдигне тя!
Не разцъфнаха усмивки върху ниции уста!

Светлата царица-майка в този миг се появи.
«Кой и за какво ридает? — тя пред тях се удиви. —
Бог изпрати милостта си върху нашите глави.
Нужно е да го възхвалим, да не охкаме: «Уви!»

После тя с любов витяза към гърдите си привлече:
«Днес ме мъчи бавен огън, другият угасна вече!
Замълчи и успокой се, и изслушай моите речи —
господ-бог при мен ви върна и на радост ме обрече!»

Но Нестан през сълзи каза: «Майчице, какво да правя?»
Бе с червено-жълти дрехи — траур днес те състарява.
Моят горд баща остави своя трон покрит със слава!»
Майката възпря плача ѝ: «Ох, не ставай мекушава!»

После я покри с целувки пред събраните герои —
смачка дъхавата роза, изтъни това алое.
След това така ѝ каза: «Стига с тия сълзи свои!
Чакат ни безброй блаженства — тоя свят не мой, а твой е!»

Малко мина и витязът бе все още смъртноблед.
Царедворците с поклони се придвижиха напред.
И слънцата засияха, и ги срещнаха с привет,
и целунаха ги с радост, според сана, ред по ред.

Автандил с Придон дойдоха със съчувствени слова.
Тариел се спря: «Царице, най-подир ми провървя!
Нямам време да разказвам — бог чрез тях ни отърва!
Върнахме се живи-здрави и на тях дължим това!»

Не след дълго към двореца те пое да вървят.
Там царицата поиска всички да се веселят:
«С божа помощ враговете няма да ни навредят!
Радостта у мен прелива като вино в златен съд!»

«Стига траур! — тя извика. — Барабани и кимвали!
Нека вече се изпълнят с шум и песни всички зали!
В златни пояси стегнете дрехите си засияли!
Стига плач! Шумете, пейте — колко време сте мълчали!»

СВАТБАТА НА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН И ТАРИЕЛ

После двамата съпрузи хвана за ръцете тя
и на трона ги постави — и предаде им властта.
Нейното сърце укрепна, мъката ѝ отлетя;
никого тя не разплака, с радост замени скръбта.

След това от своя траур бърже се освободи.
И на своите придворни тя отново нареди
да се облекат, да бъдат весели като преди:
«Нека мъката забравим, радостта ни се роди!»

Тариел с жена си седна — той не бе на трона сам.
Други като тях по хубост и достойнство не знам!
Чий език ще ги възхвалява с подходящ възторг и плам?
Могат ли да им приличат синовете на Адам?

Тариел постигна всичко — а за него и жена му
тия седем царски трона бяха шастие голямо.
Радостта ни става двойна след страданието само!
Щом човек познае мъки, по е силна радостта му!

Вижте — като двойно слънце са невястата с жениха!
Гръмнаха тръби, литаври — него цар го обявиха.
Ключовете на хазната след това му повериха.
«Той е нашият владетел!» — всички с радост потвърдиха.

И издигнаха два трона за Придон и Автандил.
Подвизите им чутовни кой не би възвеличил!
Не, до днес такива смъртни бог не беше сътворил!
Те разказваха на всички за живота си немил.

941935939
902221101939

Песни пееха, ядыха, чукаха се със стакани.
Стана сватбата, каквато трябваше сега да стане!
Там за всички гости бяха равни дарове подбрани —
даровете за бедняци бяха другаде държани.

И царицата помоли гостите да замълчат:
«Всички старци и вдовици трябва с дар да се дарят!»
И съкровища безбройни им раздаде този път:
«Помолете небесата над съпрузите да бдят!»

Тарнел я спря: «Царице, дай ни, моля ти се, знак,
че от името на бога ще помилваш своя враг!
Хан Рамаз видя уплашен меча ми и моя стяг.
Който грешник се покае, бог към него бива благ!»

И великата царица каза ласкаво: «Добре!»
И поклон направи ханът пред събраните царе.
Тоя низ от сладки песни тя поиска да не спре.
И в пира огромна радост закипя като море.

Куп брилянти, злато, перли погледите приласка —
той бе като хълм пред всички, бе бушуваща река.
Който искаше да взема, вземаше си ей така. . .
А пазачите стояха, без да ги възпрат с ръка.

Царят викна към бойците на Придон и Автандил:
«Вземайте, не се плашете — всеки гост за нас е мил!»
По катър с товар от перли вече бе ги надарил
и с какви не още дари — сам не бих ги изброил!

Към Придон и към спасета щедростта му разцъфтя.
Пред съкровища такива млъква всякоя уста!
И царицата бе щедра, нищо не потули тя
и могъщите герои надари с безброй неща.

В Автандил, в Придон видяха пратеници на съдбата.
Екна възглас: «Вие само ни опазихте богатата!»
И като закон от всички волята им бе призната,
и с придворните красяха всички приеми в палата.

С много дарове богати Тариел почете хана
и му каза: «Ти ще плащаш дан за своята измяна!»
Ханът падна на земята и когато после стана,
тръгна с благослов — в гласа му вече нямаше закана.

А индуският владетел след това Аснат повика:
«И учител не постъпва като теб, и ученика!
Властвуйвай в едната седма от страната ни велика,
сред щастливите щастлива, докато те бог повика!

Мъж вземи си, който с тебе царството да управлява,
но и царят като тебе нека ни се подчинява!»
Но Аснат пред него падна: «Ти си мой живот и слава!
Мога ли добре да бъда, ако днес ви изоставя?»

О, царю, ще те помоля да не пламнеш разгневен!
И земята в дар да имам, моят дух е тук блажен!
Твоите лъчи ми стигат, за да грее моят ден —
тази ме държи, която е възпитана от мен!»

Тариел повтори: «Стига страда пред човек, когото
спомените за плача ти му напомнят пак теглото!
Чуй добре какво ти казвам и поразмисли, защото
ти така бойци ще имаш, злото ще смениш с доброто!»

Тя се подчини: «Бедите вече свършиха за нас!»
И намериха за нея умен и добър витяз.
Той я хвана за ръката и в такъв тържествен час
стана цар, а тя царица — дадоха им трон и власт!

Тримата събратя бяха заедно не много дни.
Колко дарове течеха — кой с какво ще ги сравни!
А какви коне и перли! . . . Край на всички изпитни!
Само Автандил бе мрачен и започна да страда.

Тариел разбра, че страда все по своята любима
и му каза: «Подозирам, гняв към мене те обзема
и при седемте ти мъки вече осма мъка има!
Тази радост с теб да бъда за света е непростима!»

«Трябва също да си тръгна! — спря го цар Придон смутен. —
Но на гости ще ти дойда в някой недалечен ден!
Като старши брат към брата винаги постъпвай с мен —
аз към теб ще тичам, както тича към вода елен!»

Тариел му отговори: «Е, добре, тръгни и ти!
Но недей да ме забравяш, скоро пак ме навести!»
А на Автандил продума: «Скръб по тебе ме гнети!
Лъве, чака те луната. . . Затова сега прости!»

И с вълнение в гърдите прати той на Ростеван
съд с брилянти инкрустиран и безмерно скъп кафтан:
«Нека в дар от мен го има чрез могъщата ти длан!»
Автандил го спря: «Животът как би бил без теб живеян!»

А Нестан дари сестра си с рядка шуба, с наметало. . .
За подобен дар не зная друго по-достойно тяло!
Прати ѝ брилянт, пред който всичко тук би ослепяло —
виждаха го всички нощем като слънце засияло.

Автандил, възседнал коня, се прости със своя брат.
Тяхната раздяла с пламък, всичко в тях превърна в ад.
Плачеше тълпата, пътят бе от сълзите залят.
Автандил се спря: «Уби ме със жлъчта си тоя свят!»

После той с Придон се спусна и премина планините.
След това дойде раздяла, овлажняха им очите.
Те достигнаха целта си — бяха страшно упорити.
Автандил дойде в Арабия — там бе свършено с бедите.

Той за всичките араби бе украса на страната;
слънцето си там съгледа и просветна му в душата.
С нея той на трона седна — въвн бе радост непозната.
Бог венеца му със сила осени от небесата!

Тримата царе навеки все тъй предани си бяха.
Сбъдваха им се мечтите, срещаха се и дружаха,
и за всеки непокорник мечът техен бе заплаха.
Разшириха си царствата и без труд забогатяха.

Като сняг навред поравно те посяха добрини
над старици, над бедняци и над сироти жени. . .
Даже нрава на крадците след това се промени.
Вълци и кози пасяха в мирните им равнини.

Е П И Л О Г

Свърши вече тази повест — като сън сте я видели.
Времето е тъй коварно — те отдавна са умрели.
Мислят някои, че дълго, но и те са миг живели —
аз го казвам, месхът¹, който се нарича Руставели!

Цар Давид² е бог грузински — слънцето го направлява!
В стихове стъкмих за него тази повест величава.
Той от Изток чак до Запад вдъхва страх със своята слава,
вероломните наказва, преданите награждава.

Как възпял бих аз делата, храбростта на цар Давид!
Тази повест за витязи и царе с надменен вид,
за делата им достойни и за нрава упорит,
аз открих и преразказах в стихове като гранит.

Как да вярваш на живота — краткостта му е позната!
Не могли да мигнем даже, той завършва на земята.
Дирим нещо, но защо ли? Изменчива е съдбата —
този е добре, когото тя закриля в двата свята!

Амиран Дереджанидзе вдъхнови Мосе Хонели³.
В гъвкав стих Абдул Месия бе прославен от Шавтели⁴.
Диларгет пък бе възхвален в песен от Саргис Тмогвели⁵.
Тариел със сълзи горки ви описах аз — Руствели⁶!

КРАТКИ ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

ПРОЛОГ

1. Лъв — подразбира се съпругът на царица Тамара (1184—1213) Давид Сослани (ум. 1207).
2. Езеро ми бе мастило, а тръст трепетна — писците — под «езеро» се разбират очите, а под «тръст» — станът на възпяваната от поета царица Тамара.
3. Знам, че и под чук оловен камъкът се раздробява — в случая се подразбира, че твърдото сърце на поета се разбива от нежната хубост на царица Тамара, както в древността твърдият елмаз се обработвал с оловен чук.
4. Руставели — означава «произхождащ от Рустави» или «владетел на имотите в Рустави» — Месхети, Югозападна Грузия.
5. Персийска — подобна поема не съществува нито в персийската, нито в някоя друга литература; навярно поетът си позволява по-голяма свобода при възхвалата на своята любима царица Тамара.
6. Чоган — тояжка със завит край за удряне на топка.
7. Аз възпявам пак жената, някога от мен възпята — т. е. царица Тамара. Смята се, че става дума за една по-рано написана и загубена творба.
8. Миджнур — безумно влюбен.

РАЗКАЗ ЗА РОСТЕВАН, ЦАРЯ НА АРАБИТЕ

1. Роза — под «роза» при различни случаи се разбират: устните, страните, лицето, самият герой или героиня.
2. Амирспасалар — върховен военачалник.
3. Спасетет — пълководец.
4. Амилахор — началник на конюшните.

ЦАР РОСТЕВАН
И АВТАНДИЛ НА ЛОВ

1. Р о б — тук думата означава и роб, и слуга, и васал.

АРАБСКИЯТ ЦАР СРЕЩА
ВИТЯЗА В ТИГРОВА КОЖА

1. К р и с т а л — може да означава сълзи, лице, зъби.
2. М е р а н и — бърз кон.
3. Д е в — зъл великан.

ТИНАТИН ИЗПРАЩА АВТАНДИЛ
ДА ДИРИ ВИТЯЗА В ТИГРОВА КОЖА

1. И преля кристал в рубина и изгря ахат в ахата — под «рубин» се разбират устните, другаде — страните, а под «ахат» — клепките, другаде — зениците.
2. Н а р ц и с и — подразбират се очите или клепките.

АВТАНДИЛ ТРЪГВА ДА ДИРИ
ВИТЯЗА В ТИГРОВА КОЖА

1. Д и в н о с — Псевдо Дионисий Ареопагит (Петър Ивер) — гръцки философ от V в.
2. Е з р о з — навярно става дума за еврейския поет от 12-и в.
3. Р о ж б а н а А д а м — човек.
4. В и с — главна героиня на романа «Вис и Рамин» на Гургани.
5. Р а м и н — главен герой на същия роман.
6. К а д ж и — полуфантастични зли същества.
7. Р у с т а м — главен герой на поемата «Шах-наме» — на Фирдоуси.
8. Х а т а й — смята се, че се има пред вид Северен Китай.

ТАРИЕЛ РАЗКАЗВА НА АВТАНДИЛ
ПОВЕСТТА НА СВОЯ ЖИВОТ

1. А м и р б а р — началник на флотата.
2. К а д ж е т и — страната на каджите.
3. Н а р д и — игра със зарове.
4. Г а б а о н — местност в Палестина.

1. М у к р и — мула.
2. М у л и м — духовно лице (учител, лекар).

Н Е С Т А Н - Д А Р Е Д Ж А Н П О В И К В А
Т А Р И Е Л П Р И С Е Б Е С И

1. Б а д а х ш а н — местност в Памир, където се добивали рубини.

О Т Г О В О Р Ъ Т Н А Х А Т А Й С К И Я Х А Н
И П И С М О Т О Н А Т А Р И Е Л

1. Х о р е з м и й с к о т о о р ъ ж и е — прочутото оръжие, изготвяно в Хорезм — Средна Азия.

С Р Е Щ А Т А Н А Т А Р И Е Л
С Н У Р А Д И Н - П Р И Д О Н

1. М у л г а з а н з а р — измислена страна и град.

М О Л Б А Т А Н А А В Т А Н Д И Л К Ъ М Р О С Т Е В А Н
О Т Н О В О Д А Г О П У С Н Е И Р А З Г О В О Р Ъ Т Н А
В Е З И Р А И Ц А Р Я

1. Г е о н — реката Аму-Даря.

Ц А Р Р О С Т Е В А Н У З Н А В А
З А Т А Й Н О Т О О Т П Ъ Т У В А Н Е
Н А А В Т А Н Д И Л

1. Ю д е й - л е в и т — смята се, че се отнася до библейската личност Леви.

О Т П Ъ Т У В А Н Е Т О Н А А В Т А Н Д И Л
И П О В Т О Р Н А Т А М У С Р Е Щ А
С Т А Р И Е Л

1. Т и г ъ р — река Тигър.
2. М а р и х — Марс.

ОТПЪТУВАНЕТО НА АВТАНДИЛ
КЪМ ЦАР ПРИДОН

Национална библиотека
и архив на България

1. З у а л — Сатурн.
2. М у щ а р — Юпитер.
3. А с п и р о з — Венера.
4. О т а р и д — Меркури.

ПРИСТИГАНЕТО НА АВТАНДИЛ
У ЦАР НУРАДИН-ПРИДОН

1. Х а т а й ц и — жителите на Хатай.

РАЗКАЗ ЗА ПРИСТИГАНЕТО
НА АВТАНДИЛ В ГУЛАНШАРО

1. Г у л а н ш а р о — измислена страна и град.
2. Х а т у н — госпожа.

ПИСМОТО НА АВТАНДИЛ
ДО ФАТМА И СРЕЩАТА МУ
С ЧАЧНАГИРА

1. Ч а ч н а г и р — дегустатор.

ФАТМА ЗАПОЧВА РАЗКАЗА
ЗА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН

1. Н а в р о з — новогодишен празник.

ФАТМА СПАСЯВА НЕСТАН-ДАРЕДЖАН
И РАЗКАЗВА ЗА НЕЯ НА УСЕН

1. М а с т и л н и б е з д н и — подразбират се очите.

ОТПЪТУВАНЕТО НА АВТАНДИЛ
 ОТ ГУЛАНШАРО И СРЕЩАТА МУ
 С ТАРИЕЛ

1. К а и с — герой на поемата на Низами «Лейли и Меджнун».
2. С а л а м а н — герой от арабската приказка «Саламан и Абсал»
3. В р а н и т е — подразбират се косите.
4. Ч у к е л м а з е н — подразбира се ръката на Автандил.
5. Б а с р а — древен град в Ирак.

СВАТБАТА НА ТИНАТИН И АВТАНДИЛ,
 ВДИГНАТА ОТ ЦАРЯ НА АРАБИТЕ

1. К о к о ш к а от Романия — приказна кокошка, която снасяла скъпоценни камъни.

ПРИСТИГАНЕТО НА ТАРИЕЛ
 В ИНДИЯ И ПЛЕНЯВАНЕТО
 НА ХАТАЙЦИТЕ

1. Н и н е в и е ц — жител на Ниневия, древен град в Месопотамия

ЕПИЛОГ

1. М е с х — жител на Месхети, югозападната провинция на Грузия.
2. Ц а р Д а в и д — мъжът на царица Тамара, Давид Сослани.
3. М о с е Х о н е л и — грузински писател от 12-и в., автор на героичния роман «Амиран-Дареджаниани», разказващ за безстрашния витяз Амиран-Дареджанидзе.
4. И. Ш а в т е л и — грузински поет от 12-и в., автор на поемата «Абдул-Месия».
5. С а р г и с Т м о г в е л и — грузински поет от 12-и в., комуто се приписва авторството на поемата «Диларгет», с главен герой Диларгет.
6. Р у с т в е л и — старогрузинска форма на Руставели.

СЪДЪРЖАНИЕ

Шота Руставели — певец на ренесансови идеали	7
	<i>проф. Велчо Велчев</i>
Пролог	21
Разказ за Ростеван, царя на арабите	25
Цар Ростеван и Автандил на лов	30
Арабският цар среща витязя в тигрова кожа	32
Тинатин изпраща Автандил да дири витязя в тигрова кожа	37
Писмото на Автандил до неговите поданици	43
Автандил тръгва да дири витязя в тигрова кожа	45
Разказ за разговора на Автандил и Асмаг пред пеще- рата	52
Срещата на Тариел и Автандил	59
Тариел разказва на Автандил повестта на своя живот	63
Разказ за любовта на Тариел	67
Първото писмо на Нестан-Дареджан до любимия	72
Писмото на Тариел до любимата	73
Писмото на Тариел до хатайците	74
Нестан-Дареджан повиква Тариел при себе си	75
Отговорът на хатайския хан и писмото на Тариел	77
Срещата на Тариел с Нестан-Дареджан	78
Походът на Тариел в Хатай и голямата битка	80
Писмото на Тариел до царя на индусите и завръщането му в родината	86
Писмото на Нестан-Дареджан до нейния любим	90
Плачът на Тариел и неговият припадък	91
Писмото на Тариел до любимата	92
Съвет за избора на жених за Нестан-Дареджан	93
Съвещанието на Тариел и Нестан-Дареджан и тяхното решение	95
Пристигането на хорезмийския престолонаследник	
и убийството му, извършено от Тариел	99
Тариел узнава за изчезването за Нестан Дареджан	102
Срещата на Тариел с Нурадин-Придон	106
Тариел помага на Придон да победи врага	109
Разказът на Придон за Нестан-Дареджан	111
Разказ за връщането на Автандил в Арабия	118
Молбата на Автандил към Ростеван отново да го пусне и разговорът на везира и царя	126

94439
30270010339

Разговорът на Автандил и Шермадин	132
Завещанието на Автандил до Ростеван	134
Молитвата на Автандил	137
Цар Ростеван узнава за тайното отпътуване на Ав- тандил	168
Отпътуването на Автандил и повторната му среща с Тариел	141
Автандил намира обезумелия Тариел.	146
Тариел разказва как е убил лъва и тигрицата.	152
Пристигането на Тариел и Автандил в пещерата и срещата им с Аснат	154
Отпътуването на Автандил към цар Придон	159
Пристигането на Автандил у цар Нурадин-Придон	162
Автандил тръгва да дири Нестан-Дареджан и среща кервана	170
Разказ за пристигането на Автандил в Гуланшаро	175
Срещата на Автандил с Фатма	177
Фатма се влюбва в Автандил	178
Любовното писмо на Фатма до Автандил	179
Писмото на Автандил до Фатма и срещата му с ча- чнагира	181
Автандил убива чачнагира	184
Фатма започва разказа за Нестан-Дареджан	186
Фатма спасява Нестан-Дареджан и разказва за нея на Усен	189
Усен издава Нестан-Дареджан на царя на морето	192
Разказът на Фатма за пленяването на Нестан-Дареджан от каджите	199
Писмото на Фатма до Нестан-Дареджан	207
Писмото на Нестан-Дареджан до Фатма	209
Писмото на Нестан-Дареджан до любимия	210
Писмото на Автандил до Придон	214
Отпътуването на Автандил от Гуланшаро и срещата му с Тариел	216
Пристигането на Тариел и Автандил при цар Придон	222
Съветът на Нурадин-Придон	225
Съветът на Автандил	226
Съветът на Тариел	227

94195940
3228.11101933

Превземането на Каджети и освобождаването на
 Нестан-Дареджан 228

Пристигането на Тариел при царя на морето . . . 231

Пристигането на Тариел в царството на Нурадин-Придон. 234

Сватбата на Тариел и Нестан-Дареджан в двореца
 на цар Придон 236

Пристигането на тримата витязи в пещерата и
 отпътуването им за Арабия 240

Сватбата на Тинатин и Автандил, вдигната от царя на
 арабите 248

Тариел узнава за смъртта на индуския цар 252

Пристигането на Тариел в Индия и пленяването
 на хатайците 255

Сватбата на Нестан-Дареджан и Тариел 260

Епилог 264

Кратки обяснителни бележки. — *Иван Бицадзе* . . 265

Ш О Т А Р У С Т А В Е Л И

В И Т Я З Ъ Т В Т И Г Р О В А К О Ж А

Грузинска

Първо издание

Литературна група IV

Редактор на издателството Николай Бояджиев

Художник Иван Кьосев

Художник-редактор Ясен Васев

Техн. редактор Олга Стоянова

Коректори Наталия Кацарова

Радослава Маринович

Дадена за набор I IV. 1975. Подписана за печат юли 1975. Излязла от печат август 1975. Формат 84X108/32.

Печагни коли 17. Издателски коли 12,92 Тираж 25125

Цена 1,55лв.

ДИ «Народна култура» — София ул. «Гр. Игнатиев» 2-а

ДПК «Димитър Благоев» — София, ул. «Ракитин» 2

E 84.843
301

ქართული
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

1.55 лв.

84.843

301
ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՄԻ
ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱՏ